Andhra University Series No. 57

యక్షగానములు

(తంజావూరు)

సంపుటము 3

పరిష్కర్త

విద్వాన్

గంటి జోగిసోమయాజి, ఎం. ఏ., ఎల్. టి.,
ప్రొఫెసరు, ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు.

ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తుచే ప్రచురితము

కాకినాడ : జార్జి ప్రెస్సునందు
శ్రీ పట్టమట్ట శేషగిరిరావుగారిచే ముద్రితము

Price Rs. 2-8-0] 1957 [వెల రు 2-8-0

పీఠిక

విజయనగర సామ్రాజ్యమునందలి కళాపోషకత తంజాపూరు రాజ్యమున నెలకొని రఘునాథ విజయ రాఘవ నాయకుల కాలమునందు మిక్కిలిగా పరిపుష్టమైనది. వారి గ్రంథములు ఇంతకుముందు వివిధ సంస్థలచేఁ గొన్ని ప్రకటింపఁ బడినవి. మిగిలినవి చాలవఱకు రెండుసంపుటములలో ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తువారిచే ముద్రింపఁబడినవి.

విజయ రాఘవ నాయకుఁడు మధుర సేనా నాయకుఁడగు వెంకటకృష్ణప్పచే యుద్ధమున మడిసెను. తరువాతి పరిపాలకుఁడైన అళగిరిదగ్గర రాయసము వెంకన్న ప్రవేశించి విజయ రాఘవుని పౌత్రుఁడగు చెంగమలదాసును రాజ్యమున నిలిపి పెనుక నాతనిని తొలఁగించి ఏకోజియను మహారాష్ట్ర సేనాపతి చేతికి తంజాపూరు రాజ్యమును అప్పఁజెప్పెను. తరువాత ఈకృతఘ్నుఁడు వారిచేతఁ జంపఁబడెను. అప్పటినుండియు మహారాష్ట్రరాజుల పరిపాలనము తంజాపూరిలో స్థిరపడి క్రీ. శ. 1675 మొదలు 1855 వఱకు సాగినది. ఈకాలమున పదునొకండుగురు మహారాష్ట్రరాజులు పరిపాలించిరి.

ఈ రాజులు హిందువులు కళాపోషకులు అగుట చేతను, అంతకుముందే తెనుఁగువారనేకులు ప్రధానులుగా వచ్చి తంజాపూరిలో స్థిరపడియుండుటచేతను, అచ్చటి వాతావరణము ననుసరించి తెనుఁగు వాఙ్మయమును కవులను

నట్టువరాండ్రను వాగ్గేయకారులను పోషింపవలసి వచ్చినది. పూర్వరాజులైన నాయకప్రభువులనే వీరును అన్నివిధముల ననుసరించిరి. కావున వీరును తమ మహారాష్ట్రభాషతోపాటు తాత్కాలికముగా ఆప్రదేశమున వాఙ్మయభాషయైన తెనుఁగును కైవసముచేసికొని తమకు ముందువారివలెనే గ్రంథములనుగూడ రచించుచు వచ్చిరనుట సిద్ధాంతము. ఇట్లనుటకు వీరి యాస్థానములోని కవులపేరను ఈరాజులపేరను వెలసిన గ్రంథములు ప్రమాణములుగా నేర్పడుచున్నవి.

ఈసందర్భమున నొక ప్రశ్న యుదయించు చున్నది. నాయకరాజుల మాతృభాష తెనుఁగు. రఘునాథనాయకుఁడు యజ్ఞనారాయణ దీక్షితులంతవానికి విద్యాగురువు. ఆతని కుమారుఁడగు విజయరాఘవుఁడును తండ్రిని మించిన సాహిత్య కళాపోషకుఁడై యనేకగ్రంథరచయిత యగుట సహజమే కావచ్చును. ఒకప్పుడు ఈరాజులు గ్రంథరచనలో తమ పండితులసాహాయ్యముఁ బొందుచునుండవచ్చునని మన మూహించినను ఊహింపవచ్చును. కాని మహారాష్ట్రము మాతృభాషగాఁగలిగి, అరవదేశమునడుమ నొకప్రధాన నగరమున మాత్రము వాఙ్మయభాషగా నెలకొన్న తెనుఁగును తాము కైవసముచేసికొని, అందు ఉత్తమగ్రంథములను రచింపఁగలిగినంత పాండిత్యమును, ఆంధ్రభాషాభిమానమును ఈ మహారాష్ట్రరాజులు కలిగించుకొని, యిన్నిగ్రంథములను రచింపఁగలిగిరాయని ఒకసందేహము కలుగవచ్చును. దీనికి మూఁడు విధములగు సమాధానములు గలవు.

1. వారికి తెలుఁగుభాషయందు కొంచెము మాత్రము శక్తియుండి తమకాశ్రితులైన కవులచేత గ్రంథములు వ్రాయించుకొని తమ పేర వెలయించుకొనిరనుట.

2. తాము వచ్చి స్థిరపడిన కొంతకాలములో అనఁగా సుమారు ఇరువది సంవత్సరములు జరుగుసరికి, అచటి భాష నెఱిఁగి అన్ని భారతీయభాషలకును ఆధారమగు విజ్ఞానముగల సంస్కృతమును తత్సంప్రదాయములను ఎఱిఁగినవారగుటచేత ముందటి నాయక రాజుల మార్గముననుసరించి తెనుఁగు గ్రంథములను రచించుకోర్కిచేత పండితుల సాహాయ్యమున గ్రంథములను రచించి స్వనామాంకితములుగా వెలయించుకొని యుండవచ్చును.

3. తామును స్వయముగా బహుభాషాకోవిదులగుట చేతను, తెనుఁగుభాషను పూర్తిగా కైవసముచేసికొనుటచేతను స్వతంత్రముగానే గ్రంథములను రచించియుండవచ్చును.

మహారాష్ట్రరాజులగు 11 గురిలో శాహజి, ఏకోజి, తుక్కోజి లేక తుళజరాజు, శివాజి అనువారి కర్తృత్వముతో వెలయు గ్రంథములు కనుపట్టుచున్నవి. పైని జెప్పిన మూఁడు తెగల. కృతికర్తలలో ఎవ్వరు ఏ కోవకు చెందినవారని నిర్ణయించుటకు ప్రమాణములులేవు. ప్రమాణాంతరములు లభించినఁగాని గ్రంథమునందు స్పష్టముగా పేర్కొనఁబడిన కర్తృత్వమును వేఱొకరికి అంటఁగట్టుట యుక్తముగాదు. కావున వీరిలో కొందఱైనను స్వతంత్రముగా గ్రంథరచయితలై

పైని జెప్పఁబడిన మూఁడవ తెగకును లేక రెండవ తెగకైనఁ జేరియున్నవారని మనమూహించుట న్యాయ్యము. ఆరాజు లెక్కువగా యక్షగానము నెడనే మక్కువగలవారగుట యొక విశేషము.

శహాజీ – అతని యక్షగాన కృతులు

ఆమహారాష్ట్రరాజులలోఁ బ్రాతఃస్మరణీయుఁడు శహాజి. ఇతఁడు భోసలవంశీయుఁడు. ఛత్రపతి శివాజీ సవతితమ్ముఁడగు ఏకోజీకి దీపాంబికయందుఁగలిగిన తనయుఁడు. క్రీ. శ. 1684 – 1712 సంవత్సరముల నడుమఁ దంజావూరి నేలినవాఁడు. ఇతఁడపర విజయ రాఘవుఁడు. అతనివలె నతిమాత్ర గీతి సాహితీ ప్రియుఁడు, నాట్యకళాకోవిదుఁడు, శృంగార శూరుఁడు. హాస్యచతురాస్యుఁడు. అతని సాహిత్యమంతయు నాయాలక్షణములకుఁ బ్రమాణభూతముగా నున్నది.

శహాజీపేరఁ దదంకితములు గాక తద్విరచితములుగా నిరువదిరెండు యక్షగాన ప్రాయరచనలు గన్పట్టుచున్నవి. శహాజీ మహారాష్ట్రుఁడయ్యు నాంధ్రమున నన్నికృతు లన్యభాషయాస లేకుండ వ్రాయుట గమనింపఁదగినది. అతని యాస్థానమున యక్షగాన రచనచేసిన యాంధ్రకవు లనేకులు గలరు. ఎడనెడ వారి ప్రశంసయుఁ దఱచు వారి కృత్యవతారికలతీరును శహాజీ కృతులందుఁ గన్పట్టును. అందు రెండుకృతులసలతనివి కావనియే యనిపించును. కడమకృతుల విషయమునను శహాజీ తనయాస్థాన కవుల సాహాయ్యము గ్రహించి యుండును. కాని కొన్ని కృతుల ప్రతివిలేఖన కాలములనుబట్టిచూడ శహాజీ గ్రంథరచన

క్రీ.శ. 1701 ప్రాంతమున జరిగి యుండినట్లు తోఁచును. అనఁగా నప్పటికి శహాజీ తంజాపూరికి వచ్చి సుమారు పాతికేండ్లైనది. సింహాసనము నెక్కి నాఁటికి యుక్తవయస్కుఁడై యుండును. సహజముగా భాషాసాహిత్య ప్రియంభావుకుఁడగు నతని కట నింకను బ్రచారమందుండిన యాంధ్రభాష నభ్యసించుట కా పాతికేండ్ల కాలమును జాలకపోదు. ఇఁకఁ దదాస్థానకవి కృత్యవతారికా శ్లోకాదిక గ్రహణ విషయము- శహాజీయే స్వయముగాఁ బ్రియంపడి వానిని గ్రహించి యుండవచ్చును. లేదా యానాఁటి నగరి ప్రతిపిలేఖకు లప్పటప్పటఁ దదాస్థాన కవులు చెప్పుచు వచ్చిన శ్లోకాదులందుఁ దమకు నచ్చిన వానిని గొన్నిటి నందందుఁ జొప్పించి యుండవచ్చును. ఏదెట్లయినను బైచిలుకు రెండిటి మాటకేమిగాని కడమ యిరువదింటను రచనలో శహాజీ భాగస్వామ్యప్రతిపత్తి యధికముగనే యుండును.

ఆయిరువదింటను బదునాఱు నాటకములుగను, నాలుగు ప్రబంధములుగను గ్రంథకర్తచేఁ బేర్కొనఁబడినవి. నాటకములన్నియు 'ఉదారవేషభాషాభూషితము'లని పేర్కొనఁ బడినవి. అవి సంవాద శైలీక వచన ప్రచురములుగను, ప్రబంధములు నాట్యోద్దిష్ట గీతిబంధపరికృష్టముగను నున్నవి. అవి యన్నియు నాఁడు ప్రదర్శింపఁబడినట్లే వానిలోఁగల సూత్రధారవచనములును, గొన్ని ప్రయోగ సూచనలును విశదమొనర్చుచున్నవి.

శాహజీ, తదాస్థాన కవ్యుపజ్ఞములైన యక్షగానముల స్వరూపస్వభావము లీదిగువ సంగ్రహముగా నిరూపింపఁబడినవి

నారదుఁడు వేశ్యాయుకన్యల వృత్తాంత మెఱిఁగించుట, బ్రహ్మ దేవుఁడు వచ్చి విఘ్నేశ్వరునకుఁ గల్యాణము చేయించుట యిందలి యితివృత్తము.

11. సతీపతి దాన విలాసము :-

నారదుఁడు సత్యభామతో పతి దానమహాత్మ్యమును గూర్చి తెల్పుట, ఆమె కృష్ణుని నారదునకు దానమిచ్చుట, అష్టమహిషులును నాథు నిమ్మని నారదునిఁ బ్రార్థించుట, రుక్మిణి తులసిదళము వైచి తులతూఁచుట, నారదుఁడు రుక్మిణికిఁ గృష్ణునిచ్చి దీవించుట యిందలి ముఖ్య విషయము.

12. సీతాకల్యాణము:-

జనకమహారాజు మంత్రినిఁ గనుఁగొని సీతాకల్యాణము నకు స్వయంవరము చాటింపుమనుటయు, రాజులు స్వయం వరమునకు వచ్చుటయు, రామలక్ష్మణులను వెంటఁబెట్టుకొని విశ్వామిత్రుఁ డరుదెంచుటయు, రాజులు విల్లు వంచలేక సిగ్గు పడఁగా, రాముడు ధనుర్భంగ మొనర్చి సీతను బరిగ్రహించు టయు నిందభివర్ణితము.

13. శాంతాకల్యాణము:-

రోమపాదుఁడు మంత్రి సామంతాదులతోఁ గొలు వుండఁగా, ద్వాదశవర్ష క్షామముచే బాధపడుచున్న ప్రజలు వచ్చి యాతనితో మొఱపెట్టుట, రాజు మునులను బిలిపించి వరుణజపము చేయించుట, అంతకును వర్షములు లేకున్న రాజు

విచారించుచుండఁగా భృగుమహర్షి వచ్చి "ఋష్యశృంగునిఁ బిలిపింపుము వర్షము కురియు"నని తెల్పుటయు, రాజు కాంతలఁ బనిచి ఋష్యశృంగునిఁ దెప్పించుటయు, అంతతో ననావృష్టి దోషము నిర్తింపఁగా రాజు హర్షించి యాతనికిఁ దన కూఁతు రగు శాంత నిచ్చి వివాహము సేయుటయు నిందు వర్ణింపఁ బడినది.

14. కిరాత విలాసము:-

పరమేశ్వరుఁడు పార్వతితోఁ బగడసాలాడి మోడి చెంచువేషముపూని వెడలుటయు, పార్వతి శివుని వెదకుటయు, నిరువురును సయ్యాటలాడి యాడి యేకమౌటయు నిందలి కథ.

15. రుక్మిణీ సత్యభామా సంవాదము:-

సత్యా రుక్మిణులు శ్రీకృష్ణుని వలచి పరస్పరము వివదించుటయు, కృష్ణుఁడు వారికి సఖ్యమేర్పఱచి యిద్దఱను సమానముగాఁ బ్రేమించుటయు నిందుఁ బ్రధానవిషయము.

16. భక్తవత్సల విలాసము:-

బాణుఁడు శివునియొద్దకు వెడలి మున్ను తనకిచ్చిన వరముల ప్రకారము శివుని తన కోటవాకిటనుండ రావలయు నని కోరఁగా నతఁడు బాణుని నగరుచేరుట, గౌరి విరహిణియై ప్రియునిఁ బిలువఁ జెలినిఁ బంపుట, అది తెలిసి బాణుఁడు పంపఁగా శివుఁడు మరలివచ్చి ప్రియునిఁగూడి సుఖించుటయు నిందు వర్ణింపఁబడినది.

17. విష్ణుపల్లకి సేవాప్రబంధము:—

రమాదేవి ప్రాణేశ్వరునిం దోడితెండని ప్రియసఖులను బంపఁగా వారు విష్ణుని దర్శింప నేఁగుటయు, నారాయణుఁడు కొలువైయుండఁగా వారచటికి వెడలి యాతనితో లక్ష్మి ప్రార్థనముఁ దెల్పి యాతనిని బల్లకిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని యామెయొద్దకుఁ గొనివచ్చుటయు, రమానారాయణుల విలాస విహారములు నిందు వర్ణింపఁబడినవి.

18. శంకరపల్లకి సేవాప్రబంధము:—

చెలికత్తెలు శంకరుని శృంగారపుఁబల్లకిలో నుంచి తెచ్చి పార్వతీదేవితోఁ బరిణయము చేయు మహోత్సవ వర్ణన మిందలి ప్రధాన విషయము.

19. పంచ రత్న ప్రబంధము:—

ఇదియొక చిత్రమగు రచన. శాహరాజు కొలువులోని యుద్దఱు నట్టువరాండ్రు, నవసిద్ధయోగి, చెంచువారు, బిరుదబంటు, సాదన కాండ్రు, మున్నగువారు శివుని కొలువున కేఁగి తమతమ విద్యలు ప్రదర్శించి యానటశిఖామణిచే బహుమానములు వడసినట్లును, శివుఁడు తనభక్తుఁడగు శాహ మహారాజునకు సకల సంపదలొసఁగినట్లును ఇందభివర్ణితము.

20. త్యాగరాజ వినోద విచిత్ర ప్రబంధనాటకము:—

ఇది సంస్కృత మహారాష్ట్రాంధ్రభాషలమిశ్ర రచన. భద్రకాళి కొలువుదీర్చి యుండుట, నారదుఁడు వచ్చుట, వాద

ములో సౌందర్యములోఁ దనకంటె నధికులులేరని యామె నారదునితోఁ జెప్పుట, నారదుఁడట్టి వారున్నారని పల్క యావిషయము పరమేశ్వరున కెఱిఁగించుట, పరమేశ్వరుఁడు కాళియొద్దకు వచ్చుట, కాళిక శాహజీ రచితమగు సంగీత ప్రధానమైన "త్యాగరాజ వినోద విచిత్ర ప్రబంధనాటకము" ప్రదర్శించుటయు నిందలి విషయము. ఇందు శాహజీకిఁగల సంగీత విద్యాప్రావీణ్యము ప్రదర్శితము.

శహాజీ ఆస్థానకవుల యక్షగానకృతులు:—

(ఇవి చాలవఱకు రాజాంకితములే, అన్నిట నతని ప్రశంసయుఁ గలదు.)

1. పార్వతీ పరిణయము:—

ఏతద్గ్రంథావతారికలో నొక సూత్రధారవచనమున నిది శాహరాజ ప్రణీతమని యున్నది. కాని, గ్రంథాంతమున శాహజీపరముగా నున్న మంగళగీతమున "శ్రీవాసుదేవకవి వచస్సంతుష్టాయ మంగళ" మ్మని యుండుటంబట్టియు, వాసుదేవ నామధేయుఁడగు నాంధ్రకవి యొకఁడు శాహజీ యాస్థానమం దుండి యుండుననియు, నతఁడే తద్గ్రంథకర్తయై యుండుననియు నూహింపఁబడుచున్నది. ప్రసిద్ధమగు పార్వతీపరమేశ్వరుల కథ యిందు వర్ణితము. రచన ప్రౌఢమైనదే కాని యనౌచిత్య మధికము.

2. శాహరాజ విలాసము:— •

ఇది నివర్తి శేషాచలపతి యను కవిచే విరచింపఁ బడినది. సేతు యాత్రచేసికొని వచ్చుచున్న శాహరాజును జూచి

కాంభోజరాజపుత్రియైన లీలావతి యతనిని మోహించుట, యామె విరహవేదన, దౌత్యము, ఎఱుక ఘట్టము, తదుపరి నాయికానాయక సమాగమము నిందలి కథావిషయములు ఇందలి రచన కవి ప్రౌఢపండితుఁడని నిరూపించుచున్నది. ఇందు శహాజీ యాస్థానమందుండిన త్ర్యంబకపుత్రాదులగు పండితులు రామకవి ప్రభృతులును బేర్కొనఁబడు టొక విశేషము.

3. సరస్వతీ కల్యాణము:-

అవతారికలో నొకచోనిది "శాహమహారాజ ప్రణీతం బైన" దని యున్నది. అందే కథాసంగ్రహ ద్విపదలో

"చిరపుణ్య రతమతి శేషాచలపతి
వరశాహ విభుపేర వహినిదైవాఱఁ
బరఁగు సరస్వతి పరిణయంబనెడి
సరసనాటకము లాస్యముల రాజిల్లి
భావముల్ దగు వేషభాషాదులమరఁ
గావించె భరతులు గాయకుల్ మెచ్చ"

అని యున్నది. దీనిని పై శేషాచలపతి కృతిగనే పరిగణించుట లెస్స.

పురాణదంపతులైన సరస్వతీ చతుర్ముఖుల పరిణయకథ కొన్ని మార్పులతో నిందుఁ గూర్పఁబడినది. రచన ప్రౌఢమై మంచి నాటకపువైపు వాటములు గలిగి యున్నది.

4. లీలావతీ శాహరాజీయము:—

ఇది బాలకవి సుబ్బన్న కృతమని యున్నది. కాశ్మీర రాజపుత్రియగు లీలావతీ శాహరాజుల శృంగార మిందలి ప్రధానవిషయము. రచనలో సందర్భశుద్ధి తక్కువ. భావప్రౌఢి లేదు. శబ్దదోషములును గలవు. కాని, శయ్యాలాలిత్యము చక్కఁగఁ బ్రదర్శింపఁబడినది.

5. పంచకన్యా పరిణయము:—

ఇందిది బాలకవి కృతమని మాత్రమేకలదు. కాని శాహజీ ప్రశంస యుండుటచే శాహాజీ ఆస్థానకవియగు బాలకవి సుబ్బన్నయే యీగ్రంథమును రచించియుండును. శ్రీకృష్ణుఁ డైదుగురు గోపకన్యలను వలచి, వారు జలక్రీడ లాడుచుండ వస్త్రాపహరణమొనర్చి, తుద వారినిఁ బెండ్లాడుట యిందలి విషయము. రచన యొకతీరుగా నున్నది.

6. శాహమహారాజ కల్యాణము:—

ఇందు కర్తృనామనిర్దేశము లేదుకాని, బాలకవి కృతమగు పంచకన్యా పరిణయమునందు నిందును ఫలశ్రుతి సీసపద్య మొక్కతీరున నుండుటచేఁ బ్రాయికముగా నిదియు బాలకవి సుబ్బన్నకృతమై యుండునని యూహింప నగును.

పురవీధుల స్వారి వెడలిన శాహరాజును జూచి రూపావతియను రాజకన్య మోహించుట, వారి సమాగమము, నిందలి యితివృత్తము. రచన చక్కనిది.

7. వాదజయ కొరవంజి:—

ఇందు కర్తృనామ నిర్దేశములేదు. గ్రంథమంతట శాహరాజు ప్రశంసగలదు. అందుచే నిది తదాస్థాన కవి యెవడో రచించియుండు ననుట నిశ్చయము. గ్రంథము నడుమ నొకదరువులో రామకవి పేరొకటి దొరలినది. నివర్తి శేషాచలపతి శాహరాజ విలాస కృత్యవతారికలోఁ దత్సభా ప్రశంసాత్మకమగు పద్యములో "సభాసీనుల్ ప్రవీణుల్ కవుల్ రామాదుల్" అని యున్నది. దీనినిబట్టి శాహజీ యాస్థాన మున రామకవి నామధేయుఁ డొకకవి యుండెననుట స్పష్టము. అతఁడే యేతత్ కృతికర్తయై యుండిన నుండ వచ్చును,

ఇందు వాదజయమును లేదు కొరవంజియును లేదు. నాయకుఁడు శాహరాజు. అతనిఁగూర్చిన యొక నాయిక ప్రణయ మిందలి విషయము. రచన చక్కనిదే.

8. శాహేంద్ర చరిత్రము:—

ఇది దర్భా గిరిరాజ కవికృతము. ఇందలి విషయము— శాహరాజు స్వారి వెడలుట, ఒకసానికూఁతు రతనిని మోహించుట, వారి సమాగమము. రచన సరస మైనదే. గ్రంథము యక్షగానమని పేర్కొనఁబడినది.

9. రాజమోహన కొరవంజి:—

ఇదియుఁ బై గిరిరాజకవి కృతమే. ఇది కొరవంజి, అనఁగా ఎఱుకత పాత్రి విశిష్టమైన యక్షగాన ప్రాయరచన. కొరవంజులలో సాధారణముగా నాయికా నాయకుల విప్రలంభము, నాయికకు నెఱుకత ప్రియాసమాగమమును గూర్చి సోదెచెప్పుటయుఁ బ్రధానవిషయములు. అందందుఁ గొరవంజి వేషభాషలు, తిరిగిన దేశములు, కొలిచిన దేవతలు మొదలగునవి ప్రసక్తము లగును. ఈకృతియు నదేతీరుది. ఇందలి నాయకుఁడు శాహరాజు. నాయిక యొకరాజకన్య. రచన చక్కనిది.

10. రాజకన్యా పరిణయము :—

ఇదియు గిరిరాజకృతియే. ఇందుఁ గొరవంజిపాత్రి లేదు కాని కడమకథ యంతయు రాజమోహన కొరవంజిని బోలినదే.

11. వాదజయము :—

ఇదియు గిరిరాజకృతమే. వారవధువు లిరువురకు నాట్యవిద్యానైపుణ్యమును గుఱించి పందెము పడినది. అందొకతె యప్పుడే శాహాజీ మెప్పువడసినది. మఱియొకతె తాను నతని మెప్పించి మరుకేళిఁ గలియుదునని ప్రతిన పట్టినది. అనినంత పనియుఁ జేసినది. ఇది యిందలి విషయము. రచన చక్కనిది. గ్రంథము నాటకమని పేర్కొనఁ బడినది.

12. సర్వాంగ సుందరీ విలాసము :—

ఇదియు గిరిరాజ కవికృతమే. కుంతలేశ్వర కుమారి సర్వాంగ సుందరితో శాహరాజు వివాహమిందలి విషయము. రచన చక్కనిదే. నాటకమని పేర్కొనఁ బడినది.

13. లీలావతీ కల్యాణము :—

ఇదియు గిరిరాజకృతమే. కాని శహాజీ యాస్థానమునకుఁ గాక, అతని తరువాత క్రీ. శ. 1712-1728 సంవత్సరముల నడుమ తంజాపూరి నేలిన యతని తమ్ముఁడగు శరభోజి యాస్థానమునకు సంబంధించినది. ఇందలి నాయకుఁడా శరభోజియే. రచనలోఁబరిణతియుఁ జాకచక్యమును గన్పట్టుచున్నవి.

మీఁద శహాజీ, తదాస్థానకవుల యక్షగానప్రయ రచనల స్వరూపము దిఙ్మాత్రముగాఁ బ్రదర్శింపఁ బడినది. ఇంచుమించు, ఇవి యన్నియు రంగప్రదర్శన సౌలభ్యము గలవి. యక్షగాన మానాఁడు రచనలోఁ బ్రదర్శన ప్రక్రియలో విశిష్ట పరిణతి నందినట్లా గ్రంథములందలి పాత్రల సంభాషణములలోని వాక్య సరళి, వచన ప్రాచుర్యము, వాడుక నుడికారము, రంగప్రయోగ సూచనలు విశదము చేయుచున్నవి.

ఈ యక్షగానములయందు ఆదేశకాలము లందలి యాచారములు, మనుజుల నడవడి, వారుపయోగించెడి భాష, మొదలైనవి యెఱుంగనగునని ముందటి సంపుటములలోఁ దెలిపియే యున్నాను. అట్టివిషయము లెఱుంగుటకు నిందలి రచనలును బనికివచ్చును.

పైన నుదాహరింపబడిన వానిలో మచ్చునకొక యైదు మాత్రము : శాహాజీకృతులు నాలుగు :

1. ద్రౌపదీకల్యాణము,
2. రతికల్యాణము,
3. శచీపురందరము,
4. సతిదానశూరము,

5. అతని యాస్థానకవి యగు బాలకవి సుబ్బన్న కృతియగు పంచకన్యా పరిణయమును బ్రస్తుత మీసంపుట రూపమునఁ బ్రకటింపఁబడినవి. కడమ కృతులును గాలక్రమమున సంపుటములుగాఁ బ్రకటితములు కాఁగలవు.

ఈ ప్రతులకు పాఠనిర్ణయములు చేయుట, ప్రెస్ కాపీలను తయారుచేయుట, ప్రూఫులను సరిచూచుట మున్నగువానిలో, మా శాఖలోఁబనిచేయుచున్న చిరంజీవి కె. జోగయ్యశర్మ బి.ఏ.

మిక్కిలిగా నుపకరించుచున్నాఁడనుట ముందటి సంపుటము లలోఁ దెలుపఁబడినది. యక్షగానముల చరిత్రము మొదలయిన వానిలో విశేషకృషిచేసి డాక్టరు పట్టభద్రులై విశ్వవిద్యాలయాంధ్రశాఖలో పనిచేయుచున్న చిరంజీవి యస్వీ. జోగారావు కూడ ఈసంపుట ప్రచురణ విషయమున సాయపడి యుండుట ముదావహము.

విద్వాన్ సోమయాజి.

ద్రౌపదీ కల్యాణము

శాహాజీ

ద్రౌపదీకల్యాణము

జయ పార్వతీరమణ - జయ మనోభవహరణ
జయ భుజంగాభరణ - జయ లోకశరణా।
జయ జాహ్నవీధరణ - జయ జితాంతఃకరణ
జయ సరోరుహచరణ - జయ జగత్కారణా॥
సకలజగదాధార - సాధితధరాభార
మకరాంకమదహార - మంగళాకార।
వికటరిపుసంహార - విధృతమణిగణహార
సుకృతిజనమందార - శోభనవిహారా॥
సాధుజనపరిపాల - సర్వజ్ఞశుభశీల
బాధితాహితజాల - భక్తానుకూల।
మాధుర్యగుణలోల - మదనభీషణఫాల
క్రోధనిర్జితకాల - గుణగణవిశాల ॥శరణు॥
శరణు శ్రీవసుదేవనందన - శరణు జగదానందన
శరణు చరణానతసనందన - శరణుసురకృతవందనా॥
మధురభాషణ, మహితతోషణ -
మదవిరోధి విశోషణ -

బుధవిభూషణ, భూతపోషణ
భుజబలాహత దూషణా ! ॥౨॥
దివ్యభక్తసమూహసాదర – దేవతామరసోదర
భవ్యసుగుణ సురేంద్రసోదర – పాపహర దామోదర॥౩॥

మంగళం॥ మహతే దేవేశాయ తే మంగళం – నిత్యం
మందాకినీచూడాయ మంగళం॥
భానుకోటిప్రభాయ – భక్తసంరక్షకాయ
మానసాతీతాయ – మంగళం ॥౨॥
నిగమాంతవేద్యాయ – నిష్కళంకరూపాయ
మకరధ్వజభంగాయ – మంగళం ॥౩॥
చంద్రావతంసాయ – చతురాననసేవ్యాయ
మందారవాసాయ – మంగళం ॥౪॥

శ్లో॥ లంబోదర స్సర్వవిద్యాలంబో, దరహాసన్ముఖః
బంధురః స్తుత్యసుగుణై ర్బంధు రస్తు భవన్ముదే॥

సూ: అప్పుడా యీవిధంబున విఘ్నేశ్వరప్రార్థన చేసిన యా
తదనంతరంబున మఱియు నేవిధాన నంటే.

శ్లో॥ నృత్యాకారగతైః కరాబ్జవలనై స్తాలాయితైః కంకణ
ప్రక్వాణైర్ముఖరీకృతాంగతై ర్ముఖవలల్లోలంబమాలారుతైః ।
వీణాయా మృదుగీతిభిః పరవశాశ్చాళీజనాఃకుర్వతీ
వాగ్దేవీ, వదనాంబుజే నివసతు శ్రీశాహపృథ్వీపతేః॥

సూ: అప్పురా యీవిధంబున సరస్వతీదేవిప్రార్థన చేసిన యా
తదనంతరంబున మహావిష్ణువును ప్రార్థన చేసెడిమార్గము.

శ్లో॥ వందే తం దేవదేవం వరసురపటలీహాళిమాణిక్యదీప
శ్రేణీనీరాజితశ్రీచరణసరసిజధ్యానయోగాదిభాజాం।
భక్తానామీప్సితార్థాకలనపటుచతుర్బాహుశోభాంచితశ్రీ
చక్రాబ్జాదిప్రభాభిశ్శమితజగదఘం శాశ్వతం కృష్ణదేవమ్॥

సూ: అప్పురా యీవిధంబున మహావిష్ణువును ప్రార్థనచేసిన యా
తదనంతరంబునఁ బార్వతీపరమేశ్వర ప్రార్థన సేయు మార్గము.

శ్లో॥ చండస్తాండవకాండశౌండమహిమా శుండాలతుండోన్నమ
చ్ఛుండాదండపిచండభాండవిహరత్కుండల్యఖండశ్రియై।
తండూద్దండిత చండడిండిమముఖో డిండీరషండోద్యమ
త్కాండైర్మండితగండమండలజటాఖండో౽స్తు చండీపతేః॥

సూ. ఈవిధంబున నిష్టదేవతా వందనంబుగావించి తదనంతరం
బున సభానాయకాదుల నభివర్ణించెడు మార్గము.

శ్లో॥ శాహేంద్ర స్సకలానవద్య సుకలాపాండిత్య జాగ్ర ద్యశో
హారాలంకృత దిగ్వధూకుచతటీ కాశ్మీరదంచన్మహాః।
అత్రత్యాః కవయశ్చతుర్విధమహాసాహిత్య నిర్వాహకా
స్సోహంచేద్దశరూపకాభినయధీ పారంగతో రంగతః॥

కైవారము : జయజయాశ్రాంత విశ్రాణనరాధేయ, జయ జయ సర్వసజ్జన విధేయ ! జయ జయ సుప్రతిజ్ఞాజిత గాంధేయ, జయ జయ సుప్రశస్తాభిధేయ, జయ జయ లోక రక్షణ దక్షిణోపాయ! జయజయ శౌర్య తేజస్సహాయ! జయ జయ శృంగారరసాంగప్రాయ ! జయ జయ నిర్వ్యాజసత్యవ్యవాయ,! జయ జయ మహాప్రతాప యశస్సమాజ ! జయ జయాశ్రితలోకనిర్జరమహీజ ! జయ జయైకమహీతలేశ్వరతనూజ! జయజయోదార! భోసల శాహరాజ !

సూ॥ అప్పరా యీవిధంబున సభానాయకవర్ణన చేసిన యాతదనంతరంబున భూరిగుణోదార వేషభాషాదిభూషితంబగు శ్రీశాహమహారాజప్రణీతంబైన ద్రౌపదీ కల్యాణంబనెడు నాటకంబునందు దొలుత విఘ్నేశ్వరప్రార్థన సేయగా విఘ్నేశ్వరుండు వచ్చెడిమార్గము.

ద్వి. పాశాంకుశంబులు పరఁగహస్తముల
భాసురకనకప్రభల్ విలసిల్లఁ
బొసఁగ లంబోదరంబున నాగవితతి
యసమాన కాంతితో నాడుచుండంగ
వలనొప్ప మూషికవాహనంబెక్కి
వెలయ విఘ్నేశుండు వేడ్కతో వెడలె.

ద॥ ముదమునఁ గుండలముల రుచులమరఁగ
నిదె వెడలెను వి - ఘ్నేశ్వరుఁ డిపుడు ॥౧॥

కర్ణతాళములు - గదలఁగ నల్లన
స్వర్ణనిభుఁడు గణ - పతి తగవచ్చెన్ ॥౨॥

మూషికవాహన - మునరొప్పుచు శుభ
వేషుఁడు వెడలెను - విఘ్నేశ్వరుఁడు ॥౩॥

తన లంబోదర - మున ఫణులాడఁగ
ఘనతను వెడలెను - గజముఖుఁడిపుడు ॥౪॥

మోదముతో గణ - ముఖ్యులు గొలువఁగ
మోదకహస్తుఁడు - ముదమున వెడలెన్ ॥౫॥

సూ॥ ఈవిధమున విఘ్నేశ్వరుఁడు వచ్చిన యీ తదనంతరమునఁ గథాసంవిధానం బేవిధానననంటేను. బ్రహ్మాండధరణీ మండలాఖండ లుండు నిత్యకొలువునకు వచ్చుచున్నాఁడని యాస్థానసంతోషి యైన వేత్రికరుండు వచ్చెడు మార్గము.

ద॥ పట్టెనామమును బెట్టి - బరికోల కేలఁబట్టి
దట్టిపైని దుప్పటి గట్టిగాఁగట్టి-జుట్టునిండా పూలు సుట్టి-
మిట్టపండ్లు నెగఁబెట్టి - యట్టహాసముతో
వికటాంగుఁడువచ్చె ॥౧॥

సూ॥ ఎవరోయి నాయఁడా ! నీవెందుండి వచ్చినాఁడవో తెలియఁజెప్పవోయి.

కటికి : వినరోయి భాగవతులార! మా ద్రుపదరాజు కొలువు నకు వచ్చుచున్నాఁడని డెబ్బదిరెండు వినియోగాలవారి కిని హెచ్చరిక దెలుపవచ్చితినోయి.

సూ. మహాభాగ్యమాయెను. ఆరీతిగానే హెచ్చరికగా నున్నా రు. రాజుతోఁజెప్పవోయి పోయి.

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున వేత్రికరునిచేఁ గొలువుకూటం బు శృంగారింపఁబడినవార్త విన్నవాఁడై ద్రుపద ధరణీ మండలాఖండలుఁడు సకలభూషణభూషితుండై తన నిత్యకొలువునకు వచ్చెడి మార్గంబు (పరాకు)

ద. ద్రుపదరాజు వెడలె నిండు కళలమీరు
చెంగల్వరాయని కైవడిని
కనకాంబరము గట్టి – నగలు సిగనుజుట్టి
కినిసి వంకిచేతఁబట్టి – గిలుకుపావలుమెట్టి ॥౧॥

ఘనమైన వాలుగేలఁ – గాంతిమీఱఁగఁజాల
గొనకొని జగమెల్లఁ – గొండాడఁగ నీవేళ ॥౨॥

సూ. ఈవిధంబున ద్రుపదభూపాలశేఖరుండు వచ్చి కొలువునఁ గూర్చుండినవాఁడై వేత్రికరు నవలోకించుచుఁ బలికెడి మార్గంబు. (పరాకు)

రాజు॥ వ॥ ఎవడురా కటికవాఁడ! మన పురోహితుండైన యయ్యవారినిఁ బిలువరా.

కటి॥ సామీ మాబాగు॥

సూ॥ అవురా యీవిధంబున ద్రుపదరాజాజ్ఞావలంబనంబున వేత్రికరుం డవహితుండగుచు హితపురోహితుంబిల్వ నతండమందానంద కలశపారావారవీచీనిచయంబుల నోలలాడుచు రాజసభాంతరము చేరవచ్చెడి మార్గము.

ద॥ పంచాంగముచేతఁ బట్టి – పట్టె వర్ధనము వెట్టి
యొంచఁగఁ బురోహితుం – డేతెంచె నిపుడు॥

పురో॥ వ॥ ఎవరురా వాకిట?

కటి॥ ఏమయ్యా మీరా? చెప్పి వచ్చుచున్నాను. కూర్చుండుఁడు.

కటి॥ వ। స్వామి, పురోహితబాపఁడు వచ్చినాఁడు.

రాజు॥వ॥ ఓరి, తోడుకొని రారా.

కటి॥వ॥ ఎవరయ్యా పురోహితులు? పోవోయి రాజు పిలుస్తున్నాఁడు.

సూ. వ. ఈవిధంబున వచ్చిన హితపురోహితు చరణారవిందంబులకు వందనం బాచరించి రాజుపలికెడి మార్గము(పరాకు)

రాజ॥ ద్వి. వినవయ్య నామాట విప్రవరేణ్య
వనజాక్షి ద్రౌపది వైఖరిచూడ
నలినారి కళఁబోలె నానాట నిండు
కళలఁ జెన్నొందెఁ జక్కని జవ్వనంబు,
హెచ్చగు కల్యాణ మిఁకఁ జేయకున్న
వచ్చు దుష్కీర్తి భూవరులలోఁ జాల
పూనిక జనుల కద్భుతమైన యంత్రి
మీనంబు నేసిన మేటికిఁ దనయ
నిచ్చెదనంటినే నిది నాప్రతిజ్ఞ
లోచ్చుగాకుండ నాలోచనచేసి
కరుణించి నాపైని ఘనులు నుతింప
వెరవిదియని తెల్పు వివరంబుగాను.

సూ॥ వ. ఈవిధంబునఁ బలికిన ద్రుపద ధరణీమండలాఖండలు నవలోకించి హితపురోహితుఁడు పలికెడు మార్గము (పరాకు)

ఉ॥ ధీరుఁడ వీవుచేసిన ప్రతిజ్ఞ వృధాచను నెట్లు నెయ్యమిం
పారఁగ యంత్రభాసిత పయశ్చరమున్ దెగఁద్రుంచునట్టి ధా
త్రీరమణుండు ద్రౌపది వరించు నిజంబు స్వయంవరార్థమై
యారసి రాజులన్ బిలువనంపుము పెంపుఘటింపు భూవరా.

సూ. అపుడా యీవిధంబున హితపురోహితుభాషణంబు లాక ర్ణించి ద్రుపద భూపురందరుండు తన నందనుండగు ధృష్ట ద్యుమ్నునిఁ బిలువఁబంచిన, నపుడు ధృష్టద్యుమ్నుండు వచ్చెడి మార్గము (పరాకు)

ద॥ వింతకీవిగ వెడలె - ద్రుపద తనయుఁడు
వింతకీవిగ వెడలె॥
కంతు జయంత వసంతుల మించిన చక్కఁదనముకోన॥

తొడవులు మెఱయ నిరు-గడలభటులుగొల్వఁ
దడయక వజ్రాల - గొడుగుల నీడను॥ వి॥

సూ. వ. ఈవిధంబున వచ్చిన నిజనందనుండగు ధృష్టద్యుమ్ను నిఁ గనుఁగొని ద్రుపదధరణీమండలాఖండలుండు పలి కెడి మార్గము

ద్రు.వ. వినవోయి కుమార కంఠీరవ ధృష్టద్యుమ్న, మనద్రౌపదీ కన్యకకు స్వయంవరప్రకారంబుగా వివాహంబు గావింపఁ దలఁచినాము. తలవరులను బిలిపించి పట్టణము శృంగా రింపుఁడనియు సకలదేశాధిపతులను స్వయంవరమునకు రండని చాటింపుఁడనియుఁ జెప్పవోయి.

ధృష్ట.వ. స్వామి, మహాభాగ్యము ఎవరురా కటికవాఁడా ! తలవరులను బిలువురా.

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున ధృష్టద్యుమ్నుని వాక్యంబు
లాకర్ణించి వేత్రికరుండు తలవరులను బిలువఁగా నపుడు
తలవరులు రాజసముఖానకు వచ్చెడిమార్గము

ద. అరిగెలఁ గత్తులును విండ్లను - మెఱయు తుపాకులును
గరములఁ బూనుకొని తల - వరు లరుదెంచిరి కడు
వింతగను।

తలవ.వ. ఆడెకుత్తను తీత్తాను నగరివాకిటనేమో పిలువమన్నా
రఁట బోదాము రారా.

ప్రత్యుత్తరం. అనాల్ పోవోం వారుంగళ్

తలవ.వ. అదెవడ్డా వాకిట? మేము తలవరులము వచ్చినామని
ధొరవారితోఁ జెప్పరా.

క. స్వామీ, తలారులు వచ్చినారు.

ధృష్ట. పిలువురా

తలవ.వ. స్వామీ, దండాలు దండాలు

ధృష్ట. వినరోయి తలవరులారా! ద్రౌపదీకన్యకకు కళ్యాణము
కానున్నది. పట్టణము శృంగారించి ఛప్పన్న దేశాధీశ్వ
రులను స్వయంవర మహోత్సవమునకు రమ్మనరోయి.

తలవ.వ. మాబాగు

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున ధృష్టద్యుమ్నుని వాక్యంబులు
శిరసావహించినవారలై తలవరులు పట్టణము శృంగా
రింపుఁడని చాటించెడి మార్గము

ద. ముత్యాల హారతులు తేరె - ముత్తైదువలార !
నిత్యతోరణా లెత్తరోయి - నీటుగా మానవులార ॥౧॥
కదళికంబములు నిలుపరోయి - ఘనకాపులార
ముదమునఁ బన్నీరుచల్లరె - మోహనాంగులార మీరు॥ ౨॥
అంగళ్లు శృంగారింపరోయి - యతివర్తకులార ॥
సంగీత మేళములతో రారె - రంగుగ నో వేశ్యలార ॥3॥

తలవ. అంగ,వంగ,కళింగ,కాశ్మీర,కాంభోజ,మాళవ, నేపాళ సౌరాష్ట్రం బాదిగాఁగలయేఁబదియాఱు దేశాధీశ్వరులును స్వయంవరమహోత్సవంబునకుఁ దమతమ పరివార సహితులై సాగివచ్చేదోహో।

సూ.వ. అప్పురా యీవిధంబునఁ దలవరులు పట్టణము శృంగారింపుఁడని చాటించినవారలై స్వయంవర మహోత్సవంబునకు అంగ, వంగ, కళింగ కుకురు, కురు, కొంకణ, టెంకణ, కేరళ, గౌళ, కుంతల, కాశీ, కాశ్మీర, కాంభోజ, కిరాత, కేతక, ఘూర్జర, త్రిగర్త, యనెడి సర్వ సర్వంసహా మండలాధీశ్వరుల రండనిచాటింప నవ్వచనంబులు భూనభోంతరంబు పిక్కటిల్లినఁ దొలుత మగధ దేశాధీశ్వరుండు వచ్చెడిమూర్గము.

ద. పొగసైన కిరీటము - నిగనిగ నీటుదేర
మగధేశుండు వెడలె - మదగజముపై నెక్కి
(కటిక ముఖాంతరం)

సూ.వ. ఈవిధంబున మగధదేశాధీశ్వరుండు వచ్చిన యా తద
నంతరంబున మాళవదేశాధిపతి వచ్చెడి మార్గము.

ద. చాలభటులుగొల్వ - వాలుకేలనుబూని
మాళవేంద్రుడు వెడలె - మేలైన రథమునెక్కి॥

సూ. అవురా యీవిధంబున మాళవేంద్రుడు వచ్చిన యా
తదనంతరంబున లాటదేశాధీశ్వరుండు వచ్చేమార్గము.

ద. మేటివిల్లు చేబూని - నీటుగ సేనలుగొల్వ
లాటాధీశుండు వెడలె - సాటిలేక యీవేళ॥

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున లాటదేశాధీశ్వరుండు వచ్చిన
యాతదనంతరంబున సింధుదేశాధీశ్వరుండు వచ్చెడి
మార్గము.

ద. తేజముమీర రాజిల్లు - నేజము చేతబూని
తేజినెక్కి యాసింధు - దేశాధీశుండు వెడలె॥

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున సకలదేశాధీశ్వరులు వచ్చిన
యా తదనంతరంబున సుందరవదనారవిందమందస్మితుం
డును, సంక్రందనాది బృందారకబృందవందితుండును,
నందనందనుండగు గోవిందుండు నీలాంబరధరసమేతుండై
స్వయంవర మహోత్సవము చూడవచ్చెడి మార్గము.
(పరాకు)

ద. వచ్చెశౌరి వేడ్క - వచ్చెశౌరి।
మెఱపులరాజిల్లు నీల - మేఘమునకై వడి నిండు
మెఱుఁగు బంగరుదుప్పటి - మేననుసొంపు దేర॥
మొలకనవ్వులు నెమ్మో - మునఁ దళుకొత్త
బలరామునితోఁగూడి - చెలువుమీఱ నీవేళ॥

సూ.వ. ఇట్లైయింగునఁ జిత్తజగురుండు వచ్చిన తదనంతరంబున దుశ్శాసన దుర్ముఖ దుర్ధర్షణ జలంధర ప్రముఖులైన యనుజశతంబును, కర్ణాశ్వత్థామ సోమదత్త భూరిశ్రవ శ్శ్రుతసేనాదులగు బాంధవస్నేహితులనుగూడి సుయోధనుండగు సుయోధనుండు వచ్చెడిమార్గము (పరాకు)

ద. వింతగనెడలెఁ దమ్ములఁగూడి - వింతగ వెడలె।
అర్యమ తేజం డద్రిధైర్యుండు సింధు
గాంభీర్యుండు నిరుపమ - శౌర్యుండు భూవర
వర్యుండు విమత - వార్యుండు చంచల
కార్యుండు మానదుర్యోధనుండు॥ ॥౧॥

మా॥ అపుడా యీవిధంబున సుయోధనుండు వచ్చిన తదనంతరంబున నేకచక్రపురంబుననున్న విప్రవర్యులు సబంధుమిత్రకళత్ర పుత్రపౌత్ర దౌహిత్రులై ధనకనకవస్తు వాహనాపేక్ష నరుదేర వారలచేఁ దద్వృత్తాంతం బెఱింగి శుండామండితశౌండ వేదండంబుల చందంబున

బాహుదండంబులఁ బలాశదండంబులు మెఱయ, బాల మార్తాండ సన్నిభ తేజోమండలంబు దిజ్మండలంబు గప్పఁగొన భండన కేసరులగు పాండవాగ్రేసరులు స్వయంవరమహోత్సవంబునకు వచ్చెడిమార్గము.

ద. నిండుహొయలుగా వచ్చిరిపుడు ॥నిండు॥
నిండుహొయలుగ భుజ – దండముల వింతవింత
దండము లుల్లసిల్ల వే – దండశౌండమున ॥౧॥
భూషణములఁ దగిన – భూషణములను బటు
వేషము లుట్టిపడ సంతోషమునఁ బాండవులు ॥౨॥

సూ॥ అపురా యీవిధంబున సర్వసర్వంసహా మండలాధీశ్వరులు నొండొరులు నిండారు బంగారుకొండల చందంబునఁ దమ తమ వస్తువాహనభూషణాదులు దిగంతంబుల నితాంతంబు మెఱయ, నొక్కోలకంబుగాఁ బాల సముద్రంబు వెల్లివిరిసిన చందంబున, రెండవకుసుమ కోదండుని చందంబున సుఖాసీనులైయుండు సమయంబున, ద్రుపద ధరణీమండలాఖండలుండు శిష్టపరిపాలనుండగు ధృష్టద్యుమ్నునిఁ గనుంగొని పలికెడిమార్గము.

రాజు:–వ. వినవోయి కుమారకంఠీరవ, సకలదేశాధీశ్వరులును వచ్చినారుగదా! స్వయంవర మంటపాంతరంబునకు ద్రౌపదికన్యకామణినిఁ దోడుకొనిరావోయి.

ధృష్ట:–వ. మహాభాగ్యము స్వామి!

సూ. అపురా యీవిధంబున జనకవచనప్రకారంబుగా ధృష్ట ద్యుమ్నుండు హెగ్గడికత్తెలను ద్రౌపదీకన్యను దోడితెం డన్నఁ గమలసంభవు కల్పనాచాతురీవిధంబునఁ గందర్ప జగన్మోహనవిద్య మూర్తీభవించిన చందంబునఁ, దళుకు తళుక్కన మెఱయు తొలకరిమెఱుపు నిలకడై నిలిచిన పొలుపున, నంగజప్రతాపానలంబు పొంగారి రంగారు శృంగారరసంబు ఘనీభవించినచందంబున నంగము లిందీవరశ్యామల కోమలంబులై చెలువార, ద్రౌపదీకన్య స్వయంవరమంటపాంతరంబు చేరవచ్చెడు మార్గము (పరాకు)

ద్వి. చిత్తజు మదదంతి చెలువమేల్బంతి
పుత్తడిబొమ్మ పెంపొందు పూరెమ్మ
కలహంసయాన సత్కళలందు జాణ
యలినీలవేణి మేలైనపూఁబోణి
తళుకువెన్నెలమిన్న ద్రౌపదీకన్య
చెలువలు గొలువంగఁ జెలువొంద వెడలె॥

చ. ఒయ్యారమున వెడలెఁ - దియ్యవిల్తుశరమనఁ
దొయ్యలులందఱుగొల్వ - నెయ్యమున ద్రౌపదీకన్య ॥౧॥
రాజిల్లురూపున వల - రాజు మోహముఁజెందంగ
రాజహంసనడలను - రాజబింబానన వేగ ॥౨॥
సన్నని పయ్యెదలోనఁ - జిన్నిచన్నులు చెలఁగఁ
బున్నమచందురు సరిఁ - బోలుమోము వెలుగంగ ॥3॥

సూ. అప్పుడా యీవిధంబున వచ్చు ద్రౌపదీసుందరి సౌంద ర్యాతిశయంబు గనుఁగొని సకలదేశాధీశ్వరులు కుసుమ శరాయుధనిమగ్నులై మోహావిభ్రాంతులై యక్కల కంఠకంఠి రూపరేఖావిలాసంబులు వర్ణించెడి మార్గము.

ద. కలయఁబర్వినయిరులు ఈ-కమలాయతాక్షి ముంగురులు
విదియచందురు రేఖఁగేరు నీ-విరిబోణినిటలంబుతీరు ||౨||
లచ్చికొమరువింటిరమలు ఈ-లలనామణికనుబొమలు ||౩||
కొదమతేళ్లజైత్రమ్ములు ఈ-కోకిలవాణినేత్రమ్ములు ||౪||
చంపకముకుళవిభాస యీ - చక్కనిసుందరినాస ||౫||
నిక్కము చక్కెరకేవి యీ-చక్కెరబొమ్మకెమ్మోవి ||౬||
పున్నమచందురుగోము ఈ-పూఁబోణిముద్దునెమ్మోము ||౭||
లక్కనముల మంగళము ఈ-చొక్కపుఁవగలాడిగళము ||౮||
కెంజిగురాకులగములు ఈ -కుంజరగమనకరములు ||౯||
చెలువైన గజనిమ్మపండ్లు ఈ-కులుకులాడి పాలిండ్లు ||౧౦||
హరిపాదగర్వమునిడుము ఈ-యంగనామణిచిన్నినడుము ||౧౧||
సురనాథలీలలతీరు ఈ - సొగసుకత్తె నూగారు ||౧౨||
సైకతముల లలామ ఈ - జవ్వని వరకటిసీమ ||౧౩||
అరఁటికంబములతొడలు ఈ-యరుదైనచాన పెందొడలు
మేలైన తమ్మిభేదమ్ములు ఈ-మెఱుఁగుఁబోడిపాదమ్ములు
పోలఁతిఁ బొందనివాఁడేపాటి దీనిఁ-బొందినవాఁడె కిరీటి.

సూ॥ ఇత్తెఱంగున సర్వసర్వంసహా మండలాధీశ్వరులు సర్వాంగ సుందరియగు ద్రౌపదీకన్యరూపరేఖావిలాసంబులు వర్ణించుచుండు సమయంబున ద్రౌపదీకన్య తండ్రివద్దఁ జేరి వందనంబాచరించినఁ జూచి యాశీర్వదించి పలికెడి మార్గము॥

రాజు॥వ. అభీష్టసిద్ధిరస్తు, రావేయమ్మ కూర్చుండవే.

సూ. అవురా యీవిధంబున ద్రౌపదీకన్యవచ్చిన ద్రుపద ధరణీమండలాఖండలుండు ఆశీర్వదించి కూర్చుండఁ బెట్టుకొని తన నందనుండగు ధృష్టద్యుమ్నునిఁ గనుఁగొని పలికెడిమార్గము.

ద్రుప. వినవోయి నందనాగ్రణి,సకలదేశాధీశ్వరులు వచ్చినారే వారల వృత్తాంతంబు నామధేయ పూర్వకంబుగాఁ బలుకవోయి

ధృష్ట.వ. మహాభాగ్యము

సూ. అవురా యీవిధంబున ధృష్టద్యుమ్నుండు ద్రుపద ధరణీమండలాఖండలుని యాజ్ఞవలన ద్రౌపదీకన్యకామణికి సకలదేశాధీశ్వరులను, వేఱువేఱ వారలవృత్తాంతంబును దెలియఁబలికెడి మార్గము.

ద. తరుణిరోచూడవమ్మస్వయం - వరమునకై యిందు
వచ్చిన నృపులను.
ఇతఁడు నందనందనుం - డితఁడు నీలాంబరుఁ
డితఁడు సాత్యకి రతి - సుతుఁడితఁడు।
ఇతఁడు దుర్యోధనుం - డితఁడు దుశ్శాసనుం
డితఁడు జలంధరుం - డితఁడు॥ ॥౧॥

అతండు భూరిశ్రవుం - డతండు జరాసంధుం
డతండు శిశుపాలుం డతఁడు।
అతఁడు రాధాసుతుం - డతండు శ్రుతసేనుం
డతండు వికర్ణుఁ - డతండు సైంధవుండు॥ ॥౨॥

వీరు శూరసేనులు - వారు కోసలేశులు
వీరు లాట విరాట కేరళులు ।
వారు కాశ్మీర సా - వీర పుళింద గం
భీర ధరణీశులు - వేరుకెక్కినవారు ॥3॥

వూ. ఇత్తెఱంగున ధృష్టద్యుమ్నముఖాంతర విదిత సర్వసర్వం
సహా ధీశ నామధేయమై యాద్రౌపదీకన్య తండ్రి
యభేద్యప్రతిజ్ఞ నిర్విఘ్నంబుగా నెఱవేఱవలెనని, తనకు
సుందర రేఖాతిశయంబుల మించిన మంచి పురుషుండు
గావలెననియు, డెందంబున నియమించి యిందుశకలధరు
నిల్లాలగు గౌరి పాదారవింద యుగళంబులకుఁ బూజఁ
జేయు మార్గంబు. (పరాకు)

ద. దయసేయవమ్మ గౌరి - దయసేయవమ్మ।
మల్లెలఁబూజించెద - మంచిపురుషుండుగలుగ ॥౧॥
జాజులఁబూజించెదఁ - జక్కనిమగండుగలుగ ॥౨॥
తొగలఁబూజించెదను - సొగసైనపెనిమిటిగలుగ ॥౩॥
తమ్ములఁబూజించెదను - దగినకాంతుఁడుగలుగ ॥౪॥
బంగరుపూలఁబూజింతు - బాగైనవానిఁబెండ్లాడ ॥౫॥

మా. ఈవిధంబున ద్రౌపదీకన్య గౌరిపూజలొనర్చిసర్వమంగళకు మంగళహారతు లెత్తెడి మార్గము.

ద. బాలకును బాలేందు - పాలకును భక్తజన
పాలకును బర్వత - బాలికకును।
కాళికిని గతిజిత మ - రాళికిని కచతర్జి
తాళికిని ముదితశివ తేజికిని॥జయమంగళం శుభమంగళం॥
అంబకును ముక్తావలంబకును అమృతధర-బింబకును
మధ్యవిజితాంబకకును।
కంబుకలకంఠికిని - అంబుజనేత్రకును
శంబరారి జీవన దాం - బికకును ॥జయమంగళం॥
చండికకుఁ గుముదా స్త - చండతర నేత్రికను
- దండితోన్మత్తారి మండలకును।
చండ త్యాగవైద్య ప్రచండ కాంతకును - (?)
చండికాసుర ముండ ఖండనకును ॥జయమంగళం॥

సూ॥ ఇత్తెఱంగునఁ బంచాస్యమధ్యయగు పాంచాలి గౌరీపూజ లొనర్చు సమయంబున సర్వరాజలోక పాకశాసనుండగు ద్రుపదభూనేత సుతుఁడగు ధృష్టద్యుమ్నునిఁ గనుఁగొని పలికెడి మార్గము.

రాజు. వ. వినవోయి దృష్టద్యుమ్న, సకలదేశాధీశ్వరులు వచ్చియున్నారె ! వారలకు మనప్రతిజ్ఞ తెలిపి యంత్రిమత్స్యము ద్రుంచి యీకన్యకామణిని గైకొమ్మని స్వయంవరము చాటింపవోయి.

ధృష్ట॥ వ॥ స్వామీ ! మహాభాగ్యము.

సూ. ఇత్తెఱంగునఁ దండ్రి వాక్యంబు లాకర్ణించి జలధర గర్జితాధిక గాంభీర్యభాషణంబుల సకలరాజులను జూచి దృష్టద్యుమ్నుఁడు జనకుని ప్రతిన తెలిపెడి మార్గము.

ద. మగువను జేకొనరోయి యీయంత్ర – మత్స్యము తెగ
నేయరోయి॥

సారభూషణులార మేలైన – సత్యభాషణులార ।
నీరధితుల్యగభీరులార – పేరుకెక్కిన హాంవీరులార
ధీరులార ! శూరులార ॥ ౧॥

హారభక్తులారా ! తగిన – హరిభక్తులార !
బిరుదు కెక్కిన రణ – భీకరులార ।
మురువైన మేటి శా – ర్ఙ్మక ధరులార
దొరలార భూ – వరులార ॥ ౨॥

మనసున దిటవుంచరోయి మీనిజ -
మానముల నెంచరోయి ।
దినదిన నవ్యకీర్తి ధనులార - ధనవంతులార ! సుందర
తనులార !
ఘనులార ! జనులార ॥3॥

సూ. అపురా యీవిధంబున సర్వసర్వంసహా మండలాధీశ్వ
రులు ధృష్టద్యుమ్ను ముఖాంతరంబుగా స్వయంవర
వివరంబు దెలిసిన సకలరాజాధిరాజులు గుమిగూడి
యంత్రిమత్స్యసమీపమునకు వెడలి వచ్చెడిమార్గము.

ద. వెడలిరిపుడు రాజులు వెడలి రిపుడు ।
వెడలి రిపుడు పుడమిపతు లిరు
గడల ముత్తెపు - గొడుగుల లరఁగ
కడిమి భుజబల - గర్వములతోఁ
దడయకను యం - త్రమత్స్యమేయంగ ॥౧॥
లాటభోట మరాట - విరాట నాథులు
మేటిగా ముమ్మాటికిని-సాటిలేదని మాటలాడుచు ॥౨॥

సూ॥ అపురా యీవిధంబున మేరుమందర చందంబగు కోదం
డం బుపలక్షించి గగనంబున యంత్ర పయశ్చరంబు
నేత్రంబులకగోచరంబై జలప్రతిఫలిత ఛాయారేఖయై
పరివర్తించినఁ గని తలలూఁచి నివ్వెఱఁగంది తమలోఁ
దాము పలికెడి మార్గము (పరాకు)

ద॥ ఇందు కేల వచ్చితిమి॥

నీట నున్నది నింగినిఁగానము - మాటలేల కన్నడేశా ।
నూటిగఁ జూడుము - చూడ్కికిఁ గానము
ఏటివిచిత్రమో యేటిచోద్యమొ - యేల వచ్చితిమి॥౧॥
చుక్కల దాఁగిన - రక్కసులను గని
యొక్కశరమ్మున - నుక్కణంతు ॥
చక్కఁగనే రెండుజాములు చూచిన -
నెక్కడఁగాన మేమనఁబోయే ॥మేల॥ ॥౨॥
చూచిచూచి నా - లోచన యుగమిఁకఁ
గాచి యున్నది - కపటమత్స్యమున ।
ఏచి పద్మభవుఁడెత్తిన కల్పనో -
యీ చక్రియుధుఁడంచిన మాయోలేక ॥౩॥

మా. ఈవిధంబునఁ బునఃపునః పరీక్షాదిదృక్కులై యంత్రి మత్స్యంబుఁ గననేరక భూమండలంబునఁ గుండలేంద్రు చందంబున నుండు కోదండం బుపలక్షించి నృపతులు బాహుదండముల నెక్కిడుమార్గము. (సాములు సాధన చేసికొనేది)

మా. ఈవిధంబున విల్లు గదలింపలేక చాలా చింతాయుక్తులై రాజులు తమలోఁదాము పలికెడిమార్గము.
దరువు.

ద॥ కనుగాన కిటువచ్చినది గౌరవమె మగధ
తనరు యంత్రమత్స్యమేయ–ధాతతరమె॥ ॥౧॥
మనకుబటాక విల్లిదే – మంచు నీవు లాట
మునుకొని భోజుని వల్ల – మోసపోయేవు॥ ॥౨॥
నెనరున నీవుపలికేది – నిలువరమె గౌళ॥
ఘన ధనువెత్తెద ననేది – కలువరమె॥ ॥3॥
ముందుగాఁ దెలియక నేను – మోసపోతిఁ బాండ్య
యిందేల వచ్చితి శౌర్య – మేల్ల బ్రాఁతి॥ ॥౪॥
కినిసి పూనరాదు జరి – గేది మేలు భోజ
చనవున ద్రౌపది గొడవ – చాలుఁజాలు॥ ॥౫॥

వా. ఇత్తెఱంగున ధనువు నెక్కువెట్టఁ జాలక చిత్తరువుల విధంబున నృపతులు దద్దరిల్లి తిరుగుడుపడినఁ గనుఁగొని ద్రుపదభూపాలుఁడుప్రతిజ్ఞాభంగ చింతానిమగ్నుఁడై హిత పురోహితు నవలోకించి పలికెడి మార్గము॥

ద॥ ఎందుకీ ప్రతిజ్ఞ సేసితి మందుఁడనై భూసుర।
ముందుగా నింతైనఁ దెలియక – మోసపోయితి ॥౧॥
తిన్నఁగా యంత్రమును నేసే – మన్నవారిపుడు
చిన్నవోయియున్నారు సిగ్గులు – చెంది వీరు ॥౨॥
ఎన్నఁటికి నీకన్యకకుఁ బెం – డ్లేనుజేతును భూసుర
యెన్నరాని విచారమాయె – నేమిసేతు ॥3॥

సూ. ఈవిధంబునఁ జింతానిమగ్న మానసుండైన ద్రుపదరాజు దీనాలాపంబులు విని విప్రసమూహమున నుండు మాయా విప్రుండైన సంక్రందన నందనుండు సమీర కుమారునిఁ గనుఁగొని పలికెడు మార్గము.

ద. దొరలు దాతలు బిరుదుగల భూ
వరులు మన కురువంశ్యులందఱు ।
దునుమనేరని యంత్రమత్స్యముఁ ద్రుంతునన్న॥

భీమ. కలయ దాయాదులును సామంతులును జూడ
నీ యంత్రమత్స్యము ।
నెలమిఁ ద్రుంపఁగ నరుని కనుజ్ఞ యీయవన్న ॥౭॥

సూ. ధర్మరాజు పలుకు మార్గము.
నరశిరోమణి మనము లేమిని
తిరిపెమెత్తేవారలకు నీ । బిరుదులేలను
కన్యలేలను బీరమేల॥

భీమ: పెద్దయని నినునమ్మి రాజ్యము-పేరునూరును గోలుపోతిమి
వద్దు విడువము మనము శూరులు - వరులమున్న ॥౮॥

ధర్మ॥ తరముగాదిది దునుమనెవరికిఁ
తమ్ములా మీబలిమి కొలదికఁ ।
జెఱుతలని పలికితిని బెంపున
నరసులార ॥౯॥

సూ॥ అవురా యీవిధంబున మాయావిప్రుండైన సంక్రందన నందనుండు అన్నలయనుమతిఁ గైకొన్నవాఁడై యా బ్రాహ్మణసమూహ మధ్యంబుననుండి వెలువడి వచ్చి ద్రుపదరాజును జూచి పలికెడి మార్గము॥ (పరాకు)

ద॥ యంత్రమత్స్యమును ద్రుంచెదను ద్రుపదభూపాల ।
మాటల వల్ల నేమి నీటఁ గనిపించు
వాటంపు ఛాయ గుఱుతుపట్టి – రేయి
గాటంపుఁ జీకటిని – గబళము దెచ్చిచేయి
నోటికిచ్చిన జాతి గట్టి – నేను ఈ
సాటిలేని ధనువుఁ బట్టి – నిమిషమున నీ
మేటిరాజుల తల మెట్టి – యీవేళ ॥౧॥

సూ.వ. అవురా యీవిధంబునఁ బలికిన మాయావిప్రుని వాక్యంబులు విని యాబ్రాహ్మణసమూహము తమలో నొకనికి శౌర్యంబొదవెనని సంతోషభరితాంతరంగులై పంచె లెగునవేసి పలికెడి మార్గము.

దరువు॥ మంచి మంచి వింతగంటిరా పెద్దిభట్లు
మించిపోయీని చూడరా । మన
మంచిగాని తోడివాఁడురా । వీఁడు యంత్ర
మత్స్యమేయు వచ్చినాఁడురా ॥౧॥

పిల్లజుట్టు చుట్టికట్టిరా - యెజ్జంభట్లు
పిల్లకాయ యెంత దిట్టరా - మంచి
వెల్లపంచె మొలను జుట్టిరా - సాహసము
వీని కెటువలెను బుట్టెరా ॥౨॥

కుప్పాభట్లు తిప్పాభట్లు ఈ - పిన్నవాని
కోర్కెల్ దీర్చెరఁ జూడుఁడీ।
యప్పనభట్లు వారినిఁగూడి తథాస్తనుచు
నాశీర్వాదములు సేయుఁడి ॥3॥

సూ॥వ॥ అవురా యీ విధంబునఁ బలికిన బ్రాహ్మణుల వాక్యం
బులు విని దుర్యోధనాదులు మాయావిప్రునిఁ జూచి
పరియాచకంబుగాఁ బలికెడి మార్గము.

ద్వి. వింటిరే యీమాట వేగఁ దానొక్క
బంటువలెనె గోచి బాపఁడు వచ్చి
నరులకు సురలకు నాగ కిన్నరుల
కరుదైనయట్టి యీ యంత్రమత్స్యమును
దుంచెద నని మించి తుళ్ళుచున్నాఁడు
పంచాంగమును నైనఁ బఠియింపలేఁడు
సుందరీ మణి రూపుచూచి వెర్రెత్తి
మందుఁడై మోహనిమగ్నుఁడై వీఁడు
ఏమేమొ పలికీని యిప్పుడు వీని
బూమెలు చూతాము భూపాలులార॥

మా. వ. అవురా యీవిధంబున నీరీతి రాజులు బరియాచకంబులు సేయఁగా విని మాయావిప్రుఁడు యంత్రమత్స్యము. దుంచెదనని పలికెడి మార్గము.

దరు॥ కరలాఘవముఁ జూడు నేఁడు - ద్రుపదభూపాల
కరలాఘవముఁ జూడు - ఘనులెల్లఁ బొగడ, వేడు
కరయ మిక్కిలి చిన్ననాఁడు -
హరుని విల్లువిఱిచినా రామచంద్రుని జోడునై నేనిప్పుడు
బిరుదు విల్లిదె నాతోడు - మెచ్చనినాఁడు ॥౧॥

దొరలు సిగ్గులఁ గుంద - సురవరులచ్చెరు వంద
నెఱయఁ గీర్తులు పొలుపొంద - నీమనము సరిలేని
వేడుకపొంద ।
నీప్రతిజ్ఞ ధరణిమిగులఁ జెన్నొందఁ-జేతు జయమంద॥ ౨॥

మా.వ. అవురా యీవిధంబునఁ బలికిన మాయావిప్రుఁడు ధనువు నెక్కువెట్టి యంత్రమత్స్యంబు ద్రుంచెడి మార్గము. (యంత్రమత్స్యమును ద్రుంచేది)

బ్రాహ్మణుల వచనం॥ వినవోయి ద్రుపదభూపాలకా! నీ ప్రతిజ్ఞా పరికారముగా మాచిన్నవాఁడు యంత్రమత్స్యమును ద్రుంచెనే. ఇఁకను గన్య నిక్కడ నుంచఁదగినది లేదు. మా వెంబడి నంపించుమా.

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున మాయావిప్రుల వాక్యంబులు విని, ద్రుపదభూపాలుండు తన కుమారికామణియైన ద్రౌపదీదేవికి బుద్ధిసెప్పి యంపించెడి మార్గము.

వ. పోయి రావమ్మా - మాయమ్మా పోయిరావమ్మా ।
అత్తమామలపట్ల - బత్తితో నడువుమీ
చిత్తమున నింత - చింతనొందకు మీ ॥౧॥

పతియే దైవమని - భావింపుమీ చాల
హితవుగ నడువుమీ - చతురతనుండుమీ ॥౨॥

పురుషునితోఁ గూడి - పుత్రులఁ గనుఁగొని
వరుసతో వేయేండ్లు - వర్ధిల్లి యుండుమీ ॥3॥

సూ.వ.అవురా యీవిధంబున ద్రుపదభూపాలుండు కుమారికామణికి బుద్ధిసెప్పి మాయా విప్రులవెంబడి నంపించెఁ గనుక వారు ద్రౌపదిని దోడ్కొని యేకచక్రపురమునకు వచ్చెడి మార్గము.

ద॥ మాయావిప్రులు వెడలిరి వింతవింతగ
మాయావిప్రులు వెడలిరి॥
మూసినకట్టాణి - ముత్యము తెఱఁగున
భాసురాంగి ద్రౌపది - పాయక వెంటరాఁగా॥

మా॥ అవురా యీవిధంబున మాయావిప్రులు ద్రౌపదీదేవిఁ దోడ్కొనిపోవు నవసరంబున దుర్యోధనాదులు తమ వంటి దొరలంతా యుండఁగాను ద్రుపదభూపాలుండు తమ కుమారికామణిని మాయావిప్రుల కియ్యవచ్చునా యని యుద్ధసన్నద్ధులై ద్రుపదభూపాలునిఁజూచి పలికెడు మార్గము.

ద. కొండలన్నైవడి - నుండెడి ధరణీ
మండలేంద్రుల యంత్ర - మత్స్యమున।
బెండువలెఁజేసితి - కండగర్వమున
భండనమున నిన్ను - దండింతుము ద్రుపద ॥౧॥

ద్రుప॥ద॥ దొరబిడ్డలమని - బిరుదులు పాటించి
మెఱుఁగులీనెడి యంత్ర - మత్స్యంబు।
గుఱుతుగ సేయక - కొంకితలలు వంచి
నెఱచి పాఱితిమిమ్ము - మరమునఁ దునిమెద ॥౨॥

మా.వ. అవురా యీవిధంబున దుర్యోధనాదులును ద్రుపద భూపాలుండును యుద్ధము సేయుసమయంబున మాయా విప్రుండైన యర్జునుండు తమ యన్నదమ్ములఁ జూచి పలికెడిమార్గము॥

అర్జు॥వ॥ వినవయ్యా యన్న దుర్యోధనాదులు ద్రుపద భూపాలునితో యుద్ధము సేయుచున్నారు. ద్రుపదభూపాలు

నకు సహాయముగా నేను పోయి శత్రుపలాయనము చేయించి వచ్చుచున్నాను. అంతపర్యంతము మీరొక ప్రదేశంబున నుండుఁడు.

ధర్మ॥వ॥ వినవోయి యర్జున, వారిగొడవ మనకేల? మనము కన్యకామణినిఁ దోడ్కొని పోవుదము రావోయి.

అర్జు॥వ॥ వినవయ్యా యన్నా! క్షణమాత్రము వేడుకచూచుచు నుండుఁడు. నేనును భీమసేనుఁడును బోయి వచ్చెదము.

సూ॥వ॥ అవురా యీవిధంబున నర్జున భీమసేనులు ద్రుపద భూపాలునితో యుద్ధముసేయు దుర్యోధనాదులవద్దకు వచ్చి ధిక్కరించి పలికెడిమార్గము.

ద్వి॥ ఓరి దుర్మతులారా, యూరకే మీర లీరీతిఁ బంతంబులేల పల్కెదరు?
కలిసి మిమ్మెల్లను ఖడించి మించి
బవరంబు లోపలఁ బాఱఁదోలెదను.

సూ.వ. అవురా ఈవిధంబున మాయావిప్రుండైన యర్జును వాక్యంబులు విని దుర్యోధనాదులు "మాయావిప్రులు ద్రౌపదినిఁ దోడ్కొనిపోవునది గాక ద్రుపద భూపాలునకు సహాయముగా రావచ్చునా?" యని రోషకషాయితాక్షులై మాయావిప్రులను ధిక్కరించి పలికెడి మార్గము.

ద॥ భామను విడిచిపోరోయి, బాపనులార
గురుకుచ కోకిలవాణి - కువలయ నిభలోచన
తరుణీశిఖామణి మీకుఁ - దగదు, ఊరకె మాకు ॥౧॥
కుంతములను గదలఁ - గొట్టి చెండాడఁ బోయేము
పంతముల వారుగారు - ప్రాణముతోడ మీరు ॥౨॥

సూ.వ. అప్పురా యీవిధంబున దుర్యోధనాదుల వాక్యంబులు విని యర్జున భీమసేనులు తమ బీరంబు మెఱయఁ బలికెడి మార్గము.

ద. మాటలేలరా, యోరి, పాటిచాలురా,
నీకుఁ గర్ణకఠోరములు - ఈకార్ముక గుణధ్వను లిట్టి॥
నీ శల్యదారుణములు - నెఱయ నాబాణము లిట్టి ॥౨॥
నీసేన ప్రాణములహరింప - నేధనంజయుఁడ నిట్టి ॥3॥
పొంగుచు నిన్ను భేదించెద - సంగర విజయుఁడనిట్టి ॥ర॥

సూ.వ. ఈవిధంబున నర్జుననికి నోడిన కర్ణునిఁజూచి దుర్యోధనుండు హెచ్చరింపఁగా వానిఁజూచి వృకోదరుండు పలికెడి మార్గము.

భీమ.వ.ద. చేరకు నీవాస మీఱకు-మారుని గురుహితునినిట్టి ॥౧॥
నీకు తగదు సుయోధన,-భీకరుండ నాతో నీదుడుక ॥౨॥

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున నర్జున భీమసేనులు దుర్యోధనా దులను యుద్ధమున జయించి వారలను బాఱఁదోలిన తర్వాత, మాయావిప్రులగు పాండవు లేకచక్రపురము నకు వచ్చునట్టి పట్టునఁ గుంతీదేవి యొక రమ్యప్రదేశం బునకువచ్చెడు మార్గముఁ

ద. సకల............గుణవంతురాలు
సద్గుణశీల చతుర ।
సుకుమారి కుంతిదేవి వచ్చెనిప్పుడు – సుతులను
గనుఁగొనను ॥౧॥

సూ॥వ. అవురా యీవిధంబున కుంతీదేవివచ్చిన తదనంతరం బున నర్జునుండు ముందుగా వచ్చి తమ తల్లియైన కుంతీ దేవికి వందనమాచరించి పలికెడి మార్గము

త. నెఱ శీవులు గలదమ్మా
దొరల శిఖామణులకైన దొరకని దమ్మా ।
తథువునఁ బోడమని దమ్మా
తిరముగ నొకవింతఫలము దెచ్చితి నమ్మ ॥

సూ. వ. అవురా యీవిధంబున నర్జునుని వాక్యంబులు విని కుంతీదేవి ప్రత్యుత్తరముగా పలికేమార్గము.

ద. మంచిదె వినుము మాయన్నా - మీలో
వంచన రారాదన్నా।
మించి యీఫలము మాయన్నా - మీరు
పంచి భుజియింపుఁడీ యన్నా॥ ॥౧॥

సూ.వ. అవురా యీవిధంబునఁ గుంతీదేవి పలుకుచుండు సమయంబున ధర్మరాజు నకుల సహదేవులు భీముఁడు వచ్చి వందన మాచరించి పలికెడు మార్గము.

ద॥ మ్రొక్కెదనే నీకు మ్రొక్కెద నేను।
మ్రొక్కెద నత్త మీపాదములకు॥

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున ద్రౌపదీదేవి కుంతీదేవికి వందన మాచరించిన తరువాత, కుంతీదేవి। కుమారులను జూచి పలికెడు మార్గము.

ద. ఎటువలెఁ దెచ్చితి - ఇందుముఖిని
సురకన్యకయో - నరనాథుకన్యయో
నాగకన్యయొ యీ ॥౧॥
చక్కెరబొమ్మను సద్గుణశీలను
చక్కని గరితను సర్వాంగసుందరిని ॥౨॥

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున బలికిన తల్లి వాక్యంబుల విని ధర్మరాజు పలికెడి మార్గము.

ద్వి. వినవమ్మ యొకమాట విన్నవించెదను
మన యర్జునుఁడు యంత్రమత్స్యంబునేసి
ఘనుఁడైన ద్రుపదుని కన్యకామణినిఁ
జనవునఁ గైకొని సకలశాత్రవుల
దురమున వడిఁబాఱఁదోలి యిచ్చటికిఁ
దరుణిని దెచ్చె సంతసమొప్ప నేఁడు
సురరాజ సుతునికి సుదతికిఁ బెండ్లి
గరిమను గావింపు గణఁక మీఱఁగను.

మా.వ. అపుడా యీవిధంబునఁ బలికిన ధర్మరాజు వాక్యం
బులు విని యర్జునుండు పలికెడు మార్గము.

ద. వినవయ్య నాయన్న తల్లినోటనుండి
-వింతలు పుట్టెనన్న ।
ఉచ్చితమైన ఫలము నేఁ - దెచ్చితినని పలుక
ఇచ్చగా మనయమ్మ మీ -
రేగురు గైకొనుఁడనెను ॥౧॥

తల్లిమాటలు జవదాఁటఁ గూడదు ఒక
పల్లవపాణి కేగురు పతులు గారాదెట్లా ॥౨॥

సూ.వ. అప్పురా యీవిధంబునఁ బలికిన యజ్ఞునుని వాక్యంబులు విని ధర్మపుత్త్రాదుల విచారగ్రస్తులై యుండు నెడ, నంతట నావలి కథాసంవిధానం బేవిధానసం జేసెను. ద్రుపద భూపాలుఁడు మాయావిప్రుల వెంబడి నంపించిన తన కుమారికామణి వృత్తాంతము తెలియకపోయెను; మాయావిప్రుల వృత్తాంతమున్ను తెలియలేదని విచార గ్రస్తుఁడై వారలవృత్తాంతము తెలియవలెనని చారులను పిలువుమనఁగా, చారులు వచ్చెడి మార్గము.

ద. గుదియలు చేఁబూని చద్ది - కూటిమూటలు వేలాడ
ముదమున వేగులవారు - మొ్రక్కుచు వచ్చిరిపుడు॥

సూ.వ. అప్పురా యీవిధంబున వచ్చిన వేగులవారిని జూచి ద్రుపదభూపాలుండు పలికెడిమార్గము.

ద్రు.వ. వినరోయి వేగులవారలు ! మన ద్రౌపదీకన్యను దోడ్కొనిపోయిన మాయావిప్రుల వృత్తాంతము తెలిసి కొని రారోయి.

వేగు.వ. మహాభాగ్య మాయెనయ్య స్వామీ !

సూ.వ. అప్పురా యీవిధంబున ద్రుపద భూపాలు ననుమతిని చారులు మాయావిప్రుల వృత్తాంతము దెలియవలసి, వారలుండే ప్రదేశమునకువచ్చి పొంచియుండు నవసర మున మాయావిప్రులైన పంచపాండవులు తమలోఁ దాము పలికెడు మార్గము.

ధర్మ.ద. మాయావిప్రులమై యుండగ యంత్ర
మత్స్యము ధరఁ దెగఁగొట్టి ।
దాయాదులనుద్రోలి తరుణిఁ దెచ్చితిమి ॥
ధర్మమె తెమ్మెర పట్టి ॥౧॥

భీమ.ద. సురరాజ తనయుఁడు రాజధర్మముఁబూని
శూరత చూపెఁగదన్న ।
నిరుపమ పాండుమహీశ తేంద్రుని కీర్తి
నేఁటికి నిలిపెఁగదన్న ॥౨॥

అర్జు.ద. క్రూరులు దుర్యోధనాదుల ననిలో
గొట్టక విడిచితినన్నా - యిఁక
మీఱిన రాజ్యలక్ష్మి గొనకున్న నా
పేరు కిరీటిగాదన్నా ॥3॥

మా.వ. అపురా యీవిధంబునఁ బలుకుచుండు మాయా
విప్రుల వాక్యంబులు విని చారులువచ్చి దుపదభూపా
లునితో వారల వృత్తాంతము తెలిపెడి మార్గము.

చారుల॥వ॥ వినవయ్యాస్వామి ! విప్రులవృత్తాంతము విచారింపఁ
బోతిమి. అక్కడ విప్రులును మన ద్రౌపదీదేవియును
మఱియొక మసిలాపెయు నున్నారు. అందులో నొక
బ్రహ్మణుఁడు "మనము మాయావిప్రులమై యుండి
యంత్రమత్స్యమును ద్రుంచి దాయాదులను బాఱఁద్రోలి

కన్యకామణిని దెచ్చినది ధర్మమే తెమ్మొరపట్టి!" యనెను అందుకు మరియొక బ్రాహ్మణుండు అందుకొని, "సుర రాజతనయుండు రాజధర్మముఁబూని శూరతమెఱ యించి పాండుభూపాలునికీర్తి నేఁటికి నిలిపెఁ గదన్న" యనెను. అంతలో మన యంత్రమత్స్యమేసిన చిన్న వాఁడందుకొని "క్రూరులగు దుర్యోధనాదులను నీక్కై గొట్టక విడిచితిని. ఇఁకను మీఱిన రాజ్యలక్ష్మిఁగొన కున్న నాపేరు కిరీటిగాదన్నా" యనెను. ఈవృత్తాంతము తెలిసి వచ్చితిమి.

సూ.వ. ఈవిధంబునఁ బలికిన చారుల వాక్యంబులవిని ద్రుపద భూపాలుఁడు తనయుఁడైన ధృష్టద్యుమ్నునిఁజూచి పలి కెడి మార్గము.

ద్రు.వ. వినవోయి ధృష్టద్యుమ్న ! మన ద్రౌపదీదేవినిదోడ్కొని పోయిన బ్రాహ్మణులను, మన ద్రౌపదీదేవిని దోడ్కొని రావోయి.

ధృష్ట.వ. మహాభాగ్య మాయెనయ్యా !

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున జనకవచన ప్రకారంబుగా ధృష్టద్యుమ్నుండు మాయావిప్రుల సమీపమునకు వచ్చెడి మార్గము:

ద. ద్రుపద సుతుండు వెడలెఁ బాండు
నృపతి నందనులఁ బిలువ॥

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున ధృష్టద్యుమ్నుండు మాయా విప్రులైన పాండవులనుజూచి పలికెడి మార్గము.

ద్వి. ఘనులార, యంభోధి గంభీరులార,
మనసిజ నిభులార, మహితాత్ములార,
శేష సుధారామ క్షీరాబ్ధిసోమ
భాషాసతీ భీమ ప్రాలేయసీమ
సన్నిభ యశులార, సర్వజ్ఞులార,
మిన్నక మాతండ్రి మిమ్మందుఁ దోడి
తెమ్మన వచ్చితిఁ దీవ్రంబుగాను,
సమ్మతి మీర లీక్షణమె రారయ్య.

ధర్మ.వ. మహాభాగ్యమాయె నారీతిగానే పోవుదము రావయ్యా.
సూ.వ. అవురా యీవిధంబున ధృష్టద్యుమ్నుండు మాయా విప్రులైన పంచపాండవుల దోడ్కొనివచ్చెడి మార్గము.

ద. పోడిమితో ద్రుపద - పుత్రుఁడు వెడలెను
చండప్రతాపుల భండనవిజయుల
చండకరనిభుల - పాండుసుతులఁగూడి ॥౧॥

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున మాయావిప్రులైన పంచపాండవులు వచ్చినవారలై ద్రుపదభూపాలుండు గొలువుండు నాస్థానమంటపంబున బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్యశూద్రుల కుచితాసనంబు లమర్చియుండఁగాఁ జూచి, వారలు

రాజాసనంబులఁ గూర్చున్నఁజూచి పాండవులని నిశ్చయించి ద్రుపదభూపాలుఁడు వారలను స్తోత్రముచేసి, పలికెడి మార్గము.

ద్వి. చండవిక్రములార, సద్గుణులార,
భండనరిపు హస్తి పంచాస్యులార,
చండికానాథ పూజారతులార,
పాండవులార, దోర్బల యుక్తులార,
ఎన్ని దినంబుల కేగురిమిమ్ముఁ
గన్నులపండువుగాఁ గనుటాయె.
తొలుత మీవితము నిస్తులవృత్తి మీఱఁ
దెలియక ద్విజులని దీనుఁడై యుంటి.
ధర్మనందన, పురందర తనూజునకుఁ
బేర్మితోఁజేయుము పెండ్లియీవేళ.

సూ.వ. అవురా యీవిధంబున ఆ ద్రుపదభూపాలుని వాక్యంబులు విని ధర్మనందనుండు పలికెడి మార్గము పరాకు.

దరువు॥ తగవు గాదిది చూడ – ధర్మంబుగాదు
నగరె యిట్లయితే ము – జ్జగము వారెల్ల॥
బలవైరి తనయుఁ డొక – ఫలముదెచ్చితి ననుచుఁ
బలుక సరిపాలుగాఁ – బంచి కొమ్మనుచుఁ

దెలిపె మాతల్లి యి - తైటఁగు గావింపుమిఁక
తలిదండ్రులమాట జవ - దాట భూపాల ॥౧॥
హరహర ! యిదియేమి - యయిదుగురి నొకకన్య
వరియించు టెట్టు లీ - వావు లెట్లు,
పురుషునికిఁ జెల్లు నం - దఱభామలైనాను
తరుణి కొక పురుషుఁడే - ధాత కల్పన యిట్లు॥ ॥౨॥

మా. అపురా యీవిధంబున విప్రులును ద్రుపద భూపా లుండును సంతోషజనితచింతామగ్న మానసులైయుండు నవసరమున నకస్మాత్తుగా వ్యాసులు వచ్చేమార్గము.

ద. వ్యాసులు వెడలిరి - భాసురముగను ।
పాయకమదిలో కాశీ - పతిని స్మరణచేసి
మాయను దెగగోసి - మైని భూతిపూసి ॥౧॥
హరినామ సుధనుగ్రోలి - యానందమునఁ దేలి
పరమ పుణ్యశాలి - పద్మసంభవుఁబోలి ॥౨॥

వ. అపురా యీవిధంబున వచ్చు వ్యాసుల నెదుర్కొని వందన మాచరించి యుచితాసనంబునఁ గూర్చుండ నేమించి యా వ్యాసులను జూచి ద్రుపదరా జపుడు పలికెడి మార్గము.

ద॥ శరణు శరణు భవనాశ - శరణు శరణు స్వప్రకాశ
శరణు శరణు హరిదాసస్వామి-శరణు శరణు వేదవ్యాస॥

క. వరముని సందోహ పురం
దర, ధర మీఱఁగనట్టి ధర్మముగలదే !
నెరవేమి ? కన్యకేగురు
పెరిమిటులనిపలికెఁ గుంతి పెద్దకుమారున్.

వ. అప్పురా యీవిధంబునఁ బలికిన ద్రుపదుని వాక్యంబులు
విని వ్యాసులు భూతభవిష్యద్వర్తమానంబుల సవిస్తరం
బుగాఁ బలికెడిమార్గము.

ద్వి. ధారుణీశ్వర, నీకుదైన్యమదేల !
కారణంబొక కొంతకలిగెను మున్ను
ఇదియొక్క మునిసతి యెప్పుడు విభుఁడు
మది మది రోగనిమగ్నుఁడైయున్న
రతిలేమి శోకించి రాతిరి పగలు
పతిసేవ సేయుచు భావజహరుని
నిత్యము నుతియింప నీలలోహితుఁడు
ప్రత్యక్షమై వచ్చి పణఁతి, నీకోర్కె
యడుగుమటన్నను అప్పుడాబాల
యడరక మగని నిమ్మనివేడఁ జూచి
యేగురుపురుషులు నెలమితోడుతను
బాగుగా నిన్ను జేపట్టుదు రనుచు
వరమిచ్చె నాపరిభావమున నీభామ

పరమపతివ్రిత పాంచాలియయ్యో
చతురతమించిన శంకరుకృపను
బతుకైరి యీపంచపాండవులిపుడు
దైవకృతంబిది తప్పింపఁదరమె !
కావున లగ్నంబుగావింపు వేగ.

సూ. వ. అవురా యీవిధంబున వ్యాసులవాక్యంబులు విని సంతోషచిత్తుఁడై యాద్రుపదరాజు పంచపాండవులకు ద్రౌపదీకన్యకు శుభలగ్నంబున వివాహంబు చేసే మార్గంబు పరాకు. ఈవిధంబున పాండవులకు ద్రౌపదీ కన్యకను వివాహంబుసేయు సమయంబున సకలజనులు మంగళముపాడే మార్గము (మంగళము పాడేది)

రతి కల్యాణము

శాహజీ

రతి కల్యాణము

జయ దేవి, శర్వాణి, జయ వినతగీర్వాణి,
జయ కీరవరవాణి, జయ మృదులపాణి,
జయ శుభగుణశ్రేణి, జయ గౌరి, కల్యాణి,
జయ విభవనిశ్శ్రేణి, జయ ఘనశ్రోణి ॥౧॥

మహిషాసురప్రాణ - పరిహరణపారీణ
మహనీయ శితబాణ - సహితే ! చిరేణ
బహుళ భువనత్రాణ - భవ్యధర్మధురీణ
మహిమే ! శుభవరేణ - మామను గృహాణ ॥౨॥

మధుకైటభ విపక్ష - మర్దనాధికదక్ష
పృథుశరే పరపక్ష - ...మాంరక్ష (?)
విధివిబుధ మునియక్ష - విద్యాధరాధ్యక్ష
మధుర సన్నుతిలక్ష - మద ఘూర్ణితాక్ష ! ॥3॥

చండముండ విరామ - చాప బాణస్తోమ
పాండితీ జితధామ - వరదైత్యభామా
చండశుంభోద్దామ - జయని శుంభస్థేమ
ఖండనే, సుత్రామ - కామితప్రేమ ॥౪॥

శరణు శరణు॥

శరణు శ్రీవసుదేవనందన - శరణు జగదానందనా
శరణు చరణానత సనందన - శరణుసురకృతవందనా ॥౧॥

మధురభాషణ - మహితతోషణ
మదవిరోధి విశోషణా।
బుధవిభూషణ భూతపోషణ
భుజబలాహత దూషణా ॥౨॥

ఉద్ధతాఘతృణ ప్రభంజన-యోగి హృదయ నిరంజనా
సిద్ధచారణముఖ్యరంజన - శ్రీహరీ మురభంజనా ॥3॥

మహాతే దేవేశాయ తే మంగళం
మందాకినీ చూడాయ మంగళం ॥౧॥

భానుకోటి ప్రభాయ - భక్తసంరక్షకాయ
మానసాతీతాయ మంగళం ॥౨॥

చంద్రావతంసాయ - చతురానన సేవ్యాయ
మందారవాసాయ మంగళం ॥3॥

నిగమాంతవేద్యాయ - నిష్కళంకరూపాయ
మకరధ్వజభంగాయ మంగళం ॥౪॥

శ్లో॥ వందే తం దేవదేవం వరసురపటలీమౌళి మాణిక్యదీప
శ్రేణీ నీరాజిత శ్రీచరణ సరసిజ ధ్యానయోగాదిభాజాం।
భక్తానామీప్సితార్థాకలన పటుచతుర్బాహు శోభాంచిత శ్రీ
చక్రాబ్జాది ప్రభాళీశమితజగదఘం శాశ్వతం కృష్ణదేవం॥

సూ॥ ఈవిధంబున నిష్టదేవతాప్రార్థనంబు చేసిన తరువాత.

నాంది ద్విపద॥

ద్వి॥ శ్రీరమణీ విభాసిత శుభాకారు,
కారుణ్య రసధునీ కనదకూపారు,
పారుష్యకలుషాది భవభయదూరు
దూరూపవైరి సందోహవిదారు
దారుణదైతేయ దళనదోస్సారు
సారూప్య ముఖముక్తి సంయుతాగారు
గారుత్మతవిహారి ఘనకాంతిపూరు
పూరుషోత్తమ ముఖాద్భుత నామధీరు
ధీరూపరుచి వశాద్భుత గోపభీరు
భీరు భక్తావన బిరుదప్రచారు
చారు కాంచన పటాంచలకాంతిభారు
భారూషితాంచితా భరణాంగవారు
వారణార్తిదశా నివారణశూరు
శూరసేనకులాబ్ధి శుభ సుధాకారుఁ
గారణాతీత లోక త్రయాధారు
ధారణాది సమాధి తాపసాపారుఁ
బారమార్థిక భావ భావితాచారుఁ
జారణముఖ నుతోజ్జ్వల యశోగారు

గౌరవ ప్రాభవకలన దుర్వారు
వారాశివరగర్వ భరభి ద్గభీరు
భీరహితారాతి భేదనోదారు
దారపుత్రధనా ద్యుదాత్తమందారు
శ్రీధరు త్రిభువనశ్రీధరు హరిని
మాధవు పృథువీరమాధవుఁదలఁచి
తారకాధిపమౌళిఁ దారకాధీశు
శారద నీరద శారదావక్ష
భవుని వసంతవైభవుని వర్ణించి
శివకరు నాసదాశివుని వర్ణించి
గణనాథు గణుతించి ఘనులైన కవులఁ
బ్రణుతించి శారదాంబను బ్రస్తుతించి
పదపదార్థవివేక పదములుగాక
పదముల మెల్లఁగాఁ బదరుచునున్న
కుకవి సర్పంబుల కోఱలుపీకి
సకలభాగవతుల సన్నుతిచేసి
యాసదాశివుపేర నంకితంబుగను
భోసల కులసింధు పూర్ణచంద్రుండు
ఏకరాజకుమారుఁ డెల్లదేశముల
నేకాతపత్రుఁడై యేలు ఘనుండు
మగఁటిమి మకరంద మకరాదిబిరుదుఁ

డగు శాహభూమండలాఖండలుండు
పరఁగించు రతిదేవి పరిణయంబ నెడు
సరసనాటకము లాస్యమున రాజిల్లు
భావముల్ తగు వేషభాషాదు లమరఁ
గావించె భరతులు గాయకుల్ మెచ్చ
నాచక్రివాళా చలాచలాచక్రి
మాచంద్రతారార్కమై యొప్పఁగాక.

సూ. ఈరీతి నాట్యారంభమందు నిష్టదేవతావందనంబు గావించి సభానాయకు నభివర్ణించి శ్రీశాహమహారాజ ప్రణీతంబైన రతి కల్యాణనాటకము కథాక్రమంబుగా వినిపించెదము విన నవధరించుమయ్యా.

వ. ఈవిధంబున నాట్యారంభంబు గావించి యిష్టదేవతా ప్రార్థన సేయు మార్గము.

శ్లో॥ లంబోదర స్సర్వవిద్యా లంబో దరహాసన్ముఖః
బంధురస్తుత్యసుగుణై ర్బంధురస్తు భవన్ముదే॥

వ. ఈవిధంబున సరస్వతీదేవిని బ్రార్థనసేయు మార్గము.

శ్లో॥ నిత్యాకారగతైః కరాబ్జవలనై స్తాలాయితైః కంకణ
ప్రక్వాణై శ్శ్రుతితాంగతై ర్ముఖవలల్లోలంబ మాలారుతైః
వీణాయా మృదుగీతిభిః పరవశాశ్చాళీజనాః కుర్వతీ
వాగ్దేవీ వదనాంబుజే నివసతు శ్రీశాహపృథ్వీపతేః॥

సూ॥ ఈవిధంబున సరస్వతీదేవిని ప్రార్థనచేసి పరమేశ్వరుని ప్రార్థనసేయు క్రమము.

శ్లో॥ చండస్తాండవకాండ శౌండవ హిమా శుండాలతుండోన్నమ
చ్ఛుండాదండపిచండభాండ విహరత్ కుండల్యఖండశ్రియై।
తండూర్దండిత చండడిండిమముఖో డిండీరషండైర్వమత్
కాండైర్మండిత గండమండల జటాఖండోஉస్తు చండీపతేః॥

సూ॥ విష్ణుప్రార్థనసేయు మార్గము.

... ...

కథాసంగ్రహము

ద్వి. మహితమా తత్కథామార్గమెట్లనిన
రహిని మన్మథమహారాజు వచ్చుటయు
రాకేందు పవనులు రహివసంతుడును
శ్రీకరంబుగఁ గొల్వుసేయ వచ్చుటయుఁ
గొలువువేశ్యలు నంతఁ గుండోదరుండు
వెలయ వచ్చుట యంతవేగులవారు
చనుదేర నారాజు సారి వచ్చుటయు
నెనయుశ్రీవను వృద్ధులెదుట నుండుటయు
సరవిఁ గన్యయు బ్రహ్మచారి వచ్చుటయుఁ
దరళాక్షి రతిదేవిదాదియు సఖులుఁ

జను దేరుటయు నంత సకియుఁ జంద్రుఁడును
ఘనత బంధువులతోఁ గల్యాణమిపుడు
సెలవేర్చుటయు నిందునేర్పుతో శాహ
నరనాథుఁ డొనరించు నవ్యనాటకము
ఆచక్రివాళాచ లాచలాచక్రి
మాచంద్రతారార్కమై యొప్పఁగాత

సూ॥ ఈరీతి నుదార శృంగార వేషభాషా విభూషితంబగు
శ్రీశాహమహారాజ ప్రణీతంబైన రతిపరిణయంబనెడు
నాటకమునందుఁ దొలుత విఘ్నేశ్వర ప్రార్థనసేయఁగా
వినాయకుఁడు వచ్చుమార్గము.

ద॥ ముదమునఁ గుండల - ములచు లమరఁగ
నిదె వెడలెను వి - ఘ్నేశ్వరుఁడిపుడు ॥౧॥
కర్ణతాళములు - గదలఁగ నల్లన
స్వర్ణనిభుఁడు గణ - పతి తగవచ్చెన్ ॥౨॥
మోదముతో గణ - ముఖ్యులు గొలువఁగ
మోదకహస్తుఁడు - ముదమున వెడలెన్ ॥౩॥
తన లంబోదర - మున ఘణులాడఁగ
ఘనతను వెడలెను - గజముఖుఁడిపుడు ॥౪॥

సూ॥ పూజారిని బిలువుమోయి ఏమోయి పూజసేయవద్దా?
మా॥ ఆరీతిగానే పూజసేయవోయి.

సూ॥ ఈవిధంబున వినాయకుండు వచ్చిన తరువాత మన్మథ మహారాజు వచ్చునవసరంబునఁ గటికవాఁడు వచ్చెడి మార్గము.

ద॥ ఓరశిఖవేసికొని – సిరునామము పెట్టుకొని
బరిగోల కేలఁబట్టి – చేరఁగవచ్చె వికటాంగుఁడు ॥౧॥
పొట్టి గీతములుపాడి – బొజ్జ నిమురుచును నాడి
దిట్టతనమున నిటకు – నట్టివచ్చె వికలాంగుండు ॥౨॥

సూ॥ ఎవరోయి నాయఁడా ?

క॥ నేనుదా పింకినాయడను

సూ॥ ఎక్కడికి వచ్చితివి ?

క॥ మన్మథ మహారాజు కొల్వునకు వచ్చుచున్నాఁడని హెచ్చరించ వస్తిని.

సూ॥ అవురా యీవిధంబునఁ గటికవాఁడువచ్చి యెచ్చరించిన యాతదనంతరంబున మన్మథమహారాజు యథోచిత ప్రదేశంబునకు వచ్చెడు మార్గము ఎవ్విధాన ననఁగా.

చ. అలసిగఁదాయెతుల్ మెఱయునట్లురువాబురుసారునూలుచుం
గులు చెలఁగంగ బంగరుదుకూలపు వన్నె చెఱంగు రంగులన్
నలుదెసలెండగాయ లలనల్ సురటీలిడఁ బట్టు దట్టియం
దలరులవంకిపూని కుసుమాస్త్రుఁడువచ్చెను గొల్వువేడుకన్.

సూ॥ ఇవ్విధంబున మన్మథమహారాజు తనకొల్వుకు వచ్చే మార్గం పరాకు.

దరువు॥ పువ్వులవంకిచేఁబట్టి - పువ్వులదుప్పటిగట్టి
పువ్వువిల్తుఁడు వచ్చె దేవ - పువ్వుఁబోణి సురటివీవ॥

పొంగారు మన్మథుఁడువచ్చె-బంగారు సొమ్ములహెచ్చె
(కటికె ముఖాంతరం - చదురునఁ గూర్చుండేది)

సూ॥ అవురా యీవిధంబున మన్మథమహారాజు కొలువునఁ గూర్చున్న యాతదనంతరంబున, ఆతనికొలువునకుఁ జంద్రుఁడు వచ్చేమార్గంబెవిధాన నంటేను.

ద॥ చందనములవన్నెల - చందాన నిగ్గులీన
చందమామ చిత్తజుని - సభను జేరవచ్చె

ముత్తేలసొమ్ములచాయ - కొత్తవెన్నెలలు గాయ
చిత్తజుని గొలువనిచ్చఁ- జిత్తమమరవచ్చె ॥ ౨॥

కటికె ముఖాంతరం.

సూ॥ అవురా యివ్విధంబునఁ జంద్రుండువచ్చిన తదనంతరంబున మన్మథమహారాజు కొలువునకు మలయమారుతుండు వచ్చెడు మార్గం బెవ్విధాననంటే.

ద్వి॥ హరిచందనము మేన నలఁది నెయ్యమున
సురుచిర రత్నాలసొమ్ములు చాలఁ
జెలఁగి పువ్వులకొమ్మ చేపట్టి కమ్మ
మలయ మారుతుఁడిచ్చ మలయుచువచ్చె.

ద॥ తావులు వెదచల్లునట్టి – పూవులకొమ్మలు పట్టి
భావజునిఁ గొలువనిచ్చఁ – బవనుండు బడలికలలర ॥౧॥
లలితగతుల వల్లి – వలయములు నర్తింప
మలయు వేడుకల నిచ్చ – మలయ పవనుఁడువచ్చె ।

వ॥ ఎవరోయి వాకిట ? మలయ మారుతుండు వచ్చినాఁ
డని చెప్పవోయి.

కటిక॥ స్వామీ, మలయమారుతుండు వచ్చినాఁడు.

రా॥ లెస్స విచారించి రారా

క॥ పవనుండు వచ్చినాఁడు

రా॥ రానీవోయి

సూ॥ ఈవిధంబున మలయమారుతుండు వచ్చిన తదనంత
రంబున వసంతుఁడు వచ్చెడు మార్గము.

చ॥ పొలుపుగ వింతవింతలగు పువ్వులదండల దివ్యవాసనల్
వెలయు ముఖాంబుజాళులకు విందులు సేయఁగఁదోపు
దుప్పటిన్
గలిత విచిత్రభూషణ నికాయము లెల్లెడ నుల్లసిల్లఁగా
నలరులవింటిజోదు ప్రియుఁడైన వసంతుఁడు వచ్చె వేడుకన్.

క॥ వింతపువుల నీడులెన్న - ..శోకవల్లైవాటు
కాంతులు దిక్కులహెచ్చ - ఘనుఁడువసంతుఁడు
వచ్చె ॥౧॥
నవరత్నభూషణచ్ఛాయ - నవముగ నీరెండగాయ
వివిధవిలాసములుహెచ్చ- వెలయవసంతుఁడువచ్చె॥ ౨॥
కటికముఖాతరం:

వ॥ ఈ విధంబున సకల సామంతవర్గములుం గొలువునకు వచ్చినతరువాతఁ బంచబాణుని కొలువునకుఁ గొలువు వేశ్యలు వచ్చెడు మార్గం.

సీ॥ కురులపై నెత్తావి సరులు విసాళింపఁ
గలికిచూపుల నీటు లోలుకుచుండ
మెఱుఁగుగుబ్బలఁబైట చెఱఁగుదువాళింప
హారువుము త్తెపుసరుల్ మురువులీన
జాళువాయందెలు లీల ఘల్లున్రమోయ
గిలుకు మెట్టెలనాదు గులకరింప
బంగారు రవికడాల్ శృంగార మలరంగ
బలుకులఁ దేనియ లొలుకుచుండఁ

గీ॥ జిత్తరువు బొమ్మచందంబు చెలువుమీఱి
చిత్తజునిరాణి వైఖరి శ్రీచెలంగఁ
గొలువుభోగంపుఁ జాన లయ్యలరువిల్తు
కొలువు సేయంగవచ్చిరి చెలువెసంగ.

ద॥ వలపుమైసరులుమించ - వగకానివెంబడిఁ
గొలువుబోగమింతి - కులుకునడల ॥౧॥

జాలుపైఁట చక్కఁబెట్టు - చందాన గుబ్బలగుట్టు
పౌరజనులుచూచి మెచ్చ - భామిని వచ్చె ॥౨॥

చనుఁకట్టులోని గుబ్బ - చన్నులు నెయ్యానుబ్బఁ
దనరు బోగమింతి వచ్చెఁ - దనుఁజూచి జనులుమెచ్చ ॥౩॥

వ॥ ఈవిధంబునఁ గొలువుబోగాలవారు వచ్చిన తరువాత సకల దేశాధిపతులుం గొలువఁగా మన్మథమహారాజు కొలువుననుండు సమయంబున విదూషకుండనెడు కుండోదరుండు వచ్చెడు మార్గము.

ద॥ చొంగచారు తుడుచుకొంట
సొట్టచూపు చూచుకొంట
కొంగకాళ్ళు యీడ్చుకొంట
కుండోదరుఁడు వచ్చె నవ్వుకొంట.

వ॥ ఇవ్విధంబునఁ గుండోదరుఁడు రాజసభకు వచ్చుసమయంబునఁ గటికవాఁడు హెచ్చరించెడు మార్గం.

ద్వి॥ రాజకందర్ప, పరాకు హెచ్చరిక
రాజసంభోప్ప వీరలఁ గటాక్షింపు.

విదూ: మంగళాని భవంతు. ముందుగా నన్ను గటాక్షింపు మయ్యా.

కటిక :

ద్వి. రాజకందర్ప పరాకు హెచ్చరిక
రాజసంబొప్ప వీరలఁ గటాక్షించు
వీరు కాశ్మీర సౌవీర భూపతులు
వారు కోసల కాశి వంగవల్లభులు
వార లుశీనరావంతి నాయకులు
వారు సింహళ గౌళ వసుమతీవరులు
వీరు శకాంగ పృథ్వీతలేశ్వరులు
వీరు జాంగల శకోర్వీతలేశ్వరులు
వీరులాట విలాట వీరపుంగవులు
వారలు మలయాళ పాంచాలవిభులు

ఉ. వీరు విదర్భమాగధులు వీరు కరూశ నరేశనందనుల్
వీరు విదేహకేకయులు వీరు కళింద పుళిందభూపతుల్
వీరు కళింగమానవులు వీరుయుగంధర సింధునాయకుల్
వీరు త్రిగర్త భూపతులు

కుం: నన్నెలా చెప్పలేదురా ?

కటిక : వీఁడు ఘటోదరుఁడయ్య మన్మథా!

కుం: వ. అదేమిరా నాపేరు తాఉమాఉగఁ జెప్పు చున్నావు.

సూ : ఈవిధంబున మన్మథమహారాజు కొలువునకు సకలదేశ వృత్తాంతముల నరసి చారులు వచ్చేదు మార్గం.

ద. కంబళి గొంగళ్ళు దండు - కట్టెల కట్టిన ముండ్లు
ఇంబైకాళ్ల బిగువారు - ఏసగా వచ్చిరి వేగువారు॥

కటిక ముఖాంతరం :

వేగులవారు :

ద్వి. జయజయ మకరాంక, జయశాసనాంక,
జయజయ సుగుణాంక, శౌర్యనిశ్శంక,
జయజయ జితశాంత, జగదేకకాంత,
జయజయారి కృతాంత, సతత నిశ్చింత,
దేవ, నీ యనుమతి తెలఁగున మేము
వేవేగ వింతలు వెదకి వచ్చితిమి
అఖిల లోకములు నీయాజ్ఞ యన్నంత
సుఖలీలఁ బూదండచొప్పునఁ దాల్చు.
పరుసతో నెలమూఁడు వానలు గురియు;
ధరణి దున్నక పండు; దనర గోతతులు
కోరినప్పుడె పాలు కురియుచు నుండు;
నారాముఖూఞు నిన్నంచు రేజనులు.

విదూ : వెసఁబలికితికోయి రామ యనేపేరుమార్చి పలికినచో మార యనుపేరు నిలువరమాయెను "మదనో మన్మథో మారో" అనుశాస్త్రం నిలువరంగాఁ బలికితిరి.

వ. మఱియు నా దేశవృత్తాంతము తెలుపగేనుయ్యా

ద. నిగనిగ యనుజారుకోపులు తమ
మగల వలపించెడు సేపులు।
సొగసులు మీఱిన మేపులు
చొక్కపు నిడువాలు కోపులు ॥౧॥
కన్నులు మోముకెక్కెడు గుబ్బిగుబ్బ
చన్నులు ... ... ॥౨॥
చక్కెర కెమ్మోవి మిన్నలు తగ
మక్కువ నమరుదు రన్నులు॥
హారువైన బంగారు మేడల తావి
నలరిన సురపొన్న నీడల।
తరుణులు పైకొను క్రీడల వారు
తగుదురు పురి పురి వాడల॥

సూ. అపురా యీవిధంబున మఱియుచు వేగులవారు పలికెడు
మార్గం (పరాకు)

ద్వి. ఒకప్రదేశంబున నువిద యొకర్తు
మకరాంక, నీయాజ్ఞ మది నిరోధించి
'క్రోసిరాజా' యని స్తుత్యహా తపము
చేసి తాపసియైన చెలిని జూచితిమి.

సూ. మఱియును ఆవృత్తాంతంబు వినవయ్యా.

ద: అయినఁగాని వినవయ్యా యా
యద్భుతము దెల్పెదము జయశీల ।
నమ్మిక లీవయ్యా యో మహారాజ ।

చారు: కామదేవ, పంచబాణ - కరుణతో వీరిఁబ్రోచి
ప్రేమమీఱ నభయము నిమ్ము - ఓ మకరాంక !

మన్మ. భయము మీ కేలయింత -
పరిశోధించిన వింత ।
రయమునఁ దెల్పుఁడు మీరు ॥౧॥

వ: ఈ విధంబున చారులకు మన్మథమహారాజు నమ్మిక
యీయఁగా వారలు పలికెడి మార్గం.

ద్వి. వినవయ్య దేవ, యీవిశ్వంబునందుఁ
గనుఁగొంటి వింతయొక్కటపూర్వముగను
చందురుఁ గన్న ప్రసన్నమౌ వింత
యిందీవరమ్ముల నీను విస్మయము
బంతులకెల్ల మేల్బంతియౌ వింత
పంతుతో భ్రమరాళి భ్రమయించు సొగసు
ముకురబింబంబుల మూలధనంబు
శుకముల నదలించిచూచు నద్భుతము
తొలకరి మెఱుఁగులఁ దొలఁగించు మెఱుఁగు
వలరు విల్కాని మోహన మంత్రవిద్య

గలుగు తామరలందుఁ గనక కాహళులు
కనక కాహళులపైఁ గరి కరంబులును
కరికరంబులపైఁ బ్రకాశించు నభము
నరుదైన నభమునందగు హస్తతలము
నలహస్తతలముపై నమరు శైవలము
అలరు శైవలముపై హస్తికుంభములు
నొనరఁ గుంభములపై నొప్పు శంఖంబు
వినుము శంఖముపైని నెలయుఁ జందురుఁడు
మాఁగి చందురుమీఁద మొగిలు రాజిల్లు.

సూ: మఱియును బలికెడు మార్గం.

ద: అయ్యా వినవయ్యా యెవ్వతో - ఆబంగారుబొమ్మ
నెయ్య మలర వలపులీను - నెఱయు పూలకొమ్మ ॥౧॥
భోజకన్యకయో దేవ - రాజ కన్యకయో
రాజకన్యకయో భోగి - రాజకన్యకయో ॥౨॥
కలకంఠ కంఠకిఁజూపు - కలువపూలతూపు
కలవాణికి గుబ్బచండ్లు - గజనిమ్మపండ్లు ॥3॥
కుందరదన నగుమోము మంచి - చందురునినోము
మందగమన కమ్మమోవి - మంచి తేనెబావి ।
చిలుకలకొలికి పలుకు - ఇల తేనెలొలుకు
అలినీలవేణికొప్పు - తెలినీలాలమోపు ॥౪॥

ద్వి. ఈరీతినలరు నయ్యిందు బింబాస్య
చారులీలావన సరసి తీరమున
వరతపంబులను దేవతలఁబూజించు.
మౌనవ్రతంబుతో మఱియొకభామ
పూనిక నుపచారములు సేయుచుండుఁ
జూచి వచ్చితినయ్య సూనసాయకుఁడ!
అచంద్రముఖయను...

వ. ఈవిధంబునఁ బలికిన చారుల వాక్యంబులువిని చంద్రుఁడు మన్మథమహారాజునుజూచి పలికే మార్గం.

ద. ఔరర నేఁడొక్క వింతపుట్టెఁ - జారులిడకు వచ్చునంత
తీరువయసు మిటారులేడ యిట
వారుసేయు వ్రతంబులేడ ||౧||

ద. ఏమూలనేమూలనీవు వింతల మహినిశోధించినావు।
సోముఁడా నీవనినమాట - వినిన
నామదికి వింతయీపూట ||౨||

చా. ఇటుఁబలుకేటికి వసంతా మరునిఁ
బటమున నాడెదవు కొంత ||౩||

వ. ఈవిధంబునఁ బలికిన చంద్ర పవనవసంతాదుల వాక్యంబులు విని పచ్చవిలుతుండు పలికెడు మార్గం.

ద. భళిభళి మేలిట్టి - పలుకు లిపుడు వింటి
నిలకు నావంటిరాజు - నిటులనుండియేను ॥౧॥
బిగువు గబ్బిగుబ్బల - నగలాడు లేయూరు
తగవు తప్పిన కటికి - తపము లేయూరు ॥౨॥
యతులంట సంశ్రిత - వ్రతులంట నేపేరు
క్షితి వారిని జూ - చినవారలు లేరు ॥3॥
నామహిమ లెఱుఁగక - నాఁడు విశ్వామిత్రుఁడా
మేనకకు దాసుఁ డాయెఁగా చంద్ర ॥౪॥

సూ. మఱియును బలికెడి మార్గము.

వ. వేయును జెప్పఁగనేల - వినుఁడి నామహిమను
ఆయింద్రుననంతవాని - కోడాట లాడించినాను ॥౧॥
నాఁడు బ్రహ్మదేవునంత - వాఁడు కూఁతునంటినాఁడు
పాఁడి దప్పినట్టి శివుని - బ్రతుకు చెప్పనేల నేఁడు ॥౨॥
చెఱకు సింగాణివింటి - కఱకుతూపుల నంత
వెఱవనివానిఁ గాన - వినవయ్య యో వసంత ॥3॥

సూ॥ ఈవిధంబునఁ బలికిన మన్మథమహారాజును గనుఁగొని చంద్రుఁడు పలికెడు మార్గము.

ద. మీనాంక, వినవయ్య - యానాతిచందంబు
నేనరసి మీయాజ్ఞ - పూనిక చెల్లింతు ॥౧॥
వనితలనఁగ నెంత - వారిచిత్తము నరసి
ఘనతతో నీవశము - గావింతునయ్య ॥౨॥

సూ. ఈవిధంబునఁ బలికిన చంద్రునివాక్యంబులు విని చారులు పలికే మార్గం.

ద్వి. ఇది యెంత హెచ్చని యీచందురుండు
మదమును దప్పిన మలయానిలుండు
చులుకగాఁ బలికిన చోద్యంబుచూచి
తలఁచితి మిది వృథా దర్పంబులనుచు
నాచంద్రవదన యొయ్యారంబు చూచి
యీచంద్రుఁ డేమానో యెఱుఁగఁగా రాదు.
మిగులఁ జెప్పఁగ నేల మీావంటివారి
వగలఁ జిక్కించు నావగలాఁడి వగలు.

సూ. ఈవిధంబునఁ బలికిన చంద్రుని వాక్యంబులు విని విదూషకుండు పలికెడుమార్గం.

ద. ఐతే శుభస్య శీఘ్రమనురీతి రాజా
ఈతటిఁ గార్యము నిర్వహించుప్రీతి॥

సూ. ఈవిధంబునఁ బలికిన విదూషకుని వాక్యంబులుల విని మన్మథమహారాజు చంద్ర వసంతాదులతోఁ బలికెడు మార్గం॥

ద. ఇందు పవన వసంతాది – హితులార యిపుడే
యందమైన వాహనము – లమర నడతాము.

వా. ఈవిధంబున మన్మథమహారాజు చంద్రవసంతాదుల సమేతంబుగాను కీర కురంగ తురంగ వాహనా రూఢులై సారి వచ్చేడుమార్గం.

ద. సారి వెడలె మారుండు - హాయలు మీఱ
సారి వెడలె మారుండు - కీరవాహనము నెక్కి
సారసాక్షులు బిరుదు - సన్నుతులు సేయంగ ॥౧॥

ఝుమ్మ ఝుమ్మని మ్రోయు - తుమ్మెద నారిచే
నిమ్ముగ వంచిన - యించువింట।
కమ్మపూవుల సాయ - కంబులు సంధించి
సమ్మతిఁ జంద్ర వ - సంతాదులతో ॥౨॥

రంగల రంగఁ గు - రంగముపై నెక్కి
ముంగల పవనుండు - ముచ్చటాడ।
తుంగములైన తు - రంగములందగు
సంగతిఁ జంద్ర వ - సంతాదులతో ॥3॥

వా. ఈవిధంబున మన్మథమహారాజు సారివచ్చు సమయం బునఁ గటికవాఁడు హెచ్చరించెడు మార్గం.

నవమోహనాకార - నవ్యాలంకార
వివిధ శృంగార జయ - వీర, హెచ్చరిక.

వా. ఈవిధంబున సారివచ్చు మన్మథమహారాజు చంద్ర వసంతాదులను గనుఁగొని పలికెడిమార్గం.

ద్వి. వినుము రాకాచంద్ర, వినుము వసంత
వినుము ధీరసమీర, విను విదూషకుఁడ !
నాదు ప్రభావంబు నలినాసనునకు
నాదిశేషునకు శక్యంబె వర్ణింప.
కడు వృద్ధులైనను గడుబాలురైన
వెడవింట వెడలు నీ విరిబాణములకు
నవనిఁ గామాతురు లౌదురు నిజము.
నవయౌవనులనంగ నాకెంత హెచ్చు
సరవి నిందుకు నిదర్శనము చూపెదను
వరుసతో నీమహాపథమున నేఁడు.

మా. ఈవిధంబునఁ బలుకుచుఁ బచ్చవిల్తుండు సారెరాఁగ నా
మార్గమునందు వృద్ధాంగన మార్గం.

ద. నడిదారి నిలుగుకొంట – నామస్మరణ చేసికొంట
దుడుకోలపూనుకొంట – దొడవృద్ధవనితవచ్చె।

ద. నిన్ను నమ్మితినయ్యా నారాయణ
నీపాదములు దిక్కు నారాయణ
నన్ను మన్నింపవె నారాయణ మదిని
నన్యమెఱుఁగను సుమ్ము నారాయణ॥

మా. ఈరీతిని వృద్ధాంగనవచ్చిన తరువాత నామార్గంబున
నొకవృద్ధభూసురుఁడు వచ్చెదుమార్గం॥

ద॥ కుంకుమాపు ధోవతులుగట్టి - కరము కనుబొమ్మపైఁ బెట్టి
............శ్రీవము సరణి వృద్ధద్విజుఁడువచ్చె॥

వ. ఎవరే ముసలాపె ?

ము॥వ॥ ఏమీ యక్కడదండా బల్లికాక్క వచ్చినారు పొంది తీసుకోడ కూర్చుండుఁడా.

బ్రా.వ. అలాగే కూర్చుందు - నతిరమ్యముగ నిందు
చాల సంతోషించి - సమ్మతిగాంచి॥

సూ. ఈవిధంబున వృద్ధస్త్రీ వృద్ధబ్రాహ్మణులు వరుసగా నెదురై తమలోఁ దమరు ముచ్చటలాడు సమయంబున, నా వృద్ధులకు ననురాగహేతువైన మోహానచూర్ణంబులంబోలు పుష్పాదులచే నొప్పిదంబులగు పుష్పబాణంబులు మన్మథమహారాజు ప్రయోగింప వారలు పరస్పర వశులై పలికెడిమార్గం.

బ్రా॥ ద॥ ఇంతిరో నా బడలికలెల్లఁ దీఱెను నీ
స్త్రీ: సంతోషమువైనదే - చాలునిపుడు॥
బ్రా: ఆసలయ్యె నీతోడ మాట - లాడుచుండఁగ - నా
స్త్రీ: యాసచేత నీకేమిఫల - మదిచెప్పుమా॥
బ్రా: చెప్పెదనంటే నాకునింత - సిగ్గులయ్యెనే
స్త్రీ: చెప్పవయ్యా నీకునింత - సిగ్గులేల॥
బ్రా: రమణి, నిన్ను జూచినంత - తమకమెచ్చెనే।

స్త్రీ: తమకించఁగ నిల్లాలికిఁ - దగవుగాదు॥
బ్రా: ఇల్లాలవైతే నేమాయె - సింహరావె
స్త్రీ: మెల్లానె నాపైఁదమి - మించనీవు॥
బ్రా: మోవినిచ్చి కౌఁగిలించి - ముద్దుపెట్టవె
స్త్రీ: యీావగల మాటలాడ - నిందేయేటిది॥

సూ. ఈవిధంబున వృద్ధసంవాదంబు గావించి మన్మథ మహా రాజు ఒకరితోనొకరిని నిదర్శనంబుగాఁ జూపుచు వచ్చు సమయంబున, కన్యకామణి బసువనినోముల సేయవచ్చె మార్గము.

ఉ. రంగలరంగఁ బావడచెఱంగులు కాళ్ళఁబెనంగొనంగ దా
బంగరుబొమ్మలీల నొకబంగరుబొమ్మను గేలనుంచి యా
సంగడిపొందు కత్తియల సంగతితో బసవయ్య నెంచుచున్
బొంగుచు లేఁత లేఁతవిడిముచ్చటలాడుచువచ్చు కన్నెయున్.

ద. వచ్చెను గన్యతన - నెచ్చెలులతోన వింత
ముచ్చటలాడుచు నిపుడు-బొమ్మలపెండ్లి సేయంగ ॥౧॥

చెలులతో సారెసారెకు - జిలిబిలి మాటలాడుచు
గిలకిలనవ్వుచుగౌరి-లలనపైఁ బాటపాడుచు ॥౨॥

వెలఁది ముత్యాలపాపట - వెన్నెలగాయంగ నుదుట
మొలక చన్నులపైని - ముత్యాలసరులుపూని ॥3॥

సూ. ఈవిధంబునఁగన్యక బసవనినోము చేసేమార్గం.

బసవయ్యా. నిన్కుపదగళ జేరగెదను -
వాళవానితం దనర తనకోడు ననగే ॥౧॥
హుల్లూ నీరుగళు - వుప్పినఅవరుగళు ।
కోళ్యెయాగినిన - కోరెను నాసలహు॥

సూ. ఈవిధంబున బసవనినోముచేసిన తరువాతఁగన్యలఁ
గూడి కోలాటమాడెడు మార్గం.

ద॥ నెఱికురులను విరి - సరములు మెఱయను
నరమొదఁ బయ్యెద - జాఱగను।
పరువడి నేకన్య - పాల శాహేంద్రుని
హారువుమీఱఁగొని - యాడుచును ॥
కోలకోలయని - కుందరదన లెల్లఁ
జాలనాడిరి జనులు - సంతసిల్ల॥
కోల బంగారుకోల - కోల వజ్రాలకోల
కోల రత్నాలకోల కోలయని॥
ముందుగఁ బదము - లందును రత్నాల
యందెలు గజ్జెలు - నతిశయిల్ల।
నందము మీఱిన - మందహాసమ్ములఁ
బొందుగ నాడేరు - పొలఁతులెల్ల॥ ॥౨॥

తరుణులు మిగుల సం - తసములు మీఱంగఁ
బరువడి గిరిరాజ - పదములను
సరసుఁడైనయట్టి - శాహేంద్రునిఁ
బరి పరి విధములఁ - బాడుచును ॥3॥

సూ॥ ఈవిధంబునఁ గన్యక కోలాటలాడంగ నాత్రోవ నొకా నొక బ్రహ్మచారివచ్చే మార్గం॥

ద: బ్రహ్మచారి కట్టూగట్టి - పైన దర్భముంజగట్టి
బ్రహ్మచారి వెడలెఁ జేతఁ - బట్టిన పుస్తకమలర॥

సూ. ఈవిధంబున బాలికాబ్రహ్మచారులఁ గనుఁగొని మన్మథ మహారాజు చంద్రపవన వసంతాదులఁ గనుఁగొని పలికెడి మార్గం.

ద్వి. ఓచంద్ర, యీవంక నొకవింతచూడు
నే చెప్పినప్రతిజ్ఞ నీతిఁజెల్లింతు.
ఎటులన మున్ను నావృద్ధుల నందు
స్ఫుట మోహజలధిలో ముంచినరీతి
నిటులున్న యీకన్య నిబ్రహ్మచారి
మటుమాయ వలపింతు మాప్రభావమున.

సూ. ఈవిధంబున మన్మథమహారాజు బాలికా బ్రహ్మచారుల మీఁదఁ బుష్పబాణాలు ప్రయోగింపఁగా వారలు పరస్పర పరవశులై పలికెడుమార్గం.

బ॥ కోలాటమాడెదు - కొమ్మరో యిటుచూడు
మీలీల నీవెవ్వ - రిటేఁగింపు నేఁడు॥
బా॥ నేమెవ్వరైతే - నేమి నీతో మాట
లేమిటికి మొగ - మెఱుఁగనిచోట.
బ్ర॥ కన్నెరో నీమాట - విన్న మొదలుగాను
నిన్ను మెచ్చుచు చూచు - చున్నాను నేను॥
బా॥ బాలలతో నొంటి - పాటున మాటాడ
మేలా నె! యేఁటికి - మీకు నిట్లాడ॥

సూత్ర॥ అవురా యీవిధంబునఁ గన్యకామణి వాక్యంబులు విని యాబ్రహ్మచారి ప్రత్యుత్తరంబుగాఁబలికెడిమార్గం.
(ప రా కు)

దరువు॥ ఏలనే యీచలము బాలరో
యేలనే యీచలము॥
చనవిచ్చి లాలించవే యిపుడు నా
మనవిని పాలించవే॥
సఖి, నీకు దక్కితినే మరుబాణ
ముఖములఁ జిక్కితినే॥
మోమిచ్చి మాటాడవే నాపైని
ప్రేమ నించుక చూడవే॥
పరసలు పాడెదనే నీ శృంగార
పదమంటి వేడెదనే॥

సూ. అప్పుడా యీవిధంబున నా బ్రహ్మచారి వాక్యంబులు
విని యాకన్యక విరహాం బభినయించు మార్గము.

దరువు: కలఁగె నామనసు వాని - పలుకులు విన్నంత
చెలియరో యింకేమి - సేయుదునే కాంత॥
పులకరించె నెమ్మేను - ఝలుఝల్లు మనెనోచాన
మొలకచన్నులు రవికయందుఁ-గొలఁదిమీఱె నేయిందు॥
అదరెనె నాదుమోవి - వదలెనిప్పుడు నీవి
మదను బారివలన - బెదరితి నోలలన॥

సూ. ఈవిధంబున వారల మదనోన్మాదవశులఁ జేసి సింహనాద
ములు సేయుచు మన్మథమహారాజు వచ్చు సమయంబున
చారులు మన్మథమహారాజును జూచి పలికెడిమార్గం.

ద్వి. అవధారు దేవ, మోహనకళాభవన
నవమైన యీనందన వనంబునందు
నతిభక్తితో దేవతార్చన సేయ
నతివయుఁ దామును నరుదేరువేళ
నటుగాన నొక రహస్యప్రదేశమున
నిటులుండి యీజాడ లెఱుఁగఁగావలయు.
(అదే వచనం)

వ. ఈవిధంబునఁ బలికినచారుల వాక్యంబులు విని మన్మథ
మహారాజు చంద్రపవన వసంతాదులను జూచి పలికెడు
మార్గం.

దరువు॥ ఇందుఁ గొంత తడవుందాము
యిందు మందపవనులార - పాడుచు మాటలాడుచు॥

సూ॥ ఈవిధంబునఁ జంద్ర చందన గంధవాహ వసంతవిదూష
కాది సమేతంబుగ రాజమన్మథుం డారామమునందు
విశ్రమించి యుండు సమయంబున నంతట నావలి కథా
సంవిధానం బెవిధాననం బెను, రతిదేవి శృంగారవనంబు
నకు వచ్చుసమయంబునఁ దొలుత దాది వచ్చెడు
క్రమము.

ద॥ మైలవన్నె చీరగట్టి కోయిల - పుక్కిట
మూసిన విడెముపెట్టి కోయిల।
మేలము చాలహెచ్చ కోయిల - శ్రీరతిదేవి
యేలిన దాదివచ్చె॥

సూ॥ ఎవరే నీవు?

దా॥ రతిదేవి వారింటిదాదిని ఆపెశృంగారవనమునకు
వచ్చుచున్నది కాఁగా శృంగారవనంబు చూడవచ్చితిని.

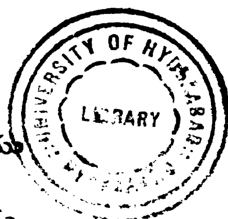
సూ॥ ఈవిధంబున దాదివచ్చిన తరువాత రతిదేవి వచ్చెడు
మార్గం.

ది. శృంగారముల మించు చెలిమేని చాయ
బంగారు నిగ్గుతోఁ బందెంబు వేయ
నరవిందగంధి సోయగపుఁ గెమ్మోవి
కురువింద మణులఁ దక్కువసేయు ఠీవి

కరిరాజగమన చొక్కపుఁ గప్పుకొప్పు
సురరాజమణిఁ గేరుసొగసున నొప్పు.
బాలికామణి గుబ్బపాలిండ్లతీరు
పూలబంతులకు మెప్పులు సేయుమీఱు.
ఈరీతి నలరారు నెలనాగబాల
కూరిమి చెలికత్తె గొలువ నీలీల
ఘనత గౌరీపూజ గావింపఁగోరి
వనవీధులకు వచ్చె వరభక్తిమీఱి.

దరువు: ముత్తేల కమ్మచాయ చెక్కిళ్ళ - గొ్రత్త వెన్నెలగాయ
చిత్తరుబొమ్మచాయ వచ్చెను -
శ్రీరతిదేవి డాయ॥
మంజీర రవము మించ హంస
మగువలు వెంబడించ ।
మంజుగళ రవము - చెలులను
రంజిల్లఁ జేయఁగను॥
బంగారుపైఁట చెఱఁగు చెలఁగఁగఁ
బొంగారు జిగిమెఱుంగు ।
శృంగారము హెచ్చ వేడ్కను - శ్రీరతిదేవివచ్చె॥

సూ॥ అప్పురా యీవిధంబున రతిదేవినిఁ గనుంగొని యలివేణి పలికెడి మార్గము.

ద. బంగారుబొమ్మ యిటురమ్మా దివ్య
శృంగార వనమిదే సుమ్మా॥

రతి॥ అలివేణి చాల లెస్సాయె-నిచటి
తిలక చంపక తరుచ్ఛాయ।

సూత్ర॥ అవురా యీవిధంబున రతిదేవి శృంగార వనంబున
గౌరీపూజ చేసెడిమార్గం

మంగళం : జయజయ మంగళం శుభమంగళం
జయజయ మంగళము తుహిన-శైలనాయక పుత్రి
జయ మంగళము మృదుల - చారుగాత్రి।
జయ మంగళము గౌరి - సకలశోభనధాత్రి
జయ మంగళము జగ - జ్జన జనయిత్రి॥

శ్లో॥ శర్వాణి కల్యాణి సమస్తవంద్యే
గీర్వాణ వాణీశ ముఖాభినంద్యే
పుష్పాయుధం మే రమణం విధేహి
పుష్పాంజలిం తే చరణేర్పయామి ॥

సూ. ఈవిధంబున రతిదేవి గౌరీపూజసేయు సమయంబున నా
వృత్తాంతంబు చారులు మన్మథమహారాజుతోఁబలికెడు
మార్గం.

ద్వి. దేవ, మీనాంక, యీదివ్యసుందరిని
భావించి తెలియు(డీపట్టున మీరు.
ఆచంద్రవదన వృత్తాంతంబు తెలియ
నీచంద్రు నంపించుమీ పంచబాణ !

(అ దేవచనం)

వ. ఈవిధంబున(బలికినచారుల వాక్యంబులు విని మన్మథ
మహారాజు శశాంకుని(జూచి పలికెడిమార్గం।

ద్వి. వినవయ్యచంద్ర, యీవిమలాంగి కులము
జనన శీలాదులచ్చట విచారించి
మెల(త నాయాజ్ఞలో మెల(గంగ(జేసి
తెలిసి యావాక్యంబు తెలుపుము మాకు.

మా. ఈవిధంబున మకరాంకుని యనుమతిని శశాంకు(డు
రతిదేవియొద్దకు వచ్చెడుమార్గం.

ద. మకరాంకుని యను – మతిని శశాంకు(డు
శుకవాణియగు రతిని – జూడంగవచ్చె.

మా. ఈవిధంబున వచ్చినచంద్రుండు రతిదేవి రూపరేఖా
విలాసాదుల(గను(గొని యచ్చెరువంది పచ్చవిలుతుని
జేరవచ్చి పలికేమార్గం.

ద. ఆచంద్రముఖి మోము - నేఁడాది నదిమొదలు
నాచిత్తము వివశమాయె - ఓ మకరాంకా ।
నాచిత్తము వివశమాయె। ॥౧॥
చిలుకల కొలికి బిగువు - సిబ్బెపు గుబ్బలు
వలపులు మించె నిపుడు - ఓ వలరాజ
వలపులు మించె నిపుడు॥ ॥౨॥
మోహనాంగి చక్కెర కె - మ్మోవిసోగసు దాఁజూచి
మోహ మింతింతనఁగరాదు - ఓ మోహనాంగ
మోహమింతింతనఁగరాదు॥ ॥3॥

సూ. ఈవిధంబునఁ బలికిన చంద్రుని వాక్యములు విని పచ్చ
విలుతుండు అచ్చెరువడి రతిదేవిని జేరవచ్చెడుమార్గం.

ద॥ పచ్చవిల్తుండు వచ్చెను - హొయలు మీఱ
తచ్చనలకోడఁ బం - తము లాడుకొంచు
మచ్చిక తెలనాకు - మడుపంచుకొంచు ।
ముచ్చటోట మీస - ములు దిద్దుకొంచు
విచ్చల విడి వన - వీధుల వెంట॥ ॥౧॥
పసఁగు బంగరు గిలుకు - పావాలు మెట్టి
చెఱఁగు జాడ సరిగ - చేలము గట్టి
కరమొప్పఁ బవనుని - కైదండఁ బట్టి
విరహులపై దండు - వెడలు నాజెట్టి॥ ॥౨॥

పంతు వగల యేల - పదమనుకొంట
అంతు మీఱఁగఁ గిన్న - ర మీటుకొంటఁ
జెంత నున్న సఖునిఁ - జెనకి యిట్లంట
వింత వింత మాట - విని నవ్వుకొంట॥ ॥3॥

సూ॥ ఈవిధంబున వచ్చిన మన్మథుండు రతిదేవినిఁ గనుఁగొని చంద్రి పవన వసంతాదులను జూచి పలికెడుమార్గం॥

ద్వి. ఔరౌర ! యీకొమ్మ యపరంజిబొమ్మ
నారీమతల్లి మానస కల్పవల్లి
యీమెలఁతకు సాటియే జోటిమేటి
యీమె యౌవనము మదీయ జీవనము
ఈనాతి ప్రాపున నెల్లలోకములుఁ
బూని తాను జయించఁ బోలును సుమ్మ.

సూ. మఱియును వర్ణించెడు మార్గం.

ద॥ సొమ్మో పువ్వులకొమ్మో చిత్తరు
బొమ్మో యీముద్దు గుమ్మో - లాల॥ ॥౧॥
ఏపో కలువలతూపో మెఱుపుల
కోపో యీచెలిచూపో లాల॥ ॥౨॥
బాగో బంగరు సోగో మెఱుపుల
తీగో యీయెల నాగో లాల॥ ॥3॥
వన్నో పుష్పాడి దిన్నో మెఱుపుల
చెన్నో యీజిగి యన్నో లాల॥ ॥౪॥

సూ. ఇవ్విధంబున మన్మథమహారాజు అమ్మోహనాంగియైన రతిదేవిని గనుంగొని మోహవిభ్రాంతుఁడై యుండఁగా నమ్మహానుభావుని రూపరేఖా విలాసంబులు గనుంగొని తనచెలితో రతిదేవి పలికెడిమార్గము.

ద. చూడవే చెలియ, యీవగకాని
చూడవే చెలియ ।
ఇంద్రుఁడో కాక యు - పేంద్రుఁడో యీతఁడు ॥౧॥
నరుఁడో కాక కి - న్నరుఁడో యీతఁడు ॥౨॥
నలకూబరుఁడో కాక - నలుఁడో యీతఁడు ॥౩॥
కంతుఁడో కాక జ - యంతుఁడో యీతఁడు ॥౪॥

సూ. ఈవిధంబున రతిమన్మథులు పరస్పర పరవశులై యుండు సమయంబున నాదాది రతిదేవినిజూచి పలికెడిమార్గము.

ద్వి. ఓయమ్మ రతిదేవి యోయలివేణి
యీయెడ మనకింతయేటికిఁ జడవు?
కావలసిన మనకార్యముల్ సల్పి
వేవేగ యింటికి వేడ్కఁబోవలయు.

సూ. ఈవిధంబునఁ బలికిన దాదివాక్యంబులు విని రతిదేవి యలివేణి సహితంబుగాఁ దన నగరికి నరిగెడుమార్గం.

ద. వగకాఁడో మరునినగవు - మొగము తిరిగిచూచుచు
వగలాడి రతిదేవి - వచ్చెను మెచ్చెను॥ ॥౧॥
అలరు విలుతునిఁజూడఁ - బులకించుమేనితోడ
వేలఁది శృంగారవనము - వెడలెను నీవిసడలెను॥ ॥౨॥
చిలుకల పలుకులఁ - గలఁగి నెమ్మిఁజాల
చిలుకలకొలికి విడిది - చేరెను దమిమీఱెను॥ ॥3॥

సూ. ఈవిధంబున రతిదేవి తన నగరికిఁ బోయినతరువాతఁ బచ్చవిలుతుండు తన నిజనివాసమునకు వచ్చి విరహా పరవశుండై స్వబాణవివశుండై చంద్రపవన వసంతాదులతో విరహ మభినయించెడి మార్గం.

ద. చెలికాఁడో చంద్రయా - చెలినిజూచినది మొదలు
కలఁగె నెమ్మది యింకే - కరణి యీసరణి॥ ॥౧॥
వలపింపఁబోయి తా - వలలఁ జిక్కినతీరు
చెలువయ్యె నింకేమి - చేయ నీచాయ॥ ॥౨॥
మలయజ గంధికి - మరులుకొంటి నిపుడు
మలయానిల యింకెట్లు - వలపు నాతలఁపు॥ ॥3॥

సూ: ఈవిధంబునఁ దనబాణాలు తనకే పగాయెఁగా యని విరహాపారవశ్యుండై యుండెడు మన్మథునిఁ గనుఁగొని చంద్రపవన వసంతాదులు పలికెడి మార్గం.

ద్వి. ఇదియేమి మకరాంక, యింత కలంక !
సుదతులెల్లను నిన్ను జూచినంతటనె
తమకించి. విరహసంతాపంబు వలన
రమణులఁ బైకొన రహిఁదలంపుదురు.
నినుజూచెనేని యానెలఁత నెమ్మదిని
ఘన విరహంబుచేఁ గలఁగక యున్నె !
ఆవెలందిని జూచి - యాత్మలోనిట్లు
లీవు మోహించితి వేని విస్మయము !
ఆమోహనాంగి మోహన విద్యయొకొ- !
భామ వశీకార పరమౌషధంబొ !
ఆచంద్రవదన వృత్తాంతంబు దెలియ
నీచంద్రు సంపించుమిా పంచబాణ !

వా. ఈవిధంబున మలయమారుతుని పలుకు లాకర్ణించి పంచబాణుండు చంద్రునితోఁ బలికెడి మార్గము.

ద. ఉదధిలోజనియించి-యుదయాద్రిపై నీవు చందమామా,నీ
యుదయముజనులకు-ముదమునునొదవించు చందమామ॥

ఆచంద్రవదనము-జూచి మరులుకొంటేఁ జందమామ ! యిఁక
నేచక ప్రేమ నా-యెలనాగఁ గూర్పుము చందమామ॥2॥

చందమా నన్ను నీ-చందమాఱఁడిబెట్ట చందమామ నా
చందమెఱింగియా-చంద్రముఖినిగూర్చు చందమామ॥3॥

సూ. ఈవిధంబునఁ బంచబాణుని వాక్యంబులు విని
విదూషకుఁడు పలికెడి మార్గం.

శ్లో. యత్నేకృతే యది నసిద్ధ్యతి కోత్రదోషః
సర్వాంకషా భగవతీ భవితవ్యతైవ

మన్మథ:-దైవం ప్రమాణమితి కాపురుషావదంతి
చం : ఉద్యోగినం పురుషసింహ ముపైతి లక్ష్మీః॥

సూ॥ ఈవిధంబునఁ బంచబాణునిచేత ననుజ్ఞగైకొని చంద్రుఁడు
ఆ రతిదేవి వృత్తాంతము తెలియవచ్చెడి మార్గము.

ద. మకరాంకుని యను - మతిని శశాంకుఁడు
శుకవాణి యగురతిఁ - జూడఁగవచ్చె॥

సూ. ఈవిధంబునఁ జంద్రుఁడువచ్చు సమయంబున నావలి
కథాసంవిధాన మేవిధానమంటే, ఆరతిదేవి చెలికత్తె
నంపఁగా చెలికత్తె యమ్మహానుభావుని వృత్తాంతము
తెలియఁ బఱచుమార్గం.

ద. కులుకుగుబ్బలఁ బయ్యెద చెఱఁగు జాఱఁగా
చెలికత్తెవచ్చెను - ప్రేమహెచ్చెను ॥౧॥
పచ్చల కడియాలకాంతి - హెచ్చునరంజిల్లఁ
జెలియ వచ్చెను - మదిమెచ్చెను ॥౨॥
నుదుట ముత్యాలపాపట - యెదుటవెన్నెలలు గాయ
వచ్చెను - జెలిమిహెచ్చెను ॥

వూ. ఈవిధంబున వచ్చిన చెలికత్తెంజూచి చంద్రుండు పలికెడి మార్గం.

ద్వి. నెలంత, నీవెవ్వరు ? నీదుపేరేమి ?
యలివేణికో యీ వనావని నిపుడు
ఘన దేవతాపూజ గావించు నిట్టి
వనబోండి యెవ్వరు ? నాకెఱింగింపు

వూ. ఈవిధంబునం బలికిన చంద్రుని పలుకులాకర్ణించి యా యలివేణి తనవృత్తాంతంబు దెలిపెడు మార్గం

ద్వి. వినవయ్య దేవ, యీవృత్తాంతమెల్ల
వినిపించెదను నీకు మనసురంజిల్ల.
నెనయంగ నీవలె నీజనులెల్ల
నను నలివేణి యన్నారు శోభిల్ల.
రతిదేవి యనందగురమణి మిటారి
యతనునిం బతిగాంగ నాతనింగోరి
ప్రతిదిన మీకేళి వనవీథిం జేరి
కుతుకాన మదనునిం గొలుచునొయ్యారి.
ఎవ్వరయ్యా మీర లీరేఖవారు ?
పువ్వు విల్తుని సౌరుం బోలినవారు
మవ్వంపు జిగిమీఱు మలయసమీరు
నివ్వగ శశితీరులెసంగి యున్నారు.

సూ. ఇవ్విధంబునఁ బలికిన యలివేణినిజూచి చంద్రుఁడు తన వృత్తాంతము తెలిపెడుమార్గం.

ద. చాల సంతోషమాయెను - వాలుఁగంటిరో మాకు
నీలాగు మావృత్తాంత - మెఱిఁగింతు నీకు.
బాలరో నను జంద్రునిఁగ - భావమునఁ దెలియు
మాలీల వాఁడుమన్మథుఁ - డని యెఱుఁగ వలయు ॥౧॥

అలివేణి, యారతిని - నతఁడు చూచినమొదలు
వలపునఁ దాళలేఁడు - చిలుకల రోదల।
లలనరో యెట్లైన - నలరు విల్తునితోడఁ
జెలిని గూర్చు మీచాన - చెలఁగి నెయ్యాన ॥౨॥

సూ. ఈవిధంబునఁ బలికిన చంద్రుని వాక్యంబులు విని యలివేణి పలికెడిమార్గం.

ద్వి. ఓయి రాకాచంద్ర, యురుకాంతిసాంద్ర,
యీయెడఁ గూర్చెండు మీ కొంతతడవు.
కాఁగల కార్యముల్ క్రమముతో నగును
ఆ గజగామిని యభిమతం బెఱిఁగి
యాదాది కెఱిఁగించి యన్ని కార్యములు
నాదరంబున వేగనమరించ వలయు

సూ. ఇవ్విధంబున నలివేణిచంద్రుని నుచితప్రదేశంబున నుంచి తాను రతిదేవితో వృత్తాంతంబు తెలుపవచ్చెడుమార్గం.

ద. రమణీయ మగు మంజీ - రములు ఘల్లన్రమోయ
రమణి చెలియ వచ్చె - రతిదేవి చాయ.

వ. ఇవ్విధంబున నలివేణి వచ్చునట్టి పట్టున రతిదేవి తొలుత సమ్మోహనాంగుని రూపరేఖా విలాసములఁ గనుఁగొని చిత్తజాయత్త చిత్తయై విరహమభినయించెడుమార్గం.

ద. తలఁచుకొంటే తాళలేనే అల - చక్కెరవిలుకానిఁ
జెలువుమీఱినవానిఁ - దలఁచుకొంటే తాళనే ।౧।

ఇంకనేమిసేతునే యెవ్వరివేఁడి - యీవిరాళిఁబాతునే।
పొంకముగ నాదుమేను - పులకించె నిపుడునేను ।౨।
నీవి యెంతజాఱెనే - ఆసచేత నా
మోవితేనె లూరెనే।
తావితెమ్మెరలచాల - తలఁకితినయ్యో యీవేళ ।3।

వ. ఈవిధంబున రతిదేవి విరహపరవశయై యుండఁగా నలివేణి చేరవచ్చి వందనమాచరించి పలికేమార్గం (పరాకు)

ద. అమ్మారతిదేవి వినుమమ్మా - యపరంజిబొమ్మా।
సమ్మతితో నేఁడొక్క - సంతోషవార్త॥
చాలభాగ్యమయ్యెనేఁడు - సకియరో యలివేణి।
యేలీల నాసంతోషము - నెఱిఁగింపఁ బ్రమాకు॥
మారుఁడు ప్రాణేశుండుగా - మదిలోనఁ బ్రేమ నీవు
చేసినపూజలు కొనసాఁగె నిపుడు॥

రతి: ఏలాగున నీవీకార్య - మిపుడొనఁగూర్చితి
చాలసంతోషానఁ దెలియ - పలుకరించు మాయలివేణి॥

వ. వినవమ్మరతిదేవి! నీప్రాణేశ్వరుండైన మన్మథమహారాజు తనప్రాణసఖుఁడైన చంద్రుని నీవద్దకు నంపినాఁడమ్మ.

రతి: మహాసంతోషమాయె నాతనిఁ దోడితేవే చెలియా.

చెలి: రావయ్యా చంద్రుఁడ! యిదిగో రతిదేవితో వార్త లాడుకోవోయి.

సూ. ఈవిధంబున వచ్చిన చంద్రుండు అల రతిదేవినిఁగనుఁగొని పలికెడుమార్గం.

ద్వి. రతిదేవి, వినుమమ్మ రతనాల బొమ్మ
యతివ, నీశృంగార హావభావంబు
నేఁడు శృంగారవనీ వీథులందు
వేడుక రంజిల్ల వీక్షించి మదిని
మరుఁడు కామార్తుఁడై మరులు కొన్నాఁడు
తరుణిరో, నీదువృత్తాంతంబు తెలిసి
రమ్మని కూర్మిమీఱంగ నన్నంపె.
అమ్మ, నీవతని నెయ్యంబున నేలి
జగముల కేలికసానివై నీవు
తగుప్రేమ మమ్మునందఱ నాదరించు.

సూ. ఈవిధంబునఁ బలికిన చంద్రుని వాక్యంబులు విని లజ్జచేత మాటాడకయున్నఁ జూచి యలివేణి యామె భావంబు తెలిసి చంద్రునిఁజూచి పలికెడు మార్గం.

ద॥ ఆటతాళం॥

మనసారఁ బెండ్లికుమారుని బంధు-జనులఁదోడి తెమ్ము
చంద్రుఁడా॥

రాజిల్లు శ్రీశాహ - రాజేంద్రు తంజ
రాజధానికి వేగరావయ్యా॥
అలశోభనదివ్య - ములతోడ మేము
చెలఁగి తంజాపురి - చేరేము।
మేము మాచుట్టాలు ప్రేమను శాహ
భూమీశుఁ జేరేము ముదమున॥

వ. అప్పురా ఈవిధంబునఁ జంద్రుని సముచితప్రకారంబుగ నంపించినవారలై రతి యలివేణులు శాహేంద్రుఁడేలు తంజాపురంబునకు వచ్చెడుమార్గం (పరాకు)

ద॥ కలకలమొగముల - మొలక నగవులు
పలుచని మోముల - పైనలర।
వలపులు గులికెడు - బెళుకుల చూపుల
చెలఁగఁగ నును సి - గ్గులు మెఱయఁగను॥
వచ్చిరి యలివేణి శ్రీరతిదేవు.........
................చైన తంజపురికి॥
అందెలరవళిని - హంసలు వెనుకొన
మందగమనముల - మలయుచును।
అందపుమేనులఁ - గుందనములతోఁ
బందెము వేయుచుఁ - జందన గంధులు॥ ॥౨॥

సకలజనుల కెం - చఁగఁ గల్పకమై
మకర కేతుఁడన - మహి వెలయు।
సుకృతిని శాహ - క్షోణీవిభుని నిజ
సుకృతము వలనను - జూడఁ గలిగెనని॥ ॥3॥

సూ. ఈవిధంబున రతియు నలివేణియుఁ దంజాపురంబునకు వచ్చిన తదనంతరంబునఁ, జందురుఁడు వివాహమొనఁ గూర్చుకొని మకరాంకునివద్దకు వచ్చెడుమార్గం॥

ద. సరిగెదుప్పటి వలెవాటు - జాఁజఁబేరిమ
మరునిఁజేరెఁ జందురుఁడింపార॥

సూ. ఈవిధంబునఁ జంద్రుఁడు వచ్చి పంచబాణునిఁ గనుఁ గొని పలికెడు మార్గం.

ద. మకరాంక యిపుడు నీ - మదిఁ గోర్కులెల్ల
నకలంకముగఁ గూడె - నాత్మ రంజిల్ల॥

మరు॥ నీవంటి చెలికాఁడు - నెనరునఁ గలుగ
నీవేడ్క చేకూడె నిన్నేలగలుగ॥

చంద్రుఁడు. వేవేగ శ్రీరతి - దేవి కల్యాణ
మీవేళనగును ర - మ్మో పంచబాణ॥

మరు॥ ఆలాగే నీవు చు - ట్టాలఁ బిలిపించు
లాలిత లీలఁ గ - ల్యాణ మొనరించు॥

వ॥ అపురా యీవిధంబున మన్మథ మహారాజు వాక్యంబులు విని చంద్రుండు మలయమారుతుని దేవతలఁ బిలుచు కొని రమ్మనఁగ మలయమారుతుఁడు సాఁగి వచ్చెడు మార్గం.

ద. పూపుల తావులు దెసలఁ-బొసఁగ ఘుమఘుమము లెచ్చ
శీవిమలయ మారుతుండు - దేవతలఁ బిలువవచ్చె॥

వ. ఈవిధంబున మలయమారుతుండు పిలువఁగాఁ దొలుత నింద్రుండు వచ్చెడుమార్గం॥

చ. కరమున నొప్పువజ్రమును గన్నులవేయును నాల్గుదిక్కులన్
నెఱయఁగఁజూచుచున్ దిశల నిర్మల రత్నకిరీట దీధితుల్
మెఱయఁగ భూరివైభవము మీఱఁగ మత్తమతంగజంబుపై
సురనికరంబు గొల్వ బలసూదనుఁ డింద్రుఁడువచ్చె నత్తఱిన్.

ద. ఐరావతము పై నెక్కి - హర్షముతో రంభాదులు
చారుశృంగార నాట్యములు-మీఱ దేవేంద్రుండువచ్చె॥
జేజేలు తన చెంగటను - జేజేయనుచును గొల్వంగ
రాజసముమీఱ సుర - రాజు వేడ్కతోను వెడలె.

వ. ఈవిధంబున దేవేంద్రుండు వచ్చినతరువాత బ్రహ్మ దేవుఁడు వచ్చెడుమార్గం.

ఉ. నాలుగునెమ్మొగమ్ములను నాలుగువేదములన్ బఠింపుచున్
మేలగుధోవతుల్ భుజములమీఁదనమర్చిన యుత్తరీయమున్
లాలితపట్టెనర్ధనములన్ విలసిల్ల శుభాక్షతంబులన్
ఫాలతలంబులుల్లసిల బ్రహ్మ ముదంబున వచ్చెనత్తఱిన్.

ద. నాలుగుమోములను - నాలుగువేదములు
లీలఁ జదువుచువచ్చె - నీబ్రహ్మదేవుఁడిపుడు.

మా. ఈవిధంబున బ్రహ్మదేవుండు వచ్చినతరువాత విష్ణువు
వచ్చెడుమార్గం.

ద. శ్రీ వెలయ నీనంచు - ధోవతులు వెలయ
శ్రీశంఖచక్రములు - హస్తములఁ జెలఁగ।
నలునైన గరుడవా - హనముపై విష్ణు వెడలె॥ ॥౧॥
అభయవరహస్తము - లమరంగ దిశలందు
శుభపీతాంబరముల - ప్రభసొబగొంద శౌరివచ్చె ॥౨॥

మా. ఈవిధంబున విష్ణువువచ్చిన తదనంతరంబునఁ బరమేశ్వ
రుఁడు వచ్చెడుమార్గం.

ద. దేవుండు వెడలె శ్రీమహా - దేవుండు
దేవుఁడు శ్రీశంకరుండు - శివిమీఱఁగ నిపుడు।
శ్రీవృషభవాహనము - పై వేడుక నెక్కి
దేవుఁడు శ్రీశంకరుండు - శివిమీఱఁగ నిపుడు
శ్రీవృషభవాహనము - పై వేడుక నెక్కి ॥౧॥

గంగ జడలలోఁ ద - రంగములు మీఱంగ
నంగజ హరుఁడు ది - వ్యమంగళాకారుఁడు ॥దే॥
బాలచంద్ర చంద్రికలు - ఫాలమున విలసిల్ల
లాలిత రుద్రాక్ష కంఠ - మాలిక లలర వాము ॥దే॥
నాగ చర్మోత్తరీయము - నాగభూషణము లమర
నాగ మద మర్దనుండు - నాఁగ శోభిలుచు రుద్ర ॥దే॥
శూల డమరుచాపములఁ - గేల ధరియించి భక్త
పాలుఁడైన శాహభూమి - పాలుదైవంబైనయాది ॥దే॥

సూ. ఈవిధంబున సకలదేవతలును వచ్చినతరువాత వివాహ ములు సేయఁగా మంగళములు పాడేమార్గం.

మంగళం: గౌరికి రమ్యవిహారిణికిఁ - జారుకృపారసహారిణికి ।
మీఱిన ప్రేమను - ధీరులఁబ్రోచుచుఁ
గోరికలొసఁగెడి - గుణనిధికి॥ ॥౧॥
దేవునికి మహాదేవునికి - దేవాధిప నుతభావునికి
శ్రీవైభవములు తగఁ - బావనుఁడై తగు
సేవక నిధియగు - శివునికిని॥ ॥౨॥
భోసలశాహజి భూవిభుని - భాసిల్లుప్రేమను బాలించు
వానికి శోభన వైభవ సంతతి
ధీ సంపద లిడుదేవునికి శోభనమే - శోభనమే.

పంచకన్యా పరిణయము

బాలకవి సుబ్బన్న

పంచకన్యా పరిణయము

ద్వి. శ్రీమంగళాకారు శ్రితజనాధారు
రామామనోహరు రంజితాచారు
నందగోపకుమారు నవనీతచోరు
బృందావన విహారుఁ బృథుగుణోదారు
వికసిత కంజాక్షు వికటారిశిక్షు
సకల సురాధ్యక్షు సవనసంరక్షు
నహివైరివాహు నీలాంబుద దేహు
మహితోల్లసిత బాహు మానితోత్సాహుఁ
దపనీయకౌశేయు దళితదైతేయు
రిపుజనాజేయు సూరిజనవిధేయు
గురుధర్మగుణశీలు గోపికాలోలుఁ
బర ....పాలు
వినుతింతు మదిలోన; వేడుకమీఱఁ
గను వ్యాసవాల్మీకి కాళిదాసాది
సుకవీశ్వరుల నెంతు; శుక పరాశరుల
కకలంక భక్తితో నంజలిసేతు;
భా (రతీనాథునే) ర్పడఁ బ్రస్తుతింతు;

సారెకు వాగ్దేవి చరణాబ్జములను
బ్రణుతింతు నేను శోభనముగ నెంచి
యనుపమంబగు కబ్బ మనువొందఁ జేయ.

వ. అని యివ్విధంబున నిష్టదేవతా ప్రార్థనంబుగావించి యేఁబదియేడు దేశములలోన నతిప్రకాశమై వెలుఁగొందునట్టి చోళదేశంబు నేమని వినుతించేని.

సీ. క్రముఁ కామ్ర నారికేళాది వృక్షములచే
రమణీయమైన యారామములును
వినువీధినంటి బల్విడిఁ గొండలన మించు
గోపురంబుల నొప్పు కోవెలలును
సతతంబు వేదఘోషములచే నెడనెడ
హారువు మీఱిన యగ్రహారములును
ఊరూర దురితాంధకారంబులను బాప
దినమణులగు పుణ్యతీర్థములును

గీ. గృహము గృహమున దినమొక్క కృతియొనర్పఁ
జాలు లక్షణకవులును సహ్యాజయును
గలిగి విలసిల్లు సకలలోకములు మెచ్చ
మహిమ చెన్నొందఁగను జోళమండలంబు.

వ. తద్దేశంబులోన సకలజనాధారంబై రంజిల్లు తంజాపురం
బును మంజులంబుగఁ బాలించు నేకభూపాలుని కుమారుండైన
శాహామహారాజ దేవేంద్రుఁ డొక్కనాఁడు తానొక శుభదినం
బున సకలవైభవంబులు మెఱయ నమాత్యభృత్యహిత పురో
హిత కవీశ్వర గాయకవైణిక నట విట ముఖ్యజనంబులు పరి
వేష్టించి కొల్వఁ బేరోలగంబుననుండి నన్నుజూచి యేమను
చున్నాఁడు.

ద్వి. మొదల సుదాముండు మురవైరితోడఁ
గదిసి కందుకమాడఁగా నోడి మఱు ది
నంబున గెలిచెదనని వచ్చుటయును,
అంబుజాక్షుఁడు వాని యభిలాషదీర్పఁ
గదలి రాఁగాఁ బంచకన్యకామణులు
ఎదురైనఁ జూచి మోహించి వాఁరుండు
భవనము ల్దెలియఁగా బాపని ననిచి
నవరణ మీఱఁ దాఁజనుదెంచి యా సు
దామునిఁ గాంచి తద్దయు వారిచెల్వు
వేమఱు వానితో వివరించుటయును,
అబ్బాలుఁ డటపోయి యాగృహం బరసి
నిబ్బరంబున వచ్చి నీరజాక్షునకుఁ
దెలుప సుదాముని దిక్కు వీక్షించి
పలికె వెన్నుఁడు వారిపైఁ దనమనసు

నిలిచెఁ గావున నేఁడె నీనేర్పు మెఱయ
జలజాక్షులకు నాకు సంభోగమొనరఁ
జేయుమనుటయు, మచ్చికవల్ల నతఁడు
నాయానతిని బూని యబ్బాలువెంటఁ
దగఁ బోయి చెలులు నుద్యానవనాని
కెగువనున్న కొలంకు కేతేర వారి
సకిచేతఁ గార్యంబు జతగూర్చి వచ్చి
ప్రకటంబుగా రమాపతికిఁ దెల్పుటయు,
నంత నందఱుఁ గొల్వ నటకేఁగి సఖుల
నంతంత నిలిపి తా నంబుజాకరము
చెంతకుఁబోయి తా స్త్రీలచేలముల
నంతటఁ గొని వారలడుగ వచ్చినను
బెదరించి పెండ్లాడి పిదప నొండొకరు
కదన మాడుచు నుండఁగా మాన్చి వారి
నతిశయంబుగఁ గృష్ణుఁ డలరించె ననెడి
కతను మించిన పంచ కన్యల పెండ్లి
బాల కవీంద్రాంధ్ర భాషలో నీవు
మేలిమి గనుపట్ట మెఱయ నీవేళ
మాకంకితంబుగా మంజునాటకము
జోకతో రచియింపు సుకవీంద్రు లెన్న.

వ. అని బహుమానంబుగావించి కర్పూరతాంబూలంబు లిచ్చినఁ బుచ్చుకొని యాకవీశ్వరుండే తత్కథా సంవిధానంబునకుఁ దొలుత నడ తేరవలసిన సుదామునివాకిట బరిగోల కేళినాయని ఈసభాసదులు ప్రశంసింపఁ బ్రవేశింపఁజేసే మార్గ మెటువలెనుండీని.

నాదనామక్రియ॥ ఆటతాళము॥ చాపు ॥

కేళినాయఁడు వచ్చెను తన
జాతిమాటలకెల్ల జనులు మెచ్చఁగను।
పట్టెనామము పెట్టి బరిగోలపట్టి
గట్టిదుప్పటిగట్టి ఘనతమీఱ।
పొట్టమూ తెగఁబెట్టి జుట్టునఁబూలుచుట్టి
దిట్టయై యచటికి నట్టహాసమున॥ ॥౧॥
మేనగంధముఁ బూసి మీసము మెలివేసి
కూనిరాగముతీసి గొణుగుచును।
పైని పాఁతగోనిపట్టి జగ్గుగ వేసి
నానాజనములు నవ్వుచుఁజూడ॥ ॥౨॥
వికవికనవ్వుచు విడెము చేయుచు
వికటముచూపుచు వేడ్కతోను।
ప్రకటముగాఁజూచు ప్రజ నదలించుచు
నొకటఁ బొచ్చెములేని యొఱపుతోను॥ ॥3॥

వ. అవురా యీవిధంబున నచ్చటికివచ్చిన కేతినాయనిం గనుంగొని ప్రసంగి సొంపెసంగ వానితో నేమని మందలించేని.

వాక్యము: అదెవ్వరా ఓరి! యిచ్చటికివచ్చినవాఁడు.

కేతినాయనిమాట: నీవెవ్వరా యిక్కడనిలుచున్నవాఁడు!

ప్రసంగిమాట: నేనా, దశావతారాలాడే పరమభాగవతుఁడరా.

కేతినాయనిమాట: అయితే నేను కేతినాయన్నిరా.

ప్రసంగిమాట: నీవిక్కడికినచ్చిన పనేమిరా ?

వ. అని యడిగిన ప్రసంగితో కేతినాయఁ డెటువలె పలుకరించేని.

చ. హరియు సుదాముఁడిచ్చట విహారముసేయుచు నిన్న రేయి న
చ్చెరువుగఁ బందెమొడ్డి యదుశేఖరులందఱుఁజూడఁగందుకం
బఱిమిఱినాడఁగా,భువనజాక్షుఁడు గెల్చి గృహంబు కేఁగఁగా
నరహరి రేపురమ్మనిన నాతఁడునచ్చుటఁ దెల్పవచ్చితిన్॥

వ. అని తెలియఁజెప్ప నాప్రసంగితో మఱియుఁ గేతినాయఁ డేమని పలుకరించేని.

వాక్యము: నీవు నిత్యాపస్తుడవైతే నామీాద నొక పదము పాడవట్రా.

ప్రసంగిమాట: ఆలాగే వినిపించెదనోయి.

వ. అని జతి నొద్దికగా దిద్దుకొని నిద్దంబుగాఁ బొదలు పదములు ముదంబొదవ వినుపించే క్రమం బెటువలె నుండేని.

గౌళ॥ ఆటతాళము॥ చాపు॥

కేతినాయకుఁడే
విందులకై తేను - ముందె వచ్చువాఁడె ॥౧॥
కదనాల కై తేను - కడ కేఁగువాఁడె ॥౨॥
కవిగాయకులకైతే - కాసీయని వాఁడే ॥౩॥
ఎల్ల లంజలకైతే - కొల్లఁ బెట్టువాఁడె ॥౪॥
తోయజాక్షులపైఁ దమి గల్గువాఁడు- కేతినాయకుఁడె ॥౫॥

వ. అని యిత్తెఱంగున నప్పరమ భాగవతోత్తముఁడు నెఱ నీటు వాటిలఁ బాటపాడిన విని యక్కోఁల కేతుండు డెందంబునఁ బరమానందంబునొంది హాస్యంబుసేయు నవసరంబున, సుదామునిఁ గృష్ణుఁడు పందెమిమ్మని యడుగ నచ్చటికి వచ్చె కర్మింబెటువలె నుండేని.

గుమ్మకాంభోజి - ఆదితాళము.

వచ్చెను సుదాముఁడు హరాయలు మీఱ
వచ్చెను సుదాముఁడు ।
వచ్చెను సుదాముఁడు వాలుసిగవేసి చూడ
మచ్చెకంటుల మదిలో మమత దోఁచవీధిలో ॥౧॥

చెలువు మీఱఁగఁ జుట్లు నలువొందఁ బురజనులు
పలువురు గన్గొనఁ జేత బంతి పట్టుక ।
విలువ దీర్పఁగరాని వింతవైఖరి పూని
కలువలచెలి మింటి కరుదేర నాడుకొంటు ॥౨॥

వ. ఇట్లు చనుదెంచిన సుదామునితోఁ బ్రసంగి మేటివగను మాటలాడే చందం బెటువలె నుండేని॥

వాక్యము॥ అదెవరోయి యిచ్చటికి వచ్చినవారు?

సుదాముని మాట: నేనేనోయి.

ప్రసంగిమాట: నేనన నీపేరేమోయి?

సుదాముని మాట: నేనా సుదాముఁడను.

ప్రసంగి మాట: నీవిక్కడికి వచ్చిన పనేమోయి?

వ. అనినఁ బ్రసంగితో సుదాముఁ డేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినుము ప్రసంగి, గోవిందుండు నేను
దినదిన మిచ్చోటఁ దిరుగుచు నిన్న
కుతుకంబుతోఁ జెండు గోరించుకొనుకుఁ
బ్రతిన సేసెల్ల గోపాలకుల్ చూడ
నాడుచోఁ గృష్ణుండు నను గెల్చి నేఁడు
గూఁడి యాడుటచాఁలు గోర్కులు వెలయఁ
గావున నాకింటికడ కేఁగవలయు
నేవిధంబున నైన నెలమితోఁ డుతను
నేఁటికిఁ జని రేపు నీవిందు రమ్ము
నీటుతో నీకాట నే నిచ్చువాఁడ.

అని చెప్పియంపిన నరిగి నిన్నటికిఁ
జననిచ్చి వచ్చితి జలజాతనయనుఁ
డెందున్నవాఁడు నాకెఱుఁగ నీవిప్పు
డందంబుగను దెల్పుమని వేగ (మడుగ)

వ. వినవోయి సుదాముండ! కృష్ణస్వామి నగరిలోపల నున్నాఁడు. పూఁబోఁడులచే నీరాక చెప్పంపించి కృష్ణస్వామిని రప్పించెనుగాని యిచ్చటఁ గూర్చుండ వోయి.

వ. అని మందలించు సమయంబున గోవిందుఁడు సుదాముని తోడఁ దొలునాఁ డాడిన చందంబు డెందంబునఁ దోఁచిన లేచి రై సేసికొని యచ్చటికి వచ్చె క్రియం బెటువలె నుండెను.

ద్వి॥ కనకాంబరము గట్టి కౌస్తుభరత్న
మును (వక్షమందున) ముదవుగాఁ దాల్చి,
కరములఁ బచ్చల కడియముల్ వెట్టి,
చిఱుత పాదముల మంజీరంబు లునిచి,
నవరత్న ఖచితమై నలువొందు కొండె
నవధానమున నుత్తమాంగంబునందు
ధరియించి, కెంగేలఁ దామెతుల్గట్టి,
వర బాహుపురులు రువారుగాఁ దొడిగి,
వీనుల జవ్వాది వింతగాఁ బూసి,
కౌనున మొలనూలు కడువేడ్కనుంచి,

గిలుకు పావలు మెట్టి గీరునామంబుఁ
దళుకొత్త నుదుటఁ దద్దయుఁ దీర్చి, పిల్ల
గ్రోవి నూఁదుచుఁ జుట్టు గోపకుల్ గొలువ
గోవిందుఁ డరుదెంచెఁ గుతుకంబుతోను.

శంకరాభరణము ॥ఆదితాళము॥

వారి జాక్షుఁడు వచ్చెను వేడుకమీఱ ॥వారి॥
వారి జాక్షుఁడు సిం - గారము మీఱఁగోప కు
మారులుగొల్వఁగ వేణు-ధారుఁడై నేఁడిచ్చటికి ॥వారి॥
ముజ్జగములు నుతింప - మురళినాదము మించఁ
సజ్జనులందఱు తన - చరణాలు సేవింప ॥వారి॥
అందెలు మిక్కిలి ఘ - ల్లన రాణింప ।
గుజ్జురూపముఁ జూచి రాకోమలులు విమోహింప॥

వ. అప్పు రా యీవిధంబునఁ గృష్ణుండు సకలభూషణాలంకృతుండై వచ్చి యిచట ముచ్చట హెచ్చ పెచ్చుపెరిగి విచ్చలవిడి నర్తనంబు గావింపఁ బ్రవర్తించు చందం బెట్టు వలెనుండెను.

శంకరాభరణము॥ ఆటతాళము॥ చాపు॥

ఆడేనే కృష్ణుఁడు। తనబోటికాండ్లఁగూడి వేడుకతోడ।
మకరకుండలములు - మాటి మాటికిఁ
జెక్కుల జిగిగల్పించఁగా।
అకలంకమైన పీ - తాంబరంబు మేని
కందమై చుంగు లల్లాడఁగా॥ ॥౧॥

సారె పాదముల మం - జీరనాదము సొంపు
మీఱి దిక్కుల నిండఁగా।
హారరుచులు వెలి - దేరి యచ్చట నున్న
వారిపైఁ జేరి - కూరిమిఁ దెల్పఁగా॥ ॥౨॥

బాగుగా రత్నాల - పతక మురముమీఁదఁ
బలుమాఱు నటియించఁగా।
రాగమెఱఁగి పాట - రంజిల్ల వాయుపూ
రంబు నా వేణు - రాజము సేయఁగా॥ ॥3॥

క. హరి యిట్లు నృత్యమాడఁగఁ
బరికించి సుదాముఁ డతని పజ్జకుఁ జేరన్।
బరువెత్తి వచ్చి గ్రక్కునఁ
జరణంబుల కెఱఁగి పలికె సంరంభమునన్॥

వ. వినవోయి కృష్ణ, నీవు నిన్న నాకిచ్చినమాట పట్టుదప్పి యిప్పగిది నప్పంకజాక్షులఁ గూడి శంక లేక పొంకంబుగా వింత వైఖరి నలరి నీవింతపొద్దునకు వచ్చితివి. నేను భానూదయా త్పూర్వంబున లేచి యిచ్చటికి వచ్చి భోజనమజ్జనంబులు దక్కి నీ రాక కెదురు చూచుచున్న వాఁడనని యెఱింగించిన, నవ్వి యవ్విహంగవాహుఁడు సుదామునితో నేమని పలుకరించెని.

ద్వి. వినుము సుదామ, నీవిందు వచ్చినది
విని నేను వేకువవేళ నిచ్చటికి
నడతేరుచోఁ ద్రోవ నతులితంబగుచుఁ
బుడమిని లేని యపూర్వ వస్తువులు
గనుఁగొని మదిలోనఁ గడు లెఱంగంది
వినుతింపుచుఁ బెను తీవిని నింతసేపు
తడసితిఁ గాని సంతసమున గొల్ల
పడుచులఁ గూడి నీ పందె మిచ్చుటకు
రాకుండ లేదు పరాకుతో నిను ని
రాకరించి సుదామ, రమణీయధామ !

వ. అప్పుడా యీవిధంబున మందలించిన గోవిందునితో సుదాముఁ డందుకేమని పందెమడిగే చందం బెటువలె నుండేని.

శంకరాభరణము ॥ఆదితాళము॥

పందె మీరా । గోపాలకృష్ణ । పందెమీరా॥
ముచ్చువగమాని – మురవైరి నిన్న నీ
విచ్చిన మాట పట్టిప్పు – డియ్యకున్న నే ని
న్నిచ్చటికైనాను దెమల – నిచ్చెదన బాగాయని
తచ్చన మాటలిందుఁ – దగదు వేడ్కఁబూని ॥

వ. అప్పుడా యీదారిని సుదాముఁడు పందెమిమ్మని యడిగిన దామోదరుండందు కేమని మందలించేని.

చ. వినుము సుదామ, నీవు నను వేమఱు వేడఁగ నేల నిప్పుడేఁ
గనుఁగొనినట్టి వస్తువులు గ్రక్కున మాకొనగూర్చితా యెనా
నను మనవారిలో గెలిచినట్టెసుమీ; యనృతంబుగాదు; నే
నను వచనంబు సత్యము; విహంగతురంగుని యాన తప్పినన్.

వ. అని యిత్తెఱంగున వాసుదేవుండా సుదామునికి నమ్మి
కగాఁ దమ్మికంటిపై నొట్టువెట్టిన విని వాఁడేమని పలుకరించెని.

ద్వి. మంచిది గోపాల, మనసఖుల్వినఁగ
నంచితంబుగను నీ వాడిన మాట
తప్పవేకద ! యింకఁ దలఁచిన తలఁపు
చొప్పు మాకెఱిఁగింపు సుకరంబుగాను;
చేసెద నేను బల్చెలువుగా నేఁడె
నాసరివార లౌనని వినుతింప.

వ. అవురా యీగతి సమ్మతించి సుదాముఁడు వాసుదేవు
నితో నీవిందు వచ్చునప్పుడు గనుంగొనిన వస్తువులెయ్యవి? అవి
తెలియఁబడ వివరింపుమనిన నతండేమని తెలియఁ జెప్పెని.

ఆ. వె. చెలువుమీఱ నేను చెలికాండ్రు గొలువంగ
నిన్ను జేర వచ్చుచున్న వేళ ।
తరళనయన లైదుగురు ప్రౌఢసఖితోడ.
నరుగుచుండఁ గంటి నద్భుతముగ॥

క. కనుఁగొని వారల నెనయను
మనమునఁ దమి చిగురువెట్ట మాన్పఁగలేకే
నను ననవిలుతుని శరముల
కును లోనై నిన్ను వేడుకొంటి సుదామా !

వ. ఔరా యిప్పగిది నప్పంకజాక్షుండు తన కోరిక తేట పడం జెప్పిన విని, సుదాముండు విస్మయం బంది యేమని పలుకరించేని.

వ. వినవోయి కృష్ణ, నీవు చూచివచ్చిన పంచకన్యల పేళ్లు తెలియక వారల గృహంబులును ఎఱుంగక నే నెట్లెఱుంగున నీకార్యంబు హాత్తుగడ గావింతు ? నాచేత ననుకూలంబు గాదుసుమీ.

వ. అవురా యివ్విధంబునఁ జెప్పిన విని దామోదరుండు సుదామున కేమని యెఱింగించేని.

ఉ. కాదననేల నేఁడోలుతఁ గామినుల స్గనుఁ గొన్న వేళనే
మోదముతోడ వారిగృహముల్ పరికించుట కొక్క బాలునిన్
సాదరణానురాగమున నంపితి; వాఁడిదె వచ్చు; వచ్చితే
పోదువుగాని వాని వెనుబూని సుదామ,సుధామ మొప్పఁగన్.

వ. అవురా యిమ్మాడ్కినమ్మురవైరి చెప్పినవిని సుదాముఁడు సమ్మతించిన సమయంబునఁ, దోలుత నప్పంచకన్యల పెఱుంద వారల మందిరంబులరసి రమ్మని యంపిన బాలుఁడు తద్గృహంబులరసి,కృష్ణుని కడకు వచ్చే క్రిమంబెటువలె నుండేని.

గుమ్మకాంభోజి॥ ఆదితాళము॥

పిల్లజుట్టు కదిలాడ - నల్లని గొంగడితోడ।
నెల్ల జనములు చూడ - గొల్లవాఁడు వచ్చెను॥ ॥౧॥
మంద గమనల వెంట - మందర ధరుఁడంపిన
చందము చేసుక వేగా - నందముతో నిచ్చటికి ॥౨॥

వ. అవురా యీచందంబున గోవిందుని కడకు వచ్చి వాఁడేమని మందలించెని.

క. దేవర పంపిన పనికై
యీ వనితల వెంట నంటి యట కేఁగి వెసన్।
ఠీవిగల వారి గృహములు
వేవేగను గంటిఁ జిత్రవీధిని వరుసన్॥

వ. అవురా యీ లీల బాలకుండు దెలుప విని గోపాలుండు సుదాముని వాని వెంటఁ గూర్చి యంపిన సంతసంబుఁ జెంది యనుచున్న సమయంబున నప్పంచకన్యలకుఁ బ్రాణపదంబైన సఖి వారికెదురుగా రాజమార్గంబున డంబు హెచ్చ వచ్చె విధంబెటువలె నుండెను.

గుమ్మకాంభోంజి॥ ఆదితాళము॥

కనకాంబరము గట్టి ఫాలమునందుఁ - గస్తూరిబొట్టుపెట్టి!
అనువొంద పావాలుమెట్టి, కెంగేలులీల-నలుగుబంతిపట్టి॥
పాలిండ్లు గునిసాడఁగా, గుంపులుగూడి
పౌర జనులు చూడఁగా।

తాళగతుల జూడగా, వేడుకతోడ
మేలైన పాటఁ బాడుక॥ ॥౨॥
మతిలోని కోర్కెలూరను, వాల్చూపులు
మరుశరములఁ గేరను।
ప్రతిలేని సొంపు మీఱను, మరాళిక రాజ
మార్గముఁ జేరెను॥ ॥3॥

వ. అప్పురా యాగతి నా గజగమన రాజమార్గంబునఁ జనుదేర నబ్బాలకుండు దూరంబునఁ గాంచి యీ చంచలాక్షి పంచకన్యలకుఁ బ్రాణపదంబై నలువొందు చెలువయని సుదా మున కెఱింగించిన, నయ్యంతి చెంతకుఁ బోయి హాయి మీఱ దానితో వాఁడేమని పలుకరించేని.

ఉ. ఇందునిభాస్య, నీ వెచటి కేఁగెద? వెవ్వరిదాన! విందు సొం పొంద నొకింతసేపు కృపఁబూని వసించి యెఱుంగఁ జెప్పుమా పొందుగ మాకటన్న విరిఁబోఁడి ముదంబున నందునిల్చి గో విందుని చెల్మికానికి సవిస్తరమై గనుపట్ట నిట్లనన్॥

శంకరాభరణము ॥ఆటతాళము॥ చాపు॥

సంతసంబునఁ బంచకన్యల చెంతఁజేరి
వింతగా నేనుండఁరా యే వేళ।
అంతరంగ మెఱిఁగి వేడ్కల నన్ను వా
రెంతయుఁ బాలింతురు సుశీల॥ ॥౧॥

పేరు మరాళికందు రందఱు, నామాటంటే
గౌర వించా కన్యలు విందురు।
నారదాది.భక్తజన మందారుఁ, డైమీఱిన
సారసాక్షు నమ్మిన బండారు॥ ।౨।
కనకాంగులు వేడుకతోడ, శృంగారవనము
గనుఁగొన వచ్చే మన్నారీడ।
అనువుగా నే నిల్చినజాడ, వారు వింటే
కనలుదురురా గాయకుఁడ॥ ॥౩॥

వ. అవురా యిత్తెఱంగునఁ దనవృత్తాంతంబు దెల్పి నీవెవ్వఁ డెక్కడికిఁ బోయెదవని యడిగిన నమ్మరాళికతో సుదాముఁ డేమనుచున్నాఁడు

ద్వి. చెలియరో నేఁడు మా శ్రీకృష్ణుఁడలరి
చెలికాండ్రు గొలువనాగఁ జెలువుగాఁ జేరి
దారిలో రాఁగ నెంతయు సొంపుమీఱఁ
గా రయంబునను మీ కన్యకామణులు
పోవుచోఁ జూచి యా పువుఁబోంట్ల చెలువు
భావంబులో నుంచి భావజుచేత
గాసిఁ జెందుచు నుండఁ గనుఁగొనలేక
భాసురాంగేను నీ పజ్జ కీవేళ
వచ్చితిఁ దెలుప నవశ్యంబు నీవు
మచ్చికతోడను మాట తోఁపకను

వనజనేత్రిల నింక వసుదేవసుతుఁడు
గనుమాడ్కిఁ గార్యసంఘటన యొనర్పు
మని వేడుకొనినచో సమ్మరాళికయుఁ
బనిపూన శ్రీహరి భక్తురాలగుట.

వ. అవురా యీగతి సుదాముఁడు కృష్ణుని కార్యార్థంబుగా వచ్చితినని చెప్పిన మంచిదని సమ్మతించి మరాళిక యేమను చున్నది.

క. వినుము సుదామ, రయంబున
ఘనవనమున కిపుడె పంచకన్యకలను వే
డ్కను దోడి తెత్తు నిచటికి
వనజాక్షుని దెమ్ము నీ వవశ్యము వేడ్కన్.

వ. అవురా యీక్రమంబున సమ్మగువ నమ్మిక చెప్పి గృహంబున కేఁగుచో దానిపిఱుంద వారివనప్రవేశంబు తమకెఱిఁగించు కొఱకు బాలకు ననిచి, సుదాముఁడు మగిడి వచ్చి కృష్ణునకు నక్కార్యంబు వివరంబుగాఁ దెలిపిన, తదనంతరంబునఁ గృష్ణుని కడ కొకసిద్ధుండు వచ్చేచందం బెటువలెనుండేని.

జోడి॥ ఆదితాళము॥

జడలు మూపునజాఱ - జలపాత్ర చేమీాఱ
బడుగు దేహమునిండ - భసితము దేర।
కడు నిష్ఠతో నూరఁ - గంసవైరిని జేర
వడిగ సిద్ధుఁడు వచ్చె వరమునుల్ మెచ్చ॥

వ. అపురా యివ్విధంబున వచ్చిన సిద్ధునకు కృష్ణుం డెదు రేఁగుదెంచి, వందనంబు గావించి, సింహాసనంబున నుంచి యేమని మందలించెని.

ద్వి. అనఘాత్మ, మీరు నాయండ కీవేళ
జనుదెంచి నంతనే సకల శుభంబు
లనుకూలమయ్యె సర్వాభీష్టములును
దనకుఁ దానే చెందె ధన్యుండనైతి.
చెలువగ్గలించె నాచిత్తంబు పొంగెఁ
గలిమియు బలిమియుఁ గడువృద్ధిఁబొందె.
కాన మీ మహిమ లోకారాధ్యుఁడైన
దాన వారికి నెంచఁ దరమె సిద్ధుండ.
ఇపుడొక కోర్కి నేనెన్నియున్నాఁడఁ
గృపతోడఁ దెలుపు నాకేర్పడ నీవు.
ఔనో గాదో లేక యాలస్యమగునో
జ్ఞానదృష్టినిజూచి కడువేగముననుు.

వ. అపురా యీవిధంబునఁ గృష్ణుం డడిగిన విని సిద్ధుం డొక్కంతసేపు ధ్యానంబుఁ బూని, దిశలాకర్ణించి, మఱియాయని యేమనుచున్నాఁడు.

క. మనమున దేవర తలఁచిన
పని చెప్పెదఁ బంచసతుల వరియింపఁగ నీ
దినమున నీకార్యము నీ
కనుకూలంబగును ఒక్కయంగన వలనన్.

వ. ఔరా యిత్తెఱంగునఁ దేటపడఁ జెప్పి సిద్ధుండరిగిన తదనంతరంబున నలుగురు గోపాలకులు కృష్ణునికడకు దీర్ఘదంత యను పెరుగుదాని వెంటఁబెట్టుక వచ్చెఁ గ్రమం బెటువలె నుండేని.

సౌరాష్ట్రము॥ అటతాళము॥ చాపు॥
కంబళిగట్టి వికారముతోను
లంబకుచము లుయ్యాల లూఁగఁగాను ॥౧॥
సుంగాణి చేత సిస్తుగఁ బట్టి జనులు,
సింగారముగఁ జూడ శ్రీకృష్ణుకడకు ॥౨॥
కడవ నెత్తినిఁబెట్టి గాజులు గదల
తడఁబాటుతో దీర్ఘదంత వచ్చెను ॥౩॥

వ. అవురా యీవిధంబున గోవిందుని కడకు దీర్ఘదంత పొట్టనడల నడ తెంచి పెరుగుచట్టి క్రిందనుంచి కొన్ని హాస్యంబులు సేయుచున్న సమయంబున కృష్ణుండు మెల్లగ దధిభాండంబు లంకించి దాని బూతుఁ జేయ నెంచి యున్నచోఁ బంచకన్యల సమాచారంబు దెలుసుక బాలుఁడు వచ్చి యేమని పలుకరించేని.

ఆ.వె. కమలనాభ, పంచకన్యకామణులు మా
రాళికయును జూడ రమ్యవేష
భూషణములు పెట్టి పొలుపుతో శృంగార
వనము కిపుడు వచ్చి రనువుమీఱ.

వ. అవురా యీలీల నబ్బాలకుండు కృష్ణునితోఁ దెలిపిన తదనంతరంబున నప్పంచకన్యకలు వనకేళి సలుప మరాళిక వెంటఁ నంటి శృంగారవనంబున కేతెంచే చందం బెటువలె నుండేని.

ద్వి. అనువు మీఱిన శిరీషామ్రఖర్జూర
పనస వంజుళ నింబ బదరి పున్నాగ
మాతులుంగ లవంగ మందార వకుళ
కేతకీ భల్లాతకీ నారికేళ
చందన పిచుమంద జంబీర తినిశ
కుంద కురంటక కోవిదార వట
సరళ కపిత్థ కాంచనక్రముకాది
తరువులఁ దనరు నుద్యానవనాని
కేతెంచిరట రుచు లెచ్చు బంగారు
వ్రాఁత చీరలు గట్టి బహుభూషణములు
మైనిండఁ బూని గమ్మను బుక్కఁబూసి
జానొంద వేనలుల్ జాఱుగానుంచి
తీరుగా మెఱయఁ బత్తిరిబొట్లు చూడ
మీఱు ఫాలములందు మిన్నగాఁ బెట్టి
చెన్నొంది తెనుఁగు సంస్కృత మహారాష్ట్రి
కన్నడ ద్రావిడ కబ్బంబు లందుఁ
గదలక కలకంది కనకాంగి యిందు

వదన మనోరమ వరచిత్రరేఖ
లను నామములఁ జాల నవనీతలంబు
నను గీర్తి గాంచిన యంగనామణులు.

శంకరాభరణము॥ రూపకము॥

మాటల నైఖరి మీఱఁగా వలె
వాటు పైఁటలు భుజముల జాఱఁగా।
బోఁటులు పలుసొంపు దేరఁగాఁ జేరి
నీటుల మనవులు గోరఁగా॥ ॥౧॥

బెళుకు నడుము లసియాడఁగాఁ గొప్పు
తళుకు నెఱులొకింత వీడఁగా।
కెలఁకుల రాయంచ లాడఁగా నెంతో
మెలకువతో వింత జాడగా॥ ॥౨॥

నిండు వేడ్కలు మదిఁ జెందఁగాఁ బూల
చెండులు చేత సొంపొందఁగా।
మండలాధిపులు వెఱఁగందఁగా వచ్చి
రండజాక్షులు వనము ముందుగా ॥౩॥

వ. అప్పురా యీచందంబున నాకుందరదనలు వనంబుఁజొచ్చి వచ్చుసమయంబున మరాళిక వారలతోఁ దన చాతుర్యంబు మెఱయఁ దరువులపేరులు వేఱువేఱ నేమని తెలియఁజెప్పెని.

గుమ్మకాంభోజి॥

చెలువుగ మీరుచూచినది మాకందము భామలార।
మది జెన్నలరఁగ మీచెంతనున్నది పారిజాతము భామలార॥౧॥

పెక్కున మీరు పట్టినది కాంచనము భామలార।
మీర లక్కజముగ మెచ్చినదియె సరళము భామలార ॥౨॥

ఘనముగా మీరు నిల్చినది చాఁదగుపొగడ భామలార।
యిప్పుడనువుగ నను మీరలడిగినది ప్రియాలము భామలార॥3॥

వ. అపురా యిమ్మాడ్కి నమ్మరాళిక పలుకరించిన విని వారలలో నెల్ల మేలైన కనకాంగి రంగుమీఱి పొసంగ నేమని ప్రసంగించెని.

చ. పలుకుల నేర్పు మీఱఁగను భామిని, నీవిటులుగ్గడించి తేఁ
దెలియఁగ శక్యమే పులుఁగు తేజివజీరునకైనఁగావునన్
బొలుపగు నీదుప్రశ్న విరిఁబోఁడులకేగ తెఱుంగవచ్చు నీ
చెలిమను మంత్ర మింత దయసేసినఁగాక వినీలకుంతలా!

వ. అపురా యిత్తెఱంగునఁ గనకాంగి మరాళికను వినుతించు చున్న సమయంబునఁ, గేకి కోకిల కలహంస చకోర చక్రవాక నికర కలకలంబులు మీఱిన వారింపఁ జాలక, యాకోల కస్తనులు మదనదేవత నారాథింప సమకట్టిరఁట యెటువలెను.

ద్వి. జలకంబులాడి మేల్చలువలు గట్టి
ఫలములు దేనియల్ పరిసవముల్పాలఁ
దెచ్చి యచ్చట మిన్న దేకినచోట
ముచ్చట దళుకొత్త ముదితలు పూల
చప్పరం బొనరించి చలువగందమున
గొప్పతిన్నియ మైచి గోవజవ్వాజి
చే రతిదేవిఁ జిత్తసంభవుని
నీరజారాతిని నిఖిలాండజముల
వ్రాసి వారలను భావంబులో నిలిపి
భాసురంబుగఁ బూజపద్ధతి నెఱిఁగి
పూజగావించి పెంపునను ధ్యానంబు
నోజఁగోఁ జేయుచునుండ నావేళ.

వ. అపురా యివ్విధంబున జవ్వనులు మన్మథధ్యానంబుతో నున్న నచ్చటికిఁ గృష్ణుండు బాలునుగూడి వేడుక హెచ్చ వచ్చె చందం బెటువలెను.

రేగుప్తి॥ ఆదితాళము॥

మదిలోన సంతసిల్లుచుఁ దనలోఁదానె
మాటి మాటికి నవ్వుచు।
ముదమున వేణువూఁదుచు ముచ్చట మీఱ
ముదితల పొందుగోరుచు॥ ॥౧॥

చెలఁగి దిక్కులు చూచుచు వేమఱు బాల
చెలికానిఁ జేరఁ జీరుచు।
నలువొందఁ నడయాడుచు వచ్చెఁగృష్ణుఁడు
నన విల్తుని తలఁకుచు॥ ॥౨॥

వ. అపురా యీవడువున నడ తెంచి యప్పడంతులఁ గనుఁ గొని కృష్ణుఁడు వారల రూపరేఖాతిశయంబు నేమని వినుతించెని.

శంకరాభరణము॥ ఆదితాళము॥

ఎలనాగల కుంతలములు ఇంద్రనీలములు ।
మలయజగంధుల రొంట్లు మరుని తేరిబండ్లు॥ ॥౧॥
కనకాంగులవా తెరలు కండచక్కెరలు ।
వనజాస్యలలోచనములు వరపంకజములు॥ ॥౨॥
భుజగవేణుల మోములు పూర్ణసోములు ।
గజయానల పాలిండ్లు గజనిమ్మపండ్లు॥ ॥౩॥
మీనవేత్రిల మీఁగాళ్లు మెఱయు తాబేళ్లు ।
మానినుల కంధరములు మంజుల దరములు॥ ॥౪॥

వ. అపురా యిప్పగిది నప్పంకజాక్షుండు నిండు వేడుకతోడ నుతియించుచున్న సమయంబునఁ బంచకన్యకలు మన్మధ ధ్యానంబుచాలించి, కన్నులు తెఱచి, ముందఱనున్న గోవిందుని గాంచి మోహించి యేమనుచున్నారు.

సౌరాష్ట్రిము॥ ఆదితాళము॥

కుతుకముతో రతి నితవుగఁ బాలించే
కుసుమబాణుఁ డితఁ డేమో।
అతఁడైనఁ జెఱకువిల్లుండనె యుండదా
యతఁడు గాఁడు సుమ్మీ వీఁడు॥ ॥౧॥

సతతము కలువల ఁజనవున నలరించే
చలువల దొర యితఁడేమో।
యతఁడైన మేనఁ గళంకము గలుగదా
యతఁడు గాఁడు సుమ్మీ వీఁడు॥ ॥౨॥

జతనాన నిషధదేశము నేలి వెలసిన
చక్కని నలుఁ డితఁ డేమో।
అతఁడైన ముదిమి వీనినంటి యుండఁగవలదా
యతఁడు గాఁడు సుమ్మీ వీఁడు॥ ॥3॥

వ. అప్పురాయిాలీల సబ్బాలగోపాలుని బాలిక లితఁడని వివరింపఁ జాలక, మరాళికను వీఁడెవ్వఁడని యడిగిన, వారలతో నది యేమని వివరించేని.

ఆ. వె. మగువలార, వినుఁడు మగవారిలో నెల్ల
నొఱపుగాఁడు కృష్ణుఁ డొకఁడె ధరణి।
ననుచు మాకుఁదొలుత వినిపించినట్టి యా
ఘనుఁడితండె సుమ్మీ గావు సటలు.

వ. అప్పు రా యిమ్మాడ్కి నమ్మరాళిక దెలిపిన విని బాలికలు గోపాలునిపై మనసుంచి గనుంగొన నతఁడును వారల నప్పగిది వీక్షింప నన్యోన్యావలోకనంబులు పెనఁగొనుచున్న సమయం బున, నప్పుడతుల భుజియింపఁ బిల్వ నొకానొక దాది వచ్చె క్రమం బెటువలె నుండెను.

దరువు: మల్లెపూలు జడఁజుట్టి మైలకోక మొలఁగట్టి।
నల్లని కోల చేఁబట్టి నాభి నామము పెట్టి।
యెల్లజనముల చుట్టి యెలమిఁజూడ దోవఁబట్టి।
మెల్లదాది వెడలెను మెలఁతలఁబిలువను॥

వ. అప్పు రా యీదాది నాదాది వచ్చి భుజింపఁబిల్వ మంచి దని దాని వెంటనంటి వారలు గృహంబునకరుగ నమ్మరాళిక బాలునిఁ గనుసన్న చేఁబిలిచి, వీరల నేనిప్పుడే పద్మాకరంబునకుఁ దోడి తెచ్చెదఁ గృష్ణునిచ్చట నుండుమని చెప్పిపంపిన వాఁడట్లు సేసి పంచకన్యల సమాచారం బరయుటకొఱకుఁ బోయిన పిదపఁ, గృష్ణుండు విరహాతురంబున కోర్వఁజాలక తనలోఁ దా నేమనుచున్నాఁడు.

ఖాబి॥ ఆదితాళము॥

కూహకమున మరుఁడలుగుల నను గగ్గోలుసేయఁగాను
మోహసాగరం బెటులీదుదునా ముదితలఁజూడకను॥౧॥

తరుణుల నాడెందములోఁదలఁచినఁదమిమిక్కిలి హెచ్చి।
వెఱవకుమని నావేదన దీర్పనీవేళ న వడివచ్చి ॥౨॥

బిగిచను లెదనాటఁగూర్చక మేల్గిగి నగవులతోన।
సొగసుగ రతి నాయకువలఁ గలయుని
మగవాని దిమేనా॥ ॥3॥

వ. అని మఱియు నేమనుకొనుచున్నాఁడు.

సీ. చనుజక్కవలఁ జేతులను బట్టి ముద్దాడు
చును వారి చెలువముల్ చూడకున్నఁ
దను వల్లికలు మేన నెనయఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి
పలుమాఱు వారితోఁ బలుకకున్నఁ,
కటిచక్రములు వేడుకలు మీఱ (దొడలపై
నుంచుక వారిలాలింపకున్నఁ
జెక్కుటద్దములు సొంపెక్క గోరుననొక్క
నేఁడె వారలతోడఁ గూడకున్న,

గీ. రాజు వలరాజుగూడి సర్వాంగములను
తుక తుక మనంగ నన్ను హత్తుకొని వేడి
కరముల శరంబులను జాలగాసిచేయ
కుందురే! యింక నెటుదాళుకొందు నేను!

వ. అవురా యీచందంబున గోవిందుండు హృదయార
విందంబున నయ్యిందుముఖుల పొందు లేక కుందుచున్న సమయం
బున వారలు భుజియించి మరాళిక ప్రేరేపింప జలక్రీడ సలుప
నొకరి నొకరు పిలుచుక వచ్చేక్రమం బెటువలె నుండేని.

ఆటతాళము ॥చాపు॥

చంద్రహాసా, నీవు రావే జలకేళికి। పూర్ణ
చంద్రముఖి, నీవురావె జలకేళికి ॥౧॥

జలజాక్షి, నీవురావే జలకేళిక। వేగ
నలివేణిరో నీవు రావె జలకేళికి ॥౨॥

సన్నుతాంగి నీవురావె జలకేళికి। ప్రి
సన్న యౌవన, నీవురావె జలకేళికి ॥౩॥

కలువ కంటి, నీవురావె జలకేళికి। ఓ
తలిరుఁబోఁడి, నీవురావె జలకేళికి ॥౪॥

వ. అవురా యీ క్రమంబున నొకరి నొకరు పిలుచుకొని వచ్చుచున్నయెడ వెడవిల్తుఁడలుగుల మనములఁ గుంద నేయఁ దాళఁజాలక కృష్ణునిం దలంచి మోహాతిశయంబున నేమను చున్నారు.

ఘంటారవము ॥ఆదితాళము॥

రారా గోపాల మది రంజిల్లఁ జాల
చను మొనలను గినుకను నన విలుతుఁడు।
మునుకొని యలుగుల ఘనముగ నేసె ॥౧॥

చుఱచుఱమని మెయి యొఱపఱమరుసున।
గఱచుగఁ గరువలి మెఱయుచు వీచె ॥౨॥

ఎలమిని గెలఁకుల నలరుల విలుతుని
బలములు వీడి యలరుచుఁ బలికె ॥౩॥

వ. అవురా యీరీతి నాసరోవరంబుఁ జేరఁ జనుదెంచి తీరంబున వలువలు దిగిచిపెట్టి యందుకు మరాళికను గావలి వెట్టి వలిపపావడలు గట్టి సింహమధ్యలు పద్మాకర మధ్యంబుఁ జొచ్చి జలక్రీడలు సలిపేచందం బెటువలె నుండేని.

మధ్యమావతి ॥ ఆదితాళము॥

భామలు జలములాడేరే । హాయలుమీఱ
భామలు జలము లాడేరే॥
తామరపువ్వులు బలుప్రేమతోఁ జేతులఁబూని
వేమఱు నవ్వుచు శ్రీ కామినులవలెఁజాల ॥౧॥

అందముగఁ బూల మకరందములా నీటిలోన।
చిందఁజేయుచుఁ బరమానందముతోఁ బొందుగాను॥౨॥

ఒక్కరొక్కరికి డాయుచు మక్కువమీఱ మెచ్చుచు।
జక్కవగుబ్బలంటుచు దిక్కులఁ గనుఁగొనుచు ॥౩॥

వ. అవురా యీవిధంబున జవ్వనులు జలక్రీడలుసలుపు చున్న జాడఁజూచి, చని, బాలకుండు గోపాలునకెఱిఁగింప సొంపొంది తానొక్కరుండే మందగమనంబున సరోవరంబునకు వచ్చి యమ్మరాళిక సమ్మతంబున నంబరబులు గొని చెంత నున్న నురపొన్నపై కెక్కినపిదప మరాళిక యమ్మక్కయని వారలతో నేమని మందలించేని.

క. చెలులార, మీరలందఱు
జలకేళి యొనర్చుచున్న సౌందర్యము నే
నెలమిఁ గనుఁగొనఁగ వలువల
నలరుచుఁ గొనిపోయి కృష్ణుఁడవనిజ మెక్కెన్.

వ. అపురా యీపరికారంబున నమ్మరాళిక దెలిపిన నచ్చెలువ లదరిపడి, కొలను వెడలి, గట్టుకు వచ్చి మిట్ట వనులు గనుపట్ట రాకుండఁ జేతులు గట్టుకొని, నలు దిక్కుల నరయుచో నొక్క సురపొన్నపై నున్న చిన్ని కృష్ణునిం జూచి, జిలి బిలి పలుకుల వలువలిమ్మని యడిగే చందం బెటువలె నుండేని.

సౌరాష్ట్రి॥ ఆటతాళము॥ చాపు॥
(మొక్కేమురా నీకు గోపాలా । యిట్టి
ముచ్చు వగలు మాని గోపాల
మక్కువతో నీవు గోపాలా యింక
మన్నింపరా మమ్ము గోపాల ॥౧॥

చిఱుతల మని మమ్ము గోపాల మెల్ల
చేర రమ్మనేవేర గోపాల ।
దొరవైతేనేమి గోపాలా యింత
దుడుకులు చెల్లునా గోపాల ॥౨॥

దాదులు వచ్చితే గోపాలా నిన్ను
దండించఁ బోయేరు గోపాల ।
వాదు మాని వేగ గోపాల మాకు
వలువలు పాలించు గోపాల॥ 3॥

వ. అపురా యీగతి నా గజగమన లంబుజాక్షు నంబరంబు లడిగిన వారలతో నతఁడేమని పలుకరించేని॥

ద్వి. ఎలనాగలార, మీరిచ్చట నన్ను
బలుకులఁ దేలించి బాగు మీఱఁగను,
మొలక నవ్వులతోడ ముద్దులు వెట్టి
సరసంబు లాడుచు జక్కవ గుబ్బ
లురమునఁ జేర్చి సొంపొందఁగ మీఱు
సొలపుల వలపుల సొగసుల వగల
వలరాజు కేళి రువారుగాఁ గూడి
నా మనంబలరించి నను మీకు వలువ
లొమికతో నిత్తు నొక్కింతలోను.

వ. అనిన గోవిందునితో నాకుందరదన లేమనుచున్నారు.

గీ. బాలగోపాల, మమ్మొక్కపారి నీవు
గలయ నెవ్వరు మరి బొట్టు గట్టఁబోరు।
గాన నొల్లము సంసారహానియైన
యిట్టి పనిసేయ; వలువల నిమ్ము దయను.

వ. అనిన వాసుదేవుండా భాసురాంగులతో నేమను చున్నాఁడు.

చౌళి ॥ ఆటతాళము ॥ చాపు ॥

భామలార యెవరుచెట్టఁ - బట్టుకున్న నేమాయెను
ప్రేమ మీఱఁగఁ మిమ్ముఁ - బెం డ్లైనాఁడేను ॥౧॥
పణఁతులార నాప్రాణ - పదమైన స్త్రీలకన్న
కడుఁజనవున మిమ్ము - గారవించేను ॥౨॥
మగువలార, నేను మీ - మాటద్రోయక యెపుడు
తగవునఁ బాలించే నెం - తయు వేడ్కను ॥౩॥

వ. అని మురారి పలికిన నాకలకంఠులు సమ్మతింపక యూరకున్నఁ గని మరాళిక వారలతో నేమనుచున్నది.

చ. చిలుకల కొల్కులార, మిముఁజెల్వుగఁ గృష్ణుఁడు పెండ్లియాడితే
తలఁపులు పండు సంతసము తద్దియుఁజెందు యశంబుగల్గు మే
నులు తళుకొందుఁగావున ననూనముగాఁగను సమ్మతించి సొం
పొలయఁగ నేఁడె వానిఁ గృహంబున శుభంబుగఁ జెట్ట
పట్టుఁడే.

వ. అపుడా యిమ్మాడ్కి నమ్మరాళిక హితోపదేశంబు చేసిన సమ్మతించి వారలా గోవిందునితో నేమని మందలించేరు.

క. విను కృష్ణ, మాకు వలువల
ననువుగ నిచ్చినను బెండ్లియాడెద మిపుడే
మనమునఁ గుతుకము మీఱను
నిను మేమందఱము సుజన నికరమువొగడన్.

వ. అవురా యిత్తెఱంగున నత్తలోదరులు పలికిన విని కృష్ణుండు తనమనోరథంబు నెఱవేఱెనని మనంబున సంతసిల్లి, వారలకు మరాళిక ప్రూఁటమీఁద నంబరంబు లొసంగి తరువు దిగి, హరువుగా వారలఁ గూడి నర్తనంబు సేయుచున్న సమయంబున నచ్చటికి ముహూర్తంబు నిర్ణయింప మంచనభట్టు వచ్చే మార్గం బెటువలెనుండేను.

దరువు. కంచి ధోవతులు గట్టి - పంచాంగము చంకఁబెట్టి
యెంచరాని నిష్ఠతోను - మంచనభట్టు వచ్చెను ||౧||
జపమాలిక చేఁబూని - జన్నిదములు మెఱయ।
అపరిమితమైన పర - మానందముతో వచ్చెను ||౨||

వ. ఇవ్విధంబున వచ్చి మంచెనభట్టు కృష్ణునకుఁ బంచాంగము చెప్పే చందంబెటువలె నుండేని.

క. పంచాంగ మిట్లు చెప్పిన
మంచన్నను జూచి లోకమాన్యుఁడు పలికెన్,
ఎంచఁగఁదగు సుముహూర్తం
బంచితముగఁ దెలుపు పెండ్లికని వేగముగన్॥

వ. అని కంసారి పలికిన విని, మంచనభట్లు నికటంబుగా నొక శుభముహూర్తంబు నిశ్చయించి చెప్పిన, నమ్ముహూర్తంబునందుఁ గృష్ణుఁడు పంచకన్యలఁ బాణిగ్రహణంబు గావించె నందంబెటువలె నుండెనని.

శ్లో. తదేవలగ్నం సుదినం తదేవ
తారాబలం చంద్రబలం తదేవ।
విద్యాబలం దైవబలం తదేవ
లక్ష్మీపతే తేంఘ్రియుగం స్మరామి॥

వ. ఆసమయంబున మరాళిక శోభనపాట పాడెనదెట్టు లనెను.

శోభనమె శోభనమె।ప్రాభవుఁడగు మాబాలకృష్ణునకు।
ఆలములో వృషభాసురుని గూలనేసి గోపకులు మిగుల।
బాలిని గనుఁగొన బలదేవునిఁ జేరి
యాలఁ గాచిన గోపాలునికి ॥౧॥

శైశవమున బంధు జనులు మెచ్చ
కంసుని పగదీఱ ఖండించి।
వాసిగ దేవకీ వసుదేవుల నలరఁ
జేసి వెలసిన చెలువునకు ॥౨॥

సురముని గణములు స్తుతిసేయఁగా।
ధరణిలో నుదయించి దైతేయుల।
శిరములఁ దునుమాడి శ్రీకృష్ణుఁడను పేర
నిరవుకొనిన జగదీశునకు ॥3॥

ద్వి. ఔర యీగతిఁ బెండ్లియాడి వారలను
గారవమునఁ బ్రోవఁగా నొక్కనాఁడు
చెలియలు గొలువంగ శ్రీకృష్ణుకడకుఁ
గలకంఠి వచ్చి బంగారుకోకలును
గొలుసరమ్ములు కంఠమాలికలు
జాళువా మొలనూలు సరిగపావడలు
గావలెనని వేడఁగా మంచిదనుచు
నావేళనే దాని కతిమోదమునను
గరుణ చేసినదెల్ల ....
అరయను జెలికత్తె లనువుగాఁ దెల్ప
విని యిందుముఖి సైఁచె వేమారు మదిని.
కనలి మనోరమ కానిమ్మ టనెను,
వరచిత్రరేఖ భావమునఁ గోపించి
తరుణులలోన నెంతయు.....

...... నుండ నాయతివ కిప్పగిది
నానాంబరంబులు నవరత్న భూష
ణంబులు దయచేయ నాయమె యనుచు,
డంబుగాఁ గనకాంగి డాయంగ వచ్చె॥

వ. అవురా యిత్తెఱంగున నక్కనకాంగి కృష్ణునికడ కేఁగు దెంచి పంచకన్యలలో నెల్లఁ బెద్దదాన నైన నేనుండఁగా నక్కల కంఠి కిప్పగిది వలసినవస్తువులిచ్చి నన్ను నాదరణసేయ నాయమా యని యాగ్రహించి మాటలాడుటయుఁ, గృష్ణుండందులకు బ్రత్యుత్తరం బిచ్చుటయు నెటువలె నుండేని.

పదము॥ గట్టిగ నను జెట్ట వట్టేటప్పుడు చెప్పి
నట్టి మాటలు దప్పినట్టాయె...... ॥౧॥
భూతల మంతయుఁ బాతాళమునఁ
బట్టదా తరలాక్షి ॥౨॥
అంత సత్యముంటే యింత సేతువ యింక
సంతతమును నా చెంత చేరకుర ॥3॥
చేరకు మని నన్ను గేరకువే............
.... నీ కిచ్చేనే ॥౪॥
ఇచ్చినట్టి నన్ను మచ్చికతో సరి
మచ్చకంటులలో మెచ్చితి వంటే ॥౫॥

మెచ్చేను గాని నా ముచ్చట దీఱను
గ్రుచ్చి కౌఁగిలించ వచ్చేవఁటవే ॥౬॥

వచ్చేనుశా............లు మాన
చెచ్చెర మాట పట్టిచ్చే వాని ॥౭॥

మాట పట్టిచ్చేను పూఁట చెప్పించేను
బోఁటిరో నేను నీ మాట వినేను ॥౮॥

వ. అప్పురా యీరీతి మాటలాడుకొని కలహించి......
......చెంది వారలెంతయు సంతసంబుమీఱ మంగళంబు
పాడుకొనుచు రంగు గనుపట్ట నర్తనంబుగావించే చందం బెటువలె
నుండెను............

మహారాజ శాహేంద్రునికి మంగళం। చోళ
మహీపాలవర్యునకు మంగళం ।
కంజదళాక్షునకుఁ గమనీయ తేజునకు
మంజులభాషణునకు మంగళం ॥౧॥

...............శాహదేవేంద్రునకు
మమునేలు దేవునకు మంగళం ॥౨॥

దీపాంబికాసుతునకు దీనపోషకునకు
మాపాలి శాహేంద్రునకు మంగళం ॥3॥

సీ. ఎంతకాలము చంద్రుఁడీశునిమౌళిపై
కాంతి మంతుండయి కదలకుండు,
ఎంతకాలము దివ్య దంతావళంబులు
దిక్కుల యందులఁ దీయకుండు,
నెంతకాలము.................
..............రక్తుఁడై పరఁగుచుండు,
నెంతకాలము రమాకాంతుఁ డనంతునిఁ
దల్పంబుచేసుక దనరుచుండు,

గీ. అంతకాలము నీవు నీయనుజ తనుజ
బంధు మిత్రులు సుఖముమైవఱల వలయు
ధరణిలోపల నాచంద్ర తారకముగ
సకల గుణ సాంద్ర, శాహరాజక్షితీంద్ర !

వ. అవుర్గా యివ్విధంబున మవ్వంపు.................
పావణించిన పంచకన్యా పరిణయంబను నాటకంబున కధీశ్వరుం
డైన శాహమహారాజ దేవేంద్రునకు నిలువేలుపైన శంకరుండు
పొంకంబుగా..................పత్య నిత్యాయురారోగ్య
భాగ్యంబులఁ బాలించి రక్షించుఁ గాత.

శచీపురందరము

శాహాజీ

శచీపురందరము

తోడెము ॥ నాటరాగము ॥ జంపెతాళము ॥

జయ పార్వతీ రమణ జయమనోభవహరణ
జయ భుజంగాభరణ జయ లోకశరణ।
జయ జాహ్నవీధరణ జయ జితాంతఃకరణ
జయ సరోరుహాచరణ జయ జగత్కారణ ॥౧॥

సకల జగదాధార సాధిత ధరాభార
మకరాంక మదహార మంగళాకార।
వికటరిపుసంహార విద్రుతమణి గణహార
సుకృతి జనమందార శోభనవిహార ॥౨॥

కోటి మన్మథ రూప కోమలతరాలాప
పాటిత ఖలాటోప భవ్యస్వరూప।
త్రోటితాఖిల తాప తులిత భూధరచాప
మోటితానత పాప ముక్తానురూప॥ జయజయ॥౩॥

సాధుజనపరిపాల సర్వజ్ఞ శుభశీల
బాధితాహితజాల భక్తానుకూల।
మాధుర్య గుణలోల మదన భీమణఫాల
క్రోధ నిర్జితకాల గుణగణ విశాల ॥శరణు॥౪॥

కేదార గౌళ ॥త్రిపుట॥

శరణు శ్రీవసుదేవనందన శరణు జగదానందన
శరణు చరణానతసనందన శరణు సురకృతవందన ॥౧॥

మధురభాషణ మహితతోషణ - మదవిరోధి విశోషణ
బుధవిభూషణ భూతపోషణ భుజబలాహతదూషణ ॥౨॥

ఉద్ధతాఘతృణప్రభంజన యోగిహృదయ నిరంజనా।
సిద్ధచారణ ముఖ్యరంజన శ్రీహరీ మురభంజనా ॥౩॥

దివ్యభక్తసమూహ సాదర దేవతామర సోదరా।
భవ్యసుగుణ సురేంద్ర సోదర పాపహార దామోదర॥౪॥

సూత్రధారుఁడు: అపురా యీవిధంబున నాట్యారంభము చేసిన యాతఃనంతరంబున శచీపురందరంబనెడు నాటకంబు నిర్విఘ్నంబుగా నెరవేరేటందుకు విఘ్నేశ్వరప్రార్థనచేసే మార్గం బేవిధాన నంటేను.

శ్లో. సింధూరారుణగండ మండల మదామోదభ్రమద్భృంగికా
సంగీత ధ్వనిభిర్మృదంగ పటుభిస్తైః కర్ణతాళైరపి
తత్తౌర్యత్రికరీతిమేతి శిరస శ్శశ్వన్మదాందోళనం
యస్య శ్రీగణనాయకస్య భవతు శ్రీశాహజిశ్రేయసే।

సూ. అపురా యీవిధంబున విఘ్నేశ్వరుని పాదపద్మములకు వందనమాచరించి, ఆతదనంతరంబున మఱియునేవిధాన నంటే-

శ్లో. తంత్రీసంవల దంగుళీ విగళితైర్గానామృతైస్సేచనాత్
సద్యస్సంభృత పల్లవామివ దధత్యుత్సంగగాం వల్లకీం।
అచ్ఛస్ఫాటిక మాలికామపి కలాలాపం దధానాశుకం
వాగ్దేవీ వదనాంబుజే నివసతు శ్రీశాహపృథ్వీపతేః।

సూత్ర. అపురా యీవిధంబున సరస్వతీదేవి పాద పద్మము
లకు వందన మాచరించి మఱియు నేవిధాన నంటే.

శ్లో. త్వంగత్తుంగ తరంగ వారిధి మిళద్భృంగాంగ సంగాబ్జవ
స్రోవ్పదంచత్తిమి శంఖపంక్తి పటలీ మిశ్రీభవత్తారకం।
భ్రస్యచ్చంద్రకలావిలాస మఘునీ భూతేందు చంచజ్జటా
జూటాచ్చిః పునరుక్త సాంధ్యరుచి తన్నాట్యం తవ శ్రేయసే

సూత్ర: అపురా యీవిధంబున పార్వతీ పరమేశ్వరుల పాద
పద్మములకు వందనమాచరించి ఆతదనంతరంబున మఱియు
నేవిధాన నంటే.

శ్లో. యస్యోత్తంభిత హస్తవర్తి వితతం చక్రం ప్రఫుల్లాంబుజా
కారత్వేన దరోపి మీలదవతాబ్జాకృతిత్వేనచ
ఆదిత్య ద్విజరాజతాం స్ఫుటతరం యన్నేత్రయోస్సంతతం
కుర్వాతే సతనోతు శాహన్నృపతేశ్శ్రేయాంసి నారాయణః.

సూ: అపురా యీవిధంబున శ్రీమహావిష్ణు పాదపద్మములకు
వందనమాచరించి యాతదనంతరంబున మఱియు నేవిధాననంటే.

నాంది-ద్వి. శ్రీనగర విహార, శ్రితజనాధార,
మానేషు సంహార, సురుచిరాకార,
భవ బంధ పరిహార, భక్తమందార,
భవ, ధవళ శరీర, పన్నగహార,
కమనీయగుణజాల, కరుణాలవాల,
సమర భీకరశీల, సన్ముని పాల,
భాసుర వృషవాహ, పర్వతగేహ,
భోసలకులశాహాభూపకృతేహ,
నందిత వాగీశ, నమదమరేశ,
సుందరత్యాగేశ, సుముఖ, మహేశ,
నిన్ను నే నుతియింతు నెమ్మది మీఱ
మన్ననగా నిన్ను మఱియుఁ బ్రార్థింతు
వ్యాసవాల్మీకుల వర్ణింతుఁ గాళి
దాస మయూరాఖ్య దండిముఖ్యులకు
నంజలి గావింతు నతులితభక్తి
మంజునాటకము సమ్మదమొప్పఁ జేయ.

సూ. అవురా యీవిధంబున నభీష్టదేవతా వందనంబు గావించి సభానాయకాదుల నభివర్ణించి శ్రీ శాహామహారాజ ప్రణీతంబైన శచీపురందరంబనెడు నాటకంబు కథాక్రమంబుగా వినిపించెదము విన నవధరింపరయ్య.

—: కథా సంగ్రహము :—

ద్వి. శ్రీపురంబున మునిశిష్యుఁ డొక్కరుఁడు
తాపసులనుప నత్తఱి వక్రదంతుఁ
డనువాఁడు వేడ్కతో నరుదెంచుటయును,
అనువొందఁ గపిల కణ్వాదులచ్చటికిఁ
దప మొనరింపంగఁ దరలి వచ్చుటయుఁ,
గుపితుఁడై యప్పుడు కుంభోదరుండు
మునుల తపోవిఘ్నములు సేయ వారు
కనలి కుంభోదరు గర్వమణఁచుటయు,
నదియెల్ల విని పులోమాసురుఁ డేఁగి
మదమున మునులను మర్దించుటయును,
మునులు దేవేంద్రుతో మొఱయిడ నతఁడు
విని పులోమునిఁ జంప వెడలు మార్గమున
దేవేంద్రుఁడును శచీదేవి యన్యోన్య
భావముల్ మిక్కిలి పరఁగఁ జూచుటయు,
శచి కన్యకకు నింద్రి సచివ్రున కపుడు
ఉచిత సంభాషణ మొనర నౌటయును,
పురుహూతుఁ డాపులోముని జయించుటయు

సరసిజాక్షి వితంబు చంద్రికా డింద్రినకు
ముదముతోఁ దెలుపఁగా మోహితుఁడగుచు
సదయుఁడై మిక్కిలి సంతసిల్లుటయు,
అనువొంద శచి నిందుఁడుగఁ బులోముఁ
డనుమతించి తనూజకా వివరంబు
నచ్చికతోఁ దెల్ప నా శచి సఖిచే
హెచ్చైన యుంగర మిచ్చి పంపుటయు,
శాహేంద్రుఁడేలు తంజాపురమున వి
వాహంబు గావింప వజ్రి వచ్చుటయు,
అను కథలను జాలనమరి రాజిల్లు
దనర శచీపురందర నాటకంబు
పని వడి యానంద భరితుఁడైచాల
ఘనుఁడు శాహేంద్రుఁడు గావించెభువిని,
సరస సత్కవి వరుల్ సన్నుతిసేయ
ధరణిలో నాచంద్ర తారార్కముగను.

మా. అవురా యీవిధంబున నుదార శృంగార వేషభాషాది భూషితంబగు శ్రీ శాహమహారాజ ప్రణీతంబైన శచీపురందరం బనెడు నాటకంబునందు నిర్విఘ్న సిద్ధ్యర్థముగా విఘ్నేశ్వర ప్రార్థనసేయ నా విఘ్నేశ్వరుఁడు వచ్చేమార్గం బెవిధాననంటే.

ద్వి. పాశాంకుశంబులు పరఁగహస్తముల
భాసుర కనక ప్రభలు విలసిల్లఁ
బొసఁగ లంబోదరంబున నాగ వితతి
యసమాన కాంతితో నాడుచుండంగ,
వలనొప్ప మూషిక వాహనంబెక్కి
వెలయ విఘ్నేశుండు వేడ్కతో వెడలె.

అన్నాఁడు గనుక, అప్పురా యీవిధంబున దొలుత విఘ్నేశ్వర ప్రార్థనసేయఁగా విఘ్నేశ్వరుండు వచ్చేమార్గం పరాకు.

మాతృక ॥ఆదితాళము॥

ముదమునఁ గుండలముల రుచు లమరఁగ
నిదె వెడలెను విఘ్నేశ్వరుఁ డిపుడు ॥౧॥
కర్ణతాళములు గదలఁగ నల్లన -
స్వర్ణనిభుఁడు గణపతి తగ వచ్చెన్ ॥౨॥
మూషికవాహనమున నొప్పుచు శుభ
వేషుఁడు వెడలెను విఘ్నేశ్వరుఁడు ॥౩॥
తనలంబోదరమున ఫణులాడఁగ
ఘనతను వెడలెను గజముఖుఁ డపుడు ॥౪॥
మోదముతో గణ ముఖ్యులు గొల్వఁగ
మోదక హస్తుఁడు ముదమున వెడలెన్ ॥౫॥

సూ. ఎవరోయి భాగవతమహాజనాలు: విఘ్నేశ్వరుఁడు వచ్చియున్నాఁడే. పూజచేసేటందు కర్చకుని బిలిపింపరోయి.

ప్రత్యుత్తరం॥ మహాభాగ్యమాయెను. ఆరీతిగానే పిలిపించి పూజ చేయించుచున్నామోయి. ఓహోయి అర్చకుం డెవరోయి ? విఘ్నేశ్వరుండు వచ్చి యింత తడవాయెనే, యింతసేపు పూజసేయక యెక్కడికి పోతివిర కుక్కముండా కొడక.

అర్చకుఁడు: ఏలరా ఊరకే వదరుచున్నావు వెట్టిపెత్తా కొడక ! మహామణియంగాని కొడుకువలెనే, 'పసుకాట యిచ్చేది పసలేదు చొచ్చేది మూరెన్నడన్నట్లు'............అర్చకుని శప్పాలుమాత్రిం తెరించుకొని వత్తువురా. నీవాండ్లను దండించేది లేదు, ఏమిన్నీ లేదు.

సూత్రిధారుఁడు: అవురా యిప్పుడు ఎవరు రాకయున్నారు? నట్టువకాండ్రు రాలేద ? భోగమువాండ్రు రాలేద ? కావలివాండ్రు రాలేద? పరిచారకుఁడు రాలేద? ఎవరు రాకయున్నారు? అందఱున్నూ సూర్యోదయానికే వచ్చి కాచుకొని యున్నారే. నీవు యింతసేపఱు వచ్చి పూజసేయక ఎక్కడికి పోయియుంటివిర ?

పూజారి: మాకొక పుగాకుతోట కద్దు. అందుకు పొత్తులకాపు వృషణాల వీరంభట్లంచు ఒక బ్రాహ్మడు కద్దు.

ఆహాగాకు తోటకు నీళ్లు చల్లేటందుకే ఉదయమయ్యేటందుకు నాలుగు గడియలకే వచ్చి వేసి పిలుచుకుపోయెను. కాబట్టి ఆహాగాకు తోటకంతకును నీళ్లు చల్లితిని. నాకు కడుపునొప్పి కద్దు. కాబట్టి మలశుద్ధికాదు. అందుకోసరం రెండుచుట్టల పొగాకు ధూమపానంచేసి చెరువులోపలికిపోయి కడుపు తట్టి యిచ్చి స్థూలశంక నివృత్తిచేసుకొని, కాళ్లుచేతులకు మన్ను పెట్టుకొని శుద్ధాచమనం చేసుకొని, అతి శీఘ్రంగాను వస్తిని. నన్నయితే యింత బెదరిస్తున్నావే నిన్న, సాయంకాలం కాక మున్నే పరిచారకునిచేత వడలు అతిరసాలు తేనెతొలలు ఇడ్డెనలు స్వామికి నైవేద్యమైన శర్కరపొంగలి మోదకాలు పండ్లు టెంకాయలు పూలు దవనము శ్రీగంధం పాయసము గూనలు ఇదంతాను పట్టించుకొని లంజయింటికి కొనిపోయి యిచ్చి ఆవేళనే పోయి సూర్యోదయమైన యెనిమిది గడియలు దాక దానింట్లోనే పండుకొని నిద్దరపోయి నీవిప్పుడు గదా వస్తివి. ఇంకాను...లంజ నిద్దరలేచింది కాదు. అదంతాను నేను విచారించకనే యింత తడవు నాకార్యాన వుండివచ్చి నీకృత్యమంతాను విచారించి నీవు రాలేదుగనుక నేనును నా కార్యం చక్కబెట్టుకొని వచ్చినాను.

సూత్రి॥ అయితే నిన్ను దండించలేదోయి, నీకుసమ్మత మైనట్టు పూజసేయుమోయి.

పూజారి: ఇఁకమీఁద నన్నేమైనాను దండించవస్తివంటే నీ గుట్టంతాను దివాణంవాకిటపోయి చెప్పి గట్టిచేయిస్తున్నాను చూచేవు. అప్పుడు నాతమాసుహా.

పూజారి: ఓరీ పరిచారిక భ్రష్టుముండాకొడుక, మొన్న విఘ్నేశ్వరునికి అభిషేకంచేసిన యరఁటిపండుముక్క వొక ముక్క మన యేడ్చి చిన్నవాఁడైన మహాగణప నీచేతకొంట పోయి యియ్యుమంటే వోపన్న నీవు మణియగాని వెంటనైతే తునకలు నైవేద్యమైనపదార్థాలు యివన్నీ నెత్తిమీఁదపెట్టుకొని పోయి మణివగాని గుత్తలంజకున్ను యిచ్చి కొనిపోయిన పదార్థాలలో కొన్ని జిల్లేడుపొదలలో వేసిపెట్టి మణివగాని గుత్తలంజ తొత్తుకు యిచ్చి దానిదగ్గఱ పండుకో ఉండి స్నానమున్ను చేయక నే తడిబట్టతో ఒల్లుతుడుచుకొని తారుమారుగా విభూతి పూసుకొని విఘ్నేశ్వరమూర్తికి పరిచారికము సేయ వస్తివి. మంచిదికాని చెప్పేద. విఘ్నేశ్వరుని సొమ్మంతాను తిని తొత్తు కొడుకులకున్ను, ముండమోపులకున్ను గుద్దలుకొ్రివ్విపోయెను, మంచిదికాని చెప్పేదకాక,

పరిచారకుడు: ఏలనయ్యా కోపించుకొంచున్నారు. నేను భిక్షాపాత్రి ముండాకొడుకును, పిచ్చుకమీఁద బ్రహ్మాస్త్ర ప్రయోగం చేసినట్లు నేనిందుకంతాను పాత్రుడనా? ఈకోలువు విడిచిపోతేను కూటికి ముఖమున్ను కాళ్లున్ను వాచి చచ్చిపో

దును. నీధర్మమయ్యా నీకాళ్లు పట్టుకొనెదను క్షమింపవయ్యా. పూజాద్రవ్యమంతా వచ్చింది పూజసేయవయ్యా.

పూజావిధానం॥ దేవ దేవోత్తమ, దేవతాసార్వభౌమ, నృత్త గీత వాద్య మవధారయ.

పూజారివచనం॥ విఘ్నేశ్వరునికి పూజయాయెనె విఘ్నేశ్వరుఁడు నృత్యముచేస్తున్నాఁడు. ఇఁక మాయింటికి మేము పోయివస్తున్నాము.

సూత్రధారుఁడు: అవురా యీవిధంబున విఘ్నేశ్వరుఁడువచ్చి సకల విఘ్నములున్ను నివారణచేసిన యాతదనంతరంబున శచీపురందరంబనెడు నాటకంబునందు కథాసంవిధానం బెవిధాన నంటే. కపిలకణ్వాదులు తపశ్చర్య చేసేటందు కుత్తమమైన స్థలము విచారించి రమ్మని యంపించిన, వారిచేత నంపఁబడి వారిశిష్యుఁడైన వక్రదంతుఁడు వచ్చేమార్గం పరాకు.

దరువు॥ రాగం॥ ఆటతాళం॥

గునిసి యాడుచుఁజాలఁ గొంకుచు బెదరుచుఁ
బనసలు చదువుచుఁ బకబక నగుచు –
మునులఁ దలఁచి తప్పు మొక్కులు మొక్కుచుఁ–
దనరఁగ నిటు వక్రదంతుఁడు వెడలె॥ ॥౧॥

వక్రదంతుని మాటలు॥

హరిఃఓం బ్రిహ్మణే బ్రాహ్మణ మాలభతే శస్త్రాయ రాజన్యం వికృతం వైశ్యం కుటిలేనశూద్రిం గ్రిహాతే। తస్కరం బీరకాయపీచుఘనం నల్లేరు దురదఘనం వేపకాయ చేదుఘనం పరివిత్త్రాయ రంధనం గుడిచుట్టూ ప్రాకారం గుళ్లో లింగాకారం మాయింటి తాళ్వారం। హరిఃఓం ఆగ్నేయం యజ్ఞమధ్వరం విశ్వతః పదిబూరెలు సయద్దేవేషుగారెలు సోమయాస్తే ముద్ద పప్పు రూకలసంచిదాచవే తాభిర్నోవడాభవ అగ్నిర్మూర్థా బువ్వః తన్నస్తోమయాజి పచ్చడిముక్కలు హరిఃఓం.

సూత్రధారవచనం॥

ఎవరోయి భాగవత మహాజనులారా! మనము హరి కీర్తనచేసేటటువంటి స్థానమందున వీఁడెవఁడో యొకఁడువచ్చి యున్నాఁడే వీని యాకృతి చూసితిరే! వీనిపండ్లైతే మొరగ లేని కుక్క పండ్లిగిలించేటట్టున్నవి. వీని మేదావి చూస్తే పెనం కాల్చి యంటించి నట్టువలెనేయున్నది. వీని కడుపుచూస్తే యేతాపుబాన బోరగిలించి నట్టుంవలెనేయున్నది. వీని పూర్వోత్తర మడిగి తెలిసికొనరోయి.

సూత్రధారుఁడు:ఆరీతినే అడిగి తెలిసికొనెదము. ఓహో విద్యార్థి, నీవెవరోయి!

వక్రదంతుఁడు: హోహో నన్నేనా యడుగుచున్నారు? భళా భళా!

సూత్రధారుఁడు: నిన్నే యడుగుచున్నాము. నీవెక్కడి నుండి వచ్చితివి? నీపేరేమి? నీవెవరివాఁడ వోయి?

వక్రదంతుఁడు: హాహా మేమా, మేముదా కపిల కణ్వా దుల శిష్యులమైన వక్రదంతులము.

సూత్రధారుఁడు: వక్రదంతులమని బహువచనం చెప్పితివే మీరెందఱు వక్రదంతులోయి?

వక్రదంతుఁడు: ఓరి తిష్ఠన్మూత్ర ముండాకొడుకుల్లార! మాకు బహువచనం చెల్లదటోయ్?

సూత్రధారుఁడు: మహా దొడ్డవాఁడవోయి. నీకు బహువచనం చెల్లును. నీవెక్కడనుండి వస్తివి? నీవు వచ్చిన పనేది? చెప్పవోయి.

వక్రదంతుఁడు:- మాగురువులవారైన కపిలకణ్వాదులు తపశ్చర్యార్థమై సకలపుణ్యస్థలాల్లో నుత్తమమైన స్థలం విచారించి రమ్మని యంపించఁగా ఇదానీం తన్నిమిత్తమై పంచాశత్కోటి భూమండలమున్ను శోధించి యీచోళభూమికి పుణ్యక్షేత్రాలు వెదుకవలసి వస్తిని.

సూత్రధారుఁడు:-మహాభాగ్యమాయెను. చోళభూమిలో కావేరీతీరము మొదలుగా చాలా పుణ్యక్షేత్రాలున్నవి. ఇందు లోపల దొడ్డస్థలం విచారించి రావయ్య.

వక్రదంతుఁడు:- బహుసమీచనం అట్లనే పోయి విచారించి వచ్చెదను. హా యిదిగో పంచనదం హరహరహర. ఇదిగో కుంభకోణం. ఇదిగో మధ్యార్జునం. ఇదిగో శ్రీవాంఛం. ఇదిగో కమలానగరం. ఒహోహో మన గురువులవారికి తపశ్చర్యచేసే టందుకు ఇదేరమ్యస్థలం గురువులవారితో పోయి చెప్పవచ్చునే. ఏమోయి భాగవతులు మాగురువులవారికి తపశ్చర్యచేసేటందుకు మంచి పుణ్యక్షేత్రం చూచి వస్తినోయి.

సూత్రధారుడు:-విచారించి వస్తినంటిరే అది యేస్థలం? ఏదిక్కున? ఆస్థలపూర్వోత్తరాలు చెప్పవయ్య బ్రాహ్మణోత్తమ?

వక్రదంతుఁడు:- అయితే చెప్పెద వినరోయి.

ద్వి. వినరోయి వేడ్కతో విన్నవించెదను
జనులెల్ల మిక్కిలి సన్నుతిసేయ
మంజుల నవరత్న మయమైనయట్టి
తంజాపురంబునఁ దనరుచు నుండు
సకల సాహిత్య లక్షణ సారవిదుఁడు
అకలంక మానసుం డతిదయాపరుఁడు
సత్యసంధుఁడు సదాచార సంపన్నుఁ
డత్యంతనయశాలి యతుల సద్గుణుఁడు
బాగుగా శాహభూపాలశేఖరుఁడు
భోగదేవేంద్రుఁడై పొలుపొంద నేలు

చోళదేశంబున సుస్థిరంబైన
మేలైనతోపులు మేటితావులును
దేవాలయంబులు దివ్యస్థలములు
కావేరి మొదలైన ఘనమగు నదులు
చాల రంజిల్లు నాస్థలములలోన
లాలితమగు కమలానగరంబు
అది తపోయోగ్య మౌనని నిశ్చయించి
ముదమునఁ బోయెద మునులఁ బిల్వఁగను.

సూత్రధారుఁడు:- మహాభాగ్యమాయెను. మంచిస్థలమే విచారిస్తివి. ఆరీతినే మీగురువులవారిని పిలుచుకొనిరావోయి.

వక్రదంతుఁడు:- అట్లానే పోయి మాగురువులవారి నతిశీఘ్రముగానే పిలుచుకొని వస్తున్నానోయి.

సూత్రధారుఁడు:- అవురా యీవిధంబున వక్రదంతుఁడుత్తమ రమ్యస్థలము విచారించిన యాతదనంతరంబునఁ గపిల కణ్వాదులు తపశ్చర్యచేసే నిమిత్తమై కమలాపురంబునకు వచ్చే మార్గం బేవిధాన నంటేను.

సీ. శిరమునఁ గెంజెడల్ చెలువు మీఱఁగఁ జుట్టి
పొలుపొంద మేనుల భూతిపూసి
పెదపెద రుద్రాక్షపేరులు ధరియించి
విలసిల్లు జపసరంబులను బట్టి

మానుగా దండ కమండలువులు పూని
సరస కాషాయవస్త్రములు గట్టి
మలయుచు వ్యాఘ్రచర్మములు చంకను బెట్టి
శంకరుఁ దలఁచుచు సంతసమున

గీ. గరిమ శిష్యులు గొల్వఁగా ఘనతమీఱ
తపముసేయంగ మిగులఁ జిత్తంబు లలర
నతులభక్తిని గపిల కణ్వాదులపుడు
అరిగుదెంచిరి వేగ శ్రీపురముఁ జేర.

సూత్రధారుఁడు:- ఈవిధంబునఁ గపిలకణ్వాదులు శిష్యులతోఁ గూడ తపశ్చర్యచేసే నిమిత్తమై శ్రీపురంబునకు వచ్చే మార్గం.

దరువు॥ రాగం॥ ఆదితాళం॥

జపమాలికలు పూని శంకరుఁ దలఁచుచు
నుపవీత సూత్రము లురమున మెఱయ।
కపిల కణ్వాదు లాకమలాపురికిని
దపమొనరింపఁగఁ దనరంగ వచ్చిరి॥

కపిలకణ్వుల వచనం: ఓరి వక్రదంత, తగినస్థలం విచారిస్తి నంటివే ఏ దిక్కున విచారిస్తివిర ?

వక్రదంతుఁడు: అయ్య గురుస్వామి సేవిచారించిన స్థలం బహుదూరంగా ఉన్నది. పోయేత్రోవలో ననేక దివ్యస్థలా లున్నవి. సేవించుకొంచున్నుపోదాం రండు.

కపిలకణ్వులవచనం: భళభళాభళా శిష్యుఁడు గట్టివాఁడు. అనేకస్థలాలు విచారించినాఁడు. అయితే పోదాంరావోయి.

వక్రదంతుఁడు: అయ్య అయ్యవారు, ఇదిగో పంచనదం.

కపిలకణ్వులవచనం: అవునోయి, అవునోయి, ఇది దొడ్డస్థలమే సరి. హర హర హర !

వక్రదంతుఁడు: అయ్య ఇదిగోచూడండి. ఇదిదా ఇప్పుడు కుంభకోణం.

కపిలుఁడు: ఓయికణ్వ, కుంభకోణం ముఖ్యమైన స్థలము సుమీ. ఏమోయని యెంచవద్దు. కుంభేశ్వరుని సేవించవోయి. హర హర కుంభలింగ!

వక్రదంతుఁడు:- మంచిది ఇక ముందరనున్నవి స్థలాలు సేవింపరండు.

మునులు:- మంచిది అయితే పదవోయి.

వక్రదంతుఁడు:-ఇదిగో మధ్యార్జునం. ఇదిగో మాయూరం. ఇదిగో శ్రీవాంఛం. ఇదిగో వేదవనం. మహాదొడ్డస్థలం సేవింపరయ్య.

మునులు:- స్వభావమేసరి వేదవనమంటే చెల్లునే వేదాలంతానూ వనంగా నిలిచిన స్థలంకాద. మహాదివ్యస్థలమిది. హరహరహర ! వేదవనేశ్వరాయనమః

వక్రిదంతుఁడు:- ఈస్వామిని దర్శనము చేసినట్లాయెనా ఈస్థలమున నుండేటటువంటి మూర్తులు ఇంకా రెండుగలవు. అది, నేనెఱిఁగినదేకాద యీప్రపంచ మాద్యంతమున్ను ఎఱుఁగుదును ఆమూర్తుల దర్శనమయితేను సద్యః సాయుజ్యపదవి కలుగును. అందువల్లనే మీకు మోక్షం సిద్ధించును. ఆమూర్తుల పేర్లేమని యడిగితిరా, వనమాలి మూర్తమనిన్ని, సూర్యమూర్తమనిన్ని బహుప్రసిద్ధము. కాఁబట్టి మీకు సాయుజ్యపదవి యిచ్చేటందుకు నామూర్తులిరువురువినా తక్కిన దేవతలిచ్చేది బహుదుర్లభము. ఇది శీఘ్రసిద్ధి అతిశీఘ్రముగా నిరువురనున్ను సేవించి సాయుజ్యపదము చేకొందము రారయ్య.

కపిలకణ్వులు:-ఓరీ శిష్యా! నీవు చెప్పినది మహాయద్భుతమోయి; సాయుజ్య పదవియిచ్చే దేవతలు వారు. ఆహా మనకున్ను అంతే యభిలాష. నీవు చెప్పినట్టే దర్శనానకుఁ బోదాము. కంటివే యది సూర్యమూర్తమంటివే, యదిక్షుద్రమూర్తివలెనే తోఁచుచున్నది. ఆసూర్యమూర్తమును దర్శనము సేయఁ బోదాము రావోయి.

వక్రిదంతుఁడు:- ఇదిగో నయ్యా గురుమూర్తుల్లార ! యిదియే యిప్పుడు సూర్యమూర్తం. ఈమూర్తిని దర్శనంచేసి సాయుజ్యము కోరండి, పరమేశ్వరసాక్షిగా మీకున్ను నాకున్ను ఇంకా మనవంశానఁగల ఋషులకున్ను ఈక్షణమే సాయుజ్యము కట్టడచేసును. యథార్థము; సేవించుండ.

కపిలవచనం:- ఓయీ కణ్వా, భ్రష్టుముండాకొడుకు సాయుజ్యమిచ్చునని తోడుకువచ్చి, లంజముండదగ్గర విడిచి పెట్టెను. చూస్తివె!

కణ్వుఁడు:- నేను మునుపే చెప్పలేద వాఁడు దాసీ పుత్రుఁడంచును. ఇట్లాగు వీపు తోమమంటే ముడ్లో వేండ్లు పెట్టుచున్నాఁడు, లంజముండా కొడుకు.

వక్రిదంతుడు:- ఏలనయ్యా నన్ను కోపించుకొను చున్నారు ! నేనేమైనా అపోహం చెప్పితినే! దానిపేరు సూర్య మూర్తి; నిజం. తొలుత నేను స్థలం విచారింప వచ్చినపుడు నన్ను వారి యాలయానికి పిలుచుకపోయి యాసుఖ ప్రదేశమైన దిక్కు చూపెను. అక్కడ లింగాభిషేకము చేస్తిని. అప్పుడు నాకు సాయుజ్యమిచ్చినట్లనే యుండెను. కాఁబట్టి మీతోను జెప్పితిని. మీకు సమ్మతమైతే ఉండండ కానిపక్షానికి కమలా పురానికిఁ బోదాంరండు.

మునులు:- ఓరి భ్రష్టా! యిదంతా నీకే యోగ్యం కాని మాకు యోగ్యము కాదు. కమలాపుర మెక్కడర ! అటు పోదం నడవర కొంటిముండకొడక !

వక్రదంతుఁడు:- అయ్యా, మీరేల కోపించుకొనుచున్నారు! ఇదే కమలాపురం; ఇదిగో.

కపిలుఁడు:- రావోయికణ్వా ! చూస్తివె కమలాపురం. మహాద్భుతముగా నున్నది. కమలాలయతీర్థమున్ను, త్యాగరాజ సన్నిధియు, వాల్మీకేశ్వరుని సన్నిధిన్ని, మహాఉత్తమమైన స్థలములు. ఇక్కడ తపస్సు చేసినవాని భాగ్యముగదా భాగ్యము ! శిష్యుఁడెంత కొంటిముండాకొడుకైనాను స్థలం మాత్రం ఉత్తమస్థలం విచారించినాఁడు. అయితే యీాపట్ల మంచివాఁడే. సరి, యిక్కడనే తపస్సుచేతాము శిష్య, ఆసనం వేయర.

శిష్యుడు:- స్వామి! ఆసనం వేస్తే ముడ్డిపూసంతా విఱుగవలె.

కపిలకణ్వాదుల వచనం: ఓరి, భ్రష్టుముండాకొడక, మృగాసనం వేయర.

శిష్యుఁడు:-స్వామీ, గార్దభాసనం ఉన్నది నాదగ్గర.

కపిలకణ్వులు:-ఓరి, శుంఠకాయముండాకొడక, కృష్ణాసనం తెచ్చి భూస్థలమందు శుచైనస్థలంచూచి, వేయర.

శిష్యుఁడు:-స్వామీ, శుచైనస్థలమే కంటిని. అయితే యించుక చిన్నవాఁడు అల్పాచమనం చేసినాఁడు. అది యవునో కాదో విసుమంత మూచూడండి.

మునులు:- ఓరి కొంటెముండాకొడక! అల్పాచమనం చేసిఉంటే ఇషువేయుర.

వక్రదంతుఁడు:-అయ్యా, ఆసనంవేస్తిని, కూర్చుండుడు. నే నెప్పైనాపోయి చలిది వంతం భోజనంచేసి వచ్చెదను.

మునులు:-నీవెషుపోతే ఏందిర పోరా (మునులుతపస్సు చేసేది)

సూత్రధారుఁడు:-అవురా యీవిధంబునఁ గపిల కణ్వాదులు కమలాపురంబునఁ దదేకధ్యానులై, సకలదేవతలనున్ను హితవుగోరి తపశ్చర్యచేయుచున్న యాతదనంతరమున, ఆవలి కథా సంవిధాన మేవిధాననంటేను.

పులోమాసురుఁడనే రాక్షసాధముఁడు భూసురులుసేయు ధర్మములనున్ను, మునులుసేయు తపములనున్ను విఘ్నముసేయు నిమిత్తమై కుంభోదరుని అంపించఁగా, కుంభోదరుఁడు వచ్చే మార్గం పరాకు.

దరువు॥ రాగం॥ ఆటతాళం॥

శూలము చేతఁబట్టి సొట్టమూతి యెగఁబెట్టి
కోలాహాలము సేయుచుఁ గుంభోధరుఁడు వచ్చెను॥

సూత్రి:- వినరోయి భాగవతులార ! మనయొక్క నాట్యరంగమందు వీఁడెవఁడో తెలియదు;వీని పొట్టమూతేంది, వీని శూలమేంది, కాటుకకొండవలె వీని శరీరమేంది, మహా ఘోరంగానున్నాడు. వీడెవడో తెలియదు. వీని పూర్వోత్తర మడిగి తెలుసుకొండ.

ప్రిత్యుత్తరం:- అవశ్యం అట్లానే అడుగుదము రండు.

సూత్రి:- ఎవట్టా ! ఓహోరి, ఓరి, నీ పూర్వోత్తరం చెప్పర.

కుంభోదరుడు:- హ్హా ! హ్హా ! వోసి, ఛీ ఛీ అటుతీయ టలే ఓరి మ్రింగుదునో, ఓరి నొక్కుదునో, ఓరినలుతునో ! కాల బెట్టి నేలరాతునో, ఓరి దెబగుబలేంది ? ఓరి దాంవామేంది ? ఓరి దిందిమేంది ? ఓరి మద్దెలలు వూదేదేంది ? తాళాలు గీచేదేంది ? తంబురలు కొట్టేదేంది ? తిత్తులు పిసికేదేంది ? ఈ యార్భాట మేందిర ? మి మ్మిదంతా యెవరు సేయుమనిరిర ? హ్హా ! హ్హా ! నాముందర నే నహ్హా యెరగరా ! కుంభిగాణ్ణి.

సూత్రిధారుఁడు:-ఏమోయి మమ్ము నేలతిడుచున్నావ్ మమ్ము నేలనోయి కొడుచున్నావ్. లేకపోతే కాలఁబెట్టి నేల రాచేమంచున్నావ్ ? నీవేమిటి తొక్కివస్తివో ? ఊరకే హరికీర్తనచేసే మమ్ము నేలనోయి కొట్టవస్తున్నావు.

కుంభోదరుఁడు:-ఓరి హరికీర్తనా ? ఇంతసేపూ నే నెరుగక యుండంగా పోయెను. నేవచ్చిన వెనుకను నాముందరనున్న

హారికీర్తనా? తొత్తుకొడుకుల్లార ! దోస్త్రెతుంచి నోట్లో వేసికొనే టట్లుగా మిమ్ముతుంచి నోట్లో వేసికొందును.

సూత్ర:- ఓయి, మమ్ముతుంచిగించి నోట్లో వేసికో వద్దు మేము హారికీర్తనచేసేది విడిచిపెట్టి నిన్ను కొలిచెదమోయి.

కుంభోదరుఁడు:- హ్హాహ్హా అట్లాచెప్పి బ్రతుకండి. మంచిది గంటి. నన్నెవరని యడిగితిరే నేను కుంభోదరుఁడ. మాదొరైన పులోమాసురుండేడనైనా మునీశ్వరులు తపస్సుచేస్తూ యున్నా గానిన్ని బాపనకొత్తుకొడుకులు ధర్మంసేస్తూ ఉన్నాగానిన్ని అదంతా విఘాతముచేసి వాండ్లనుచంపి వాండ్ల నెత్తురంతాను నన్ను పానంసేయుమని నాకు సెలవిచ్చినాఁడు. కాబట్టి కాశికిఁ బోతిని. కాశిలోనున్న ఋషుల నాద్యంతమున్నుకొట్టి, జడలంతా తుంచి పాఱవెళ్లగొట్టితిని. అది మొదలుకొని యింత పర్యంత మున్నుగల ఋషులకు గొట్టి తఱిమితిని. కాశిమొదల్కొని ఇంత పర్యంతమున్నుగల ఋషులను దేశభ్రష్టులఁ జేసితిని. తర్వాత నీస్థలమందు కొందఱు ఋషులు తపస్సుసేస్తున్నారని విని వీరలను సంహారింప వచ్చినాను. వారిని జూపరండ్రి.

సూత్రి:- ఇక్కడ తపస్సు చేసేటటువంటి ఋషులను మే మెఱుఁగము. నీమనుష్యులుగా నీవిక్కడ నుండమంటే నిన్ను కని కొలుస్తున్నా ఉండేం. లేకపోతే ఎక్కడికైనాను వెళ్ళి పొయ్యేం మమ్మేలచంపుచున్నావోయి ! నీవే ఋషులను వెదకి చూడవోయి.

కుంభోదరుఁడు:- మంచిది మీరెక్కడికిన్ని పోవద్దు. నావాండ్లై మీరిక్కడనే వుండండ (కుంభోదరుఁడు మునుల వెదకేది) ఓరి తగిలెరతొత్తుకొడుకులు. ఇదిగో ఉన్నారుర.

సూత్రి:- ఔరా యీవిధంబున పులోమాసురుని చేత నంపఁబడ్డ కుంభోదరుఁడు మునులఁ గనుఁగొని, యట్టహాసము చేసి పలికే మార్గము (పరాకు)

కుంభోదరుఁడు:-

ఓరోరి మునులార ! యుగ్రతపంబు
మీరు చేసెదరేల మేనులు మఱచి
దారుణమగు శూలధారచే మిమ్ముఁ
బోరిలోనఁ బొరిగొని భువనముల్ గలఁగ
మీరక్తమాంసముల్ మెదడుతోఁ గూర్చి
బోరన భుజియింతు భూతముల్ వొగడ.

కుంభోదరుఁడు:- ఓరి మునులార, మాదొర యాజ్ఞ మీఱి నన్నెంచక కండ్లుమూసికొని ఘోరతపము చేస్తున్నారే! ఇదిగో చూడండిర, కొడుచున్నాను.

సూత్రి:-అప్పురా యీవిధంబునఁ గుంభోదరుఁడుచేష్టలు చేయఁగాఁ గపిల కణ్వాదులు కండ్లు తెఱచి చూచినవారలై యారాక్షసాధమునిఁ జూచి పలికే మార్గం పరాకు.

ద్వి॥ ఓ రాక్షసాధమ, యోరి దురాత్మ,
యీరీతిఁ గడుక్రొవ్వి యేలపల్కెదవు ?
మునుకోని మాదండములను నీరొమ్ము
మొనసి నెత్తురులొల్క మొత్తెదు మిపుడు.

మునులు:- ఓరి దుర్మార్గ, రాక్షసాధమ, మేము సేయు తపస్సు విఘ్నముచేసితివే. ఓరి, మాదండపు కోలలతో కొట్టు చున్నామురా ! (మునులు కుంభోదరుని గొట్టెది)

కుంభోదరుఁడు:-ఓరి మునులార, నన్ను గొట్టితిరే మా దొరైన పులోమాసురునితోఁ జెప్పి మీజడలంతా పీకించి మిమ్ముఁబట్టి మ్రింగివేస్తున్నానురా యోరి ! హా హా హా మంచిది అహ్హా.

మునులు:- ఓరి పోరా భ్రష్టుముండాకొడక ! మీదొర యెంత ! నీవెంత ! ఛీ పోరా ! ఓరి వక్రదంతిగా, దండపుకోల యెత్తుకొనిరా. చెప్పినాగాని తిరిగిమాట్లాడుచున్నాడురా మొండి ముండాకొడుకు. ఛీ పోరా !

సూత్ర:-అవురా యీవిధంబునఁ గుంభోదరుఁడు మునుల చేత దెబ్బలు పడినవాఁడై తమదొరైన పులోమాసురునితో మొఱపెట్టుకొనఁగా నదివిని పులోమాసురుఁడు రోషకషాయి తాక్షుఁడై మునుల తపోభంగము సేయవలెనని గదాపాణియై కుంభోదరుఁడు మొదలైన రాక్షసులు గొలువఁగా వచ్చేమార్గం (పరాకు)

ఆదితాళం॥

ఘోరరూపమున వచ్చెను పులోముఁడు—
ఘోరరూపమున వచ్చెను.

పల్లవి: ఘోరరూపమున వచ్చెఁ గోరలు దీటుచు సుర
వారములు భయమునఁ బాఱుచుండఁగఁ।
గేరి చూచుచుఁ దనకేడెము కత్తి చిమ్ముచుఁ
మీరిన గరువమున సారెసారెకు నవ్వుచు ॥౧॥
అక్కజముగరిపుల ధిక్కరింపుచు మునుల
దిక్కు చూచుచు వారల నెక్కిరింపుచు।
మిక్కిలి కేకలువేసి దిక్కులయందు దాటుచుఁ
జక్కనివాఁడనని రక్కసులు గొలువఁగ ॥ఘోర॥

పులోముఁడు:- ఓరి కుంభోదర, నినుగొట్టి రంటివే వారేదిర!

కుంభోదరుఁడు:- నన్ను గొట్టినవారు తొత్తుకొడుకులు అదిగో కండ్లు మూసికొని కూర్చున్నారె వాండ్లుదా సామి నన్ను గొట్టినవాండ్లు.

పులోముఁడు:- ఓరి నీకడుపేది? నీశూలమేది? నీయాకారమేది? వీరిచేతనా నీవు దెబ్బలు పడితివి!

కుంభో:- సామి, నా గాచారమిట్లాయుండెను. నా వొళ్ళంతా పెట్లగొట్టినారు.

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబునఁ బులోమాసురుఁడు కమలాపురంబునకు వచ్చినవాఁడై మునులఁ గనుఁగొని కూ్రర హృదయుఁడై పలికేమార్గం.

పులోముఁడు:-మునికొని మీరిందు మునిముచ్చులార !

ఘనమైన తపమిట్లు గావింపు టెట్లు ?
కమలసంభవుఁడైనఁ గమలాక్షుఁడైనఁ
గమలమిత్రుండైనఁ గడఁగి నాపేరు
విన్నమాత్రంబున వెఱచుచుండుదురు.
కన్నులు గానక కదలక మీర
లున్నారు మీగర్వమొక్కటి నణఁచి
పన్నుగ మిముఁబట్టి పరిమార్తు నిపుడు.

పులోమాసురుఁడు మునులను గొట్టేది. హా హా ! ఓరి కుంభోదర ! పట్టు కొట్టు జడలు పీకు; జంధ్యాలు రుద్రా క్షలు తెంచు. కమండలాలు పగులఁగొట్టు. దండపుకోలలు విఱువుము. ముఖము క్రిందుగా వేసి యీడ్వుము.

కుంభోదరుఁడు:-ఓరి, మునిశొత్తుకొడుకులార! మునుపు దండపుఁ గోలలతోఁ గొట్టిరే ఆదండపుకోలలు ఇదుగో విఱుచు చున్నాను నన్ను తిట్టితిరే ఇదిగో మీనోట్లో నుచ్చపోస్తు న్నాను. మీజడలు రుద్రాక్షలు జంధ్యాలు అంతా పీకి పొయిలో వేస్తున్నాను.

కపిలకణ్వులవచనం:- కపిల! నేను ముందఱనే చెప్పితిని. వాఁడు మున్నేరాక్షసుఁడు వానిని కొట్టితే ప్రాణానికే వచ్చునని చెప్పితినే! అది వినక వానితో విరుద్ధముచేసి కొంటివే! ఇన్నోటి బాధలన్ని నీనుంచిగదా వచ్చెను.

కపిలుఁడు:- నేనేమిసేతును! వాఁడు మాత్రింగదా యని కొట్టి తరముంటిని ఈ వెనుకగదా యీయుపద్రవము వచ్చెను. ఇట్లావచ్చునని నేనెఱుఁగుదునా ?

పులోమాసురుఁడు:- హ్హాహ్హా ఓరి, యింకా మాట్లాడు తున్నారట్రా ! (మునులు పాఱిపోయేది)

సూత్ర :- అవురా యీవిధంబునఁ గపిలకణ్వాదులు పులోమాసురునిచేతఁ జాలఁగాసిఁబడ్డవారై చాలా చింతనొంది తమలోఁ దాము పలికేమార్గం.

కణ్వుఁడు:- దరువు॥ ఘంటారవం॥ ఆటతాళము॥

జపతపములనెల్లఁ జక్కఁజేసెఁ బులోముండు

కపిల మునీంద్ర! యింక గతియేమి॥

కపిలుఁడు:-వినుము నామేన నుపవీతములు కాన

నెనసి చూడుము కణ్వా, యేమందును॥

కణ్వుఁడు:- వర్ణంపూర్వవత్ ॥

కపిలసంయమీంద్ర యెక్కడికిఁ బోవుదమింక।

గుపిత పులోమునిచే ఘోరమైతిమి ॥

కపిలుఁడు:- (వర్ణంపూర్వవత్)

బాగుగా నాపులోముసిఁ బరిమార్చుమని కణ్వ।
వేగమే దేవేంద్రునితో విన్నవింతము.

కపిలుని వచనము:- మనమెంత గాసిపడ్డను మనయొక్క యీ రితీర్చి రక్షించెడివాఁడు దేవేంద్రుఁడు వినాగా మఱి యెవ్వరును లేరు. వానిదగ్గఱకుఁబోయి మొఱపెట్టు కొందము రావోయి.

కణ్వుఁడు:-వినుమోయి కపిల! మంచి యోజనచేస్తివి. దేవేంద్రుని వినాగ మనకెవరున్ను వేఱే దిక్కులేరు, అతని దగ్గఱికిఁ బోవుదము రావోయి.

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబునఁ గపిలకణ్వాదులు పులోమాసురునిచేతఁ జాల గాసిపడ్డవారై ఖిన్నులైనొంది దేవేంద్రునితో మొఱవెట్ట వచ్చేమార్గం (పరాకు)

ద॥ పంతువరాళి॥ ఆటతాళము॥

జపమాలికలూడఁగ జడలు వీడఁగఁ గపిల
కణ్వాదులింద్రుని కడకు వచ్చిరి॥

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబునఁ గపిలకణ్వాదులు దేవేంద్రునియొద్దకు వచ్చు నవసరంబున నావలి కథాసంవిధానం బెవిధాన నంటే. దేవేంద్రుఁడు తన నిత్యకొలువుకు వచ్చు నవసరంబున హెచ్చరిక తెలిపె నిమిత్తమై కటికనాయఁడు వచ్చేమార్గం (పరాకు)

ద॥ రాగం ॥ ఆదితాళం ॥

పట్టె నామమును బెట్టి బరిగోల కేలఁబట్టి
దట్టిపైని దుప్పటి గట్టిగాఁ గట్టి।
జుట్టునిండఁ బూలుచుట్టి మిట్టపండ్ల నెగఁబెట్టి
యట్టహాసముతో వికటాంగుండు వచ్చె॥

సూత్ర:- వినుఁడోయి భాగవతులార, యిక్కడ చూచి తిరే! ఈ కళరియందు (?) వీఁడెవఁడో వికృతాకారముగాను వచ్చియున్నాఁడు. వీనినడిగి వీని పూర్వోత్తరము తెలిసి కొనరోయి!

ప్రత్యుత్తరము:-మహాభాగ్యమాయెను. ఆలాగునే అడిగి తెలిసి కొందమోయి.

సూత్ర:- ఓహోయి నాయఁడా! నీవెవరు? ఎక్కడనుండి వచ్చినావు? తెలియఁ జెప్పవోయి!

కటిక:- మీరెవరు నన్నడిగేందుకు? ఎవని కొడుకులు? కాసంతా సేయరు మీరు. మీరడిగితే మేము చెప్పుచున్నామూ? తొత్తుకొడుకుల్లార ! యావల పొండు.

సూత్ర:- ఏలనోయి కసురుకొనుచున్నావు? మంచి తిరునామధారివైయున్నావు. హరిభక్తుఁడవైయున్నావు. అటు వంటిచోట మేము బ్రాహ్మలము. అడిగితిమంటే ఏలనోయి కసరు కొంచున్నావు కుక్కవలె.

కటిక:- ఓరి, బాపనతోత్తుకొడుకుల్లార, నన్ను కుక్క -యని చెప్పుతున్నార! తోత్తుకొడుక నాకోలపెట్టి తిప్పెదునా!

సూత్ర:- వద్దోయి మమ్మెందుకు తిట్టుచున్నావు! నీవు వచ్చినకార్యం చెప్పవోయి!

కటిక:-[1] మస్తిచెప్పుచున్నాను విను దేవేంద్రుఁడు సభకు వస్తున్నాఁడు. అందుకు నన్ను ముందరపోయి డెబ్బైరెండు వినియోగాలవారినిన్ని ముస్తీదు సేయమన్నారు. అందుకోసరం వెలవేసుకొని కోలచేతఁబట్టుకొని నేను వచ్చినాను.

సూత్ర:- ఓరి నీయింటిపట్టారిపోను. నీకు వెలవేసికో నేల యీడ్చి కట్టుకొనిపో. ఆరీతిగానే డెబ్బైరెండు వినియోగాలున్ను అమర్చిపెట్టుచున్నాము. నీవుపోయి మీదొరను పిలుచుకొనిరా.

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబునఁ గటికవాఁడు వచ్చి హెచ్చరిక దెలిపిన యాతదనంతరంబున దేవేంద్రుఁడు సకలాలంకార శోభితుఁడై కొలువునకు వచ్చేమార్గం బెవిధాన నంటేను.

ద్వి. కనకాంబరము కటిఁగట్టి శ్రీమించు
ఘనకిరీటము మస్తకమున ధరించి
హరిచందనము మేననలఁది ముత్యాల
సరు లురస్థలమున సరసతఁ దనర

1. మంచిది.

మెండైన కాంతులు మీరినయట్టి
కుండలంబులు చెవుల గుల్కుతుగా మెఱయ,
వరరత్నమయమైన వలయముల్మేటి
కరయుగమునను వైఖరిగా నమర్చి,
పదముల బంగారుపావలు మెట్టి,
ముదమున దేవతల్ ముందరగొల్వ
వివిధసంపదలచే వెలయుచు నిపుడు
దివిజవల్లభుఁ డరుదెంచెఁ గొల్వునకు

అన్నాడు గనుక, అవురా యీవిధంబున దేవేంద్రుఁడు కొలువుకువచ్చే మార్గం.

దరువు॥ రాగం॥ ఆదితాళము॥

చెలువుమీఱఁగ వచ్చెను దేవేంద్రుఁడు
చలువ చప్పరములోపల నిరుగడల సేవలు సేయఁగ ॥౧॥

బంగారు దుప్పటిగట్టి పసిఁడిపావలు మెట్టి
శృంగారములు రాజిల్లు వజ్రముఁబట్టి ॥౨॥

బృందారకులు తనముందరఁ గొలువంగ
నంద మమరంగ సంక్రందనుఁడే వేళ ॥౩॥

కటిక:- దేవదేవోత్తమ, దేవతాసార్వభౌమ, పరాకు సురేంద్ర! ఇదిగో సభ ముస్తీదుచేసియున్నది కూర్చుండుమయ్యా.

దేవేంద్రుఁడు:- ఎవరురా కటికవాఁడా! రంభోర్వసులను బిలిపించరా.

కటిక:- స్వామి పిలుచుకొని వచ్చుచున్నాను.

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబున దేవేంద్రుఁడు కొలువుకు వచ్చిన యాతదనంతరంబున దేవేంద్రుని వచన ప్రకారంబుగా రంభను బిలువఁగా రంభ వచ్చేమార్గం బేవిధాన నంటే

సీ. కులుకుగుబ్బలమీఁద జిలుఁగు పయ్యెదజాఱఁ
 బలుకులు చిల్కపల్కులను మీఱ,
నొప్పైన తనగొప్పకొప్పున మందార
 సుమముల సరములు సొంపుదేర,
నందమౌ ముత్యాల హారము లురమున
 నిగనిగమని చాలనీటు మీఱ
శ్రీలను గేరెడు చెలువైన వీనుల
 పంజులకమ్మ లింపార, విరహి
జనులపై వచ్చు మారుని శరమనంగ
మెఱుపుఁదీఁగెను నిరసించు మేనితోన
గోరినటియింప దేవేంద్రుకొల్వుకిపుడు
రంభవచ్చెను మత్తేభరాజు నడల.

అవురా యీవిధంబున దేవేంద్రుని కొల్వునకు రంభ నటియింప వచ్చేమార్గం.

దరువు॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

రంభ వచ్చెనపుడు సౌరభముననను
జంభారి కొలువు కిపుడు జతనముగను॥ ॥౧॥

చెలువు మీఱంగ బంగారు చీరగట్టి
వెలయఁ గొప్పున మల్లెవిరులు చుట్టి॥ ॥౨॥

కలికి మేలైన వజ్రాల కమ్మలు వెట్టి
కిలకిల నవ్వుచు సకియ కేలువట్టి॥ ॥3॥

అందెలు ఘల్లు ఘల్లని యతిశయిల్లగా
నిందు ముఖులు ముదమంది కొల్వంగా॥ ॥౪॥

అందము నెమ్మోనఁ జెలువొందుచుండఁగాఁ
బొందుగాఁ గస్తూరిబొట్టు పొలుపుమీఱంగా॥ ॥౫॥

బాగైన గబ్బిగుబ్బల బయ్యెద జాఱ
సొగసైన కన్నులు మీలసొబగు దేర॥ ॥౬॥

నాగరికమైన నడల నయముమీఱ
వేగమె వచ్చె నిర్జర విభునిఁజేర॥ ॥2॥

రంభ:- ఓరి, గొల్లవాఁడ! నే వచ్చినానని దేవేంద్రు నితోఁ జెప్పర.

కటిక:-మంచిది; చెప్పివస్తున్నాను. ఇక్కడ కూర్చుండు. (లోనికిఁబోయి) స్వామి! నే వస్తిని.

దేవేంద్రుఁడు- గొల్లముండా కొడక! వాకిట నుండక యేల వస్తివిర! ఛీ పోర.

కటిక:- ఓసి. నియ్యాఖ్యాదరిచేసి తొత్త (?) నీకోసరం నేను తిట్లుతింటిని. నీపేరు లెస్సగాఁ జెప్పవే.

రంభ:- ఓ రట్లాగాదుర వెఱ్ఱివాఁడ ! రంభ వచ్చిందని చెప్పర!

కటిక:- సామి ! రంభ వచ్చింది.

దేవేంద్రుఁడు:- పిలిపించర.

కటిక:- నీకు త్తరువాయెను, నీవు లోపలికిఁబోవె.

రంభ:- శరణు శరణయ్యా సురేంద్ర!

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబున దేవేంద్రుని సభకు రంభ వచ్చి నృత్యముసేయు సమయమున ఆవలి కథాసంవిధాన మేవిధాన నంటే - కపిలకణ్వులు దేవేంద్రుని కొలువునకు వచ్చేమార్గం (పరాకు)

పరిక్రమణ దరువు (వర్ణం పూర్వవత్)
జపమాలిక లూడఁగా......... (ఆదిగా)

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబునఁ గపిలకణ్వాదులు దేవేంద్రుని కొలువునకు వచ్చు నవసరంబున దేవేంద్రుఁడు వారల నెదుర్కొని వందనమాచరించి పలికేమార్గం.

దరువు॥ మాతృక॥ రాగం॥ ఆటతాళం॥

శరణు శరణు మునులార మీకు
శరణు దయాపరులార – మీకు
శరణు తపోనిధులార ! మమ్ముఁ
గరుణింపుఁడీ ప్రేమ మీఱ॥

దేవేం:- స్వామీ మునీశ్వరులార ! ఉచితాసనంబులఁ గూర్చుండరయ్యా.

సూత్ర:- అవురా యీవిధంబున దేవేంద్రుఁడు మునుల నెదుర్కొని వారలకు వందనము లాచరించి వారల నుచితాసనములఁ గూర్చుండ నియమించి మునులఁజూచి దేవేంద్రుఁడు పలికే మార్గము. (పరాకు)

ద్వి. ఇదియేమి మునులార ! యిట్టిరూపములు !
మదిలోన శోకాబ్ధిమగ్నులై జడలు
వదల మోములవంచి వసుధపైఁ జాలఁ
బదములు తడఁబడ భావముల్ గలఁగ
నరుదెంచినారు మీ రద్భుతంబుగను
ఎఱిఁగింపుఁ డంతయు నిది తెలంగనుచు.

దేవేంద్రుఁడు:- వినరయ్యా మునీశ్వరులార ! మీరు కేవలము భగ్నులై ఖిన్నతనొంది విచారముచే వచ్చినారు. ఆవివరము సవిస్తరముగాఁ దెలుపరయ్యా.

మునులు:- మహాభాగ్యమాయెను ఆరీతిగానే తెలుపు చున్నాము వినవయ్యా.

సూత్ర:- అప్పురా యీవిధంబున దేవేంద్రుని వాక్యంబులు విని ఆమునులు దేవేంద్రునిజూచి పలికేమార్గము.

ద॥ మాతృకపూజ్యము॥ పంతువరాళి॥

వినుము మావితమెల్ల విన్నవించెదమయ్యా నిర్జరేంద్ర !
చనవుంచు నీవు హెచ్చరికగా నిప్పుడు నిర్జరేంద్ర ॥౧॥
విమలతపము మేము విబుధహితముగాను నిర్జరేంద్ర।
కమలాపురంబునఁ గావింపుచుంటిమి నిర్జరేంద్ర ॥౨॥
అచ్చట పులోముఁడనువాఁడు చనుదెంచి నిర్జరేంద్ర।
హెచ్చైన మాతపమెల్ల విఘ్నముచేసె నిర్జరేంద్ర ॥3॥
అక్కటయని మేమందఱము గూడుకొని నిర్జరేంద్ర।
దిక్కు నీవని చనుదెంచితిమిప్పుడు నిర్జరేంద్ర ॥౪॥
అక్కసాధముఁబట్టి రణమున సమయించి నిర్జరేంద్ర।
గ్రిక్కున మమ్మెల్లఁ గాచి రక్షింపుము నిర్జరేంద్ర ॥౫॥

కపిలకణ్వులు:-వినవయ్యా సురేంద్ర! కమలాపుర మనెడి స్థలమందు సకల విబుధులకు హితవుగాను తపశ్చర్యచేయుచుంటిమి. అక్కడకు పులోమాసురుఁడనే రాక్షసాధముఁడు వచ్చి మమ్ము బహుశా గాసిఁబెట్టి మేము చేయుచున్న తపస్సునున్ను విఘ్నముచేసినాఁడు కాఁబట్టి సకలదేవతలకున్ను రాజవు

గనుక నీతో మొఱపెట్టితిమి. ఆరాక్షసాధముఁడైన పులోమాసురునిబట్టి సంహరించి మేము చేయుతపస్సు కొనసాగునట్లు సేయుమయ్యా.

సూత్ర:-అవురా యీవిధంబునఁ బలికిన కపిలకణ్వాదుల వచనంబులు విని దేవేంద్రుఁడు వారల నాదరించి పలికే మార్గము.

దరువు॥ ఆదితాళము॥

తాపసవరులారా నేనేపున మీభయమెల్లఁ
బాపెద బలము చూపెదను ॥౧॥

మించిన వజ్రముచేత మేటిదనుజరోమ్ము వ్రక్క-
లించెద - బెదరించెద ॥౨॥

గట్టిగా నాపులోముని పొట్టకొ్రొవ్వెల్ల నణఁచి
పట్టెద శిరము గొట్టెద ॥3॥

సారెకు సంయములార ! చనుఁడి మీతపోవనము
చేరఁగా వేడ్కమీఱఁగా ॥౪॥

దేవేంద్రుఁడు :- వినరయ్యా మునులార ! ఆరాక్షసాధముఁడైన పులోమాసురుని సంహరించి మీభయమెల్లను బాపుచున్నాను. మీరు తపోవనము చేరరయ్యా.

మునులు:- అన్యథాశరణం నాస్తి యని మిమ్ము నమ్మియున్నాము. ఎట్లైనను మాయుపద్రవముఁబాపి మాతపస్సు నెరవేఱునట్లు సేయవయ్యా.

సూత్ర:- అవురా యీవిధంబున దేవేంద్రునిచేత సనుజ్ఞాతులై కపిలకన్యాదులు తమయాశ్రమంబునకు వచ్చేమార్గం.

పరిక్రమణ దరువు॥ మాతృక॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

పొందుగ మునులెల్ల పురుహూతుఁడనుపఁగా।
నందమున వెడలి రాశ్రమంబులకు॥

దేవేంద్రుఁడు:- అదెవజ్ఞా కటికవాఁడా ! దేవసేనాధిపతియైన కుమారస్వామిని బిలుచుకొని రార.

కటిక:- సామి బుద్ది; ఆరీతినే పిలుచుకొని వచ్చుచున్నాను.

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబున దేవేంద్రుఁడు కపిలకన్యాదులను వారి యాశ్రమమున కంపించి యాతదనంతరంబున దేవసేనాధిపతియైన కుమారస్వామిని బిలువుమనఁగా కుమారస్వామి వచ్చేమార్గం బేవిధాన నంటే.

ఉ. హాటకరత్న సంఘటితమైన కిరీటములన్ శిరంబులన్
మేటిగదాల్చి, వీనులను మెండుగఁ గుండలముల్ చెలంగఁగా
మాటికి వేత్రపాణు లసమాన, పరా కని హెచ్చరింపఁగా
నీటుగ నింద్రుకొల్వునకు నెమ్మిగవచ్చెఁ గుమారసామియున్.

సూ:- అవురా యీవిధంబున సర్వాలంకారభూషితుండై దేవేంద్రుని వచనప్రకారంబుగ, కటికవాఁడు పిలువఁగా కుమారస్వామి వచ్చేమార్గము (పరాకు)

దరువు॥ మాతృక॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

పంతము మీఱి వెడలెను ।
పంతము మీఱి వెడలెను బాగుగా నెమలినెక్కి
సంతసమునఁ గుమారస్వామి శక్తి కేలఁబూని ॥౧॥
మిగుల మొగములఁ జిఱునగవులు వెలుఁగఁగాను ।
సొగసైన జిలుఁగుదుప్పటి చుంగులుజీరాడఁగాను ॥౨॥

కుమారస్వామి:-ఎవరురా వాకిట కటికవాఁడా? సేనాధిపతి వచ్చినాఁడని చెప్పర.

కటిక:- స్వామి శ్యేనాధిపతి వచ్చినాఁడు.

దేవేంద్రుఁడు:- ఓరి ఛీ శ్యేనాధిపతియనఁగా నేంది? లెస్సగా విచారించి రారా.

కటిక:- ఎవరయ్యా, మీపేరు లెస్సగాఁ దెలియఁ జెప్పవయ్యా.

కుమార:- అటుల చెప్పకుర వెఱ్ఱివాఁడ! సేనాధిపతియైన కుమారస్వామి వచ్చినాఁడని చెప్పర.

కటిక:- మాబాగు, చెప్పివచ్చుచున్నానుండుఁడు. సామి! సేనాధిపతియైన కుమారస్వామి వచ్చినాఁడు.

దేవేంద్రుఁడు:- ఐతే పిలుచుకొని రారా.

కటిక:- అయ్యా, రండు దొర పిలువుమన్నారు.

దేవేంద్రుఁడు:- రావయ్య కుమారస్వామి! కూర్చుండ వయ్య. వినుమోయి కుమారస్వామి! పులోమాసురుఁడైన రాక్షసాధముని సంహరింప వలసియున్నది. అందుకు ముప్పది మూఁడుకోట్ల దేవతలను మాచెలికాఁడైన చంద్రునిఁ బిలిపింపవోయి.

సూత్రి: అపురా యీవిధంబునఁ గుమారస్వామివచ్చిన యాతదనంతరంబున దేవేంద్రుఁడు తన చెలికాఁడైన చంద్రునిఁ బిలువుమనఁగా చంద్రుఁడు వచ్చేమార్గం బేవిధానమంటే.

చ॥ విరిసరముల్ శిరంబునను వేడుకమీఱఁగఁజుట్టి వింతవై
ఖరిగను నిండువెన్నెలలు గాయుచునుండఁగఁ బూలబంతియున్
గరమునఁబూని మేటియగుకంకణముల్ చెలఁగంగవేడ్కతో
సరగనువచ్చెవింతగను జంద్రుఁడు నింద్రునికొల్వుచేరఁగన్.

అన్నాఁడు గనుక ఈవిధంబున నింద్రునికొల్వునకుఁ జంద్రుఁడు వచ్చేమార్గము (పరాకు)

రాగము అసావేరి॥ ఆటతాళము॥

దరువు॥ మాతృక - కొంచెకత్తెలమె॥

పచ్చనిదుప్పటిగట్టి పసిఁడిపావాలుమెట్టి
వచ్చెను జంద్రుఁడు పూలవంకిచేతఁబట్టి ॥౧॥
చెలఁగి వన్నెలమీఱు జిలుఁగు దుప్పటిజాఱ
నెలమిఁ జంద్రుఁడువచ్చె నింద్రునికొలువుఁజేర ॥౨॥

చంద్రునివచనము:-అదెవరురా కటికవాఁడ! చంద్రుఁడు వచ్చినాఁడని చెప్పర.

కటిక:- మంచిది చెప్పివచ్చుచున్నా నుండుఁడు సామి! చంద్రుఁ వడుచ్చినాఁడు.

దేవేంద్రుఁడు:- పిలువర.

కటిక:- మాబాగు దొరపిలుచుచున్నారు పొండు.

చంద్రుఁడు:- శరణు శరణయ్యా దేవేంద్ర.

దేవే:-రావోయి చంద్ర! రాక్షసాధముఁడైన పులోమాసురుని సంహారింపవలసియున్నది. అందుకు సకలమైన దేవతలును యుద్ధసన్నాహులైయున్నార!

చంద్రుఁడు:- సామి! అంతా ముస్తీదుగానేయున్నారు. సారి పోదము రావయ్య.

వ:- అవురా యీవిధంబునఁ జంద్రుఁడువచ్చిన యాతదనంతరంబున, దేవేంద్రుఁడు సారివచ్చునవసరంబున నావలి కథాసంవిధానం బెవిధానమంటే. ఆ పులోమాసురుని కుమారికామణియైన శచీదేవి శృంగారవనంబునకుఁ జెలికత్తెలఁగూడి కోలాటలాడవచ్చు మార్గంబెవిధానమంటే.

ద్వి. బంగారుచెంగావిపావడ గట్టి
శృంగారములను రాజిలు చీరమెఱయఁ
బద్మబాంధవురీతిఁ బదిదిశల్ వెలుఁగు
పద్మరాగపుఁదీగె పరఁగ ధరించి,

మంజుల నవరత్నమయమైనయట్టి
పంజులకమ్మ లింపార వీనులను,
వన్నెమీటిన తనవాలుఁగన్నులను
దిన్నఁగాఁ గాటుకదీర్చి, నెన్నుదుటఁ
దెలివొందఁ గస్తూరి తిలకంబు దిద్ది,
వెలయఁ గీల్జడనిండ విరిసరుల్ దాల్చి,
కంకణయుగమును గరిమతోఁ బాణి
పంకజములఁ బూని భామలు గొలువ
భావజునకుఁ దపః ఫలమగు మంత్రి
దేవత యన శచీదేవి తా వెడలె.

అన్నాఁడు గనుక ఈవిధంబున శచీదేవి శృంగారవనంబు నకు వచ్చుమార్గము (పరాకు)

దరువు॥ మాతృక॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

ఒయ్యారముగ వెడలె నందము మీఱ ।
ఒయ్యారమున వెడలెఁ దియ్యవిల్తుని శరమోయన
దొయ్యాలు లందఱు గొల్వ నెయ్యమున శచీదేవి ॥౧॥
సన్నని పయ్యెదలోనఁ జిన్నిచన్నులు చెలఁగఁ
బున్నమచందురు సరిఁబోలు మోము వెలుఁగఁగ ॥౨॥
రాజిల్లురూపున వలరాజు మోహముఁ జెందఁగ
రాజహంస నడలను రాజబింబానన వేగ ॥3॥

సూత్రి:- ఈవిధంబున శచీదేవివచ్చి చెలికత్తెలఁ గూడి కోలాటలాడే మార్గము (పరాకు)

దరువు॥ మాత్రిక॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

నెఱి కురులను విరిసరములు వెలయను
సరసతఁ బయ్యెద జాఱఁగను।
పరువడి నేక నృపాలు శాహేంద్రుని -
హరువు మీఱఁ గొనియాడుచును ॥౧॥

కోలు కోలన్నయని కుందరదన లెల్లఁ-
జాల నాడిరి జనులు సంతసిల్ల।
కోలె బంగారుకోలె కోలె వజ్రాలకోలె-
కోలె రత్నాలకోలె కోలెయని ॥౨॥

ముందుగఁ బాదము లందును రత్నాల
యందెలు గజ్జెలు నతిశయిల్ల -
నందము మీఱఁగ మందహాస్యములఁ
బొందుగ నాడిరి పొలఁతుక లెల్ల ॥3॥

తరుణులు మిగుల సంతసములు మీఱను
బరువడి గిరిరాజ పదములను -
సరసుఁడైనయట్టి శాహరాజేంద్రుని
బరిపరి విధములఁ బాడుచును ॥౪॥

సూ:- అవురా యీవిధంబున శచీదేవివచ్చి కోలాట లాడుచుండు సమయంబున దేవేంద్రుఁడు శచీదేవియొక్క రూపరేఖావిలాసంబులు గనుఁగొని యచ్చెరువంది వద్దనున్న చంద్రునిజూచి పలికేమార్గము (పరాకు)

దేవేంద్రుఁడు:-

దరువు॥ మాతృక॥ శంకరాభరణము॥ ఆదితాళము॥

కనుఁగొంటివే చంద్ర కన్యనీవేళ।
మనసిజశరము ఈ బాల ॥౧॥

వన్నెలాడి చక్కని మిన్నైనమోము
పున్నమచందురు నోము ॥౨॥

అలినీలవేణి బెళుకైనచూపులు -
వలరాజుచేతి తూపులు ॥3॥

నిక్కము ఈముద్దునెలఁతచన్నులు -
జక్కవలకన్న మిన్నలు ॥౪॥

వనజాక్షిరూపము వనితలయందుఁ
గనుఁగొననేను ఏమందు ॥౫॥

ద్వి. వినుచంద్ర, నీవందు వేగమెపోయి
కనకనిభాంగి యాకన్యకపేరు
కులమును నెలవును గూరిమితోను
వెలయంగ వినిరమ్ము వేడ్కతోలెమ్ము॥

వ. వినుమోయి చంద్ర! నీవాకన్యకవద్దకుఁ బోయి యామె వృత్తాంతముఁ దెలిసికొని రావోయి.

చం:- మహాభాగ్యమాయెను. ఆరీతిగానే దెలిసికొని వచ్చుచున్నాను.

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబున దేవేంద్రుని చేత ననుజ్ఞాతుఁడై చంద్రుఁడు శచీదేవిని జేరవచ్చేమార్గము (పరాకు)

దరువు॥ మాతృక॥ రాగము॥ ఆటతాళము॥

భామరోపీఁడెవ్వఁడే యోభామరో
కామునికన్నఁ జాల చక్కనివాఁడే।
వీనిచక్కరమోవి విందుచేసినఁజాలు।
వీనిముద్దుమాటలు వీనుల విననఁజాలు॥ ॥౧॥

చంద్రుఁడోగాక యీవసంతుఁడోగాక వీఁ
డింద్రుఁడో దెలియరాదేమిసేతునె చూడు॥ ॥౨॥

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబున నాశచీదేవి దేవేంద్రుని యొక్క రూపరేఖాదుల వర్ణించి మదనపరతంత్రయై విరహామభినయించు మార్గము (పరాకు)

దరువు॥ మాతృక॥ రాగము ఆహరి॥ ఆదితాళము॥

బాలరో వినవె - బాలరో।
బాలరోవానికి నేనేల మరులైతినె -
బాళిమీఱె మరునిబారికిఁ దాళలేనె ॥౧॥

చిలుకల రవళికిఁ జీకాకైతిఁజాల
నళులనాదములకుఁ గలఁగితి నేనయ్యో ॥౨॥
పొందుగవాఁడు దయను పూవిల్తుకేళీ నన్ను
బొందనియందము పొలఁతి, తనకేల ॥3॥

సూత్రి:- అపురా యీవిధంబున శచీదేవి మోహ విభ్రాంతురాలై మఱియు దేవేంద్రునిఁజూచి పలికేమార్గము.

దరువు॥ మాతృక॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

తాళఁజాలనె చెలియరో యెంతని నేఁ దెలుపుదుఁ జెలియరో।
బాళి మీఱెనె చెలియరో మరు బారికోర్వలేనె చెలియరో।
వెన్నెలకాఁకలఁ జెలియరో నేవిరహముఁ జెందితిఁ జెలియరో।
మిన్నగుగాలిచేఁ జెలియరో నేమిగుల నలసితినే చెలియరో।

సూ:- అపురా యీవిధంబున శచీదేవి విరహ మభినయించుచుండు సమయంబునఁ జెలికత్తె శచీదేవిని జూచి పలికే మార్గము (పరాకు)

చెలికత్తె:- వినవమ్మ శచీదేవి! నీవనఁగఁ గన్యవు. ఈలాగునఁ ద్రోవలోఁ బోవువారిని జూచి మోహించినచోఁ జూచినవారేమందురు! ఇదంతా కన్యలకు ధర్మముగాదు.

శచి:- వినవే చెలియ! నీవు చెప్పినది కన్యలకు ధర్మమే సరియైనను నాయంతఃకరణ వానిమీఁదను బూనియున్నది నే నీలాగున ననేక సుందర పురుషులను జూచినాను. వారల

మీఁదఁ దాన్ని మోహింపలేదు. అందుకు నీవే సాక్షివి. 'సతాంహి సందేహ పదేషు వస్తుషు ప్రమాణ మంతఃకరణ ప్రవృత్తయః' అనే శాస్త్రమున్నదే. అందువలన నాయంతః కరణమైతే వానిమీఁదఁ బూనియున్నది. బ్రహ్మ వ్రాసైతే వానికి వ్రాసియున్నవి. ఆవల నీశ్వరేచ్ఛ.

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబున నాశచీదేవి మోహ విభ్రాంతురాలై మఱియు విరహ మభినయించే మార్గము.

(పరాకు)

దరువు॥ మాతృక॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

తాళఁజాలనె ముద్దుగుమ్మ॥
ఇంతి రోవానిపొందు ఎన్నఁడుగల్గునమ్మ ముద్దుగుమ్మ॥౧॥
వింతగ వానిమోవి విందుసేయుటెన్నఁడె ముద్దుగుమ్మ॥౨॥
కలకంఠి వానిబిగియఁగౌఁగిలించుటెన్నఁడో ముద్దుగుమ్మ॥౩॥
వలరాజుకేళిని వానిఁగూడుటెన్నఁడె ముద్దుగుమ్మ ॥౪॥

సూ:- అవురా యీవిధంబున నీరీతి శచీదేవి విరహ మభినయించుచు నుండుసమయంబునఁ జంద్రుఁడు శచీదేవియొక్క యంతరంగంబు దెలిసినవాఁడై వద్దకువచ్చిపలికేమార్గము. పరాకు

ద్వి. ఇందుబింబానన యెవ్వతెవీవు?
పొందుగా నీయున్కి పొలఁతి, యెచ్చటను?
నీకులంబును నేమి? నీదుపేరేమి?
మాకువేగమె దెల్పు మనసురంజిల్ల.

సూ:- అవ్వురా యీవిధంబునఁ జంద్రుని వాక్యంబులు విని శచీదేవి ప్రత్యుత్తరంబుగాఁ బలికేమార్గము (పరాకు)

ద్వి. వినవయ్య దెలిపెద విశదంబుగాను
దనరఁ బులోముని తనయను నేను
పొందుగా భూతలంబునను నాపేరు
అందంబుగా శచియందు రందర్రును.

సూ:- అవ్వురా యీవిధంబునఁ బలికిన శచీదేవివాక్యంబులువిని చంద్రుఁడు ప్రత్యుత్తరంబుగాఁ బలికేమార్గం (పరాకు)

చం:- ద॥ ఇచట నీ స్త్రోవఁబోయిన యింద్రుఁడాతనికి నే
సచివుండ నాపేరు చంద్రుండె సకియ॥

శచి:-ఇంద్రుఁడిప్పుడు వేగమె యెచటఁబోవుచున్నాఁడు
చంద్ర తెల్పుము నాకు సరసతమీఱ॥

చం:- మునులబాధించు పులోమునిఁ జంపఁబోవుచు
నినుజూచి మోహించి ననుబంపెనిటకు॥

శచి:- వాసవుఁడా పులోమాసురుఁజంపిన
నీసునఁ బ్రాణములాశింపఁ జంద్ర॥

చం:- అలివేణి యింద్రునిఁబెండ్లాడు మతనివేడి
వెలయ మీతండ్రిని విడిపించెదను॥

మూ.వ:-ఈవిధంబునఁ జంద్రుని వాక్యంబులువిని శచీదేవి పలికే
మార్గము.

ద్వి. పలికెదవినుచంద్ర, పరమధర్మంబు
దెలిసి నన్నడిగెదవు దేవేంద్రునికిని
దిరమొప్పఁ దండ్రియధీనంబునేను
పురుహూతుఁ డిప్పుడింపొంద మాతండ్రి
ననువొందఁ గాచిన నతఁడు వేడుకను
నను నాతనికి నిచ్చు నమ్ము నామాట
చెలిని గూర్చెద నీవు చెలువొందఁ బోయి
తెలుపు మీ తెఱఁగెల్ల దేవేంద్రునికిని.

చం:- వినుమమ్మ శచీదేవి! మహాసంతోషమాయెను. ఆరీతిగానే నేనుబోయి కార్యసంఘటన చేసికొని వచ్చుచున్నాను. చెలికత్తెను నావెంబడిగా నంపవమ్మ।

సూ:-అవురా యీవిధంబునఁ జంద్రుఁడు శచీదేవిచేత ననుజ్ఞాతుఁడై చెలికత్తెతోఁగూడ దేవేంద్రుని వద్దకు వచ్చే మార్గము.

దరువు॥ మాతృక॥ రాగము॥ ఆటతాళము

చంద్రముఖినట్లు శచిపంప సఖితోడఁ
చంద్రుఁడువచ్చె నింద్రునికడకు నందముమీఱఁగా.

సూ:- అవురా యీవిధంబునఁ జంద్రుఁడు శచీదేవిచేత ననుజ్ఞాతుఁడై దేవేంద్రుని సన్నిధానంబునకు వచ్చునవసరంబున నంతట నావలి కథాసంవిధానం బెవిధానంబనంటే, దేవేంద్రుఁడు

పులోమాసురుఁ గనుఁగొని రోషకషాయితాత్ముఁడై పలికే మార్గము.

ద్వి. ఓరిదురాత్మక, యోరి పులోమ !
ఈరీతి గర్వంబులేటికి నీకు ?
శ్రీపురంబున శశిశేఖరుఁ దలఁచి
తాపసులొనరించు తపము విఘ్నంబు
గావింప న్యాయమే కడుక్రూరముగను
ఏవిధంబుననైన నిఁక నిన్నుబట్టి
దారుణమగు వజ్రధారచే నిపుడు
పోరిలోఁబొరిగొందు భువనముల్ వొగడ.

సూ:- అపురా యీవిధంబున దేవేంద్రుఁడు పలికిన వాక్యంబులువిని పులోమాసురుఁడు ప్రత్యుత్తరంబుగాఁ బలికే మార్గము.

ద॥ మాతృక॥ మోహనరాగము ॥ఆదితాళము॥

చాలుర యీమాటలేలర దేవేంద్ర
శూలముచే నిన్ను గూలఁగ్రుమ్మెదర ॥౧॥

దే:- ఈలాగు గర్వము లేటికిఁ బులోమ
వాలాయముగనిన్ను వధియింతునోరి ॥౨॥

పులో:- బాపురె దేవేంద్ర పంతములాడక
యేపున నీబలముఁ జూపరయోరి ॥3॥

దేవేం:- పాప పులోమ నీప్రాణము లెల్లను
బాపెద మును లెల్ల బాగుగఁబొగడ ॥౪॥

పులో:- మట్టుమీఱ ఇంద్ర గుట్టుతో నుండర
చట్టలువాపెద సమరంబులోను ॥౫॥

దేవే:- ఎట్టుపలికితి వికటులోమ నిన్ను
బట్టి నేనీతల గొట్టకపోర ॥౬॥

సూ. అవురా యీవిధంబున దేవేంద్రుఁడు పులోమా సురుని బాడిచి శిరంబుద్రుంచ నుద్యుక్తుఁడై యుండు సమయం బునఁ జంద్రుఁడువచ్చి దేవేంద్రుని జూచి పలికే మార్గము.

ద్వి. తెలిపెద వినవయ్య దేవేంద్ర, యెల్ల
నలివేణి యీపులోమాసురు తనయ,
సారసానన పేరు శచియందు రెందు;
కూరిమితో నిన్ను గోరియున్నదియు,
తరుణితో నీదు వృత్తాంతంబు దెలిపి
యొరపునఁ గార్యము లొనఁగూర్చినాను
వీనిఁ జంపితివేని వెలఁది కార్యంబు
గానేర దసురుని గావు మీవేళ.

సూ. అవురా యీవిధంబునఁ బలికిన చంద్రుని వచ నంబుల విని దేవేంద్రుఁడు పలికేమార్గము.

దరువు॥ సౌరాష్ట్రరాగము॥ ఆదితాళము॥ మాతృక॥

చంద్రముఖ ఉందమ్మ॥
విను చంద్ర దనుజుని సమయించి
కనకాంగిని గైకొనెదను॥

వ. వినవోయి చంద్ర ! దనుజుండైన పులోమాసురుని జంపికనకాంగియైన శచిని గైకొందునోయి॥

చం॥ దరువు॥

దనుజునిఁ జంపినఁ దరుణి ప్రాణము లిచ్చు
మునులకై పీనిని జంపనేల॥

వ. వినవయ్యా దేవేంద్ర! దనుజుఁడైన పులోమాసురుఁ జంపితే శచి తనప్రాణము లాశింపదయ్యా.

దేవేం॥ ద॥ మును లెందుఁ బోతేనేమి దనుజుఁడెందుబోతే నేమి
వనజాక్షి కలిగితే చాలు.

వ. వినవోయి చంద్ర! మునులు తామెందుఁబోతే నేమి ?
దనుజుండైన పులోమాసురుండెందుఁబోయిన నేమి,
వనజాక్షియైన శచి తనకుఁ గలిగినఁ జాలునోయి.

చం.ద. వనజాక్షి నీకు నవశ్యముగా నిచ్చు దనుజుని నడుగు
మింద్ర!

వ. వినవయ్యా దేవేంద్ర! వనజాక్షియైన శచిని దనుజుఁడు నీకే యిచ్చు నడుగవయ్యా.

దేవేం॥ వ॥ వినవోయి చంద్రి! ఇన్నికార్యములోనఁ గూర్చినవాఁడ వీకార్యమున్ను నీవే వార్తలాడి సంఘటన సేయవోయి.

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబునఁ బలికిన దేవేంద్రుని వాక్యంబులు విని చంద్రుఁడు పులోమాసురునిఁ గని పలికే మార్గం (పరాకు)

ద్వి. దానవాధీశ, సంతసమున నీదు
పాణిముల్ గాచెను భయమేలనింక.
గుణవతియైన నీకూఁతురి నిపుడు
కణఁక నింద్రునికిని ఘనతతోసమ్ము.

సూ:- అవురా యీవిధంబునఁ జంద్రునివాక్యంబులువిని పులోమాసురుండు పలికేమార్గము (పరాకు)

దరువు॥ మాతృక॥ రాగము॥ ఆదితాళము

ధన్యుఁడనైతినీవేళ వన్నె మీఱఁగను
కన్యామణి నిచ్చెదను గైకొనుమింద్ర.

పులో వ:- వినవయ్యా దేవేంద్ర! ఈవచనంబులువిని ధన్యుఁడనైతిని, మహామాన్యుండనైతిని. నాదుకులము పావన మాయెను. ఆరీతిగానే నాకుమారికామణియైన శచీదేవి నిచ్చుచున్నాను గైకొనవయ్యా.

సూ:- అపురా యీవిధంబునఁ బలికిన దనుజేంద్రుని వాక్యంబులువిని దేవేంద్రుఁడు పలికేమార్గము. (పరాకు)

దేవేం: ద్వి. వినుము పులోమ, యీవిశ్వంబునందు
ఘనుఁడైనవాఁడు చక్కనిమేనివాఁడు
ఆహవవిజయుండు నతిదయాపరుఁడు
శాహేంద్రుఁడేలు తంజాపురంబునను
వెలయంగఁ బెండ్లిగావింపంగవలయు
పోలుపొంద నేనందుఁబోయెద నిపుడు
చెన్నుగా బాంధవాశ్రితులతోఁగూడఁ
గన్నెనుగూర్చుక గ్రక్కునరమ్ము.

దేవేం:-వినవోయి పులోమ! శాహేంద్రుఁడేలు తంజాపురంబున వివాహంబు గావింపవలసియున్నది. నేనట వోవుచున్నాను. నీవు శీఘ్రముగా నీబాంధవులతోఁ గూడఁ గన్యను దోడ్కొని తంజాపురంబునకు రావోయి.

పులో:- హాహా సంతోషమాయెను. ఈ వర్తమానమంతయు శచీదేవికిఁ జెప్పియుంపించి పెండ్లికి సాఁగివచ్చుచున్నాను.

సూ:-అపురా యీవిధంబున దేవేంద్రునితో వార్తలాడి పులోమాసురుఁడు చెలికత్తెనుజూచి పలికేమార్గము (పరాకు)

వ్రలో:- వినవేచెలియ! మనశచీదేవివలనఁగదా నేను బ్రదికితి. ఇప్పుడు ముద్దుటుంగరము శచీదేవిచేతికిచ్చి యిక్కడ నడచిన వివరము తెలియఁబల్కి రావేచెలియ!

చెలి:- మహాభాగ్యమాయెనయ్యా దానవేంద్ర!

సూ:-అవురా యీవిధంబునఁ బులోముని చేత ననుజ్ఞాతురాలై చెలికత్తె శచీదేవికిఁ దెలియఁజెప్పవచ్చుమార్గము.(పరాకు)

పరిక్రమణ దరువు॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

కులుకుగబ్బిగుబ్బలపై గులుకుగ హారములెల్ల
తళతళమని మెఱయఁగా - వేగమెవచ్చెఁ
జెలియ యాశచిని జేరఁగా॥

చెలికత్తె:- శరణు శరణమ్మ శచీదేవి।

శచి:- రావే చెలియ! కూర్చుండవే॥

సూ:-అవురా యీవిధంబునఁ జెలికత్తె వచ్చి శచీదేవిని జూచి పలికేమార్గము.

చెలికత్తె: దరువు॥ మాతృక॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

చెలువు మీఱఁగ నీపెండ్లి చేకూరెనమ్మా!
వెలయంగ దేవేంద్రుఁడె నీ విభుఁడాయెనమ్మ ॥౧॥
కలికి నీతండ్రి నిందుఁడు గాచెనె యోయమ్మ
చెలియరో మీతండ్రి సంతసిల్లెనె యోయమ్మ ॥౨॥
నెలఁత, యుంగర మిదిగో నీకుఁ బంపెనమ్మ।
కులిశహస్తునితో నీవు గూడుండ వమ్మ॥ ॥3॥

శచి:- మహాభాగ్యమాయెనే చెలియ! నేఁడుగదా తన కోర్కెలీడేరెను.

సూ:- అపురా యీవిధంబునఁ జెలికత్తెవచ్చి పెండ్లి కార్యము చెప్పఁగా శచీదేవి సంతోష భరితాంతరంగయై యుండుసమయంబున నంత నావలికథా సంవిధానం బెలాగున నంటే. దేవేంద్రునిచేత ననుజ్ఞాతుండై పులోమాసురుండు తన పురంబునకు వచ్చే మార్గము (పరాకు)

మాతృక॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

పురుహూతుఁ డనుపఁగఁ బులోముఁడు దన
పురముచేరఁగ వచ్చెఁ బొందుగను॥

సూ:- అపురా యీవిధంబున దేవేంద్రుఁడు పులోమాసురునిఁ గన్యను దోడ్కొని రమ్మనినవాఁడై తాను తంజాపురంబునకు వచ్చు మార్గము (పరాకు)

దరువు॥ మాతృక - జలములలో నల్లచంద్రికాంతము॥
రాగము॥ ఆటతాళము॥

సురలు ఖేచరులు కిన్నరులు సన్నుతిసేయఁ గరినెక్కి
వేడుకను।
అరుమగ శచిని బెండ్లాడఁగ వెడలెను బురుహూతుఁడును
తంజపురము చేరఁగను॥

సూ:- ఈవిధంబున దేవేంద్రుఁడు తంజాపురంబునకు వచ్చి యొక రమ్యప్రదేశంబునఁ గూర్చుండి శచీదేవి రాక కెదురు చూచుచు మదనమాయా వశీకృతుండై వద్దనున్న చంద్రునితో విరహ మభినయించు మార్గం. (పరాకు)

దేవేంద్రుని విరహపదం: మాతృక॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

ఏమని విన్నవింతు నెటుల వేగింతు
రామ రామ నేఁడల్ల రమణి రాదాయెఁ జెల్ల॥ ॥౧॥

మరులుకొంటి నేనల్ల మగువపైఁ జాల
మరుని బారికిఁ దాళ మనసు నిలుపఁజాల॥ ॥౨॥

శచిని నన్నును గూర్పఁ జనవింతైన నీవు।
సచివుఁడవై నీవు చంద్ర, యేల యేఁచెదవు ॥3॥

చం:- వినవయ్య స్వామి! యెందుకు విరహముఁ జెం దెదవు? పులోమాసురుఁడు కన్యనుగూర్చుకొని యిదిగో రాఁబో వుచున్నాఁడు మదిఁ గలఁగకుమయ్య.

సూత్ర:-అవురా యీవిధంబున దేవేంద్రుఁడు చంద్రునిఁ జూచి విరహమభినయించుచుండఁగాఁ దన కన్యకామణియైన శచీ దేవినిఁగూర్చుకొని పులోమాసురుఁడు తంజాపురంబునకు దేవేంద్రునిఁ జేరవచ్చేమార్గము. (పరాకు)

దరువు॥ మాతృక॥ రాగము॥ ఆదితాళము॥

తనరంగఁ దనబంధుతతులెల్లఁ గొలువఁగ
దనయనుగూర్చుకొని ఘనవిభవమున।
ఘనుఁడు పులోముఁడు గరిమమీఱఁగను
జనుదెంచెనిపుడు తంజాపురిఁజేరను॥ ॥౧॥

పులోమ:- వినవయ్యా సురేంద్ర ! నేను సకలసన్నాహముతోఁగూడి కన్యను దోడుకొనివచ్చినాను. ఇటివల సేయవలసిన శోభనకృత్యములు సేయుమయ్యా.

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబునఁ బులోమాసురుఁడు కన్యనుదోడ్కొనివచ్చిన యాతదనంతరంబున నాదేవేంద్రుఁడు తన వివాహమునిమిత్తమై పరమేశ్వరుని ధ్యానము సేయఁగా భక్తపరాధీనుఁడైన పరమేశ్వరుఁడు గిరిజాసమేతుఁడై నందివాహనారూఢుఁడై శచీదేవేంద్రుల వివాహము నెఱవేర్పవలసి వచ్చేమార్గం బేవిధానమంటే.

ద్వి. శిరమున బాలశశిప్రభాభాసురము
కరమునఁ జాపఖడ్గ త్రిశూలములు
గళమున రుద్రాక్షకంఠమాలికలు
జడలలోపల గాంగఝరనర్తనములు

కటియందువిలసిల్లు కరటిచర్మాంబు
పటిమతోఁజెలఁగ వైభవములతోడ
సమరుచు వృషవాహనారూఢుఁడగుచు
సమరవందితుఁడు శ్రీహరుఁడు తా వెడలె.

దరువు॥ మాతృక॥ రాగము॥

దేవదేవుఁడు వెడలె శ్రీమహా - దేవుఁడు వెడలె
దేవుఁడు శ్రీశంకరుఁడు ఠీవిమీఱఁగ నిపుడు
శ్రీవృషభ వాహనముపై వేడుకతో నెక్కి॥ ॥౧॥
గంగజడలలోఁ దరంగములుమీఱఁగ
నంగజహరుఁడు దివ్యమంగళాకారుఁడు॥ ॥౨॥
నాగచర్మోత్తరీయము నాగభూషణము లమర
నాగమదమర్దనుఁడు నాగశోభిల్లుచు॥ ॥౩॥
బాలచంద్ర చంద్రికలు ఫాలమునవిలసిల్ల
లాలితరుద్రాక్ష మాలికలలర॥ ॥౪॥
శూల డమరు చాపములు కేల నవధరించి భక్త
పాలుఁడైన శ్రీశాహభూపాలుదైవమైన యాది॥ దేవుఁడు॥

మాతృ:- అపురా యీవిధంబున ధ్యానముచేసిన దేవేం
ద్రునియొక్క భక్తికి సంతసిల్లి పరమేశ్వరుఁడు వచ్చినయాతదనం

తరంబున మహావిష్ణువునుగూర్చి ధ్యానముసేయఁగా నప్డు మహావిష్ణువు వచ్చేమార్గము (పరాకు)

దరువు। మాతృక। రాగము। ఆదితాళము।

వెలయు (శ్రీ) శంఖచక్ర..................॥

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబున మహావిష్ణువు వచ్చిన యాతదనంతరంబున దేవేంద్రుఁడు బ్రహ్మదేవునిఁ గూర్చి ధ్యానముసేయఁగా నాబ్రహ్మ వచ్చుమార్గము.

దరువు। మాతృక। రాగము। ఆదితాళము।

నాలుగు మోములను నాలుగు వేదములు......॥

సూత్రి:- ఈవిధంబున హరిహరబ్రహ్మాదులు వచ్చిన యాతదనంతరంబున దేవేంద్రుని వివాహనిమిత్తమై బ్రహ్మర్షులు శుభలగ్నమందు మంగళాష్టకములు చదివేమార్గము (పరాకు)

శ్లో. కావేరీ యమునా నదీచ సరయూ............॥

....

సూత్రి:- ఈవిధంబున శచీదేవేంద్రులకు వివాహము సేయు నవసరంబున నారద కిన్నర కింపురుషులు మంగళములు పాడే మార్గము (పరాకు)

ధవళము। గౌరికి రమ్యవిహారిణికి......నహారి...బ్రోచుచు
గోరిక లొసఁగెడు గుణనిధికి ।శోభనే।
దేవునికి మహాదేవునికి భాషాధిపనుత భావునకు।
శ్రీవైభవములఁబావనుఁడై తగు-సేవకనిధియగు శివునికిని।గో।
భోసల శాహజిభూవిభుని - భాసిల్లుప్రేమను బాలించు।
వాసిగ శోభనవైభవ సంతతి-ధీసంపదవిడు దేవునకు ।శోభ।

ఇతి శ్రీభోసల శాహమహారాజ విరచిత శచీపురందర కల్యాణ నాటకం సకల రసిక విద్వజ్జనప్రీతయే సకలశ్రేయసే శ్రీ త్యాగేశ సాంబశివార్పణమస్తు.

సతిదాన శూరము

శాహాజీ

సతి దాన శూరము

తోడి॥ జయ పార్వతీరమణ । జయ జానకీరమణ ।
జయ అంతకదమన । జయ మధుసూదన ।
జయ త్రిపుర సంహరణ । జయ వేదోద్ధరణ ।
జయ అఖిల నుతచరణ । జయ జనాభరణ॥ ॥౧॥

జయ రవిశశి నేత్రి । జయ యఖిలనుతిపాత్ర ।
జయ పావనచరిత్ర । జయ జగన్మిత్ర॥
జయ నంది వరవాహ । జయ అండజవాహ ।
జయ నిత్య సోత్సాహ జయ శమితదాహ॥

మంగళం॥ మహనీయ త్యాగేశునికి మంగళం । మహనీయ
చారిత్రునికి మంగళం ।
కనకావతంసునికిఁ గమనీయచరిత్రునికి ।
మనసిజ హరునికి మంగళం॥ ॥౧॥

సోమస్కంద మూర్తికి శోభనప్రదునికి
మామీఁద దయసేయు సామికి మంగళం॥ ॥౨॥

భోసలకుల శాహేంద్ర భాసురకుల దేవునికి
మాశివ త్యాగేశునికి మంగళం॥ ॥3॥

మంగళాచరణము

శ్లో. అవిరళ మదజల నివహం
ర్భమర కులానీక సేవిత కపోలం ।
అభిమత ఫల దాతారం
కామేశం గణపతిం వందే.

సూ. వ. అవురా యీవిధంబున (శ్రీ) శాహమహారాజ ప్రణీతంబైన సతిదానశూర నాటకంబునందుఁ దొలుత విఘ్నేశ్వర ప్రార్థనచేసిన యాతదనంతరంబున సరస్వతీదేవిని ప్రార్థన చేసేమార్గము.

శ్లో. యా కుందేందు తుషారహారధవళా యాశుభ్రవస్త్రావృతా
యా వీణా వరదండ మండితకరా యా శ్వేత పద్మాసనా।
యాబ్రహ్మాచ్యుత శంకరప్రభృతిభిర్దేవైస్సదాపూజితా
సామాంపాతు సరస్వతీ భగవతీ నిశ్శేష జాడ్యాపహా.

సూ. వ. అవురా యీవిధంబున సరస్వతీదేవినిఁ బ్రార్థన సేసిన యాతదనంతరంబున మహావిష్ణువును బ్రార్థనచేసే మార్గము (పరాకు)

శ్లో. శాంతాకారం భుజగశయనం పద్మనాభం సురేశం
విశ్వాకారం గగన సదృశం మేఘవర్ణం శుభాంగం ।
లక్ష్మీకాంతం కమలనయనం యోగిహృద్ధ్యాన గమ్యం
వందే విష్ణుం భవ భయహారం సర్వలోకైక నాథం.

సూత్రి:-అవురా యీవిధంబున మహావిష్ణుప్రార్థనచేసిన యా తదనంతరంబునఁ బార్వతీపరమేశ్వరులను ప్రార్థనచేసే మార్గము. (పరాకు)

శ్లో॥ గంగాతరంగ కమనీయ జటాకలాపం
గౌరీనిరంతర విభూషిత వామభాగం।
నారాయణప్రియు మనంగ మదాపహారం
వారాణసీపురపతిం భజవిశ్వనాథం॥

సూ:- అవురా యీవిధంబున సకలదేవతాప్రార్థనచేసిన యాతదనంతరంబున శాహమహారాజప్రణీతంబైన సతిదాన శూర నాటకంబునందుఁ దొలుత గథాసంవిధానంబు వినిపించే మార్గము.

ద్వి. శ్రీరమణీయమై చెలువొందునట్టి
సారసలోచనోత్సవము చూడంగ
భూమీశురుఁడువచ్చి మున్ను మతంగ
భామపై మోహించి పరఁగవాదంబు
మనసిచ్చి గావింప, మాదిగవాఁడు
అనువొందవచ్చి తానామాటలెల్ల
విని తనకాంతను విప్రునికీయ
సమకట్ట, వారిలో సంవాదమపుడు
క్రమమున నౌచుండ, ఖండేందుధరుఁడు

వచ్చి ప్రత్యక్షమై వారినల్గురికి
ముచ్చటదీఱంగ మోక్షమిచ్చుటయు,
ననియెడికథలచే నమరి రాజిల్లు
చును మించు సతిదానశూరనాటకము
విరివిగా శాహభూవిభుఁడుగావించె
ధరణిలో నాచంద్రతారార్కముగను.

సూ:- అవురా యీవిధంబున శ్రీశాహమహారాజ ప్రణీతంబైన సతిదానశూర నాటకంబునందుఁ దొలుత విఘ్నేశ్వర ప్రార్థన సేయఁగా విఘ్నేశ్వరుఁడు వచ్చేమార్గము.

దరువు॥ తోడిరాగము॥ ఆదితాళము॥

ముదమునఁ గుండలముల రుచులమరఁగ।
ఇదె వెడలెను విఘ్నేశ్వరుఁడిపుడు ॥౧॥
కర్ణతాళములు గదలఁగ నల్లన
స్వర్ణనిభుఁడు గణపతి తగవచ్చెన్ ॥౨॥
మోదముతో గణముఖ్యులు గొలువఁగ
మోదకహస్తుఁడు ముదమున వెడలెన్ ॥3॥
మూషికవాహన - మునురొప్పుచు శుభ
వేషుఁడు వెడలెను విఘ్నేశ్వరుఁడు ॥४॥

సూ:- అవురా యీవిధంబున విఘ్నేశ్వరుండువచ్చి సకలవిఘ్నాలును నివారణచేసిన యాతదనంతరంబునఁ గథా

సంవిథానం చేవిధానమంటే. రాజగోపాలస్వామి,నిత్యోత్సవానికి బయలుదేరి వచ్చుచున్నాఁడని కటికమువాఁడు హెచ్చరికలు దెలుపవచ్చే మార్గం.

దరువు॥ మధ్యమావతి॥ ఆది॥

పట్టె నామమునుబెట్టి బరిగోల కేలఁబట్టి
దట్టిపైని దుప్పటి గట్టిగాఁ గట్టి ।
జుట్టు నిండఁ బూలుచుట్టి మిట్టపండ్లు నెగఁబెట్టి
అట్టహాసముతో వికటాంగుఁడు వచ్చె ॥౧॥

సూత్రి:- అప్పరా యీవిధంబునఁ గటికమువాఁడు వచ్చి సకల జనానకు హెచ్చరిక దెలిపిన యాతదనంతరంబున, రాజ గోపాలస్వామి లక్ష్మీదేవితోఁగూడ నిత్యోత్సవానికి వచ్చు మార్గము.

శ్లో. వేణీ మూలే విరచిత ఘనశ్యామ పింఛావచూడో
విద్యుల్లేఖావలయిత ఇవ స్నిగ్ధ పీతాంబరేణ ।
మా మాలింగన్మరకత మణిస్తంభ గంభీరబాహు
స్స్వాప్నే దృష్ట స్తరుణతులసీ భూషణో నీలమేఘః॥

దరువు॥ కాంభోజి॥ ఆది॥

వెలయు శ్రీ శంఖ చక్రములు హస్తములఁ జెలగ
నలువైన గరుడ వాహనముపై విష్ణువువెడలె ॥౧॥

అభయ వరహస్తంబు లమరంగ దిశలందు
శుభ పీతాంబర ప్రభ సొబగంద శౌరివచ్చె.

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబున మహావిష్ణువువచ్చి చంపక వనమందు నవరత్నఖచిత దివ్యమంగళ సభయందు సంతోషముగా నుండే సమయంబున, మహావిష్ణు మహోత్సవము సేవింపవలసి మతంగస్త్రీ వచ్చేమార్గము.

ద్విపద॥ ఆహరి రాగము॥

పల్లవంబులఁ బోలు భామ పాదములు
పిల్లాండ్లు మెట్టెలు బిరుదు పెండెంబు
గజ్జెలు నందెలు ఘల్లు ఘల్లనఁగ
ముజ్జగంబులవారు మొనసి చూడఁగను,
పెనుపైన తన మేటి పిఱుఁదందుఁ జాలఁ
గనక సూత్రి నికాయ ఘంటికల్ మెఱయఁ,
బద్మరాగపుఁ దీఁగఁ బరఁగ ధరించి
పద్మబాంధవురీతిఁ బలుదిశల్ వెలుఁగఁ,
దిన్నఁగా గాటుకదీర్చి నెన్నుదుటఁ
దెలివొంద గస్తూరి తిలకంబు దిద్ది
చెలు లిరుగడలను సేవలు సేయ
సారసలోచ నోత్సవము చూడంగఁ
గరిమతో మాతంగ కన్య తా వెడలెఁ ?

దరువు॥ ఆహరి॥ ఆది॥

కనకభూషణములెల్లఁ దనర మాతంగభామిని వెడలె
నీవేళ ।
మనసిజశరమోయని జనములు గొనియాడంగ వెడలె
నీవేళ ॥
జంటిరవికంటి గుబ్బచనుఁగవ పిక్కటిల్లంగ।
వెంట వెంట జంట తుంట వింటివాఁడంట నేయంగ॥

దరువు॥ బాగైన గబ్బిగుబ్బలఁ బయ్యెద జాఱ।
సోగైన కన్నులు మీాల సొబగుఁ గేర।
నాగరికమైన నడల నయముమీాఱ।
వేగ మాతంగభామ వచ్చె వింతమీాఱ ॥౧॥

అందెలు ఘల్లుఘల్లని యతిశయిల్లంగ।
ఇందుముఖులు ముదమంది గొలువంగ ।
అందము నెమ్మేనఁ జెలువొందుచుండంగఁ।
పొందుగాఁ గస్తూరిబొట్టు పొలుపుమీాఱంగ॥

సూత్రి: ఈవిధంబున వచ్చిన మతంగస్త్రీ స్వామి సన్నిధియందుఁ దనస్వజాతివిద్య వినిపించి, యొక రమ్యప్రదేశంబున నుండు సమయంబున నావలికథ యేలాగునంటే॥ మహావిష్ణు తిరునాళ్ళు సేవించవలసి మోరోభట్లను బ్రాహ్మణోత్తముఁడు వచ్చుమార్గము.

దరువు॥ మధ్యమావతి॥ ఆదితాళము॥

వేదశాస్త్రములు చదువుచు విష్ణుదేవుని దలంచుచు ।
మోదముతో వెడలెను ముఖ్యుఁడైన మోరోభట్టు॥

సూత్రి॥ అవురా యీవిధంబున బ్రాహ్మణోత్తముఁడు స్వామిని సేవింపరాఁగా త్రోవలో నొకవింతగని శిష్యునిజూచి పలుకుమార్గము.

గురు : వినరా శిష్య! ఇక్కడ నేమో యద్భుతంగా యున్నది చూడరా.

శిష్యుఁడు : భూతమైతే తనకు నెఱపౌచున్నదయ్య

గురు : భూతముగాదుర ! భామాలలామ

శిష్యుఁడు : భామాలలామయుంట మీకే గద్దయ్య

గురు : అదిగాదుర స్త్రీరత్నముర

శిష్యు : రత్నమైతే రాయిగాద ! (స్వగతం) నీకు తలపొడుచు కొనేందుకో

గురు : రాయిగాదుర మనిషేర

శిష్యు : ఊరివారి సొమ్ము నీవెలా ఆసపడేవయ్య

గురు : చక్కదనంగా ఉంటే చెప్పరాదా

శిష్యు : అయితే మీమనస్సు

గురు : దరువు॥ ఆదితాళము.

కొమ్మా పూవులరెమ్మా బంగారు
బొమ్మా మరునిశరమ్మా లేక ।

తళుకో మరువంపు మొలకో రతిచేతి
చిలుకో ముద్దుల కలికో లేక।
ఇంతో వెన్నెలకాంతో చెలుల మేల్
బంతో మదనుని దంతో లేక।
నారో మేటిమిటారో చికిలి క
టారో యిదియొయ్యారో లేక।
తేటో మదనుని తోటో గుణముల
కోటో సింగారపు పేటో లేక॥

శిష్యుడు:- మాయయ్యవారికి వెఱ్ఱిపట్టిపోయెనయ్యా.

గురు:- ఓరి వెఱ్ఱిగాదురా. ఆవస్తువుయొక్క స్వభావమే. ఎట్లానంటే చెప్పెదవినర.

శ్లో॥ రహఃపరిచారకుశలా మృదుగద్గదభాషిణీ
కం కం నారీనకురుతే రక్తం రక్తాంతలోచనా॥

శిష్యుడు:- అట్లాఅంటే అర్థం ఏందయ్యా.

గురువు:- ఆవస్తువుయొక్క స్వభావమే నిత్యచాతుర్యమున్ను సౌందర్యమున్ను మరిన్ని ఆవస్తువెటువంటి దంటే మృదువైన గద్గదగళస్వరముతో మాట్లాడుతుందే అటువంటి దాన్ని జూస్తే యెవరు మోహించక యుందురురా ఇంకా చెప్పెద వినరా.

శ్లో॥ స్త్రీతి నామాపి సంహ్లాది, వికరత్యేవమానసం।
కింపునర్దర్శనం తస్యాః, విలాసోల్లాసితభ్రువః॥

శిష్యుడు:- అట్లాఅంటే అర్థమేందయ్యా.

గురువు:- ఎంతజపము చేస్తూవున్నాగాని, ఎంత తపం చేస్తూవున్నాగాని, ఎంత సమాధిగావున్నాగాని, ఎంత నిష్ఠగా వున్నాగాని స్త్రీయనే రెండక్షరాలువింటే అదంతా విడిచిపెట్టి దాని మీద, మనం పారుచున్నది; మనస్సుకు వికారం పుట్టు చున్నది. మరిన్నెట్లానంటే, విలాసాలచేత ప్రకాశించుచుండే కనుబొమ్మలు గలిగినటువంటి స్త్రీని జూచి యెవరి మనస్సుకు వికారం పుట్టకయుండుర.

శిష్యుడు:- అయితే మీకు వెఱ్ఱిపట్టింది నిజమే సరి. ఎట్లాఅంటె చెప్పెర వినవయ్య.

శ్లో. ఉదర్క ఫల మిచ్ఛద్భి స్సద్భి ర్నైవావలోక్యతే
చతుర్థీ చంద్రరేఖేవ పరస్త్రీ ఫాలపట్టికా.

గురువు:- అంటే అర్థం ఏందిరా?

శిష్యుడు:- మహాదైన ధర్మమోక్షమనేటువంటిది అపేక్షించే పెద్దలు పరస్త్రీని జూచేదిలేదు. అది యెట్లానంటే పిళ్లారి చవితినాటి చంద్రకళ నెటువలె చూడరాదో అటువలెనే చూడరాదయ్యా.

గురువు:- మనం చూడరాదంటే మనస్సు నిల్చునా ? చెప్పెద వినరా.

శ్లో. కుంకుమ పంక కళంకిత దేహా
పీనపయోధర కంపితహారా ।
నూపురహంస రణత్పదపద్మా
కన్నవశీ కురుతే భువి రామా॥

శిష్యుఁడు: అనంగా అర్థమేందయ్యా

గురువు : ఆయొక్క స్త్రీ, ముందరనే గౌరవర్ణము; అందుమీద కుంకుమగంధము ధరించింది; గొప్ప స్తనాలు గలిగి నది; స్తనాలమీద ముత్యాలహారాలు రత్నాలహారాలు ధరించింది. అదిగాక పాదాలయందు గజ్జెలు అందెలు ధరించుకొని ఘల్లు ఘల్లుమనిరాగా అటువంటిదాన్ని జూచి యెవడు మోహించక యుండునురా ?

శిష్యుఁడు అయితే వెఱ్ఱి మీకుపట్టింది నిజమేసరి. ఎట్లా నంటే చెప్పెద వినవయ్య.

శ్లో. ముఖం శ్లేష్మాగారం తదపిచ శశాంకేన తులితం,
స్తనౌ మాంసగ్రంధీ కనకకలశా విత్యుపమితౌ।
స్రవన్మూత్రక్లిన్నం కరివర శిరస్పర్ధిజఘనం
ముహుర్నింద్యం రూపం కవిజన విశేషైర్గురుకృతం॥

గురువు : అనంగా అర్థం యేందిరా ?

శిష్యుఁడు: వినవయ్యా గురుస్వామి, శ్లేష్మమయమైనటువంటి ముఖాన్ని జూచి చంద్రబింబముతో సరిపోల్చుచున్నారు. మాంసవికారమైనటువంటి స్తనాలుచూచి బంగారు కలశాలనుచున్నారు. మూత్రపురీషాలచేతఁ దడిసినటువంటి పిఱుదులను జూచి యేనుఁగుశిరస్సుతో సరిచేయుచున్నారు. పలుమారూ నింద్యమైనటువంటి రూపమునుజూచి శ్రేష్ఠమని చెప్పుచున్నారు. ఇటుల చెప్పువారికి మీకు వెఱ్ఱిపట్టిందంతే కాని తనకు వెఱ్ఱి పట్టిందా.

గురువు: అట్లా గాదురా దాసియొక్క స్వరూపం చెప్పెద వినరా.

దరువు॥ అసావేరి॥ ఆది॥

తరుణిజడకుఁ దాను సరిగాదని నెమ్మి
యరుదగు చిలువల నంటెఁగదోయి॥
శరిగమన మోముతోఁ దొరయఁగ లేనని
హరు శిరసుఁ జంద్రుఁడంటెఁగదోయి ॥౧॥

కలకంఠి కన్నులతోఁ దులఁదూఁగ లేనని
యల చకోరము లగ్ని నంటెఁగదోయి ॥౨॥

ఎలనాగ నూగారు కెనయంగ లేనని
తలఁచి తేంట్లు తమ్ముల దాఁటెఁగదోయి ॥3॥

సుదతి గబ్బిగుబ్బలకుఁ బోలఁగాదని చక్రిములు
పదరి రవికభిముఖమై పలికెఁ గదోయి ॥౮॥
ఇటువంటి భామను ఎచటఁ జూడలేదని
అటువలె నిన్ను నే నంటెదరా యోరి ॥౯॥

శిష్యుఁడు:- శివశివ! నాతల నేల ముట్టెదవయ్యా? మీ యింటి యోటి చట్టిమీఁద కొట్టుకోవయ్యా.

గురువు:- అదిగాదుర శపథం చేస్తున్నానురా.

శిష్యుఁడు:- నీశపథం కాల, నేను శపథం చేస్తున్నాను. ఏమాట యబద్ధము, చెప్పెద వినవయ్యా.

శ్లో. ఆవర్తస్సంశయానా మవినయభవనం,పత్తనం సాహసానాం
దోషాణాంసన్నిధానం కపటశతమయం క్షేత్రమప్రత్య
యానాం
మోక్షద్వారస్య విఘ్నం నరకపురముఖం సర్వమాయాక
రండం
స్త్రీయంత్రం కేనసృష్టం విషమమృతమయం సర్వలోకైక
పాశః॥

గురువు:- అనంగా అర్థం ఏందిరా?

శిష్యుఁడు:- వినవయ్యా స్త్రీయనేదే సంశయాలకంతా సుడివంటిది. అవినయాలకంతా యిల్లైనటువంటిది; సాహసాని కంతా పట్నం వంటిది; దోషాలకంతాను సమీపభూమి. కపట

శతసహస్రాలు గలిగినది. భ్రష్టత్వానికి స్థానము వంటిది. మోక్షద్వారానికి విఘ్నం వంటిది. నరకపురానకు మార్గమై యుండును. సకలమైనషువంటి మాయలకున్ను బరణి వంటిది. ఇషువంటి స్త్రీయనే యంత్రము ఎవడిచేత పుట్టింపఁబడెను! విషమైనప్పటికి అమృతమై తోచును. సకలమైన లోకాలకున్ను పాశమువంటిది. ఇంకా చెప్పెద వినరయ్యా.

ద్వి. వినవయ్య నామాట విప్రవరేణ్యా
మనకేల నేఁడు ఈ మానిని గోడవ?
వద్దు ఈ మోహంబు వాదు చాలించు
ప్రొద్దాయె నింటికిఁ బోదమయ్య సామి!

గురువు:- వినరా శిష్యా! మనకిల్లేల! వాకిలేల! సంసార మేల పెండ్లామేల! బిడ్డలేల? చెప్పెద వినరా.

శిష్యుఁడు:- వినవయ్యా. గురుస్వామీ! సన్యాసినై తలగొరిగించుకొని కావివస్త్రాలు గట్టుకొని దండపుఁగో కమండలము పట్టుకొని సన్యాసం తీసుకోఁ బోవుచున్నావా?

గురువు:- సన్యాసం గాదురా చెప్పెద వినరా.

దరువు॥ ఆహరి॥ ఆది॥

ఇల్లాలి గోడవయేల యింటి గోడవయేల
మొల్ల సుగంధిపై మోహమెచ్చె నీవేళ॥
మగువ నెడఁబాయ నామనసు రాదురా ॥౧॥

వేలిమి యింక నేల వేదశాస్త్రములేల
బాలతో నొకసారి పలికితే చాలుఁబోర ॥౨॥

పసలేని బ్రహ్మానంద పదము నే నొల్లర
సశరీర స్వర్గఫలము సమకూడు దీనివల్ల ॥3॥

శిష్యుఁడు : వినవయ్య గురుస్వామి ! మావంటి బుద్ధి లేనివారికి మీవంటిపెద్దలుగద బుద్ధి చెప్పవలెను. మీరే యిట్లా స్త్రీని జూచి మోహిస్తే మీపెద్దతనానకు మాటవచ్చునే.

గురువు॥ వినరా వెఱ్ఱిచిన్నవాఁడా ! మాపెద్దతనానికి కొదవయేంది. మాకంటే పెద్దలైనవాళ్ళుంటివారికి స్త్రీని జూస్తే యింద్రియనిగ్రహంసేయ గూడలేదె ! మాకనంగానేమి ? యింద్రియనిగ్రహమయ్యేదేందిరా? ఎట్లానంటే చెప్పెదవినరా.

శ్లో. విశ్వామిత్రపరాశరప్రభృతయో వాతాంబుపర్ణాశనా
స్తేపి స్త్రీముఖపంకజం సులలితందృష్ట్వైవ మోహంగతాః।
శాల్యన్నం సఘృతం పయోదధియుతం యేభుంజతే మానవా
స్తేషామింద్రియ నిగ్రహోయదిభవే ద్వింధ్య*స్తరేత్సాగరే

శిష్యుఁడు : అనంగా అర్థమేందయ్య ?

గురువు : వినరా శిష్య ! విశ్వామిత్ర పరాశరులు మొదలైన మునీంద్రులు వాయువు, నీళ్లు, పండుటాకులు ఆహా

---

* ప్లవేత్.

రము చేసికొని యుండేవారు మొదలుగా, లలిత మైనటువంటి స్త్రీయొక్క ముఖకమలాన్ని జూచి మోహముఁ జెందిరి. రాజాన్నమున్ను, అప్పుడు వెన్నగాచిన నెయ్యిన్ని, పాలు పెరుగుతో గూడిన భోజనముఁ జేసే మనవంటి మానవుల కింద్రియ నిగ్రహము సేయఁగూడునా ? వింధ్యపర్వతము సముద్రమీఁద నల్తైతే, మనకు నింద్రియ నిగ్రహము సేయఁగూడును.

గురువు॥ వినరాశిష్య ! నాయొక్క మనస్సులోనుండే కోరిక సెప్పెద వినరా,

శ్లో. ముదితః కదా శయిష్యే
ముఖమిద మాఘ్రాయ ముకుళితాపాంగం !
మందస్మితం రతాంతే
ముక్తాతాటంక ముద్రిత కపోలం॥

శిష్యుఁడు : అనగా నర్థమేందయ్యా.

గురువు : వినరా శిష్య ! సంతోషముచేత పుష్పశయ్య మీాద నది నేనుకూడి. దాని ముఖమాఘ్రాణముచేసి, కన్నులు మోడ్చి, చిరునవ్వుతోడ దానితో సురతముచేసి, దానిముఖము మీాద నణఁచినవల్ల దాని ముత్యాలకమ్మలు నాచెక్కిలిమీాఁద ముద్రించి నల్లైన్నఁడు పండుకొందురా ! వినరా శిష్య ! తనకు నేదిక్కుచూచినా అదిగానే తోచుచున్నది. ఎటులనంటే చెప్పెద వినరా.

శ్లో. ప్రాసాదే సా దిశిదిశిచ సా పృష్ఠతస్సా పురస్సా
పర్యంతే సా పథిపథిచ సా తద్వియోగాతురస్య।
హాహా చేతః ప్రకృతిరపరా నాస్తి మే కాపి సా సా
సాసా సాసా జయతి సకలే కోయమద్వైతవాదః॥

శిష్యుఁడు:- అటులనంటే అర్థ మేందయ్యా.

గురువు:- వినరా శిష్య! మేడమీఁద చూచినా అదే; దిక్కుదిక్కులఁ జూచినా అదే; వెనుకఁ జూచినా అదే; ముందఱఁ జూచినా అదే; మంచముమీఁదఁ జూచినా అదే; ఏయే త్రోవలఁ జూచినా అదే. దానినెడఁబాసినందువల్ల సర్వము అదిగానే తోఁచుచున్నది. హా హా మనస! తనకు వేఱే ప్రకృతిలేదు. అది అది అది సకలమందును సర్వోత్కృష్టగా నుండఁగాఁ బ్రత్యక్షమైన యద్వైతమందు వాదమేమియున్న దిరా? వినరా శిష్య! నన్నింటికి రమ్మనుచున్నావే యెటుల వత్తురా?

శ్లో. మనోమే నాయాతం కఠినకుచయో రంతరగతం
తతో ధైర్యం ధ్వస్తం కిముత విరహాగ్నౌ నిపతితం।
తరుణ్యా లావణ్యామృత సరసి మగ్నం కిమథవా
చరన్మారశ్చోరః కిమిదమహరద్యౌవనవనే॥

శిష్యుఁడు:- అటులనంటే అర్థమేందయ్యా.

గురువు:- వినరా శిష్య! నామనస్సైతే దీనియొక్క కఠిన మైనటువంటి స్తనాలమధ్యమందు తగులుకొని రానను

చున్నదిరా. తరువాత నాయొక్క ధైర్యము విరహానలమందు పడి కరగి పోయెరా. ఏమి చెప్పుదురా! అదిగాక స్త్రీయొక్క చక్కదన మనేటటువంటి అమృతపు సరస్సునందు మునుగుచు తేలుచు నున్నదిరా. మన్మథుడనే గట్టిదొంగ యావనమనే వనమందు సంచరించుచు నున్నవాడు నామనసు నపహరించు కొని పోయెనో తెలియదు గదరా. ఇంకా చెప్పెద వినరా.

శ్లో. కామినీ నయన కజ్జల పంకా
దుత్థితో మదన మత్త వరాహః।
కామి మానస వనాంతరచారీ
కంద ముష్టైనతి మాన లతాయాః॥

శిష్యుడు:-అటులనంటే అర్థమేందయ్యా?

గురువు:-వినరా శిష్యా! స్త్రీలయొక్క కన్నులదిద్దిన కాటుకబురదవల్ల నుంచి లేచిన మన్మథుడనే మదించిన వరాహము, కాముకులయొక్క మనస్సనే వనాంతరమందు సంచరించుచున్న మానమనే తీగయొక్క వేళ్ళను పెల్లగించుచున్నది. వానికి తోడుగాను చంద్రుడువచ్చి బాధించుచున్నాడు. వాండ్లతో మాట్లాడుకోవలెను. నీవును నన్ను బాధించక తాళరా భ్రష్ట.

సూత్రధారవచనము:-అవురా యీవిధంబున బ్రాహ్మణోత్తముడు శిష్యునిజూచి పలికి తన్ను బాధించే చంద్రమన్మథులనుజూచి పలికేమార్గం.

శ్లో. తవ కుసుమ శరత్వం శీతరస్మిత్వమిందో
ర్ద్వయమిద మయథార్థం దృశ్యతే మద్విధేషు
విసృజతి హిమగర్భైరగ్ని మిందు ర్మయూఖై
స్త్వమపి కుసుమబాణాన్ వజ్రసారీ కరోషి

శిష్యుఁడు : అనగా నర్థమేమయ్యా.

గురువు : వినవోయి; మన్మథ నీ పుష్పబాణత్వ మనే దిన్ని, చంద్రుని శీతకిరణత్వ మనేదిన్ని ఈరెండును మావంటి వారిపట్ల నబద్ధము. అది యెటువలెనంటే, చంద్రుడు మంచే గోపలగా గలిగినటువంటి కిరణాలచేత నగ్ని బిందువులను జల్లు చున్నాడు. నీవైతే పూలబాణాలను వజ్రాయుధ సమానముగా జేయుచున్నావు. కాబట్టి మీరిద్దరును దబ్బరకోర్లు గలిగినవారలే.

సూత్రధారుఁడు : అవురా యీవిధంబునఁ జంద్ర మన్మథులను జూచి పలికే గురువును జూచి శిష్యుండు పలికే మార్గం.

శిష్యుఁడు : వినవయ్యా గురుస్వామి! మీకు స్వంతంగా నుండే యిల్లు వాకిలి సంసారము విడిచిపెట్టి అదెవరో ఊరి వారి పెండ్లాము ఒకమాటనాడితే చాలునంచున్నావే, దీని నుండి సశరీరస్వర్గఫలము గలుగునని చెప్పుచున్నావే, దానిని జూచిన రాక్షసివలెనున్నదే! అదెటులనంటే చెప్పెద విన వయ్యా.

శ్లో. దర్శనాద్ధరతే చిత్తం స్పర్శనాద్ధరతే బలం।
సంగమాద్ధరతే వీర్యం నారీ ప్రత్యక్ష రాక్షసీ॥

గురువు : అంటే అర్థమేమిరా ?

శిష్యుఁడు : స్త్రీని చూడగానే మన స్సపహరింప బడుచున్నది; దానింటిపట్టారా ! దానినంటగానె బలమంతాహరింప బడుచున్నది; దానిఁగూడఁగానే వీర్యము హరించుకొని పోవు మన్నది. కాఁగా ఇటువంటి స్త్రీయనేదే ప్రత్యక్షరాక్షసి. ఇంకా చెప్పెద వినవయ్య రాక్షసిని జూడఁగానే మనసుకలఁగుచున్నది; అంటఁగానే బలమపహరించుకొనిపోవుచున్నది; రాక్షసిని గూడఁగానే వీర్యనాశనమౌను. కాఁబట్టి స్త్రీయనేదే ప్రత్యక్షరాక్షసి.

గురువు : వినర శిష్య ! రాక్షసిగాదు మనిషిర. దాని వద్దకుఁబోయి పూర్వోత్తర మడిగి రారా.

శిష్యుఁడు : భళభళా లెస్సాయెనయ్యా ! మీగురుత్వ మున్ను నాశిష్యత్వమున్ను చాలుజాలును. రాక్షసి దగ్గఱకు నేఁబోయేదిలేదు. నాకు వెఱపౌచున్నదయ్యా.

గురు : నేనుండఁగా నీకు వెఱపేమిరా !

శిష్యుఁడు : అయితే మంచిది. ఏమిసేయవలె ! 'బ్రాహ్మణార్థే గవార్థేవా సమ్యక్ప్రాణాన్పరిత్యజే' త్తని శాస్త్రమున్నది గనుక నీవు బ్రాహ్మణుండవు. అదిగాక తనకు గురువులు నగుదు కాఁబట్టి నీకొఱకై నాప్రాణాలు దాని కొప్పగించుచున్నాను. మీరు ప్రాణాలు గట్టిగాఁ బట్టుకొండయ్యా.

శిష్యుఁడు ; వినరయ్యా భాగోతుల్లారా ! మాగురువుల వారు నన్ను రాక్షసి దగ్గఱకుఁ బొమ్మంచున్నారు. నాకు బదులుగా మీారెవరైనా పోరయ్యా.

భాగవతుల వచనం॥ ఓరి వెఱ్ఱిచిన్నవాఁడా ! నీవుపోయే కార్యానికి నీవెపోవలెఁ బోరా.

శిష్యుఁడు : నీవైతే ముసలివాఁడవు. విద్యాబుద్ధులు నేర్చినవాఁడవు. ఇల్లు వాలికి సంసారము పెండ్లాము బిడ్డలు గలిగినవాఁడవు. నేనైతే చిన్నవాఁడను. విద్య బుద్ధి పెండ్లాము ఇల్లు వాకిలి సంసారము బిడ్డలు ఇదంతా యిఁకమీాదటఁ గావలె. కాఁబట్టి నీవుపోతే యేంది ఉంటె యేంది, నాకు బదులుగా నీవేపోవయ్యా.

*　　*　　*　　*　　*　　*

సూత్రి ; అప్పరా యీావిధంబున శిష్యుండుపోయి మతంగస్త్రీని పూర్వోత్తరమడిగే మార్గం.

శిష్యుఁడు : ఓసి వినవే నీవు దయ్యమో భూతమో పిశాచివో మనిషివో నీపూర్వోత్తరాలు మాగురువులుగారడిగి రమ్మనిరి; నాతోఁ దెలియఁజెప్పవే.

శిష్యుఁడు : వినరయ్యా భాగవతులార ! ముమ్మాటు పిలిచితిని; నాతోఁ బలుకలేదు; మీారు సాక్షి; నామీాఁద నేర ముళేదు నేఁబోవుచున్నాను మీారు సాక్షి.

శిష్యుడు : శివశివ! నారాయణ! ఇక్కడికేల వచ్చితి మయ్యా! ఇవతల రావయ్యా. నీవేదా లేంది? నీశాస్త్రిలేంది? పురాణా లేంది? నీవు పెద్దవాడవని నీదగ్గఱకు చదువుకోవస్తే నీవు చెడి మాలల్లో గలిసి, నీ యాచారమంతా విడిచిపెట్టి మాల దానితో మాట్లాడుచున్నావే. అది మాలదని చెప్పుచున్నదే! దానితో మాట్లాడితే నీబ్రాహ్మణికమే పోయెనే! నీ వెట్లిగాల రావయ్యా.

గురువు :- తాళరా దానితో ప్రత్యుత్తరము మాట్లాడు చున్నాను వినరా.

శిష్యుడు:- అయితే నీదగ్గఱనే యుండేది లేదు. నేనెక్కడి కైనా పోవుచున్నానయ్యా. నేనైతే చిన్నవాడను. ఇంకా పెండ్లిలేదు. నీవు మాలదానితో మాట్లాడితే నీదగ్గఱ నేనుంటే నాకెవ్వరైనా పడుచునిత్తురా? నే దూరముగా నుండెదనయ్యా.

సూత్ర: బ్రాహ్మణుడు మతంగస్త్రీనిచూచి పలికే మార్గము.

గురువు: వినవే మతంగభామ! నీవంటరానివారని పలికితివే అందుకు దోషములేదు. మేమంట రానివారమే ఎటులా నంటే చెప్పెదవినవే.

దరువు॥ కాంభోజి॥ఆది॥

అంటరాని వారంటి వగ్నివైతి నీ
యంటే కావలెనని యాశించినానె॥

శిష్యుఁడు: వినవయ్యా గురుస్వామి ! అంటరానివారని అగ్నివంచు చెప్పుచున్నావే అంటితే నీబ్రాహ్మణీకమే పోయెనే.

గురువు: జంటగ కడజాతంటివి నీజాతి
సకలజాతులకు పైజాతి గదటవె.

శిష్యుఁడు: సకలజాతులకును పైజారుకుట్టు జాతిగాదా!

గురువు: మాదిగవారని మాటలాడితివేల
మాదిగ నినుజేయ నామనసించునే.

శిష్యుఁడు: వినవయ్యా మాదిగవారిని చాతుర్యంగా తనదిగాఁ జేసుకొనుచున్నావే. నీవున్ను మాదిగగాఁ బోయెదవు రావయ్యా.

గురువు: వాదేల తోలుగట్టేవారంటివి కాఁగా।
భేదమేడదె గార్ప్రియునకునీకు॥

శిష్యుఁడు: భళభళా తెస్సాయెనయ్యా! 'స్వయంనష్టః పరాన్నాశయతి' అన్నట్లాగున, తాఁజెడ్డకోఁతి వనమెల్లా చెఱిచె నన్నట్లాగున, నీవుచెడ్డదిగాక పరమేశ్వరునిగూడా చెఱుపుచున్నావా!

గురువు: పశులపాలసు దినే వారంటివి దాని పాలు జనులు
ద్రాగి పావనులౌదురు। తసుకక దానిసమూలము దిని
మీరు ధన్యులు గారఁటె. దయసేయవేమొ॥

శిష్యుఁడు: భళభళా! మహాలెస్సాయెనయ్య తల్లి చంటి పాలు త్రాగేవారు తల్లినిగూడా తినుచున్నారా? నీవు తేలు పుట్టుక పుట్టినావా? తేలు పుట్టఁగానే తల్లినిగూడఁ దినుచు వచ్చును. పాలున్ను మాంసమున్ను సరియా?

సూత్ర: అవురా యీవిధంబున బ్రాహ్మణుండు మతంగ స్త్రీనిజూచి పలికేమార్గము

గురువు:- వినవే భామామణి! నీచక్కఁదనముఁజూచితే కన్నుల పండువుగానున్నది. ఎటులనంటే చెప్పెదవినవే.

శ్లో॥ పద యోజయామి పదయోరలక్తకం
కలయాని హేమవలయాని హస్తయోః।
నహానం కచస్య వహానం కుచస్యవా
కరవాణి కీరవరవాణి తేఽధునా॥

అర్థం: వినవే భామామణి! నీపాదాలయందు లత్తుక పూయుదునో, నీయొక్క చేతులయందు బంగారుకంకణాలు ధరింతునో, నీకొప్పుముడుతునో, నీస్తనాలు రెండుచేతులా మోయుదునో, ఎట్లా యూడిగముచేతును చెప్పవే. నీస్తనాలు చూచితే తన యిష్టదైవమువలెనే యున్నవి. ఎట్లానంటే చెప్పెద వినవే.

శ్లో॥ స్వాయంభూశ్శంభురంభోజలోచనే త్వత్పయోధరః।
నఖేనకస్యధన్యస్య చంద్రచూడో భవిష్యతి.

శిష్యుఁడు: అటులనంటే అర్థమేమయ్యా.

గురువు:- వినరా దానికో చెప్పుచున్నాను. వినవే తామర రేకులవంటి కన్నులుగలదానా! నీస్తనాలు తనకుతానే పుట్టినటువంటి పరమేశ్వరుఁడు ఇఁకమీఁదట నేధన్యునియొక్క నఖాలచేతను చంద్రశేఖరుఁడు కాఁబోవుచున్నాఁడో తెలియదు గదవే !

శిష్యుఁడు:—భళా మహాలెస్సాయెనయ్యా! దాని చన్నులు చూచి పరమేశ్వరుఁడనుచున్నావే! దోషముగాదా! నీ వెఱ్ఱిగాల రావయ్యా.

సూత్ర:-అవురా యీవిధంబున బ్రాహ్మణుని వచనము విని మతంగభామిని పలికేమార్గము.

మతంగ స్త్రీ:-వినవయ్యా శాపనయ్యవారు. తనసర్వాంగ మును జూస్తే మహాహీనముగా నుండును. మీవంటిపెద్దలకు మరియాదగాదు. ఎటులనంటే చెప్పెద వినవయ్యా.

దరువు॥ ఘంటారవము॥ ఆది॥

బమ్మనయ్యా వారీలాగు బ్రతిమాలుదురా।
ఇమ్మాలెత వేసము - ఈనముగాదా ॥౧॥
బిసబిస మెట్లనుగూర్చి - పిసికిన సేతులునూసి
పసపులనంజుల మెసవి - పసగల నామేను నూసి ॥౧॥

కలుదావి వఱువట్లుగట్టిన నాపెదవినూసి
యెలమిగనే లాహిరిచే నెఱ్ఱనైనకన్నులునూసి ॥౨॥
పరిపరి తబ్బిబ్బైన బాసలనువిని బమసి
మురిపెమున సోలినట్టి మోమునందమునూసి ॥౩॥

శిష్యుడు: వినవయ్య యయ్యవారు. దానికిగలిగినబుద్ధి నీకులేకపోయెనే! నీవెఱ్ఱిగాల రావయ్యా.

సూత్ర: అవురా యీవిధంబునఁ దనయవయవములు నింద్యములని పలికిన మతంగస్త్రీ వాక్యంబులువిని బ్రాహ్మణోత్తముండు పలికేమార్గము.

గురువు: వినవే మతంగభామిని! నీవుచెప్పినట్లానే నీ యవయవాలున్ను తానంటేదిలేదు. అవి పరిశుద్ధవస్తువులు గాఁబట్టి తానంటుచున్నాను. ఎట్లానంటే చెప్పెద వినవే.

దరువు। ఎఱుకలకాంభోజి॥ఆది॥

కురులనైతే నంటనే యోభామామణి, మఱి
యురులివిగాఁగ నంటేనె భామామణి॥

శిష్యుఁడు: వినవయ్యా గురుస్వామి దానియొక్క కురులు చూచితే గిజగాని గూడువలె నున్నదే.

మోమునైతేనంటనే యోభామామణి, చందమామ
యిదిగాఁగ నంటేనే యోభామామణి॥

శిష్యుఁడు: నీ నెఱ్ఱిగాల దానిమోముచూస్తే నల్లగాఁ గాలినపెంకువలె నున్నదే.

చెక్కులైతే యంటనే యోభామామణి, పసిఁడి
చెక్కలివిగాఁగ నంటేనే భామామణి॥

శిష్యుఁడు: దానిచెక్కులు చూస్తే ప్రాఁతచెప్పులవలె నున్నవే,
మోవినైతే యంటనే యోభామామణి।
తేనెబావియిదిగాఁగ నంటేనె॥

శిష్యుఁడు: దానిమోవి చూస్తే నాకు మొదలుగాకక్కు వస్తున్నదే.

పొంకమైన నీగళమంటనే భామామణి, జయ
శంఖమిదిగాఁగ నంటేనే భామామణి॥

శిష్య: దానిగళము చూస్తే అందఱూ శంకించేయెడమే.
మేలు నీకరము లంటనే యోభామామణి, పల్ల
వాలివిగాఁగ నంటేనె భామామణి॥

శిష్య: దానిచేతులుచూస్తే ప్రాఁతచెప్పులుకుట్టి కాయలు కాచియున్నవే.

చండ్లనైతే యంటనే యోభామామణి, నిమ్మ
పండ్లివిగాఁగ నంటేనే భామామణి॥

శిష్యు: దానిచండ్లు చూస్తే మాంసవికారమై కురుపుల వలె నున్నవే.

వగగా నడుమైతే యంటనే భామామణినేను॥
గగనమిదిగాఁగ నంటనె భామామణి॥

శిష్యుఁడు:- దానినడుము చూస్తే రోలు వలెనున్నదే
రొండ్లనైతే యంటనే యోభామామణి, తేరు
బండ్లివిగాఁగనంటనే భామామణి॥

శిష్యుఁడు:-దానిపిఱుదులు చూస్తే తేరుక్రింది తుండ్లవలె మన్నవే.

తొడలనైతే యంటనే యోభామామణి, యంటి
గడలివిగాఁగ నంటనే భామామణి॥

శిష్యుఁడు:-దానితొడలు చూస్తే పడిపోయిన యింటికి కాళ్ళుఇచ్చినట్లానున్నవే.

పాదాలైతే యంటనే యోభామామణి, తమ్మి
ఛేదాలివిగాఁగ నంటనె యోభామామణీ॥

శిష్యుఁడు:-దానికాళ్ళుగాల; తిరునాలసందట్లో యేడనేడ
త్రొక్కిందో. దానికంపుగాల నీవెట్లగాల.
వేగ, మేనైతేయంటనేభామామణి, పూవు
దీగెయిదిగాఁగ నంటనే భామామణీ॥

శిష్యుఁడు:-వినవయ్యా గురుస్వామి! దానిశరీరముచూస్తే గానుగరోలువలె నున్నదే.

సూత్ర:-అవురా యీవిధంబునఁ బలికిన బ్రాహ్మణోత్త మునిజూచి మతంగస్త్రీ పలికేమార్గము.

ద్వి. వినుబాపనయ్య నావిన్నపంబొకటి
తను వస్థిరము చూడధర్మమే స్థిరము
పాయక ధరనైన బ్రహ్మాండమైన
మోయవచ్చును ఇదె మోయరాదెందు.
కులహీనురాల నాగోడవ నీకేల ?
తలఁకక యింటికిఁ దఱలిపోవయ్య.

శిష్యుఁడు:-వినవయ్యా గురుస్వామి! యిదియింటికిఁ బొమ్మని యప్పనయిచ్చెనే ఇంటికిఁబోదాము రావయ్య. దానికి గలిగినబుద్ధి నీకులేకపోయెనే! క్షణకార్యమువల్ల నపకీర్తివచ్చును. పాపము వచ్చును. ఇందువల్ల నేమికట్టుకొనెదవు రావయ్యా.

సూత్ర:-అవురా యీవిధంబునఁ గులహీనురాలనిపలికిన మతంగస్త్రీనిజూచి బ్రాహ్మణోత్తముఁడు పలికేమార్గము.

దరువు॥ కులముమంచిదైనఁ గాని గుణహీనమైనఁగాని
' గొనియాడుదురఁటవే భామా॥
కులహీనమైనఁగాని గుణముగలిగినదాని
కొనియాడరఁట వె జనులు భామామణి॥

శిష్యుఁడు:-వినవయ్య గురుస్వామి! వారివారి కులాచారము వారివారిది. కులములేనిదానికి గుణముగలిగితే దాన్ని గాల్చనా !

గురువు : కలశాంబు నిధిలోనఁ గలిగినదైనఁగాని
గరళమెవ్వరైన భుజింతురఁ ।
పాలుపైన శుక్తులను బుట్టినదైనఁగాని
ముత్యము నెవ్వరైన నిందింతురా ॥

శిష్యుఁడు: హోహో నీబుద్ధిగాల. ఆ గరళము పరమేశ్వరునికి భూషణమాయెను. ముత్యములు మనుష్యుని భూషణమాయెను. పరమేశ్వరుఁడు ధరించేదిన్ని ముత్యములున్ను సరేనా ?

గురువు : వనజభవకులమున జనియించిన రక్కసిని
జనులెవ్వరైనా నమ్మి చేరుదురా ।
పనివడి మీజాతిని బరగఁగఁ గలిగిన కన్యను
పరమేశుఁడు చేపట్ట లేదఁటవె ॥

శిష్యుఁడు : భళిభళా మీ కులాన రాక్షసిపుట్టినా, కాఁగా నీవు రాక్షసివా ? జాతంటే బుద్ధి, కులమంటే యాచారము, అనేదంతా చూపుచున్నావు. నీవెఱ్ఱిగాల రావయ్యా.

సూత్రధారుఁడు : అవురా యీవిధంబున కులహీనులైనా లన్నప్పటికిన్ని గుణము గలిగితే చాలునని పరిగ్రహింపవచ్చునన్న బ్రాహ్మణునిజూచి మతంగస్త్రీ సంసారినని పలికేమార్గం.

దరువు॥ ముఖారి॥ చాపు॥

సంసారి గానఁటరా బాపనయ్య ।
సంసారిగానా యీసరసమేల నాతో ।
సంసారముఁ జేయ సన్నలు సేసేవు ॥

ఓజ నీకిదిగాదుర బాపనయ్య, ఓజనీకిదిగాదుర।
ఏజాతినైనాను ఈవగ చెల్లిని
మాజాతికిది మరియాద గాదుర॥ ॥౧॥

మబ్బునఁ జేరేవేర బాపనయ్య, మబ్బునఁ జేరేవేర।
ఉబ్బి నా వగకుఁ సుబ్బువిని నామగఁడు
దెబ్బతియ్యఁ బోయీని తబ్బిబ్బుమాటేల॥

శిష్యుఁడు : వినవయ్య గురుస్వామి నేముందఱనే, చెప్పితినే వాండ్లు మహారోషము గలిగినజాతియని చెప్పితినే. మగఁడు వచ్చి దెబ్బతీసిన వెనుక పోవలెనా రావయ్యా.

సూత్రి: అవురా యీవిధంబునఁ బలుకరించిన మతంగ స్త్రీని జూచి దానిమగని నిందించి పలికే మార్గము.

దరువు॥ బోఁటిరో నన్ను నందగించుకొని పుణ్యము గట్టుకోవె।
పాటించి మగఁడిందు వచ్చికొట్టునని మాటిమాటికి నేల
మము వెఱపించేవు॥

ఆలతిండికాఁడు అసురవంటివాఁడు
నీలికాశవాఁడు నీకేలే।
నాలుగు వేదాలు మేలాఱు శాస్త్రాలు
పాలుమాలక నీకు పరీక్షయిచ్చేగాని॥

శిష్యుఁడు : లెస్సాయెనయ్య ఇటువంటి దిక్కులేనవచ్చా నీవేదశాస్త్రాలు పరీక్ష యిచ్చేది. వాండ్ల కులాచారధర్మము

ఆలతిండికాఁడున్ను అసురవంటివాఁడున్ను, సీలికాశవాఁడున్ను మనవలె నేమైనా పప్పువంటకం,పూర్ణాచిపోడి, వడ, పుల్లకూర, నీకుమజ్జిగ తాగుచున్నారా ? నీవెఱ్ఱిగాల రావయ్యా.

గురువు : కొళ్లగట్టువాఁడు దొమ్మికాఁడు వెఱ్ఱి
నీళ్లు తాగువాఁడు నీకేలె ।
మామళ్లు వరాలును మాడలు చీరెలు
జోళ్ళు ఇచ్చెదఁ గాని సొగసుగ నొకసారి ॥

శిష్యుఁడు : వినవయ్యా గురుస్వామి ! కోళ్ళుగట్టేదిన్ని వెఱ్ఱినీళ్ళు తాగేదిన్ని వాండ్ల కులాచారధర్మము. మనవలె దొప్పలు విస్తరాకులున్ను కుట్టుచున్నారా ? దానికిచ్చే రూకలున్ను వరాలున్ను తనకిస్తే మీాధర్మాన చిన్నపడుచునుగాఁ జూచి పెండ్లిచేసి కొనెదనయ్యా.

గురువు : ఎదురు తెలియని వాఁడు ఇనుపసొమ్ముల వాఁడు
నిదుర మబ్బువాఁడు నీకేలె ।
పదరక యోచిన్నిపడుచ, నీకెందున
గొదవలేక చేసి కోర్కెలీడేర్చెద ॥

శిష్యుఁడు : వినవయ్యా గురుస్వామి ! వాఁడా యెదురు దెలియనివాఁడు ? ఇపుడు ప్రత్యక్షముగా దాని కెదురుగా నిలిచి మాట్లాడుచున్నావె! నీవెదురు తెలియని వాఁడవు. ఇట్లా మాట్లాడితే నీకాళ్ళకు మెడకుఁ గూడా సంకెళ్ళు వచ్చును. నీబుద్ధికాల ! రావయ్యా.

సూత్ర : అవురా యీవిధంబునఁ బతిని నిందించిన బ్రాహ్మణోత్తముని జూచి మతంగస్త్రీ తన పతివ్రతాధర్మము మెరవడయ్యేటట్టు పలికేమార్గము.

దరువు. పతి నెడఁ బాయ రాదయ్యా, ఓ బాపనయ్యా,
సతులకిది ధర్మముగాదయ్యా।
పతినివంచింప నిహాపరమింతైన లేదయ్యా॥ ॥౧॥
కులహీనుఁడైననుగాని, యోబాపనయ్యా
గుణరహితుఁడైననుగాని।
కల్లుద్రాగువాఁడైనఁగాని గడుసువాఁడైనఁగాని॥
కలిమిలేనివాఁడైనఁగాని, యోబాపనయ్యా
బలిమిలేనివాఁడైనఁగాని।
తులువైనఁగాని బలుదుష్టుఁడైనఁగాని॥ ॥౨॥
మగఁడె ప్రాణబంధుండుగాఁడా, యోబాపనయ్యా
మగఁడె పెన్నిధానమెగాద।
మగఁడేల యనేదిది తగవా, యోబాపనయ్యా॥ ॥3॥

శిష్యుఁడు: భళా దానిని మెచ్చవలెను. జాతిధర్మమును నిలుపుకొనెను. పతివ్రతాధర్మము నిలుపుకొనెను. నీవు బ్రాహ్మణీకం వేదశాస్త్రాలు పోగొట్టుకొనియున్నావే. నీదగ్గరనుండేటంతకంటే దానిదగ్గరనుంటే వాసియయ్యా.

సూత్ర: అవురా యీవిధంబున బ్రాహ్మణుండును మతంగస్త్రీయు నుత్తరప్రత్యుత్తరములు వలికే మార్గము.

దరువు। శంకరాభరణము॥ ఆది॥

నగలేలచేసేవె నాతోన
నగరాదఁటవె పడుచ।
నగవులు ఎందైన యోబాపనయ్య
మగనాలికిఁ దగునా॥

మాపైనా యీడకాదా నిన్ను నే
మాట గట్టుకపోయేనా॥
మాటగట్టుకపోతే నామగఁడు నిన్ను
మొత్తకపోనటర బాపనయ్య॥
కండ్లబెదరించకవె యోపడుచ నీ
చండ్లను బట్టిచూచేను॥
చండ్లనుబట్టితేను నామగఁడు నీ
పండ్లు రాలఁగొట్టురా బాపనయ్య॥
కరిగమన నీమోవిపై మొనపంట
గుఱుతుల నుంచెదనే।
గుఱుతులనుంచేది కంటే నామగఁడు నిన్ను
కొంచానఁ బోనిచ్చునా బాపనయ్య॥
వేడుకమీఱఁగను పడుచ నిన్ను
గూడి యింటికిఁ జోయెదనే।
కూడి యింటికిఁబోయిన నామగఁడు నీ
జాడ వెంటవచ్చుర బాపనయ్య॥

శిష్యుఁడు:—వినవయ్య గురుస్వామి! దానిని మాటగట్టి మీ నెత్తిని బెట్టికొనిపొండు మీ చేతనుండే బట్టపాఁత నా చేతికిందు నేచంకఁబెట్టుకొని జరిగెదఁగాని

సూత్రధారుఁడు:—అవురా యీవిధంబున మతంగస్త్రీ బ్రాహ్మణోత్తమునిజూచి జారత్వమునిందించి పలికేనార్గము.

బాపండయేర, యిటువలెఁ
బలుకంగ మేర ।
కులహీనమైన గుణశీలమువిడిచి
యలరునిల్లాలు వెలయాలౌన।
ఇలజనులకు జాతు లెచ్చు కొలఁదు లింతేగాని
తలఁచ ధర్మభేదముగలదా వెట్టి॥ ॥౧॥

పలుమాఱు మదనుని బారికోర్వకే నన్ను
వలిచవి కొగ్గుమని వేడేవు ।
తొలిసుఖ మొక్కింత దోసమైతే కొండంత
గలపనికోరి నింద గట్టకు వెట్టి॥ ॥౨॥

నలుగురిలోపల నగుఁబాటులుగాఁగఁ
గులమువారలకెల్లఁ దలవంపుగాఁగ।
మలయుచు నీవభిమానమెంచనైతివి
పొలుపొంద నాడు తోడఁబుట్టవవెట్టి॥ ॥3॥

శిష్యుఁడు:-వినవయ్య గురుస్వామి! నీవెంత తలక్రిందా పడ్డాగాని, కాళ్ళుపట్టుకున్నాగాని అది నీకొగ్గపోయేది లేదు. "మహిష్యాం ప్రిసవార్తాయాం మహిషోమదనాతురః" అనే న్యాయముగాను, అది పతివ్రితాభంగమౌచున్నదని బాధపడు చున్నది; నీవు కామాతురుఁడవై పైఁబడుచున్నావు. ఇదిధర్మము గాదు రావయ్య.

సూత్రి:-అవురా యీవిధంబునఁ బతివ్రితాభంగమౌ చున్నదని యనుమానముగానున్న మతంగస్త్రీనిజూచి బ్రాహ్మ ణుఁడు పలికేమార్గము.

దరువు॥తోడి॥చాపు

అనుమానమేలె యషనగనేలె
వినవె నావాక్యాలె వేదవాక్యములె॥
వితతధర్మమ్ములు వేదశాస్త్రమ్ములు
మతభేదములు కలిగె మావల్లకాదా॥
హితవు చెప్పెద నీకిపుడు విప్రినియభి
మతము దీర్చుటకంటె మఱిలేదెధర్మము॥ ॥౧॥

ఇప్పటిమాట లెక్కడనైన నేఁ
జెప్పనె వినవె నాశిష్యునితోడె।
తప్పించుకోకవె దయసేయవే నీకుఁ
జెప్పరాని పుణ్యముచేకూరు నిందుకు॥ ॥౨॥

తనియ నధరసుధదాన మియ్యనె నీవు।
ఘనతర కుచ కలశదానమియ్యవె॥
మొనసివేగమె కటిభూదానమియ్యవె।
తనర మారుని గృహదానమీనె పాత్రుఁడ॥ ॥౩॥

శిష్యుఁడు: శివశివ! నారాయణ! అప్పుడైతే నాతలముట్టితివి. ఇప్పుడు నామీఁద నానవెట్టుచున్నావు. నేనుండేది నీకుఁ గాఁరాదో యేమి?

సూత్ర: అవురా యీవిధంబునఁ దనమగని పరాక్రమము తెలిపినఁగాని యీబ్రాహ్మణుఁడు పోఁడని మాతంగస్త్రీ పలికే మార్గము.

దరువు॥ పంతువరాళి॥ ఆదితాళము॥

వచ్చెనిరా, పోరా నామగఁడు
ఘనవిజయుఁడు మున్ను కర్ణునిపైని
తనువుబ్బఁగ దండు తర్లినాఁడు।
పనివడి పెనుకోల పట్టినవాఁడు।
తనమగండేయిటు నను వెదకుచును॥ ॥౧॥

గుఱుతుబిరుదుగల పింజలవాఁడు।
అరిగక త్తిచే నమరినవాఁడు
విరివిగఁ బేరగు విలుగలవాఁడు।
గరిమఁ జక్రము గదగలవాఁడు ॥౨॥

శిష్యుఁడు: వింటిరా! యయ్యావాడు వాని ప్రతాపము వాని శౌర్యము, ఇంతసేపు వానిచేత దుడ్డుకోల యుండనివింటిమే వాఁడుచేత పెద్దకత్తి కేడెము తీసికొని వచ్చుచున్నాఁడే. అందు చేత నొకదెబ్బతీస్తే నీకార్యము నాకార్యముసరి రావయ్యా.

సూత్ర: అవురా యీవిధంబునఁ బలికిన మతంగస్త్రీని జూచి తనమహిమ ప్రకటమయేటట్టు బ్రాహ్మణుఁడు పలికే మార్గము.

దరువు॥ తోడి॥ చాపు॥

తరుణిరో వానికి నేను వెఱతునఁటవె।
నెరయ రాజిల్లుచునుండే నిప్పునఁ జెదలంటున॥

సరసమంత్రములుండ సకలయంత్రములుండఁ
దఱచైన విద్యలెల్లఁ దనకు వశమైయుండ ॥౧॥

సరసిజలోచనుని యురమునఁ దన్నినవాని
వరవంశజుఁడ మేటి పరమేశభక్తుండ ॥౨॥

జపతపములు స్నానసంధ్యలు గలవాఁడ
కుపితుఁడైతే వాని శపియింతు నంతేకాని ॥3॥

శిష్యుఁడు : వినవయ్యా గురుస్వామి ! నీజపతపమున్ను నీమంత్రమున్ను ఇట్లాకార్య మెప్పుడు చేస్తివో అప్పుడేపోయెను. ఇఁక మీఁదట వాఁడువచ్చి మొత్తబోయీని రావయ్య.

సూత్రి : అవురా యీవిధంబున బ్రాహ్మణోత్తముం డును మతంగస్త్రీయును పలుకుచున్న సమయంబున నావలి కథాసంవిధానం బేవిధాన నంటేను.

మాదిగ యొంటెపులి తన పెండ్లాముఁగానక నానా దిక్కులు వెదకి, చంపకవనమందు మహావిష్ణుమహోత్సవము సేవింపఁ బోయెనని వెదకుచు వచ్చేమార్గము.

దరువు॥ పరుజు॥ ఆదితాళము॥

యెల్లి లాంలాలే లాలాలే యెల్లిల్లామంటూ
ఇదె మాదిగవాఁడు వచ్చె॥
వెల్లకుంచెలను విసరుచు బిరుదుగ
కల్లుదాగి సొక్కుచు మెల్లనె ॥౧॥
మీసరమునఁ దా మెఱయు విద్యలందున
మీసములను వడివేయుచు ॥౨॥

శిష్యుఁడు : హాహా ! చెడితిమి గదవయ్య నీవు చెడ్డదిగాక నన్నుగూడా చెఱిపితివి గదవయ్యా ! ముందరనే అది ఇప్పుడు వాఁడు వచ్చునని చెప్పెనె! దాని మాట వినక పోతివే ! ఇప్పుడైన నెక్కడికైనా పాఱిపోదాము. రావయ్యా

గురువు : ఉండరా ! వెఱ్ఱివాఁడ ! వాఁడువస్తేనేమి ? వాని తాత వస్తేయేమి ? వానికి నే వెఱచుచున్నానా ?

వానితో రెండు మాటలాడుచున్నాను. నే తలంచిన కార్యము విడుస్తానా !

శిష్యుఁడు : అయితే మీకు వెఱ్ఱిపట్టినది నిజమే సరి. నీదగ్గఱ నేనుండేదిలేదు. నన్ను నీవు శిష్యుండని చెప్పవద్దునిన్ను నే గురువని చెప్పునది లేదు. నీకుకాలము సమీపించింది కాబట్టి యిట్టి బుద్ధివచ్చింది. నే దూరముగా నుండెదనయ్యా. వాని ముందఱ నన్ను శిష్యుండని చూపవద్దయ్యా. నిన్ను నన్ను కొట్ట వచ్చును అదిగాక నీకొక భ్రమపుట్టింది. ఇందువల్ల యెన్ని దెబ్బలు పడ్డాగాని యోర్చువు. నేనైతే చిన్నవాఁడను. ఒక దెబ్బకు దాళలేను. కాఁబట్టి నన్ను చూపవద్దయ్యా గురువా.

గురువు : నేనుండఁగా నీకు వెఱపేందిరా !

శిష్యుఁడు : నీవుండఁగా వెఱపులేనిది నిజమే సరి. నీవు వానిచేత దెబ్బలుపడి తన్ను కొంచు నుండేటప్పుడు నేనీతోవ ననుసరింపవలెనా! నాచేతగాదు. నీవు నాపేరెత్తితే ఈమాదిగ దాని పాదాలతోడె.

గురువు : ఓరోరి వెఱ్ఱివాఁడ ! ఏయాన పెట్టితివిరా ! వేదశాస్త్రాలు పురాణాలు లేకపోయెనా ! ఆనవిడిపిస్తి ననరా !

శిష్యుఁడు : పోవయ్యా యేటిమాట ! వేదశాస్త్రపురాణాలకన్నా దీనిపాదాలయందు నీకు భక్తిమించినది కాఁబట్టి యీన వెట్టితినయ్యా.

గురువు: సరి నీవుచెప్పినటులనే దానిపాదాలయందు భక్తిమించినది సరి, నేఁడు మొదలుగా నాయాన నెట్టవద్దురా.

సూత్ర: అవురా యీవిధంబున శిష్యుండు బ్రాహ్మణుని జూచి పలికి, మతంగస్త్రీని జూచి పలికే మార్గము.

శిష్యుఁడు: వినవే మతంగభామిని! నీకాశీర్వాదము. నీమగఁడు వచ్చి యడిగితే ఈబ్రాహ్మణునికి తాను శిష్యుండని చెప్పవద్దు. వాఁడైనా రెండుదెబ్బలకోర్చును. నేనైతే చిన్న వాఁడను. వానినిజూడఁగానే వెఱపౌచున్నది. ఏవిధముననైనా రక్షించిపుణ్యముగట్టుకో.

సూత్ర: అవురా యీవిధంబున మాదిగవాఁడువచ్చి మహావిష్ణుసన్నిధానమందు తమయొక్క కులాచారధర్మమైనటు వంటి విద్యవినిపించి, తిరునాళ్ళసందడిలో వెదకి దానిఁగని పలికే మార్గము.

దరువు॥వసంతభైరవి॥ఆదితాళము॥

ఇటకేలవచ్చితివె యెమ్మెలాఁడి।
చిటుకుపాటుకనఁగ నీమాటి యొంటిగ॥ ॥౧॥

కుట్టులు గుడిసెలో కూటికి వాపోవంగ।
ఎట్టుకోళ్ళుతడపక యెండలో నేయకను
మొట్టిచట్టిలోపాలను ముంగిటనుండంగ॥
పెట్టిపడుస, యీవిసార మింత లేక॥ ॥౨॥

ఆడనీడను సూసి - యల్లతోఁటలో సూసి
పోఁడిమి తెరువు సూసి - పొలముసూసి।
పడనిన్ను గానక - యిపుడు। విసకినేను
గోడుమంటా కన్న - కొంపలు వెతకంగ॥ ॥3॥

సూత్ర: అపురా యీవిధంబునఁ బలికిన మాదిగవాని మాటలువిని మతంగస్త్రీ పలికే మార్గము.

దరువు॥ కాంభోజి॥

వెఱవక తెలిపెద వినునా తెఱఁగు కరి
వరదు తిరునాళ్ళకు వచ్చితినోయి।
తెరువున సీబాపనదేవర నన్ను జూచి
పరఁగదొరగ తిరుగ పలికెనోయి ॥౧॥

పరమబాపనయ్యాను పైఁడెత్తుమాటంటె
నెరియఁదోసమని యీడ నిలిచితోయి।
మఱిమఱియాతఁడు మరియాదవిడిచి జాతి
యెఱిఁగి కరఁగి సొరగి వేడెనోయి॥ ॥౨॥

అమ్మక్కచెల్ల యెంత యదలించిన వినక
దొమ్మిసేసి యీతఁడు దొడరెఁగదోయి।
కమ్మవిల్తుని కేళి గడిపైనఁ గూడుదాము
కొమ్మా లెమ్మా రమ్మని వేడెనోయి॥ ॥3॥

సూత్రి:-అవ్వురా యీావిధంబున మాదిగవాఁడు పలుక
రించుచుండఁగా విని శిష్యుఁడు గురువుతోఁ బలికేమార్గము.

శిష్యుఁడు:-వినవయ్యా గురుస్వామి! ఇంతసేపు తామసము
చేసుకొని యుంటిమే దానిమగఁడు రాఁగానే నీదుడుకువగలంతా
చెప్పివిడిచెనే. వాఁడు తఱుముకొని రాకమునుపే యెక్కడి
కైనా పాఱిపోదాము రావయ్యా.

సూత్రి:-అవ్వురా యీావిధంబున శిష్యునిజూచి పలికి తన
మీఁద కొండెములుచెప్పిన మాదిగదానినిజూచి బ్రాహ్మణుఁడు
పలికేమార్గము.

శ్లో. ఇందీవరేణ నయనం ముఖమంబుజేన
కుందేన దంత మధరం నవపల్లవేన।
అంగాని చంపకదళైశ్చ విధాయవేధాః
కాంతే కథం రచితవానుపలేన చేతః॥

శిష్యుఁడు:-ఓరీ యోరీ బ్రాహ్మడ! చెడితివిగదరా! ఇంకా
దానితో మాటలానీకు! దానితో మాటలాడితే నీకువొట్టు.

గురువు:-ఓరీ వెఱ్ఱివాఁడ! ఆనవిడవరా. వానికి వెఱచు
చున్నానా? వీనికార్యము సరిగట్టి దీనిని జేకొనుచున్నాను.

శిష్యుఁడు:-అయితే దానితో మాట్లాడితివే అందుకర్థ
మేమయ్యా,

గురువు:- ఓపడుచ, బ్రహ్మదేవుఁడు నల్లకలువలచేత నీకండ్లుచేసెను. తామరచేత నీముఖముచేసెను. మొల్లమొగ్గల చేతను నీదంతాలుచేసెను, లేతచిగురులచేతను నీయొక్క యధరముచేసెను. సంపంగిరేకులచేతను నీసర్వాంగమును చేసెను, నీయొక్క మనస్సైతే ఎటువలె రాయిగాచేసెను! అని మనమీఁద కొండెములు చెప్పెనే కాఁగా దీనినిబట్టుకొని తిట్టుచున్నానురా.

శిష్యుఁడు:-వినవయ్యా అయ్యవారు. లోకమునందుకోపమువస్తే భ్రష్టుముండా.మాలముండా,రంకులాడి,తొత్తఅని యిటువంటితిట్లు సేనా గలవే. అదంతా విడిచిపెట్టి, నీమనస్సు రాయని తిట్టెక్కడ నేర్చుకొంటివయ్యా. నన్ను తిట్టమని యుత్తరవిచ్చితివా యెనా అప్పుడుచూడు నాతోతిట నీమనసు ఖియనిపోవలె.

సూత్రి:-అవురా యీవిధంబున గురువును శిష్యుఁడును మాట్లాడుచుండు సమయంబున, మాదిగవాఁడు తనముందట తనపెండ్లాముతో మాట్లాడేదిచూచి, కోపముచేత బ్రాహ్మణునిజూచి పలికేనూర్గము.

దరువు॥ రామకవి॥ ఆటతాళము॥

మగనిల్లాలితో నీకు మాటలేటికిరా ।
తగునా బాపన సాల్లే ధర్మముతోసి॥
మున్ను పాంచాలిని జూచి మోహించి కీచకుఁ
డెన్నిబాములు సెందెరా యింతా దెలిసియుండి ॥౧॥

పరసతులఁ బొందుట పాపముగాదా
సరస శాస్త్రములెల్ల చదువలేదఁటర ||౨||
భామిని సీతను జెరఁ బట్టిన రక్కసుఁ
డేమేమి వెతలఁ జెందె నింతా తెలిసియుండి ||3||

సూత్రి : అప్పురా యీవిధంబున బ్రాహ్మణుని గదిమి కొట్టవచ్చే మాదిగవానికి నడ్డముగా నిలిచి శిష్యుఁడు మాదిగ వానిఁ జూచి పలికేమార్గము.

శిష్యుఁడు : వినవోయి మాదిగ యొంటిపులి ! నీకాళీ ర్వాదము. మాయయ్యవారికి వెఱ్ఱిపట్టింది, వాని తప్పుమాటలు విని కొట్టవద్దోయి. వాఁడు ఇల్లు, వాకిలి, సంసారము గలిగిన వాఁడు. వానిని జేసే శిక్ష నన్ను జేయవోయి. నేనైతే బ్రహ్మ చారిని సన్యాసి సరి నేనుసరి, కాఁబట్టి విడిచి పెట్టవోయి నీ పుణ్యము.

మాదిగ : విపదిధైర్య మథాభ్యుదయే క్షమా
సదసి వాక్పటుతా యుధి విక్రమః ।
యశసి చాభిరుచిర్వ్యసనంశ్రుతౌ
ప్రకృతిసిద్ధ మిదంహి మహాత్మనాం॥

శిష్యుఁడు : వినవోయి జాతిహీనుండుగా నున్నావే యిందు కర్థము తెలియునా ?

మాదిగ: మీయొక్క యనుగ్రహము వల్లను ఇంతంత తోచినమాత్రము చెప్పెద వినవయ్యా. విపత్కాలమందు ధైర్యమున్ను, అభ్యుదయమందు ఓర్పున్ను, సభయందు వాక్పటుత్వమున్ను, యుద్ధమందు పరాక్రమమున్ను, కీర్తియందు ప్రీతిన్ని, శ్రుతియందు వ్యసనమున్ను ఇది పెద్దలకు స్వభావముగా కద్దని విన్నమాత్రమేకాక కండ్ల చూచినదిలేదు. ఇపుడు నీవల్ల నిలువరమాయెను. వినవయ్యా చిన్నయ్యవారు. మీ ధైర్యానికి, మీవిద్యకు, మీబుద్ధికి తాను మెచ్చితిని, కాఁబట్టి నిన్ను గొట్టదిలేదు; మీ పెద్దయ్యవారిని కొట్టదిలేదు. వెలవకయ్యా.

సూత్రి: అవురా యీవిధంబున మాదిగవానిమాటలు విని శిష్యుఁడు పలికే మార్గము.

శ్లో. నిందంతు నీతినిపుణా యది వాస్తువంతు
లక్ష్మీస్సమావిశతు గచ్ఛతువా యథేచ్ఛం ।
అద్యైవవా మరణమస్తు యుగాంతరేవా
న్యాయాత్పథః ప్రవిచలంతి పదం నధీరాః

మాదిగ : ఇందు కర్థమేందయ్యా.

శిష్యుఁడు : చెప్పెద వినరా మాదిగ ఒంటెపులి ! మేమైతే బ్రాహ్మణులము. నీవైతే మాదిగవాఁడవు. మా గురువులవారు సేయరాని కార్యము తలంచిరి. అప్పుడు నీవు లేవు.

కాఁగా వెఱచుచుంటిమి. నీవువచ్చి యీమాటలన్నియు విని మమ్ముగదుముకొని కొట్టవచ్చితివి. మేమైతే నీమీఁదికి బలవంతానికిరాలేదు. నీవువచ్చిన వెనుక నూరకేయుండరాదె. "ఆతతాయిన మాయాంతం యోనహన్యాత్సహన్యతే" అని శాస్త్రమున్నది గనుక, నీవు లొట్టిత్రాగినవాఁడవైనాగాని, మాంసము తినేవాడివైనా గాని, యెంతబలిమి గలిగినవాఁడైనాగాని, ఎన్నియాయుధాలు పట్టుకొని వచ్చినాగాని, నీవు నాలుగుదెబ్బలుతీస్తే నాబ్రహ్మదండముచేత రెండుదెబ్బలైనా తియ్యకపోను. మేమైతే నీతోవరారాదని ఊరకేయుంటే, యిట్లామముకుచేస్తే యేవేళధైర్యమున్ను న్యాయపథమున్ను విడిచిపెట్టుచున్నానా! అదెట్లానంటె. నీతిశాస్త్రజ్ఞులు నిందించినాగాని, స్తోత్రముచేసినాగాని లక్ష్మిపోయినాగాని, వచ్చినాగాని, ప్రాణపర్యంతమువచ్చినాగాని, యుగాంతరమందైనా గానిన్ని ధీరులమైన మేము న్యాయపథము వల్లనుంచి చలించేవారముగాము. అని తెలిసికొని బుద్ధిగానుండవోయి.

సూత్రి:-అవురా, యీవిధంబున పలికిన శిష్యునిజూచి మాదిగవాఁడు పలికేమార్గము.

శ్లో. ప్రాణానపి పరిత్యజ్య, మానమేవాభిరక్షయేత్।
ప్రాణాస్తరంగచపలా మానమాచంద్ర తారకం॥

సూత్రి:- అవురా యీవిధంబున మాదిగవానిఁజూచి బ్రాహ్మణుఁడు పలికేమార్గము.

భైరవి॥ ఆటతాళము॥

ఏమియేమి పలికేవు రామరామ యోరి
కామశాస్త్రమురీతి మేమునడువగాను॥
మనసుంచినపుడె యది తనసతిగాద।
తనివిదీర దానిపొందు ధర్మమె తలపంగ ॥౧॥
యాగము చేసేది రంభ భోగములకే కాద
భోగములకన్న వేఱె పుణ్యముగలద ॥౨॥
భామలెదైవము భామలెపెన్నిధి
భామలఁబొందని వాని బ్రతుకేమి బాగ్రతి ॥౩॥

సూత్ర:- అవురా యీవిధంబున బ్రాహ్మణునిజూచి మాదిగవాఁడు పలికేమార్గము.

శ్లో॥ జితేంద్రియత్వం వినయ స్యలక్షణం
గుణప్రకర్షో వినయాదవాప్యతే।
గుణాధికే పుంసి జనోనురంజతే
జనానురాగ ప్రభవాహిసంపదః॥

గురువు: అట్లానంటే అర్థమేదిరా.

మాదిగ: వినవయ్య బాపనయ్యవారు. మీవంటిపెద్దలకు జితేంద్రియత్వ ముండవలెను. అదప్పుడు వినయానికి లక్షణం, ఆయొక్క వినయమువల్లను గుణాధిక్యమౌచున్నది. గుణాధిక్యముగలిగిన పురుషునియందు సకలజనములు ననురక్త

ముగానుందురు. ఎవరియందు జనానురాగముగలిగెనో వారికి సంపదలకుఁ గొదవయేందయ్యా. కాఁబట్టి మీవంటి పెద్దలకు జితేంద్రియత్వ ముండవలెను. అదంతావిడిచిపెట్టి యిట్లాయేల చేసెదవయ్యా.

శ్లో. కులం పవిత్రం జననీకృతార్థా
విశ్వంభరా పుణ్యవతీ చ తేన।
అపార సచ్చిత్సుఖ సాగరేస్మిన్
లీనం పరేబ్రహ్మణి యస్యచేతః॥

గురువు: అందు కర్థమేందిరా.

మాదిగ: వినరయ్యా బాపనయ్యావారు. మీవంటివారి మనస్సు పరబ్రహ్మమం దాసక్తిగానుండవలెను. అందువల్లను కులము పవిత్రమౌను. తలిదండ్రులు కృతార్థులౌదురు. అటు వంటివాఁ డొక్కఁడుండే భూమి పుణ్యభూమియౌను. అదంతా విడిచిపెట్టి యిట్లా యేలచేసెదవయ్యా. ఇంకాచెప్పెదవినవయ్యా

శ్లో॥ వ్యాఘ్రీవతిష్ఠతి జరాపరితర్జయంతీ
రోగాశ్చ శత్రవఇవ ప్రహరంతి దేహం।
ఆయుః పరిస్రవతి భిన్నఘటాదివాంభః
లోకస్తథాప్యహిత మాచరతీతి చిత్రం॥

వినవయ్యా బాపనయ్యావారు. అదే శాశ్వతముగానెంచి యిట్లా యేలచేసెదవయ్యా? ఎటువలెనంటే చెప్పెదవినవయ్యా. వృద్ధా

ప్యము పులివలెనే యుండుకొని గమముచున్నది. రోగాలు శత్రువులవలె దేహాన్ని బాధించుచున్నవి. ఆయుస్సైతే వోటి కుండలోని నీళ్లు కారిపోయేటట్టు నానాఁటికి క్షీణమైపోవుచున్నది. ఇదే శాశ్వతముగానెంచి యిట్లా యేలచేసెదవయ్యా? ఇంకా చెప్పెద వినవయ్యా.

దరువు॥ రామక్రియ॥ఆది॥

పలికెద వినవయ్యా బాపనయ్యా
తెలియ నీసంసారమెల్ల కలవలెనయ్యా॥
ఆసించి యివిచన్నులని యెంచకు, తోలు
మూసిన మాంసపు ముద్దలయ్యా।
మోసపోయి నీవిది మోమని యెంచకు
భూసుర, శ్లేష్మానికిది పుట్టినిల్లయ్యా ॥౧॥

మెఱయఁగ నిది మంచి మేనని యెంచక
గుఱుతుగఁ జూడు మురికి గుడిసయ్యా।
మఱియు నిందులో మేము మాదిగ వారమయ్యా
పరమెంచు మిందుకేల బ్రతిమాలెదవయ్యా ॥౨॥

సూత్రి: అప్పురా యీవిధంబున మాదిగవాని మాటలు విని బ్రాహ్మణుఁడు పలికే మార్గము.

శ్లో॥ అవిదిత సుఖదుఃఖం నిర్గుణం బ్రహ్మ సాక్షా
జ్జడమతి రిహకశ్చిన్మోక్ష ఇత్యాచచక్షే ।
మమతు మత మనంగ స్మేరతారుణ్య పూర్ణ
స్తనభర మధురాక్ష్యా నీవి మోక్షోహి మోక్షః॥

మాదిగ : అట్లా యంటే అర్థమేమయ్యా ?

గురువు : వినరా ఓరి మాదిగవాఁడ ! మోక్షము మోక్షముఅనే భ్రాంతి నీకేలరా ? తెలియని వారట్లా చెప్పుదురు. ఎట్లా అంటే సుఖదుఃఖములు తెలియని నిర్గుణమైన బ్రహ్మమే మోక్షమని బుద్ధిలేనివాఁడు చెప్పను. మాయొక్క మతము వినవోయి, మన్మథునియొక్క సర్వోత్కృష్టా పరిపూర్ణమైన యౌవనము గలిగి నటువంటి, గొప్పస్తనాలు గలిగినటువంటి మదిరాక్షియొక్క కోకముడి విడుచుటే మోక్షముగాక మఱివేఱే మోక్షము గలదఁటరా ?

దరువు॥ దేవగాంధారి॥ ఆటతాళము॥

ఈహోయికన్నా మఱి యేహోయి యున్నది
ఆహా దీని నొక్కసారి యుపసంగ వలదా ।
నీవేమిచేసిన నేవెఱవరా యోరి
భావింప నీకు నాభావము దెలిపెద॥ ॥౧॥

ఇది యున్నచోట భూమి, యిదితాగు నీరు జలము
ఇది చూచు నద్దమున గదియింతు తేజము॥ ॥౨॥
దీని సురటిచే గాలి దీనిముంగిటిపై నింగి
పూనింతు వైద్యప్రాణాలు బుద్ధి నే వినను ॥3॥

సూత్రి : అవురా యీవిధంబున గురువాక్యంబులు విని శిష్యుఁడు పలికేమార్గము.

శిష్యుఁడు : వినవయ్యా గురుస్వామి ! మీవంటి పెద్ద లీప్రకారంగా నుండవలెఁగాక. ఇట్లాసేసేది న్యాయమా? ఎట్లంటే చెప్పెద వినవయ్యా.

శ్లో. గంగాతీరే హిమగిరిశిలాబద్ధ పద్మాసనస్య
బ్రహ్మధ్యానాభ్యసన విధినా యోగ నిద్రాంగతస్య।
కింతైర్భావ్యం మమసుదివసైర్యత్రతే నిర్విశంకాః
కండూయంతే జరఠహరిణాశ్శృంగ మంగేమదీయే॥

గురువు: అంటే అర్థమేమిర?

శిష్యుఁడు: వినవయ్యా గురుస్వామి, మీవంటివారిట్లుండ వలె. గంగాతీరమందు హిమవత్పర్వతముయొక్క శిలాతల మందు పద్మాసనమువేసికొని బ్రహ్మధ్యానాభ్యాసము చేయు చుండఁగా, యోగముచెందిన సమయంబున ఆప్రదేశమందు తిరిగే మృగాలు నిర్భయముగావచ్చి తమయొక్క శృంగాలచే

గీరుచు నుండే దేహముగ్గినవానివలె నుండవలెఁగాక యిట్లా యేలచేసెదవయ్యా! ఇంకావినవయ్యా.

శ్లో॥ మహీంమృద్వీశయ్యా విపులపరిధానం భుజలతా
వితానం చాకాశో వ్యజనమనుకూలోయమనిలః।
స్ఫురద్దీపశ్చంద్రో విరతి వనితాసంగముదిత
స్సుఖంశ్శాంతశ్శేతే మునిరతనుభూతి ర్నృపఇవ.

గురువు: అంటే అర్థమేమిరా?

శిష్యుఁడు: మీవంటిపెద్దలు రాజువలెనే యుండవలెను. ఎట్లంటే వినవయ్యా. భూమే మృదువైనటువంటి మెత్త, భుజాలే తలగడ, ఆకాశమే మేలుకట్టు, అనుకూలమైన వాయువే విసనకట్టు, ప్రకాశించే చంద్రుఁడే దీపము, వైరాగ్యమనే స్త్రీ యొక్క సంగమముచేత సంతోషపడినటువంటి శాంతమైనటువంటి యోగీశ్వరుఁడిట్లా సుఖ మనుభవించుచుండవలెఁగాక, నేను చెప్పేదే సుఖముగాక, నీవుతలంచేది యేమయ్యా, ఇంకా వినవయ్యా.

శ్లో॥ ఆదిత్యస్య గతాగతై రహరహస్సంక్షీయతే జీవితం।
వ్యాపారై ర్బహుకార్యభారగురుభిః కాలోనవిజ్ఞాయతే।
దృష్ట్వా జన్మజరావిపత్తిమరణం త్రాసశ్చనోత్పద్యతే
పీత్వామోహమయీం ప్రమాదమదిరాముస్మత్తభూతం
జగత్॥

వినవయ్యా గురుస్వామి! సూర్యునియొక్క యుదయాస్తమాన ములచేతను రాత్రింబవళ్లు నాయుస్సు క్షయించుచున్నది. అపరిమితమైనటువంటి కార్యాలచేతను కాలము తెలియఁబడుటలేదు పుట్టుకయున్ను వృద్ధాప్యమున్ను ఆపత్తున్ను మరణమున్ను జూచి భయపడేదిలేదు. ఈలోకము మోహమయమైనటువంటి యుప గడమనే మద్యాన్ని పానముచేసి మిక్కిలి మదించియున్న దయ్యా. సకలము దెలిసిన మీరిటువంటి ప్రపంచములోఁబడి యుండేది ధర్మముగాదయ్యా.

సూత్ర: గురుశిష్యులిద్దరు సన్యోన్యవాదముగా పలుకు చుండు సమయంబున ఆవలికథాసంవిధాన మేవిధాననం టేను.

బ్రాహ్మణునియొక్క భావము దెలిసి, యీబ్రాహ్మణుఁడు దీని నిమిత్తమై పంచప్రాణాల నొప్పగించి బ్రహ్మరాక్షస జన్మ మెత్తినప్పటికిని, దీనినిబట్టి సుఖమనుభవింపక విడువఁడని తెలిసి, యీరీతిగా పోయేంతకంటే తానే చేతులార నిచ్చేది మహావిశేషమని యెంచి, బ్రాహ్మణుఁ డౌనని యెంచి, తనకు దానశూరత్వము గలుగునని యెంచి, విచారించే పట్ల తమ యొక్క కులాచారధర్మము పారంపర్యముగా వచ్చినదని తెలిసిన వాఁడై, 'అవశ్యం పితురాచారం పుత్రస్తదనువర్తతే' అనే న్యాయము ఇప్పుడు తనవలన నీలోకమందు ప్రకటముగావలెనని బ్రాహ్మణోత్తముని జూచి మాదిగవాఁడు పలికే మార్గము.

దరువు॥ బ్రితిమాలవలదయ్య బాపనయ్య ।
సతి ధారపోసెద సామి బాపనయ్య॥
తనజాతిలో వీరదాసుఁడు హరిశ్చంద్రుఁ
డనువైన సత్యముకై యాలినమ్మలేద ॥౧॥
దానమానము తమవారికే కలదు।
ప్రాణమడిగిన నిత్తు భామనిచ్చేది హెచ్చ ॥౨॥
తనువు సంసారము ధనమస్థిరము చూడ।
తనకీర్తి స్థిరము ధారపట్టుమి నీవు॥ ॥3॥

శిష్యుఁడు : వినవయ్య గురుస్వామి ! వాఁడు చెప్పిన మాట నిజమేసరి. నీపద్దు చెల్లెనే అంతేచాలు. ఇకనైనా కడు చెడిపోక బ్రాహ్మణీకానికి వేదశాస్త్రిలకు మాటరాకుండా, ఈదానము పట్టక, మనస్సున విరక్తి దెచ్చుకొని, వేదవాక్యాలలో సూక్ష్మార్థము విచారించుకొని, యిహపరసాధవము గలుగునట్టులు, నలుగురు చూచినవారలు మెచ్చునటుల నడచుకొని రావయ్యా.

సూత్రి : అవురా యీవిధంబునఁ బలికిన శిష్యుని వాక్యంబులు విని, మాదిగవాని మాటలు విని, సమాధిగానుండి, వేదార్థతత్వము విచారించి, మనస్సునందు విరక్తిఁజెంది, తాను చేసిన కర్మమును దలంచి, నమస్కారముచేసి లేచిన గురువులను జూచి శిష్యుఁడు పలికేమార్గము.

శిష్యుఁడు: శివశివా! నారాయణ! ఈనమస్కార మెవరి కయ్యా? మాదిగదానికో, మాదిగవానికో, మీతలంపీడే ర్చిన పరమేశ్వరునికో, విచారముగా నున్నారు. నాతో తెలియ జెప్పరోయి.

గురువు : వినవోయి మహానుభావ! నేఁజేసిన నమ స్కారము మాదిగదానికిఁ గాదు; మాదిగవానికిఁ గాదు; పర మేశ్వరునికిఁ గాదు, పోవోయి.

శిష్యుఁడు:- అయితే ఈనమస్కార మిందులో నెవరికిఁ గాకపోతే నీను పట్టిన నెత్తికిఁ జేసితివా! చెప్పవయ్యా.

గురు:- వినవోయి జ్ఞానప్రకాశ! నీవు చెప్పినటులనే యెంచుకొని పోవోయి నేచేసిన నమస్కారవివరము చెప్పెద వినవోయి.

శ్లో॥ బ్రహ్మయేన కులాలవన్నియమితో బ్రహ్మాండభాండోదరే
విష్ణుర్యేన దశావతారగహనేక్షిప్తస్సదాసంకటే।
శంభుర్యేన కపాలపాణ్నియమితో భిక్షాటనంకారిత
స్సూర్యోభ్రామ్యతి నిత్యమేవ గగనేతస్మైనమః కర్మణే॥

వినవోయి జ్ఞానప్రకాశ! బ్రహ్మదేవుఁ డేకర్మచేతను బ్రహ్మాండమనే యొకకుండయందు కుమ్మరివానివలె నియమింప బడెనో; విష్ణువేకర్మచేతను సంకటమైనటువంటి పదిపుట్టుకల యం దును నేమింపఁబడెనో; పరమేశ్వరుఁ డేకర్మముచేతను కపాల

మెత్తకొని యింటింటికి భిక్షమెత్తేటందుకు నియమింపఁబడెనో; పూష్యుఁడేకర్మముచేత నాకాశమందు నిత్యము దిరుగాడు చున్నాఁడో యాకర్మమునకు నమస్కారము చేయుచున్నాఁడ నోయి. "సత్సంగతిః కిం నకరోతి పుంసాం" అనేన్యాయము ఇపుడు నీవలనను తనకు సులభమాయె. ఎట్లాగంటే వినవోయి.

శ్లో. సంతప్తాయసి సంస్థితస్య పయసః నామాపిననశ్రూయతే
ముక్తాకారతయా తదేవ నలిని పత్రస్థితం రాజతే ।
స్వాతౌ సాగరశుక్తి మధ్యపతితం తన్మౌక్తికం జాయతే
ప్రాయేణాథమ మధ్యమోత్తమగుణాస్సంసర్గతో జాయతే

వినవోయి జ్ఞానప్రకాశ! నీళ్ళు, లెస్సగా తప్తమైనటు వంటి యుక్కగడ్డయందు పడిన దానిపేరు మొదలుగా తెలియక పోవుచున్నది. ఆనీరే తామరపాకునఁబడి ముత్యమువలెఁదోఁచు చున్నది. ఆనీరే స్వాతియందు గుల్లయందుఁబడి ముత్యమాచు న్నది. అటువలెనే క్రమముగా నధమగుణ మధ్యమ గుణోత్తమ గుణములు పాత్రాపాత్రసంగతి వలనఁ బ్రకాశించునోయి. ఇంకాచెప్పెద వినవోయి.

శ్లో. ప్రీణాతి యస్సుచరితైః పితరం సపుత్రో
యద్భర్తురేవ హితమిచ్ఛతి తత్కళత్రం।
తన్మిత్రమాపది సుఖేచ సమక్రియం య
దేతత్త్రియం జగతిపుణ్యకృతో లభంతే॥

వినవోయి జ్ఞానప్రకాశ! తనయొక్క చరిత్రములచేత

నెవఁడు తండ్రిని సంతోషపెట్టుచున్నాఁడో వాఁడేకొడుకు.ఎవతె మగని హితవాచరించుచున్నదో అదే పెండ్లాము. ఎవఁడాపత్సు ఖములు సమానముగా చూచుచున్నాఁడో వాఁడేమిత్రుఁడు. నేచెప్పిన మూఁడువిధాలు ఈలోకమందు పుణ్యాత్ములైనవారికి లభించునోయి. వినవోయి గుణాకర! ఇన్నాళ్ళున్ను నిన్ను నేను శిష్యుండుగా నెంచియుంటినోయి. ఈపట్ల నీవు శిష్యుఁడవుగావు, తనప్రాణబంధువైనా నీవే, తనపాలిదైవమైనా నీవే, తనగురువైనా నీవే.ఇటువంటి యాపత్కాలమందు కడకున్ను నిలిచి బుద్ధి చెప్పితివే ఇట్టికార్యము లెక్కడ చేయకుండాచేసిన నిన్ను నేనెంతని స్తోత్రముసేతునోయి! నీవుచెప్పినప్రకారమే నడచుకొనెదనోయి.

శిష్యుఁడు: శివశివ! నారాయణ! స్వామివారిట్లు చెప్పవచ్చునా? నేచేసినదంతా సర్వాపరాధమయ్యా; క్షమియింపవయ్యా.

శ్లో॥ అజ్ఞానాద్వా ప్రమాదాద్వా వైకల్యాత్సాధనస్యవా।
యన్న్యూనమతిరిక్తంవా తత్సర్వం క్షంతుమర్హథ॥

సూత్ర: అవురా యీవిధంబున శిష్యుఁడుపలుక, మాదిగవానిని జూచి బ్రాహ్మణుఁడు పలికేమార్గము.

ధరువు॥భూపాల॥ఆది॥

ఇలనీవంటివాని నెందునేగాన
తలఁపఁబుణ్యుఁడవీవె ధన్యుఁడవీవె।
ధనధాన్యాది మహాదానములిత్తురుగాని
యొనయ నీదాన మెవ్వరైనఁ జేతురా।
మలినజాతివార మని మాటికిఁ బలికితివి
మలినమేడది నీవు నిర్మలుఁడవై యుండఁగాను।
వేదవిదుఁడ నేను విప్రుండఁ దనకుఁ
గాదీదానము కడకుఁ బోవోయి.

మాదిగ:-

ద్వి. వినుబాపనయ్య యీవిశ్వంబులోన
వినయంబు మీఱంగ విప్రముఖ్యులకు
నిచ్చెదనన్నది యీయ లేకున్న
నెచ్చైన సంపదలెల్లను తఱుగు;
యశములెల్లను మాయు; నపకీర్తివొడము;
విసువక పాపంబు వెంబడి దొడరు.
భూసుర, నీవు నాపువ్వుఁబోఁడికిని
ఆసించి యడుగ నీకంగనామణిని
దారవోసెదనంటిఁ; దడయక నీవు
దారవట్ట నటంచుఁ దప్పించుకొన్న
విడుతునే యింక నీవెలఁదిని నీదు
మెడను గట్టకపోను మిగుల నిక్కముగ.

సూత్ర:-అవురా యీవిధంబున మాదిగవాని మాటలు విని బ్రాహ్మణుఁడు పరమేశ్వరుని గూర్చి పలికేమార్గము.

శ్లో. వపుఃప్రాదుర్భావా దనుమితమిదం జన్మని పురా
పురారే నక్వాపి క్షణమపి భవంతం ప్రణతవాన్।
నమన్ముక్త స్సంప్రత్యహమతను రగ్రే ప్రణతవా
నితీశ, క్షంతవ్యం తదిద మపరాధద్వయమపి.

ద॥ కటకట యేమిసేతు పరమేశ ।
కడజాతిదానిఁ జూచి పరమేశ ।
విటుఁడనైతి మోహించితిఁ బరమేశ-యీ
వెత దొలఁగజేయవె పరమేశ॥ ॥౧॥
మాదిగవాఁడైతే పరమేశ-యీ
మగువను గొమ్మనేని పరమేశ ।
కాదంటే బెదిరించేని పరమేశ-నన్ను
గావు మీవేళను బరమేశ॥ ॥౨॥
వేలిమి పోయెను పరమేశ
వేదములు పోయెను పరమేశ ।
మాలగాకుండాను పరమేశ-యభి
మానముగావలె పరమేశ॥ ॥3॥

సూత్ర:-అంత మాదిగవాఁడు పరమేశ్వరుని గూర్చి పలికేమార్గము॥

శ్లో॥ ఆత్మాత్వం గిరిజామతిః పరికరాః ప్రాణాశ్శరీరం గృహం
పూజా తే విషయోపభోగరచనా నిద్రాసమాధిస్థితిః।
సంచారః పదయోః ప్రదక్షిణవిధి స్తోత్రాణిసర్వాగిరః
యద్యత్కర్మ కరోమి తత్తదఖిలం శంభోతవారాధనం॥

దరువు॥ బుద్ధికి మోసమాయె నే నేనేమిసేతు
బూచుల యెకివిగాడ ।
కొద్ది బాపఁడు సతిఁ గోరెయిచ్చెద నంటే
దుద్దు బెట్టి సద్దనేని॥ ॥౧॥

బాపనయ్య దానము పట్టనని పలికేని
పాఁప సొమ్ముల వేలుప ।
బాపురె నాసత్యభంగము వలనను
పాపము వోడమోఁగదా॥ ॥౨॥

కోరి దానభంగము గాకుండఁ జేయుము
కొండవీటి జంగమా ।
బోరన నిట్లాయెతే ప్రాణమెంచను గావు
బుడుతల నేలఁ, జాలుపో॥ ॥3॥

సూత్రి : అంత నీవిధంబున మతంగస్త్రీ పరమేశ్వరుని
గూర్చి పలికేమార్గము.

శ్లో. స ఏవ ధ్యేయో మే ముకుళిత యదుత్కుంచిత పద
స్ఫురన్మంజీరాంత శ్శ్రయితహరినాభీసరసిజే
వసన్ ధాతాభ్యర్ణ ప్రకటిత నిజాజీర్ణ శిరసః
స్రిగాలోకాశంకీ శశిన మను గృహ్ణాతి శతశః॥

పదము॥ ఇబ్బంది బ్రతుకాయె – దబ్బు బాపని మాట
తబ్బిబ్బాయె నామగఁడు – మబ్బుకాఁడై నన్ను
దొబ్బెని నేఁబోవనంటే – దెబ్బతీయఁగ వచ్చెని॥ ॥౧॥

కట్టడి బాపనయ్యా తిట్టని రావద్దని।
ఒట్టువెట్టని మగఁడు, పట్టిన కొమ్మపోయె।
మెట్టినకొమ్మపోయె – గట్టు విల్తుఁడ కావవె॥ ॥౨॥

ప్రాణముకన్నను మానమె యెక్కుడు
నానావిధములఁ జూడను।
మానము హీనమైన మానిని బ్రదుకేల।
దీనురాలను గావవే॥ ॥3॥

అంత శిష్యుండు పరమేశ్వరుని గూర్చి పలికే మార్గము

శ్లో॥ శివోహ మితిభావయన్ శివశివేతి చోదీరయన్
శివం హృది సమర్చయన్ శివకథా స్సమాకర్ణయన్।
శివాత్మకతయా జగత్సకలమే తదాలోకయన్
నయామి దివసానహం నయతు యత్ర వామాంశివః॥

సూత్రి : అవురా యీావిధంబున బ్రాహ్మణుండును శిష్యుండును మతంగస్త్రీయును మాదిగవాఁడును పరమేశ్వరుని గూర్చి పలికిన యంతదనంతరంబున నాపరమేశ్వరుండు వారి భక్తికిమెచ్చి వృషభవాహనారూఢుండై పార్వతీసమేతుఁడై ప్రత్యక్షమయే మార్గము.

దరువు॥ పంతువరాళి॥ ఆది॥

శంకరుండు వెడలె వింతవింతగ
శంకరుండు వెడలె శర్వాణీ సహితుఁడై
పొంకిమీాఱిన నాగకంకణములు చెలంగ॥
బాలచంద్రిచంద్రికలు ఫాలమున విలసిల్ల
లాలిత రుద్రాక్షసరులు రాజిల్ల గళమున॥

సూత్ర:- అవురా యీావిధంబున ప్రత్యక్షమైన పరమేశ్వరుని జూచి వారు నమస్కారముచేసి స్తోత్రముచేసే మార్గము.

దరువు॥ శరణు శరణు పరమేశ - స్వామి
శరణయ్య సర్వలోకేశ।
శరణు శరణు భయనాశ, మమ్ము
గరుణింపు త్యాగరాజేశ॥

సూత్ర:- అవురా యీావిధంబునఁ బరమేశ్వరుఁడు మాదిగవానిఁజూచి పలికేమార్గము.

ద్వి॥ వినవోయి మాతంగ వీరాగ్రగణ్యా
నినుబోల నెవ్వరు నేరరు జగతి
హెచ్చుగ సతియని యెంచక దాన
మిచ్చెదనంటివి యింతకన్నాను
ఏపుణ్యమున్నది యీదానభంగిఁ
బాపంబు నీకును బరిహారమయ్యె.
సరసత నీమహోత్సవమునకు మున్న
ఇరవొంద మీకిపు డేఁటేఁటఁ బెండ్లి
చెలువొందఁ గట్టడ చేసితి మిపుడు
పొలఁతియు నీవును పుడమివర్ధిల్ల
నెవ్వరు నీకథ నేర్పడవినిన
నెవ్వరు నీకథ నెలమిఁ జూచినను
వారికిఁ దనయులు వైభవోన్నతులు
గారవంబున నిత్తుఁ గల్యాణమునను.

సూత్ర:- అంతఁ బరమేశ్వరుఁడు బ్రాహ్మణోత్తముని జూచి పలికే మార్గము.

వృత్తదరువులు॥

వినవయ్య యోవిప్ర, వెఱవకుమిఁక నీవు
మనమున నీకింత మనికితమేల।
పనిపడి నీధర్మభంగము గాకుండునయా నీకు।
తనర సాయుజ్యమిచ్చెద నీవేళ
చనవున దేవతలు సన్నుతింపంగ.

సూత్ర:- అంత పరమేశ్వరుఁడు మాదిగ వానిని జూచి పలికే మార్గము

వృత్తదరువు॥
తెలిపెద మాతంగ, ధీరాగ్రగణ్యా, యీ
కలఁక నీకేటికి గారవంబునను
పలుమాఱు నీదానభంగంబు గాకుండునయా నీకు ।
చెలువైన సారూప్యమిచ్చెద చిత్తంబు రంజిల్ల
శీఘ్రింబుగాను ॥

సూత్రి॥ అవురా యీవిధంబున పరమేశ్వరుడు మతంగ స్త్రీని జూచి పలికే మార్గము.

వృత్తదరువు॥ పలికెద మతంగ భామినీమణి, నీకుఁ
దలఁపులోపల నింతదైన్య మేటికిని ।
బలిమిని పతివ్రత భంగము గాకుండునమ్మ నీకు,
నెలయ సామీప్యమిచ్చెదఁ గైకొమ్ము
వేడుక మీఱంగ గౌరి మెచ్చను॥

సూత్రి॥ అవురా యీవిధంబున పరమేశ్వరుండు శిష్యుని జూచి పలికేమార్గము.

వృత్తదరువు॥ బాలుండవైనాను భక్తిచే నీగురుని
శీలము నిలిపితి నీమెల్లఁ బొగడ ।
మేలు నీగుణములకు మెచ్చితి నీవేళనయా నీకు
సాలోక్య మిచ్చెద నిర్జర జలజభవాదులు గోరేది ।

మాత్రి॥ అవురా యీవిధంబునఁ బరమేశ్వరుఁడు బ్రాహ్మణునకు సాయుజ్యమును, మాదిగవానికి సారూప్యమును. మతంగభామినికి సామీప్యమును, విద్యార్థికి సాలోక్యము నిచ్చిన యీ తదనంతరంబున నారద కిన్నర కింపురుషాదులు మంగళము పాడేమార్గము.

శాహమహారాజు రచించిన సతి దానశూర నాటకంబు

సంపూర్ణము.

క॥ మేటి శహారాజ విరచిత
నాటకరత్నమున మెలఁగు నలుగురిలోనన్।
బాటింపఁ బెద్ద యెవ్వరు
తేటగ విద్వాంసులార ! తెలుపఁగ వలయున్.

కాకినాడ : జార్జిప్రెస్ యందు ముద్రింపఁబడియె.

సవరణ

పుట	పంక్తి.	తప్పు	—	ఒప్పు
1	8	మణి	—	ఫణి
10	2	ధృంష	—	ధృష్ట
11	20	పొగస్సైన	—	పొగస్సైన
24	13	మనము	—	మనకు
26	7	కోర్కులీడేర	—	కోర్కులీడేర
27	2	బరియాచకంబులు	—	పరియాచకంబులు
30	12	దుర్మతులారా	—	దుర్మతులార
35	3	పుత్త్రాదుల	—	పుత్త్రాదులు
35	11	వచ్చిరిపుడు	—	వచ్చిరపుడు
40	6	నెందఱ	—	నెందఱు
48	7	పృధుపీ	—	పృథివీ
,,	8	తారకాధీశు	—	తారకాధీశ
49	18	నిత్యాకార	—	నృత్యాకార
50	6	షంఢైర్వమత్	—	షండోద్వమత్
57	17	మానవులు	—	మాళవులు
59	7	గుబ్బి గుబ్బ	—	గబ్బి గుబ్బ
,,	20	చెలిని	—	చెలువు
62	13	పతంబు	—	తపంబు

పుట–పంక్తి		తప్పు		ఒప్పు
64	7	మిది	—	మివి
,,	16	వాక్యంబులుల	—	వాక్యంబుల
66	13	వృద్ధాంగనమార్గం	—	వృద్ధాంగనవచ్చు మార్గం
68	9	నోముల	—	నోములు
70	16	స్ఫట	—	స్ఫుట
77	16	ముచ్చతోట	—	ముచ్చటతో
90	4	విలవిల్ల	—	విలసిల్లు
,,	13	వరహస్తము	—	వరదహస్తము
106	6	తెఱఁగది	—	వెఱఁగంది
111	22	మచ్చికతొడను	—	మచ్చికతోడను
114	8	సుంగాణి	—	సింగాణి
115	21	కలకంది	—	కలకంఠి
118	4	యచ్ఛట	—	యచ్చట
,,	8	దేవివి	—	దేవిని
,,	15	బాలును	—	బాలుని
119	5	తళుకుచు	—	కళుకుచు
,,	15	యావల	—	యానల
121	9	జనముల	—	జనములు
123	5	కేళికి	—	కేళిక

పుట-పంక్తి		తప్పు		ఒప్పు
123	20	గఱచుగ	—	దఱచుగ
124	18	నంబరబులు	—	నంబరంబులు
131	20	మచ్చకంటులలో	—	మచ్చెకంటులలో
137	9	విదుౄతమణి	—	విధృతఫణి
139	16	మీాలదవతా	—	మీాలదవదాతా
144	3	పూబ	—	పూజ
146	10,11	మణివగాని	—	మణియగాని
150	2	బహుసమీాచనం	—	బహుసమీాచీనం
157	21	గుంభోధరుఁడు	—	కుంభోదరుఁడు
159	15	దేశబ్రిష్టుల	—	దేశభ్రిష్టుల
160	12	బోరిలోన	—	బోరిలో
163	5	మునికొని	—	మునుకొని
166	11	అడి	—	అడిగి
170	3	సౌరభము	—	సంరంభము
,,	14	సొగసైన	—	సోగైన
178	5	చంద్రుఁవడుచ్చి	—	చంద్రుఁడు వచ్చి
180	14	గజ్జిలు	—	గజ్జెలు
,,	15	మందహాస్మముల	—	మందహాసమ్ముల
198	7	సంపదవిడు	—	సంపదలిడు
206	2	వరహాస్తము	—	వరదహాస్తము

పుట-పంక్తి		తప్పు		ఒప్పు
208	12	యుంట	—	యంట
210	13	చెప్పిర	—	చెప్పిద
218	11	లతాయా	—	లతాయాః
221	8	వాలికి	—	వాకిలి
223	4	అజగజాంగా	—	అజగజాంతరంగా
,,	5	మనమ్మంతర	—	మనమ్మ
,,	13	నిలువవయ్యా	—	నిలువయ్యా.
259	8	నలిని	—	నలినీ